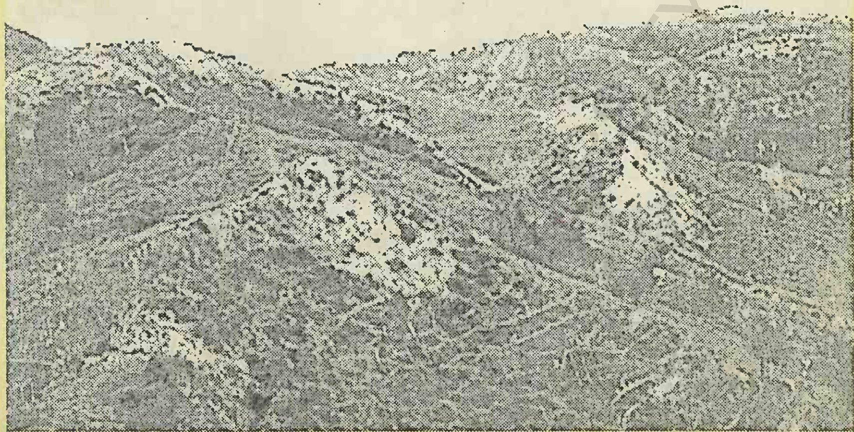

DEALURILE ȘI PODIȘURILE ROMÂNIEI

INTRODUCERE

Regiunile de dealuri și de podișuri constituie cea mai întinsă treaptă geografică pe teritoriul României. Prin poziție, ele învăluie Carpații făcând totodată trecerea la unitățile de câmpie. Această situație impune o caracteristică fundamentală a lor, aceea de arie de interferență naturală și social-economică prin care se asigură unitatea și complexitatea spațiului geografic românesc.

Analiza lor, chiar generală, relevă însă și alte aspecte care le definesc personalitatea și locul în structura sistemului geografic. Unele dintre acestea constituie unități foarte vechi, ce au suferit o evoluție mult mai complexă decât Carpații, care au dat materiale geosinclinalelor mai noi, vecine, dar care, la rândul lor, au suferit influențele proceselor tectonice ce au avut loc în cadrul acestora. Evoluția le-a determinat o structură complexă cu un fundament precambrian-paleozoic și o masă sedimentară groasă rezultată din mai multe cicluri de acumulare. Ceea ce apare la suprafață frecvent sunt roci neozoice, dar cu predominarea celor pliocen-cuaternare, formațiuni cuprinse în structuri geologice variate de unde și o anume reflectare în relief. Dacă evoluția este de durată, relieful pe care-l observăm este de dată recentă. Cu unele excepții, în majoritatea situațiilor el aparține pliocenului superior și cuaternarului. În cele mai multe situații realizarea lui s-a făcut în strânsă legătură cu evoluția lanțului carpatic ce se întregea și înălța în același timp. Au suferit ridicări ușoare ca reflex al celor din Carpați, pe ele și-au prelungit cursurile șuvoaiele de apă carpatice ce-au tăiat văi sau au acumulat piemonturi, aici unele formațiuni au suferit ondulări și chiar cutări impuse de procesele tectonice din Carpați. Aceste unități se desfășoară aproape de la nivelul mării și până la peste 1000 m de unde varietatea condițiilor hipsometrice, în funcție de care eroziunea apelor a secționat culoare de vale largi sau înguste, a sculptat depresiuni, a pus în evidență contacte petrografice și structurale, a creat culmi rotunjite, ascuțite, simetrice sau asimetrice, a impus o mare varietate de versanți ca formă și înclinare. Cei aproape 1000 m de desfășurare pe verticală, dar și poziția acestor unități în raport cu Carpații au determinat condiții climatice multiple reflectate atât în dispunerea etajată a elementelor biopedoclimatice, cât și în variațiile locale ale acestora, situații ce definesc o multitudine de peisaje naturale.

Dealurile și podișurile României, prin condițiile naturale extrem de favorabile vieții, au constituit și reprezintă aria cu cea mai largă dezvoltare a

așezărilor omenești, cu numărul cel mai mare de locuitori. Poziția lor între Carpați și câmpie, faptul că este străbătută de culoare de vale largi ce leagă cele trei unități au asigurat complexitatea raporturilor economice dintre locuitorii acestora.

În cadrul dealurilor și podișurilor sunt resurse importante de subsol de care sunt legate multe ramuri industriale, unele cu rol esențial în economia națională (gazele naturale, petrolul, lignitul etc.), se practică o agricultură variată, s-au dezvoltat de timpuriu o serie de activități economice ce-au determinat nu numai forța de muncă calificată, dar și anumite specializări, există un bogat fond de rezerve turistice ce asigură, dar mai ales va determina afirmarea unei economii prospere cu acest specific.

Iată câteva din atributele care au stat la baza unei intense activități de cercetare geografică concretizată într-un număr foarte mare de articole, studii, monografii. Dacă în perioada interbelică s-au realizat câteva orientări mai ales în cercetarea reliefului și a unor așezări, ulterior studierea diferitelor unități luate ca obiect al unor teze de doctorat a făcut posibilă nu numai amplificarea numărului de lucrări, dar mai ales diversificarea problemelor și domeniilor de studiu. Un rol aparte l-au avut colectivele de cercetători-geografi și de cadre didactice de la universitățile din București, Iași, Cluj-Napoca și din Institutul Geografic. În cadrul acestora, în afara tezelor de doctorat, s-au realizat studii geografice complexe cu caracter regional, lucrări de amănunt asupra unor componente geografice, reprezentări cartografice concretizate în atlase etc.

Deci, în prezent, există un fond informațional bogat și divers ce-a stat la baza scrierii unor sinteze geografice și la nivelul marilor unități de dealuri și podiș. Ele conțin o multitudine de informații și probleme ce privesc toate componentele sistemului geografic. Iată unul din motivele care fac ca scrierea unui curs să devină destul de dificilă. Realizarea lui însă este necesară din alte considerente. Acesta trebuie să reprezinte, mai întâi, un summum de probleme ce definesc structura geografică a fiecărei unități, în care să se regăsească, pe lângă trăsăturile de bază și ansamblul corelațiilor ce se stabilesc între componente și elemente. În al doilea rând, aici trebuiesc relevate opiniile mai importante ce s-au impus în anumite probleme, ca și ideile controversate sau neelucidate. În sfârșit, redarea lor trebuie să se facă ținând seama de cei cărora li se adresează.

Deci cursul trebuie să reprezinte atât o bază de „școlire", de calificare, dar și una de deschidere pentru studiul geografic. În acest sens s-a căutat a fi realizată această lucrare, care se adresează în principal studenților-geografi, dar și profesorilor. Finalul ne-a sugerat însă și alte forme de redactare pe care le vom avea în vedere în alte ediții.

Prof.univ.dr. Mihai IELENICZ

1

DATE GENERALE PRIVIND DEALURILE ȘI PODIȘURILE ROMÂNIEI

Dealurile și podișurile din cuprinsul țării noastre se desfășoară pe circa 100.000 km^2, ceea ce reprezintă 42% din suprafața acesteia.

În literatura de specialitate se folosesc noțiuni diferite pentru denumirea acestora (dealuri, podișuri, platforme, coline, piemont, depresiune etc.). Adesea se utilizează apelativele de dealuri și de podișuri care, de altfel, sintetizează cel mai bine sensul corect al piesajelor geografice al acestor unități. Celelalte reflectă situații particulare impuse de o anumită desfășurare și fizionomie a principalelor forme de relief (coline, gruiuri), de structură și evoluție (piemont) sau de poziționare geografică în raport cu unitățile vecine (depresiune).

Prin ***poziția geografică*** cea mai mare parte a acestora (74%) se află la exteriorul arcului carpatic, pe când la interior se găsesc doar Dealurile Transilvaniei. Cele din exterior alcătuiesc, în cadrul edificiului reliefului României, o treaptă între munți și câmpie. Aceste aspecte se răsfrâng în caracteristicile celorlalte componente ale cadrului natural, în unele având chiar rol preponderent (climă, vegetație, soluri).

Contactul cu unitățile de relief limitrofe se realizează diferit. Față de câmpie trecerea, în cele mai multe cazuri, se face lin, situație determinată, pe de o parte, de faptul că aici se termină acumulările psefito-psamitice romanian-cuaternare, iar pe de altă parte datorită ridicărilor neotectonice care în aceste locuri sunt mai slabe în raport cu sectoarele interne ale regiunii colinare. În alte cazuri, eroziunea fluviatilă și lacustră din pleistocen (îndeosebi în prima parte a acestuia) sau neotectonica caracterizată prin ridicare în dealuri și coborâre în câmpie (Dealurile de Vest, Subcarpații Curburii, Podișul Dobrogei) au impus contacte nete exprimate prin diferențe de nivel de ordinul a zeci de metri, versanți cu pantă accentuată, deosebiri structurale, litologice și în utilizarea terenurilor etc.

Între munți și dealuri, în cele mai multe cazuri, există depresiuni de contact sau structurale, trecerea între peisajele caracteristice celor două tipuri de unități fiind evidente. Doar în vestul țării, în Dealurile Năsăudului și în Muscele etc.

dealurile vin în contact direct cu muntele, însă deosebirile în fizionomia celor două unități sunt evidente încât limita se poate trasa lesnicios.

Sub raport *structural*, la fiecare unitate deluroasă, se poate separa un fundament vechi, nivelat și fracturat în blocuri cu dimensiuni și poziție verticală deosebite, iar pe de altă parte o suprastructură sedimentară de vârstă și grosimi diferite. Fundamentul aparține unor unități de platformă precambriene în Moldova, Dobrogea Centrală și de Sud, Podișul Getic și la unități de orogen carpatic pentru Dealurile Transilvaniei, Subcarpați, Podișul Mehedinți, Dealurile Vestice și de orogen hercinic în Dobrogea de Nord. Mișcările din neozoic au impus o dispoziție diferită a stratelor de acoperire – cutată în Subcarpați, cutată sau boltită în Transilvania, monoclinală în Moldova și Dealurile de Vest, tabulară în Dobrogea.

În alcătuirea fundamentului precumpănesc rocile metamorfozate la care se adaugă eruptivul vechi frecvent granitic. Suprastructura sedimentară este formată din două compartimente. Cel din bază, care are în componență roci precumpănitor paleozoice și mezozoice, prezintă o desfășurare discontinuă datorită eroziunii din fazele de exondare. Peste acestea, urmează un sedimentar neozoic (alternanțe de gresii, marne, argile, calcare pentru miocen și argile, nisipuri, pietrișuri, tufuri pentru pliocen) terminat la suprafață cu depozite nisipo-argiloase și leossoide cu grosimi diferite. Desfășurarea seriilor sedimentare neozoice evidențiază o anumită ritmicitate ce este frecvent corelată cu cicluri de nivelare ale reliefului din regiunile limitrofe mai înalte.

Dealurile și podișurile cuprind cea mai mare parte a intervalului *hipsometric* de 200-800 metri. În unele regiuni, ele coboară sub aceste valori (Dobrogea, Dealurile de Vest, sudul Podișului Moldovei) sau le depășesc (Subcarpații). Circa 73% din spațiul deluros și de podiș se încadrează în intervalul de 200-500 m, 23% celui cu înălțimi de 500-800 m și numai 4% valorilor extreme (predomină cele sub 200 m).

Rețeaua hidrografică, formată treptat din miocenul mijlociu și până la finele pleistocenului, a creat un sistem de generații de văi în care *energia de relief* majoră oscilează între 100 și 300 m. Sunt și situații locale (în Subcarpați) determinate de neotectonică în care aceasta depășește 300 m. Generațiile de văi holocene au realizat o energie de relief frecvent cu valori între 30 și 50 m. În regiunile de dealuri, cu altitudine mai mare de 350 m, *fragmentarea* dată de către rețeaua de văi ajunge la 3,5 km/km^2 (fragmentarea majoră este de 1,5-2 km/km^2), iar în cele cu înălțimi mai mici și pe podurile interfluviale largi (în podișuri) ea oscilează între 0,5 și 1,5 km/km^2 (valori mai mari pe versanții povârniți).

În strânsă legătură cu alcătuirea petrografică și structurală și cu fragmentarea sunt *valorile de declivitate* care comportă o anumită distribuție teritorială: sub 10° pe platouri structurale, coamele dealurilor, podurile de terasă, lunci și vetrele

depresiunilor, între 10° și 15° în sectorul inferior al versanților cu fragmentare redusă, dar cu acumulări deluvio-coluvio-proluviale; peste 40° în sectoarele locale de povârniș, frunți cuestice, abrupturi litologice și râpe de desprindere; pentru cea mai mare parte a versanților, declivitatea deși variază local de la 5°–10° până la peste 30° ea comportă pe ansamblu valori medii de 15°–25°.

Caracteristicile reliefului sunt rezultatul *evoluției pliocen-cuaternare*. Deși aceasta se înscrie în tiparul general al evoluției reliefului, fiecare unitate a avut anumite particularități genetice care se răsfrâng în numărul diferit al treptelor rezultate, cât și în fizionomia lor.

Există pe ansamblu 2–3 nivele de eroziune (pliocen-pleistocen inferior) și 3–8 terase cuaternare în Subcarpați, Podișul Moldovei și Dealurile Transilvaniei, un nivel de eroziune și 2–5 terase în Podișul Getic și Dealurile de Vest, 1–2 nivele de glacis (pediment) și 1–2 terase în Dobrogea.

Pe fondul general al unor mișcări neotectonice pozitive, care a cuprins întregul spațiu deluros, au existat și sectoare în care ridicările au fost mai intense sau unde s-au manifestat coborâri. Ca urmare, în prima situație, numărul teraselor a crescut cu 2–4 trepte (Subcarpați), ele înregistrând și o desfășurare divergentă, pe când în ariile subsidente dispar în nivelul general al luncilor sau al depresiunilor.

Diversitatea petrografică, de declivitate și defrișarea în ultimele trei secole a peste jumătate din suprafața împădurită au favorizat o *dinamică de versant și de albie* extrem de activă. Mari suprafețe din versanții dealurilor sunt afectate de alunecări de teren (Dealurile Transilvaniei, Subcarpați, Podișul Moldovei), torenți și șiroire care determină cele mai însemnate degradări de teren. În luncile văilor s-au acumulat cantități importante de materiale aduse de pe versanți, ele determinând o supraaluvionare a albiilor, care ocupă suprafețe restrânse (adesea la râurile autohtone sunt reduse la un canal de 1,5–2 m lățime). Lateral, luncile se continuă prin glacisuri coluvio-proluviale pe care se desfășoară suprafețe cu așezări și culturi.

Desfășurarea pe verticală a spațiului deluros și de podiș, de la sub 200 m și până la peste 900 m, a impus *caracteristici climatice* ce fac trecerea de la situațiile întâlnite în regiunile de câmpie la cele specifice munților joși. Astfel, se constată scăderi odată cu altitudinea ale valorilor radiației solare (125–130 kcal/cm²/an în regiunile joase; 110–115 kcal/cm²/an în cele mai înalte), duratei de strălucire a Soarelui (2300 ore față de 1800 ore), de temperatură (medii anuale de 11°C în Dobrogea și 6–7°C în Subcarpați; în ianuarie 0,5...1°C în Dobrogea, –5°C în Subcarpați; în iulie 23°C în Dobrogea și 16-18°C pe dealurile înalte), ale numărului zilelor tropicale (de la 220 la 150), ale numărului de zile senine (de la 70–80 la 40), ale mărimii deficitului de umiditate (300 mm în Dobrogea și 0 mm la altitudinea de 500–600 m). În același sens însă cresc și numărul de zile cu îngheț (90–100 în

zonele joase și 140–150 pe dealurile înalte), cantitatea medie de precipitații (de la 400–500 mm la 700–800 mm) ce cade pe parcursul a 80–140 zile, majoritatea în intervalul martie-august, numărul de zile cu ninsoare (de la 20–25 la peste 60) și cu strat de zăpadă (de la 25 la 80) etc.

Poziția geografică diferită a unităților deluroase, în raport cu direcțiile predominante ale maselor de aer și cu desfășurarea arcului carpatic, impune deosebiri regionale care definesc un continentalism accentuat în est și sud-est (cea mai mare parte a Podișului Moldovei, Podișului Dobrogei), un climat moderat în vest (Dealurile de Vest, Dealurile Transilvaniei), unele influențe submediteraneene (Podișul Mehedinți, Podișul Strehaiei) și baltice (Podișul Sucevei). Configurația generală a reliefului facilitează diferențieri topoclimatice marcate îndeosebi la nivelul interfluviilor și culoarelor de vale, ale versanților orientați spre nord, nord-vest (fronturile cuestice din Podișul Moldovei), în raport cu cei cu desfășurare spre est și sud (Depresiunea Huși, Subcarpații Curburii). Legat de circulația descendentă a maselor de aer în unele sectoare din Subcarpații Curburii, vestul Subcarpaților Getici, Podișul Mehedinți, Depresiunea Făgăraș, Culoarul Alba Iulia-Turda se înregistrează influențe foehnale exprimate îndeosebi prin valori termice mai ridicate, uscăciune, număr de zile senine mai ridicat și uneori vânturi puternice (Vântul Mare).

Rețeaua hidrografică este mai densă în Subcarpați și în regiunile mai înalte ale podișurilor. Cea mai mare parte din aceasta are caracter autohton avându-și obârșiile în dealuri sau la contactul cu unitățile limitrofe. Alimentarea râurilor este precumpănitor pluvio-nivală sau pluvial moderată, situație care se reflectă în regimul scurgerii (se înregistrează fluctuații sezoniere și lunare în strânsă dependență de cantitățile de precipitații căzute). Apele mari de primăvară și viiturile de vară (reprezintă 60-70% din totalul scurgerii) pot fi întâlnite la marea majoritate a acestora. În celelalte anotimpuri scurgerea este diferită. Astfel, în regiunile din est, toamna și prima parte a iernii se caracterizează prin valori reduse, pe când în sud-vestul țării, Dealurile de Vest și într-o bună parte Dealurile Transilvaniei, la sfârșitul toamnei și iarna se produc debite mai mari în condițiile căderii unor cantități de precipitații bogate legate de intensificarea activității ciclonale și de prezența uneori a maselor de aer cald care topește zăpada. Ca urmare, scurgerea medie specifică la râurile mai însemnate are valori de 1-5 l/s/km^2, iar la cele mici între 0,1 și l/s/km^2. La ultima categorie de râuri, fenomenul de secare este frecvent o bună parte din an. Rezistența mică a rocilor, despădurirea accentuată facilitează intensitatea proceselor de degradare și, prin aceasta, un volum însemnat de materiale care sunt cărate în albii. Frecvent cantitatea medie anuală de aluviuni în suspensie este 0,5-5 t/ha, dar local ea poate depăși cu mult aceste valori.

Râurile mari, alohtone, deși au un regim de scurgere care respectă în mare fluctuațiile sezoniere impuse de particularitățile climatului, au debite medii multianuale (Siret de la 30 m^3/s în nord la 230 m^3/s în sud, Prutul 110 m^3/s, Mureșul 45 m^3/s în Dealurile Transilvaniei și 170 m^3/s ,la intrarea în Câmpia de Vest, Someșul Mare 52 m^3/s, Someșul Mic 17 m^3/s, Someșul 75 m^3/s, Jiul 5-70 m^3/s, Oltul 75 m^3/s în Depresiunea Făgăraș și 160-190 m^3/s în Podișul Getic, Bistrița între 50 și 70 m^3/s, Trotușul în zona de vărsare are 137 m^3/s, Buzăul în Subcarpați 25 m^3/s etc) care la marile viituri depășesc cu mult aceste valori. Prutul la vărsare 1200 m^3/s, Mureșul în Dealurile Transilvaniei, în 1970, a înregistrat 1210 m^3/s, Oltul în Podișul Getic a avut 3700 m^3/s, în 1948.

Lacurile sunt numeroase și în majoritate de proveniență antropică (iazuri, heleștee pe râurile mai mici și lacuri de baraj hidroenergetic pe cele mari). Există și lacuri naturale rezultate în spatele valurilor și treptelor de alunecare, iar în zona diapiră lacuri carsto-saline frecvent în arealul unor exploatări vechi de sare. O categorie aparte o formează lacurile din zona litorală (limanuri și lagune) din estul Podișului Dobrogei.

Dealurile și podișurile din țara noastră se încadrează în diferite zone de *vegetație* impuse de condițiile de relief și climă. Astfel, cea mai mare parte a Dobrogei, sudul Podișului Moldovei și în Câmpia Moldovei, regiuni cu altitudini joase (sub 300 m) și cu condiții climatice continentale se încadrează în zonele de stepă și silvostepă; aici vegetația inițială a fost predominant înlocuită cu culturi agricole. Celelalte regiuni de dealuri și podișuri se includ în zona de pădure, dar cu deosebiri structurale sesizabile mai ales în raport cu altitudinea. Cea mai mare parte (până la 600 m) aparține etajului stejarului (stejar, cer, gârniță) cu predominarea elementelor termofile în Dobrogea, Podișul Mehedinți, Podișul Strehaia și a gorunului la altitudini mai ridicate (peste 400 m). Dealurile înalte aparțin etajului fagului, în amestec cu gorunul (la 550-650 m) și cu conifere (în vecinătatea Carpaților la peste 800 m). Limitele sunt mai coborâte în Podișul Sucevei și mult ridicate în sud-vestul țării (diferența de latitudine). Defrișarea pădurilor pentru culturi agricole, pășuni și fânețe, pentru extinderea rețelei de așezări și căi de comunicație a dus la reducerea spațiului ocupat de acestea la coamele dealurilor, la versanții cu pantă mai mare și la bazinele hidrografice torențiale. Totodată s-a constatat o intensificare a degradării terenurilor și schimbări profunde în distribuția faunei.

Condițiile de relief, climă, rocă au impus un mozaic de *soluri*. În dealurile și podișurile joase precumpănesc molisolurile (cernoziomuri, soluri bălane mai ales în Dobrogea, soluri cenușii în Podișul Moldovei), cu mult humus și fertilitate deosebită, dar care necesită, în condițiile climatului continental, irigații. Cea mai mare parte din regiunea deluroasă are soluri argiloiluviale (brune, brun-ro...

brune-luvice etc.), care datorită fertilității sunt folosite atât pentru diferite culturi, cât și pentru pășuni, fânețe. Pe dealurile mai înalte, în condițiile de climat mai răcoros și umed, s-au dezvoltat cambisoluri (brune eubazice și mezobazice, brune-acide etc.). Pe ele există suprafețe cu pășuni, fânețe, livezi și păduri. În afara acestora, în luncile râurilor și în vatra depresiunilor sunt soluri aluviale, lăcoviști, vertisoluri, soluri de fâneață, pe versanți erodisoluri, iar în arealele cu exces de săruri – soluri halomorfe.

În subsolul dealurilor României există însemnate *resurse*. În Dealurile Transilvaniei se află cea mai mare parte din zăcămintele de gaz metan și însemnate rezerve de sare; în structurile Subcarpaților și în Podișul Getic se găsesc petrol, gaze, sare, cărbune inferior; în Dobrogea se află în cantități mai mici sulfuri polimetalice și minereu de fier, însă mult calcar și granit.

Urmele de culturi materiale identificate pe teritoriul țării noastre evidențiază vechimea, continuitatea de locuire și numărul mare de așezări din spațiul deluros. Indiferent de etapa istorică, condițiile de locuire extrem de favorabile au determinat existența în aceste regiuni a peste 50% din totalul așezărilor din țara noastră. Dacă până în a doua parte a secolului trecut majoritatea satelor din regiunea de deal erau mici (sub 200 locuitori), ulterior modificările social-economice au dus la dezvoltarea așezărilor mijlocii și mari și la mutații în structura acestora. Astăzi, cele mai mari se află pe terasele din culoarele văilor principale, în lungul vechilor artere de comunicație, în depresiuni și la contactul cu câmpia. Ele au o economie diversificată, posibilități de dezvoltare și o bună organizare a spațiului. Opus acestora sunt satele mici aflate pe dealuri sau în bazinetele de obârșie al unor văi secundare (Podișul Hârtibaciului, Podișul Mehedinți); au un număr mic de locuitori, spor natural redus și posibilități limitate de dezvoltare și organizare a teritoriului. De altfel, multe din acestea se află într-un proces lent de descreștere a populației.

Regiunile de dealuri și podișuri concentrează multă *populație* ceea ce asigură valori ale densității cu mult peste media pe țară (95,1 loc./km^2). Se ajunge în unele areale din Subcarpați, în culoarele de vale și depresiuni, la 150–180 loc./km^2, iar în orașe și în vecinătatea acestora la peste 200 loc./km^2. Opus acestora sunt suprafețele interfluviale folosite agricol (Dobrogea, Podișul Getic) sau dealurile înalte și intens fragmentate unde ea oscilează între 25 și 50 loc./km^2.

De la o *economie* înainte de 1960 predominant agricolă, pentru cea mai mare parte a spațiului deluros s-a ajuns, prin schimbări structurale, în urma valorificării unor resurse locale și investiții, la o dezvoltare complexă. Ca urmare, în Podișul Getic s-au impus *industria* extractivă de petrol, gaze, lignit, producerea de energie electrică în termocentrale cu putere instalată mare (Turceni, Rogojelu, Ișalnița) și în hidrocentralele de pe Olt și Argeș, industria construcțiilor de mașini, chimică și

lemnului (Drobeta-Turnu Severin). În Dealurile Transilvaniei, alături de industria de exploatare a gazelor, sării și a ramurilor textilă și alimentară de tradiție s-au dezvoltat industria grea (siderurgie la Câmpia Turzii; construcții de mașini la Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Sibiu, Mârșa, Mediaș etc.; chimică la Turda, Tg. Mureș, Victoria, Ocna Mureș etc.); industria de prelucrare a lemnului. Podișul Moldovei, în trecut cu o industrie slab reprezentată, constituie în prezent o regiune cu o industrie dezvoltată (chimică, textilă, constructoare de mașini, alimentară). În Dobrogea s-a creat industria construcțiilor de nave (Constanța, Mangalia), industria chimică (Năvodari), industria metalurgică (Tulcea), industria materialelor de construcție (Medgidia), industria ușoară și alimentară. În Subcarpați, alături de extracția petrolului, gazelor naturale, cărbunilor, sării (activități mai vechi care au fost mult impulsionate) au apărut și alte ramuri industriale (chimică, prelucrarea lemnului, materiale de construcții, alimentară, textilă etc.). După 1990 s-au produs mutații importante, multe din unitățile construite anacronic fiind închise sau se află în curs de reorganizare.

Agricultura rămâne o ramură de bază care a căpătat caracter intensiv. În structura culturilor agricole se înregistrează unele diferențieri determinate de condițiile regionale de relief și climă. În acest sens Dobrogea, Câmpia Moldovei, Câmpia Transilvaniei, o bună parte a Dealurilor de Vest și din Podișul Getic reprezintă zone de culturi agricole (cereale, plante tehnice, plante pentru nutreț etc.). Pe terenurile în pantă din Subcarpați, Podișul Moldovei, Dealurile Transilvaniei, Dobrogea s-au impus culturile pomicole și viticole, aici găsindu-se cele mai însemnate centre și bazine cu acest profil. Pe o bună parte din versanții dealurilor sunt pășuni și fânețe care reprezintă baza furajeră principală în dezvoltarea sectorului zootehnic. Creșterea animalelor a reprezentat o ocupație de tradiție în regiunile deluroase, aici înregistrându-se numărul cel mai mare de oi și bovine. Se cresc oi pentru lână, lapte (țurcană, țigaie, merinos), pielicele (Karakul), bovine de rasă superioară pentru lapte și carne. Desființarea cooperativizării și reîmpropietărirea realizată după 1990 conduc la refacerea treptată, dar cu mari greutăți, a agriculturii tradiționale.

Căile de comunicație sunt reprezentate de rețeaua deasă de șosele și căi ferate care urmăresc, în cea mai mare măsură, culoarele de vale, depresiunile și direcțiile vechilor drumuri comerciale. Ele leagă toate așezările din regiunile deluroase constituindu-se într-o rețea echilibrată și bine structurată. În Dobrogea au fost construite canalele Dunăre-Marea Neagră și Poarta Albă-Midia – importante artere de navigație. Constanța reprezintă unul din porturile cele mai mari din Europa prin care se realizează o însemnată parte din schimburile economice ale țării noastre.

2

RAPORTUL DEALURI-PODIȘURI REPARTIȚIA LOR ÎN ROMANIA

În lucrările geografice, îndeosebi în cele scrise începând cu sfârșitul secolului XIX, formele de relief de pe teritoriul țării sunt încadrate în trei tipuri majore – munți, dealuri și cîmpii. În anul 1896, în literatura geografică românească apare denumirea de „Haut plateau de Mehedinți" introdusă de L.Mrazec într-un studiu geologic asupra acestei regiuni, iar în unele dicționare geografice, editate între 1896 și 1898 (ex.Vaslui, Iași), sunt folosiți termenii de pod, podeț, podiș – preluați din exprimarea populară pentru unele dealuri din Moldova centrală. Câțiva ani mai târziu, geograful Emm. de Martonne în „La Valachie" în afara evidențierii unor trăsături structurale și morfologice ale regiunii „plateau de Mehedinți" amintește și de dealuri cu înfățișare similară în Moldova („plateau moldav"). Deci de aproape un veac a început diferențierea, în cadrul reliefului cu altitudine medie, a unei categori aparte pentru care, la început în lucrările științifice a fost folosit termenul de platou. Treptat a fost adoptată denumirea românească de podiș pentru diferitele unități și subunități de relief (Gh. Munteanu Murgoci, 1912, Podișul Niculițel; G.Vâlsan în Câmpia Română, 1915, Podișul Moldovei și chiar Podișul Hagieni; M.David, 1922, 1923, Podișul Moldovenesc; C.Brătescu, 1928, pentru Dobrogea; V.Mihăilescu, 1936, Podișul Transilvaniei, Podișul Moldovei, Podișul Dobrogei etc.). Concomitent s-a întrebuințat noțiunea de *platformă* pentru denumirea unor regiuni de podiș sau de câmpie (G.Vâlsan, 1915, Platforma Cândești, Platforma Cotmenei, Platforma Moldovei, Platforma Burnasului; V.Mihăilescu, 1936, Platforma Olteană, Platforma Someșană, Platforma Bănățeană etc.).

Din toate acestea, rezultă două concluzii: folosirea termenului de podiș pentru denumirea unor regiuni cu altitudine medie, cu un specific aparte (fără al eviden-ția); lipsa unei definiții generale a acestui tip de relief.

Cercetările geografice realizate în a doua parte a secolului nostru au dus la descrierea amănunțită a multor regiuni de podiș, dar și la evidențierea trăsăturilor geografice ce le sunt specifice. În acest context s-a impus necesitatea unor clarificări referitoare la sfera noțiunii: - stabilirea raporturilor podișurilor cu formele de relief

majore (munți, dealuri, câmpii), eliminarea unor termeni folosiți în paralel, dar care au alte sensuri (îndeosebi platformă, piemont).

Primele definiții sunt întâlnite în „Dicționarul geomorfologic" apărut în 1974 (I.Băcăuanu, I.Donisă) și în „Lexiconul" din 1975 (N.Mihăilescu și colab.) în care se insistă mai mult pe elemente morfografice și morfometrice. În „*Geografia de la A la Z*" (1986), Gr. Posea dă o caracterizare complexă a acestei forme de relief evidențiind, în afara trăsăturilor deja cunoscute și pe cele de ordin structural, genetic; stabilește o clasificare a lor pe diferite criterii (geneză, altitudine, poziție etc.).

Elementele definitorii pentru podiș sunt: *interfluvii plate* extinse legate de structura geologică (tabulară), monoclinală, de suprafețe de eroziune vechi sau câmpii acumulative piemontane înălțate și fragmentate; *versanți povârniți*; *energie de relief majoră* de peste 100 m; *fragmentare moderată* (determină între suprafața ocupată de podurile interfluviale și cea a culoarelor de vale un raport în favoarea celor dintâi).

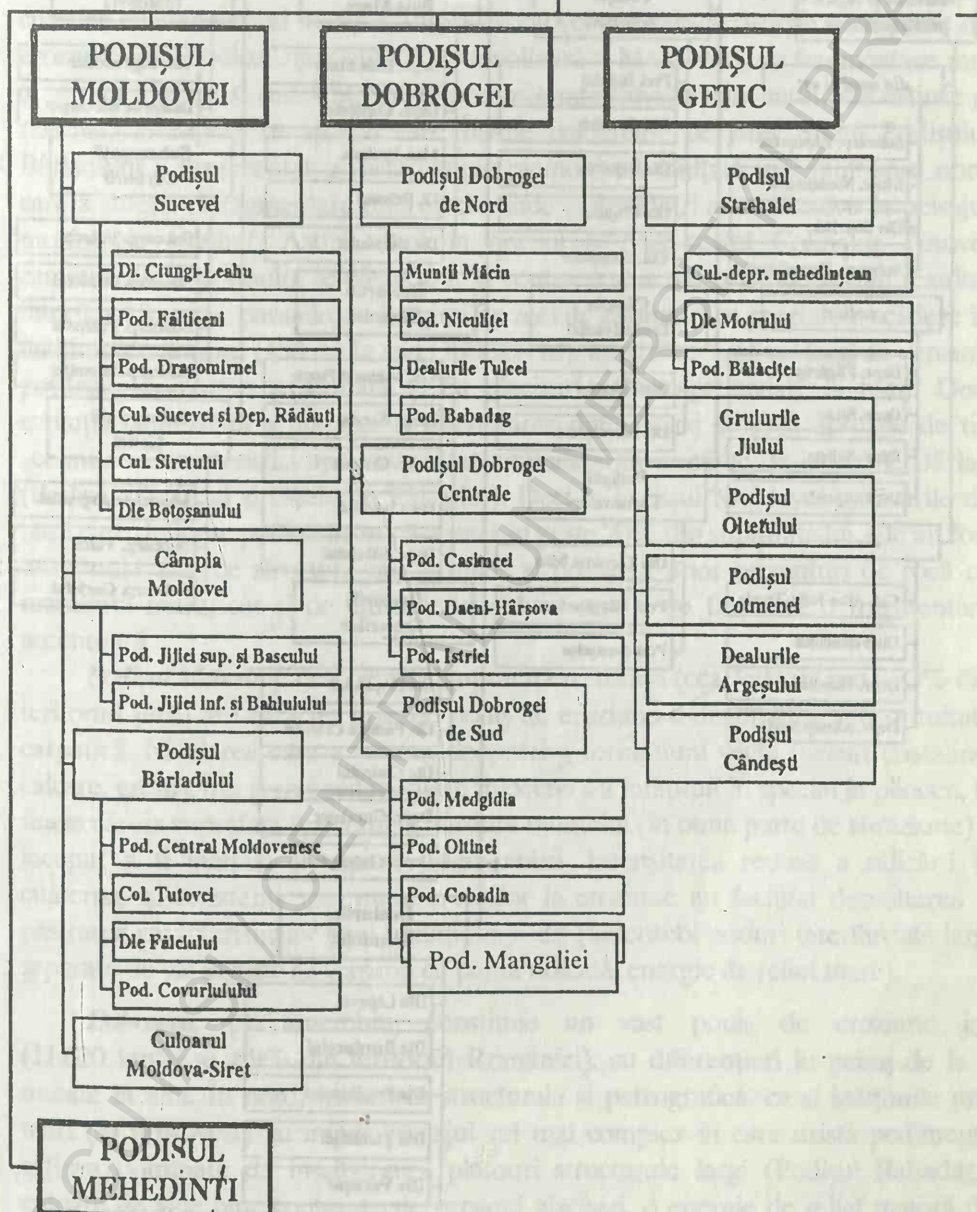
Urmărind aceste trăsături la unitățile de relief din țara noastră (fig. 1), pentru care se folosește noțiunea de podiș, se pot pune în evidență câteva aspecte generale. Totodată se poate fixa și locul lor în structura orografică a României. În mod frecvent, această noțiune se vehiculează pentru cinci unități (Podișul Transilvaniei, Podișul Moldovei, Podișul Dobrogei, Podișul Getic, Podișul Mehedinți) și mai multe subunități ale acestora sau chiar subunități aparținând unor regiuni deluroase (Podișul Lipovei).

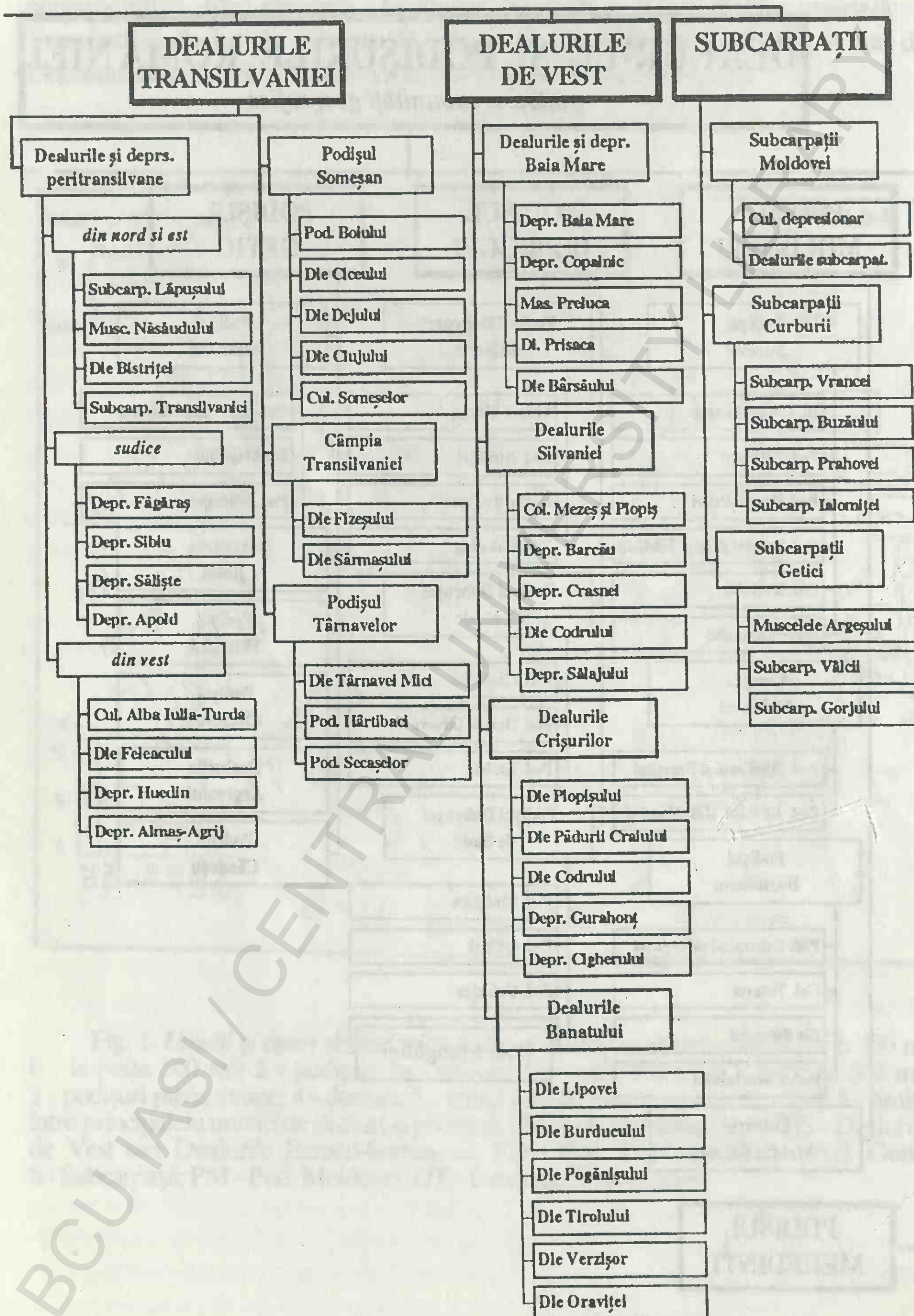
În ***Podișul Transilvaniei*** care cuprinde circa 78% din Depresiunea colinară a Transilvaniei, caracteristicile tipice de podiș se referă la un spațiu limitat (Gr.Posea indică doar 7-10%) prezent în mai multe subunități disparate acolo unde mai ales structura și roca au facilitat conservarea lui. În aceste locuri (Podișul Someșan, Podișul Hârtibaci), podurile interfluviale, cu lățimi de mai multe sute de metri, se înscriu în intervalul hipsometric de 500-700 m, energia de relief majoră depășește 200 m, versanții au pante mari și o morfodinamică activă în treimea superioară și pante reduse (glacisuri mixte) în jumătatea inferioară. Ele reprezintă martori dintr-o suprafață de eroziune pliocen superioară care a fost înălțată și fragmentată în cuaternar. Deci, dacă la începutul cuaternarului podișul cuprindea un spațiu extins, ulterior, pe măsura dezvoltării mai multor generații de văi (au impus o fragmentare accentuată), s-a transformat într-un ansamblu de dealuri. Au rezultat numeroase interfluvii înguste, rotunjite, cu martori de eroziune petrografici sau structurali la altitudini diferite, versanți lungi care uneori la partea superioară se intersectează, culoare de vale extinse care precumpănesc sub aspect teritorial. Ca urmare, în Transilvania, în context cu peisajul morfologic actual, se poate vorbi de dealuri și podișuri în care primele predomină. De aici necesitatea aplicării unor corecturi în portofoliul denumirilor utilizate, chiar dacă acestea oarecum s-au

permanentizat (de exemplu, Dealurile Mureșului sau Câmpia colinară a Transilvaniei în loc de Câmpia Transilvaniei; Dealurile Transilvaniei în loc de Depresiunea colinară a Transilvaniei sau Podișul Transilvaniei etc.).

Fig. 1. ***Unități și tipuri de dealuri și podiș***: 1 - podișuri structurale (a - sub 350 m; b - la peste 500 m); 2 - podișuri de eroziune (a - sub 350 m; b - la peste 500 m); 3 - podișuri piemontane; 4 - dealuri; 5 - limită față de marile unități de relief; 6 - limită între principalele unități de dealuri și podișuri. PMH - Pod. Mehedinți; DBS - Dealurile de Vest sau Dealurile Banato-Somesene; PD - Pod. Dobrogei; PG - Pod. Getic; S - Subcarpații; PM - Pod. Moldovei; DT - Dealurile Transilvaniei.

DEALURILE ȘI PODIȘURILE ROMÂNIEI
unități și subunități geografice
PODIȘUL MOLDOVEI
Podișul Sucevei
Dl. Ciungi-Leahu
Pod. Fălticeni
Pod. Dragomirnei
Cul. Sucevei și Dep. Rădăuți
Cul. Siretului
Dle Botoșanului
Câmpia Moldovei
Pod. Jijiei sup. și Bascului
Pod. Jijiei inf. și Bahluiului
Podișul Bârladului
Pod. Central Moldovenesc
Col. Tutovei
Dle Fălciului
Pod. Covurluiului
Culoarul Moldova-Siret
PODIȘUL DOBROGEI
Podișul Dobrogei de Nord
Munții Măcin
Pod. Niculițel
Dealurile Tulcei
Pod. Babadag
Podișul Dobrogei Centrale
Pod. Casimcei
Pod. Daeni-Hârșova
Pod. Istriei
Podișul Dobrogei de Sud
Pod. Medgidia
Pod. Oltinei
Pod. Cobadin
Pod. Mangaliei
PODIȘUL GETIC
Podișul Strehaiei
Cul.-depr. mehedințean
Dle Motrului
Pod. Bălăciței
Gruiurile Jiului
Podișul Oltețului
Podișul Cotmenei
Dealurile Argeșului
Podișul Cândești
PODIȘUL MEHEDINȚI

DEALURILE TRANSILVANIEI
DEALURILE DE VEST
SUBCARPAȚII
Dealurile și deprs. peritransilvane
din nord si est
Subcarp. Lăpușului
Musc. Năsăudului
Dle Bistriței
Subcarp. Transilvaniei
sudice
Depr. Făgăraș
Depr. Sibiu
Depr. Săliște
Depr. Apold
din vest
Cul. Alba Iulia-Turda
Dle Feleacului
Depr. Huedin
Depr. Almaș-Agrij
Podișul Someșan
Pod. Boiului
Dle Ciceului
Dle Dejului
Dle Clujului
Cul. Someșelor
Câmpia Transilvaniei
Dle Fizeșului
Dle Sărmașului
Podișul Târnavelor
Dle Târnavei Mici
Pod. Hârtibaci
Pod. Secașelor
Dealurile și depr. Baia Mare
Depr. Baia Mare
Depr. Copalnic
Mas. Preluca
Dl. Prisaca
Dle Bârsăului
Dealurile Silvaniei
Col. Mezeș și Plopiș
Depr. Barcău
Depr. Crasnei
Dle Codrului
Depr. Sălajului
Dealurile Crișurilor
Dle Plopișului
Dle Pădurii Craiului
Dle Codrului
Depr. Gurahonț
Depr. Cigherului
Dealurile Banatului
Dle Lipovei
Dle Burducului
Dle Poganișului
Dle Tirolului
Dle Verzișor
Dle Oraviței
Subcarpații Moldovei
Cul. depresionar
Dealurile subcarpat.
Subcarpații Curburii
Subcarp. Vrancei
Subcarp. Buzăului
Subcarp. Prahovei
Subcarp. Ialomiței
Subcarpații Getici
Muscelele Argeșului
Subcarp. Vâlcii
Subcarp. Gorjului

Podișul Moldovei cu cei 23.000 km^2 (9,7% din teritoriul țării noastre) înregistrează aspecte diferite în cuprinsul său. Astfel, cea mai mare parte a Podișului Sucevei, precum și sectorul nordic al Podișului Bârladului prezintă fizionomia tipică unităților de podiș structural (podurile interfluviale sunt suprafețe structurale sau cvasistructurale largi; versanții sunt povârniți și aparțin unor fronturi cuestice cu dimensiuni mari). Câmpia Moldovei are caracteristicile unui podiș de eroziune jos (Podișul Jijiei sau Câmpia colinară a Moldovei), cu fragmentare mai accentuată în est și sud. Către vest, podurile interfluviale sunt mult mai extinse și domină, în raport cu spațiul care revine culoarelor de vale. Sudul Podișului Bârladului a reprezentat o vastă cîmpie piemontană înălțată mai mult spre nord care a suferit o fragmentare diferită de unde și deosebiri semnificative în peisajul morfologic rezultat. Astfel, dacă în nordul și nord-vestul Colinelor Tutovei caracteristicile podișului se păstrează, în centru și spre valea Bîrladului au rezultat interfluvii înguste, paralele, cu lungimi de zeci de kilometri ce prezintă o scădere în înălțime de la nord (450 m) la sud (150-200 m), între care sunt văi largi cu versanți povârniți la partea superioară și cu glacisuri coluvio-proluviale la bază. Deci evoluția cuaternară a dus aici la dezvoltarea unui peisaj deluros aproape de tip „colinar". Caracteristici apropiate sunt întâlnite și în unitățile de la est de Bârlad (Podișul Covurlui și Dealurile Fălciului). Deci în Podișul Moldovei trăsăturile de bază care definesc podișurile se păstrează în peste 70% din suprafața lui. Ele au fost întreținute atât de structura monoclinală și prezența unor orizonturi de rocă cu rezistență mare, cât și de altitudinile reduse care n-au favorizat o fragmentare accentuată.

Podișul Mehedinți deși ocupă o suprafață restrânsă (cca 760 km^2 sau 0,33% din teritoriul țării) are caracter tipic de podiș de eroziune individualizat într-o unitate carpatică. Nivelarea care a retezat deopotrivă formațiuni vechi (șisturi cristaline, calcare, gresii), dar și roci sedimentare miocene s-a înfăptuit în special în pliocen, la finele căruia suprafața rezultată la bordura muntelui (în bună parte de abraziune) a început a fi înălțată și supusă fragmentării. Intensitatea redusă a ridicării în cuaternar și rezistența mai mare a rocilor la eroziune au facilitat dezvoltarea și păstrarea caracteristicilor unei unități de podiș (îndeosebi poduri interfluviale largi separate de văi înguste cu versanți cu pantă ridicată, energie de relief mare).

Dobrogea, pe ansamblu, constituie un vast podiș de eroziune jos (11.620 km^2 sau 4,9% din teritoriul României), cu diferențieri în peisaj de la o unitate la alta. În nord, varietatea structurală și petrografică, ca și înălțimile mai mari (în nord-vest) au impus peisajul cel mai complex în care există pedimente extinse dominate de inselberguri, platouri structurale largi (Podișul Babadag), culoare de vale bine conturate de versanți glacisați, o energie de relief majoră de

100-150 m; local fragmentarea accentuată a dus la individualizarea unui peisaj de dealuri sau de creste abrupte (Culmea Pricopan).

Dobrogea Centrală evidențiază cel mai clar fizionomia unui podiș de eroziune jos pe o unitate structurală foarte veche, cu înălțime medie în jur de 200 m, boltit pe centru și cu cădere spre vest, est și sud, cu fragmentare majoră redusă și energie de relief frecvent sub 100 m. Prezența locală a unor formațiuni calcaroase a diversificat monotonia peisajului (abrupturi, martori de eroziune, chei etc.). În Dobrogea de Sud, fundamentul vechi cristalin, fragmentat în blocuri, se află la adâncime fiind acoperit de depozite sedimentare vechi (mezozoic) și noi (îndeosebi sarmațiene). Acestea din urmă, ce au pe ansamblu o structură tabulară, cu unele boltiri locale, constitue suportul unei câmpii de eroziune pliocen superior-cuaternare acoperită, în cea mai mare parte, de depozite loessoide. Ridicarea ceva mai intensă în cuaternarul superior a sectorului sud-vestic a determinat aici altitudini de 150-200 m, o fragmentare accentuată cu valori ale energiei de relief de 50–75 m și versanți cu pantă mare. Imaginea de ansamblu de podiș structural jos, în care ies în evidență podurile interfluviale netede separate de văi înguste, prezentă în sud-vest, se atenuează spre est și nord-est unde înălțimile sunt sub 75 m, fragmentarea este redusă, iar imaginea peisajului morfologic de câmpie este întărită de caracteristicile celorlalți componenți geografici.

Podișul Getic (13.900 km^2 sau 5,9% din suprafața României) a reprezentat la începutul cuaternarului o vastă câmpie piemontană care ulterior a fost înălțată mai mult în nord și la răsărit de Olt unde s-a ajuns la altitudini de 500–700 m. În rest, valorile se mențin la 300–400 m coborând și mai mult la contactul cu Câmpia Română. În aceste condiții, modelarea în cuaternar a dus la imprimarea trăsăturilor specifice unui podiș de acumulare pentru cea mai mare parte din suprafața acestei unități (platouri interfluviale largi, slab înclinate cu un ușor caracter structural de monoclin, văi din generații diferite, dar cu versanți povârniți și energie de relief la cele mari de peste 150 m). În sud, unde și altitudinile sunt reduse, podurile interfluviale cresc mult în lărgime și netezime, energia de relief majoră scade sub 100 m, văile autohtone deși largi au versanți cu înclinare moderată. Peisajul relevă cel mai bine trecerea de la podișul acumulativ la câmpiile piemontane ușor înălțate, situație care probabil a sugerat, cu decenii în urmă, folosirea aici a noțiunii de „platformă".

Nu trebuie omis nici faptul că în unele sectoare ale Podișului Getic, fragmentarea accentuată a dus la transformarea caracteristicilor de podiș în cele specifice regiunilor de deal (între Argeș și Dâmbovița; între Gilort și Jiu).

În *Dealurile de Vest* (Dealurile Banato-Someșene), fizionomia de podiș apare evidentă între Mureș și Bega în Podișul Lipovei (în cea mai mare parte acesta reprezintă o unitate de acumulare piemontană puțin înălțată, dar fragmentată

radial de o generație de râuri afluente Mureșului și Begăi) și local în Dealurile Silvaniei.

Concluzii

Podișurile din țara noastră se desfășoară pe o suprafață în jur de 18%.

• Podișurile sunt atât de eroziune (în Moldova, Dobrogea, Transilvania), cât și de acumulare (Podișul Getic, Podișul Lipovei, Podișul Covurlui etc.).

• Ca înălțime, podișurile sunt medii (350-600 m) și joase (între 20 și 350 m).

• Podișurile cele mai multe și extinse se desfășoară în zone de platformă; unele sunt însă și în zone de orogen (Mehedinți și în Transilvania etc.).

• Prin altitudine, dar și prin caracteristicile geografice ale peisajului, podișurile din țara noastră se înscriu fie în treapta câmpiilor (podișurile din Dobrogea Centrală și de Sud; Podișul Jijiei; sudul Podișului Getic) în care sunt elemente similare cu acestea (fragmentare, morfologie, climat, soluri, vegetație, economie, tipuri de așezări etc.), fie în treapta dealurilor (Podișul Sucevei, Podișul Bârladului, nord-vestul Podișului Dobrogei etc.).

• O situație aparte o reprezintă Podișul Mehedinți unde peisajul se apropie de acela al munților joși din Banat. El constituie un podiș carpatic jos. Se pot adăuga unele sectoare din Munții Apuseni, cu largă dezvoltare a platformelor de eroziune Mărișel și Cârligați, sau Borăscu din Munții Godeanu etc. care pot fi considerate ca podișuri carpatice de altitudine cu caracteristici specifice, impuse de situarea și evoluția lor.

• *Deci podișurile constituie un tip major de relief distinct care se poate înscrie în orice treaptă altimetrică*, dar care capătă o multitudine de caracteristici geografice specifice acesteia reflectate în peisaj

• *Dealurile* care reprezintă cca 24% (7% Subcarpații) din suprafața țării au rezultat preponderent din fragmentarea unor podișuri de eroziune ori de acumulare înălțate sau prin cutare (Subcarpații). Se desfășoară la altitudini cuprinse între 200 m și 1000 m.

3

PODIȘUL MEHEDINȚI

AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI LIMITELE

Așezare. Situat în sud-vestul țării, între Podișul Getic (SE-E), Carpații Meridionali (N-NV), Subcarpații Getici (NE), Munții Banatului (V) și Culoarul Dunării (SV), Podișul Mehedinți reprezintă o unitate geografică bine individualizată care se înscrie pe cca 760 km^2.

În lucrările geografice mai vechi și în cele geologice, regiunea este inclusă spațiului carpatic datorită elementelor comune referitoare îndeosebi la structură, tectonică, carst. I.Vintilescu (1946) susține chiar utilizarea denumirii de „plai" pentru unitățile montane joase similare ca peisaj celui din Mehedinți. Emm. de Martonne, deși a prezentat unele elemente de relief și vegetație ale acestei regiuni în contextul general al analizei Carpaților Meridionali, l-a considerat ca o unitate de podiș.

În cele mai numeroase lucrări geografice de sinteză este inclus și descris succint la dealuri și podișuri avându-se în vedere mai ales altitudinea (400-600 m) și fizionomia.

Limitele. Între Podișul Mehedinți și regiunile vecine, limitele sunt clare fiind susținute de diferențieri cantitative și calitative nete. Față de Munții Almăjului discontinuitatea este creată de Depresiunea Orșovei. De aici și până la Motru, limita față de Munții Mehedinți se face pe la vest de localitățile: Podeni-Gornenți-Isverna-Obârșia Cloșani și corespunde unui aliniament cu diferențe litologice (calcare în munți, cristalin în podiș), de altitudine (1000-1200 m față de 500-600 m), de vegetație (pădurile precumpănesc în munte, iar pășunile în podiș); contactul este marcat și prin versanți povârniți, prezența așezărilor doar în podiș, poziția unei generații de râuri afluente Motrului, Coșuștei, Bahnei care și-au croit aici bazinete depresionare de obârșie.

Între Orșova și Gura Văii, podișul se termină brusc în dreptul culoarului dunărean dincolo de care se află Podișul Miroč.

De la Gura Văii spre NE, el vine în contact cu un culoar (0,5-5 km lățime) format din depresiuni mici separate între ele prin șei. Acesta a fost sculptat în structuri diferite: miocenul ușor cutat alcătuit din marne, pietrișuri cimentate, calcare în podiș și pliocenul monoclinal cu pietrișuri, nisipuri, argile din Dealurile

Coșuștei, ce aparțin Podișului Getic; între Gura Văii-Jidoștița și Bala de Sus-râul Motru, pliocenul este raportat la cristalin. Față de culoarul depresionar, podișul se termină prin versanți cu pante accentuate, cu o diferență de nivel de 100-250 m. Între cele două unități apar alte deosebiri: spălare în suprafață, șiroire, păduri și sate mici în podiș și alunecări de teren, torenți, fânețe, pomicultură și sate mai mari alungite pe văile principale în Dealurile Coșuștei.

În nord-est, valea Motrului îl separă de Subcarpați marcând diferențieri bruște îndeosebi de ordin structural și de fizionomie, întărite și de existența depresiunii de contact Baia de Aramă. Doar în amonte de Cămuiești există un defileu epigenetic scurt, tăiat într-o prelungire estică a cristalinului din podiș; peticul (0,5 km^2) din acesta, situat la est de râu, acoperit parțial de sedimentar, nu influențează cu nimic configurația peisajului subcarpatic (fig. 2).

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ȘI EVOLUȚIA PALEOGEOGRAFICĂ

Geologic, Podișul Mehedinți aparține Carpaților Meridionali, structura, alcătuirea și etapele evolutive fiind comune. Aici, *Autohtonul Danubian* (șisturi mezometamorfice) se desfășoară pe întreaga suprafață ca fundament; la zi apare doar între unitățile sedimentare – *unitatea Cerna* cu formațiuni jurasic-cretacic superior la vest, la Ponoarele, Isverna, Obârșia Cloșani și *unitatea Coșuștea* cu fliș cretacic cutat (gresii, marno-calcare, argile) în sud-est etc. *Pânza Getică* (șisturi epimetamorfice) este reprezentată prin două petice - *unitatea Bahna* în vest (acoperă cristalinul danubian și o bună parte din sedimentarul celor două subunități ale autohtonului) și *unitatea Mehedinți* (peste sedimentarul Coșuștei).

Între cele două petice și acoperind sedimentarul danubian se desfășoară fragmente din *Pânza de Severin* (depozite cretacice care apar în fâșia Vârciorova-Motru). Sedimentarul mezozoic (fig. 3) se află în trei sectoare (Bahna, Balta-Ponoarele și Jidoștița-Bala) legate de existența unor depresiuni post-orogene care comunicau (nisipuri, argile, pietrișuri, cărbuni, calcare recifale, marne badenian-sarmațiene).

Evoluția paleogeografică. Se pot pune în evidență câteva etape: *proterozoic-paleozoic* (realizarea șisturilor cristaline în cadrul celor două domenii de sedimentare care erau separate de un prag), *jurasic-cretacic* (formarea în jurasic a două fose în Domeniul Danubian – Cerna-Jiu și Coșuștea – și în cretacic a fosei de Severin, în Domeniul Getic; mișcările austrice mezocretacice au împins cristalinul getic, spre sud-est, peste fosa de Severin, iar mișcările laramice din cretacicul superior au determinat înaintarea geticului, inclusiv a depozitelor unității de Severin, peste Danubian rezultând

Pânza Getică și Pânza de Severin, regiunea devenind uscat) *neozoic* (formarea depresiunilor postectonice badeniene în care s-au acumulat depozite de molasă; în nord, Culoarul Topleț-Bahna a făcut legătura pe la Ponoarele cu Depresiunea Getică; în sud, cea mai mare parte a regiunii a fost acoperită de ape; la începutul pliocenului încetează legătura, prin Culoarul Ponoarele-Bahna, între bazinele panonic și pontic, podișul exondând în întregime; partea de sud-vest prin sistemul hidrografic Bahna, organizat în culoarul tectonic exondat, va evolua în concordanță cu nivelul zonei Orșova; pe cea mai mare parte din podiș se va dezvolta o rețea de văi în concordanță cu panta generală a reliefului și cu nivelul de bază al lacului getic). În *cuaternar*, regiunea este ridicată la altitudinile actuale când se produc și unele remanieri hidrografice, cele mai însemnate fiind realizarea cursului Dunării în zona Porțile de Fier și captarea Bahnei dinspre Dunăre.

Relieful

Podișul Mehedinți apare, pe ansamblu, ca o treaptă între Carpați și Podișul Getic. *Altimetric* se desfășoară între 885 m (Vf. Paharnicul) și 160 m în culoarele de vale dinspre Dunăre. Înălțimile de peste 700 m reprezintă aproape 8%, platourile interfluviale aflate la 500-700 m, cca 34% (îndeosebi în centru și vest), pentru ca peste 58% să constituie interfluvii, depresiuni și culoare de vale cu altitudini sub 500 m (predominant în S-SE).

În cadrul său se pot diferenția câteva *subunități morfologice* impuse de evoluția pliocen-cuaternară și care se desfășoară de la NV la SE fiind în concordanță cu unitățile structurale.

Prima se află în vecinătatea muntelui fiind alcătuită din interfluvii largi, adesea cu înfățișare de platouri la 600-750 m, dominate local de vârfuri rotunjite care uneori depășesc 800 m (Paharnicul 885 m). În culoarul tectonic badenian (tortonian) Bahna-Motru, în formațiunile miocene, relieful înregistrează altitudini mai mici (300-400 m în SV și 480-520 m în N și NE), iar eroziunea a creat mai multe bazinete depresionare (Bahna, Cireșu, Balta, Isverna, Nadanova, Obârșia Cloșani) suspendate în spatele unor chei.

Altă subunitate se desfășoară în lungul fâșiei de dezvoltare a calcarelor, relieful având înălțimi mari în vârfuri de tipul „cornetelor" descrise de Emm. de Martonne (Cerbonia 801 m, Cornetul Babelor 770 m, lângă Nadanova și Balta 701 m). Între localitățile Balta și Ponoarele există două șiruri de cornete între care s-au individualizat bazinete depresionare pe sedimentar marno-grezos cretacic și nisipo-argilos (se află pe un mic culoar de legătură miocenă între depresiunile Bahna și Getică). Cornetele de pe latura

exterioară sunt mai reduse în înălțime (450-550 m). Subunitatea corespunde cu aria de maximă dezvoltare a reliefului carstic.

Ultima subunitate se află la E și SE, ține până la contactul cu Podișul Getic și are cea mai mare desfășurare. Relieful se carcterizează prin interfluvii plate extinse, la înălțimi de 600-650 m în N și NV și 400 m în S și SE (corespunde cristalinului și miocenului transgresiv). Văile sunt adânci și înguste.

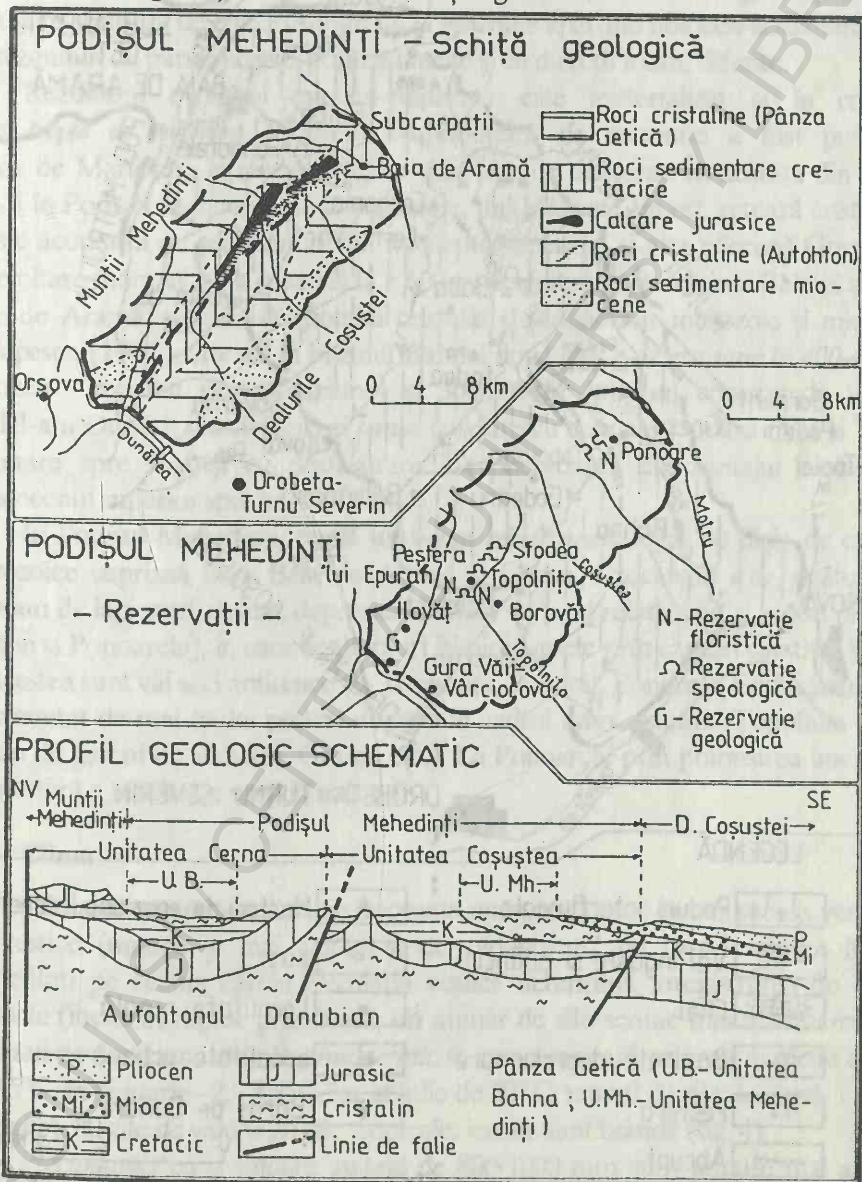

Fig.2

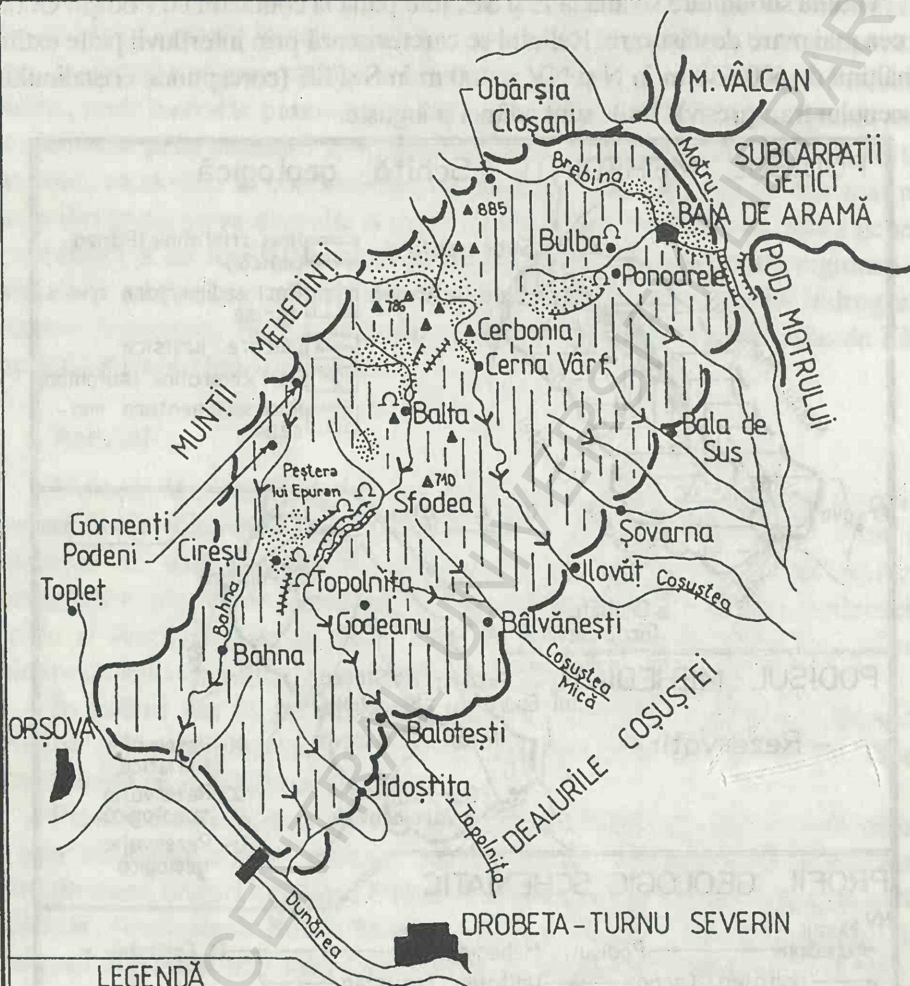

PODIȘUL MEHEDINȚI - Schiță morfologică
Obârșia Cloșani
M. VÂLCAN
SUBCARPAȚII GETICI
BAIA DE ARAMĂ
POD. MOTRULUI
Brebina
Motru
885
Bulba
Ponoarele
786
Cerbonia
Cerna Vârf
MUNȚII MEHEDINȚI
Balta
Bala de Sus
Peștera lui Epuran
740
Sfodea
Gornenți
Podeni
Cireșu
Șovarna
Ilovăț
Coșuștea
Topleț
Topolnița
Godeanu
Bâlvănești
Bahna
Bahna
Coșuștea Mică
PODIȘUL COȘUȘTEI
ORȘOVA
Balotești
Jidoștița
DEALURILE
Topolnița
Dunărea
DROBETA-TURNU SEVERIN
LEGENDĂ
Poduri interfluviale
Văi înguste si adânci
Chei
Bazinete depresionare
Peștera
Abrupt
Martori de eroziune (cornete)
Lac
Localitate rurală
Localitate urbană
Baraj pe Dunăre
0 1 2 3 km

Fig. 3

Evoluția miocen superior-cuaternar a dus la individualizarea a trei generații de văi orientate predominant NV-SE (doar Bahna se desfășoară către Dunăre). *Prima generație* își are obârșia în Munții Mehedinți (Bahna, Topolnița, Coșuștea) prezentând fizionomie aparte în cele trei subunități. *A doua generație* este mai scurtă fiind reprezentată de afluenții râurilor principali fie în podiș (direcții SV-NE sau NE-SV), fie în afară (direcții dominante NV-SE); sunt văi înguste și adânci, uneori cu sectoare de chei. *Cea mai nouă generație* aparține holocen-actualului fiind reprezentată de pâraie scurte, puțin adâncite și cu direcții foarte diferite.

Rezultatul evoluției miocen-cuaternar este materializat și în crearea unor *trepte de nivelare*. Problema suprafețelor de eroziune a fost pusă de Emm. de Martonne în câteva articole și în teza de doctorat. În aceasta din urmă indică în Podișul Mehedinți două suprafețe, una *miocenă* (în est, retează cristalinul și este acoperită de sedimentar din miocenul superior) și alta *pliocenă* Gornovița (dezvoltare mare în zona centrală la ± 600 m; fragmentată în bazinul Bahnei și spre Baia de Aramă; retează deopotrivă cristalin și sedimentar mezozoic și miocen). N.Popescu (1966) cartează în bazinul Bahnei două *nivele de eroziune la 400-450 m* (miocen - rezultat prin abraziune) și *300-350 m* (pliocen corespunde terasei a VIII-a a Dunării din defileu) și *terase* corelate cu cele ale Dunării (VII și VI cu orientare spre vest și cu desfășurare în concordanță cu drenajul realizat în pleistocenul superior spre bazinul Getic).

În Podișul Mehedinți, există un bogat *relief carstic* legat de fâșia de calcare mezozoice cuprinsă între Baia de Aramă și Cireșu. Exocarstul este alcătuit din câmpuri de lapiezuri, doline, depresiuni închise cu fund relativ plat și aspect de polii (Zăton și Ponoarele), în care unele râuri își pierd apele prin captări carstice; în aval de acestea sunt văi seci antitetice (la Topolnița, Ponorâț, Ponorel). Endocarstul este reprezentat de mai multe peșteri dispuse în cadrul unor sisteme (Topolnița cu un sistem de galerii de 20,5 km, Grama etc.). La Ponoarele prin prăbușirea unei părți din peșteră a rezultat și un pod natural.

Clima

Climatul este determinat de frecvența mare a maselor de aer sudice, vestice și sud-vestice (umede și mai calde) și de „adăpostul" pe care-l asigură Munții Mehedinți pe seama căruia circulația vestică determină înregistrarea de efecte fœhnale (încălziri rapide primăvara, un număr de zile senine mai mare, creșterea gradului de uscăciune etc). *Regimul termic* se caracterizează prin valori medii anuale de 9,5°C, în ianuarie –2, –2,5° C, iar în iulie de 20° C; numai 20 zile de iarnă, 110 zile de îngheț, 80 zile de vară și 20 zile tropicale; iernile sunt blânde (fig. 4).

Precipitațiile cu o valoare anuală de 800-1000 mm sunt impuse mai ales de circulația sudică; prezintă două maxime anuale (la finele primăverii în mai-iunie și

toamna, în octombrie-noiembrie) și minime în august-septembrie și decembrie-februarie (zăpada cade în cca 15-20 zile iar stratul de zăpadă se menține 75 de zile). Unele diferențieri topoclimatice sunt dependente de expunere, prezența calcarelor, existența culoarelor de vale adânci și înguste etc.

Apele

Podișul este străbătut de râuri scurte (au obârșia în Munții Mehedinți sau în jumătatea sud-estică a podișului) care se dirijază spre Dunăre (Bahna, Vodița, Jidoștița, Topolnița) sau către Motru (Coșuștea, Brebina). Cele mai lungi – Bahna, Topolnița, Coșuștea – au cca 40 km din care o mare parte în spațiul podișului. La traversarea zonei calcaroase, circulația carstică a impus un drenaj specific subteran (îndeosebi pe Topolnița, Bulba). Celelalte văi sunt scurte (sub 20 km lungime) și cu apă puțină. Regimul scurgerii este influențat nu numai de distribuția precipitațiilor în timpul anului, dar și de circulația carstică. Primul factor determină ape mari în intervalul aprilie-iunie (40-50% din scurgere) și noiembrie și debite mici în august-septembrie și ianuarie-februarie (fig. 4).

Al doilea factor face ca râurile la traversarea barei calcaroase să piardă o parte din apă, iar uneori pe lungimi de câțiva kilometri chiar să sece (există cursuri subterane). Alimentarea râurilor este predominant din ploi (aportul din zăpezi este redus) și din pânze subterane (îndeosebi izvoarele bogate de la baza versanților calcaroși din Munții Mehedinți).

Lacurile sunt puține și cu dimensiuni reduse. Cel mai însemnat este Zătonul (format temporar în amonte de peștera de la Ponoare), Gornovița (între localitățile Balta și Gornovița) și Balta. Cel mai mare lac antropic a rezultat pe Dunăre în spatele barajului de la Porțile de Fier I.

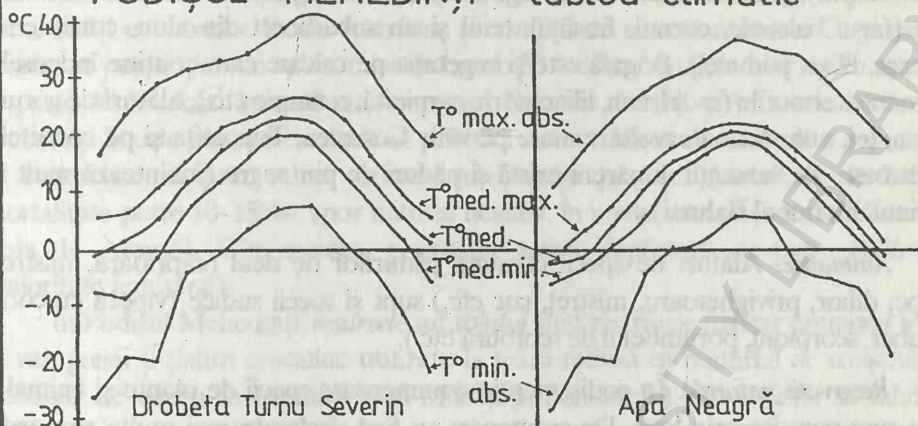
Apele freatice se află la baza depozitelor de versant, a scoarței de alterare (cu grosimi uneori de peste 1 m) și în rocile sedimentare. Au debite influențate de oscilațiile mari în regimul precipitațiilor. În sectoarele cu calcare, ele lipsesc sau au debite foarte mici.

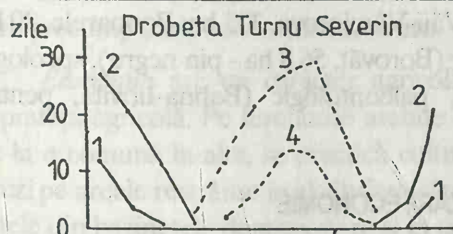
Solurile,vegetația și animalele

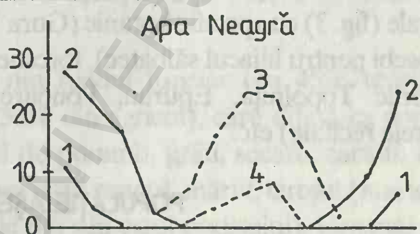
Condițiile de relief, rocă, climă au favorizat dezvoltarea *solurilor brune acide și brune de pădure,* iar pe calcare a *rendzinelor*. Destul de frecvent există *erodisoluri* îndeosebi pe versanții cu pantă mai mare de 20° din zona cornetelor, cheilor Topolniței și Coșuștei și pe majoritatea suprafețelor intens pășunate. În luncile văilor principale sunt soluri aluviale.

Pe ansamblu, *vegetația* se înscrie în etajul pădurilor de gorun. În componența lor, alături de gorun, mai intră cerul, gârnița, stejarul pufos, iar în Culoarul Dunării cărpinița și alunul turcesc, alături de alun, liliac, corn, dârmox etc.

PODIȘUL MEHEDINȚI – tablou climatic

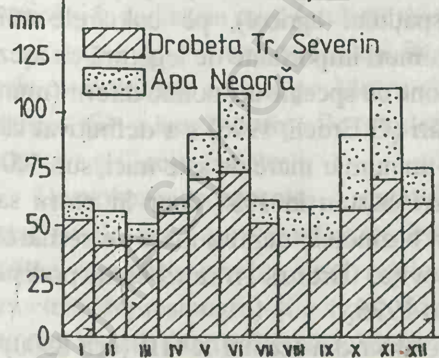

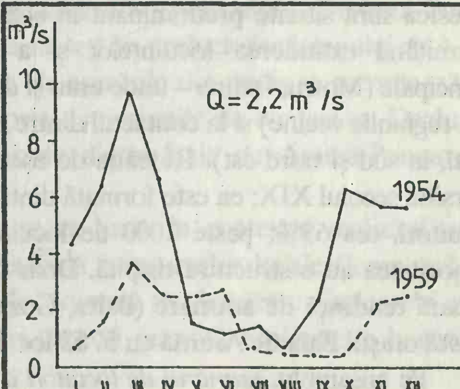

ZILE CU TEMPERATURI CARACTERISTICE

Total – zile iarnă	(1)	21,2 – 21,3
– zile cu îngheț	(2)	85,3 – 109,9
– zile de vară	(3)	106,1 – 83,3
– zile tropicale	(4)	37,1 – 19,0

Total anual:
Drobeta Turnu Severin – 674,7 mm
Apa Neagră – 904,9 mm

TOPOLNIȚA (HALÂNGA) – VARIAȚIA DEBITULUI

Fig. 4

Pe vârfurile mai înalte și pe versanții umbriți (expunere nordică și nord-vestică), gorunul se îmbină cu fagul. Pădurile de fag sunt la contactul cu muntele (fagul balcanic, cornul, frasinul, teiul și un subarboret din alun, corn, lemn câinesc, liliac, păducel). Bogată este și vegetația pe calcare care conține îndeosebi elemente termofile (mojdrean, liliac, corn, cărpiniță, scumpie etc.), alături de gorun, frasin, tei, nuc. Au o dezvoltare mare pe văile Coșuștea, Topolnița și pe cornetele calcaroase. Pe versanții dunăreni există și păduri de pin negru (înaintează mult în bazinul inferior al Bahnei).

Animalele. Alături de specii comune pădurilor de deal (căprioară, mistreț, vulpe, dihor, privighetoare, mistreț, cuc etc.) sunt și specii sudice (viperă cu corn, coluber, scorpioni, porumbelul de scorbură etc.).

Rezervații naturale. În podiș, viețuiesc numeroase specii de plante și animale, care sunt ocrotite prin lege. De asemenea, au fost declarate mai multe rezervații naturale (fig. 3) cu specific botanic (Gura Văii-Vârciorova, 303 ha; Ponoarele, 20 ha îndeosebi pentru liliacul sălbatec), forestier (Borovăț, 56,8 ha - pin negru), speologic (peșterile Topolnița, Epuran, Ponoare), paleontologic (Bahna-Ilovița, pentru calcarele recifale) etc.

POPULAȚIE, AȘEZĂRI, ECONOMIE

În Podișul Mehedinți au fost identificate urme de cultură materială care atestă diferite forme de locuire încă din cele mai vechi timpuri (bronz, la Godeanu; hallstatt, la Bâlvănești, Cireșu etc.), continuitatea și sporirea lor de-a lungul secolelor. Marea majoritate a așezărilor au apărut până în secolul XIX (G.Erdeli, 1983); erau sate mici cu profil agricol bazat îndeosebi pe creșterea animalelor. Acestea sunt situate predominant în bazinetele depresionare (condițiile de relief permițând extinderea locuințelor și a spațiului agricol), pe culoarele văilor principale (Motru, Bahna – unde erau și drumuri importante de legătură cu așezări din regiunile vecine) și la contactul dintre zone cu specific economic diferit (munte-deal, în sud și nord-est). Rețeaua de așezări (G.Erdeli, 1996) s-a definitivat către sfârșitul secolul XIX; ea este formată dintr-un număr mare de sate mici, sub 500 de locuitori, cca 65%; peste 1000 de locuitori existau în 1985 doar în patru sate; majoritatea au o structură risipită. Doar în bazinetele depresionare se remarcă o ușoară tendință de adunare (Balta, Gornovița, Cireșu). În nord-estul podișului există orașul Baia de Aramă cu 5752 loc. în 1996.

Pe ansamblu, *numărul de locuitori a crescut* din secolul XVIII (cca 8500) de peste patru ori până în 1957. Ulterior s-a înregistrat o scădere – 31.192 în 1985 (G.Erdeli,1996) datorită plecărilor definitive (îndeosebi locuitori sub 40 de ani) în centre industriale limitrofe (Târgu Jiu, Drobeta-Turnu Severin) sau în bazinele

carbonifere Motru și Petroșani. Pierderile cele mai însemnate s-au produs în comunele Podeni, Cireșu, Godeanu, Balta etc. aflate în centrul și vestul podișului (posibilități economice locale restrânse și condiții de navetă reduse). Ca urmare, *densitatea* populației are valori mici de la sub 30 loc./km^2, în cele mai multe așezări la peste 40 loc./km^2 în nord-est, în orașul Baia de Aramă și în satele limitrofe, precum și în cele din sud-est unde se practică naveta. *Mișcarea naturală a populației* se concretizează prin valori reduse, sub media pe țară (natalitate 10-14‰, mortalitate peste 10–15‰, spor natural negativ, în unele situații și de 1–4‰ ca în Baia de Aramă). Din aceasta, populația activă depășește cu puțin 50% (în majoritate feminină).

În Podișul Mehedinți, *resursele subsolului* sunt restrânse (calcar prelucrat local în var, gresii și șisturi cristaline utilizate la scară redusă ca material de construcții, minereu de cupru în cantități mici-Mărășești-Ponoarele). La aceasta se adaugă dezvoltarea industrială a unor centre aflate în apropiere și o rețea de drumuri în care precumpănesc cele nemodernizate.

Economia are un caracter agricol; din fondul funciar cca 45% reprezintă suprafața agricolă. Pe terenurile arabile (39% din agricol), care diferă ca pondere de la o comună la alta, se practică culturi de porumb, grâu, secară, cartofi; există livezi pe areale restrânse în alcătuirea cărora intră prunul, mărul, cireșul (mai ales în satele din bazinetele depresionare și în cele din sud-estul podișului). Cea mai mare parte din agricol îl reprezintă suprafețele cu pășuni și fânețe. Ele constituie baza furajeră pentru creșterea oilor (70% din numărul de animale) și bovinelor.

Activitatea industrială se axează pe exploatările de minereu de cupru (zona Mărășești-Ponoarele, în prezent închise), calcar (Baia de Aramă, Ponoarele, Nadanova, Gornovița, Balta, Cireșu etc.), lemn de foioase (bazinul superior al Bahnei și al Coșuștei; prelucrarea se realizează în afara podișului la Drobeta-Turnu Severin) și în industria mică (ateliere de olărit, textile, prelucrarea lemnului etc.).

Rețeaua de drumuri care leagă între ele așezările din podiș se racordează cu șosele modernizate ce trec pe Motru și prin depresiunile de contact cu Dealurile Coșuștei. Se adaugă drumurile modernizate dintre Baia de Aramă-Ponoarele-Nadanova și Cireșu-Balotești.

Dezvoltarea economică a regiunii se va baza, în contextul realizării unor centre rurale mari, pe valorificarea industrială a resurselor locale (lemn, calcar, produse agricole), crearea unei rețele de drumuri modernizate (îndeosebi prin bazinetele depresionare) și a unor dotări care să permită exploatarea bogatului potențial turistic (natural, etno-folcloric).

BIBLIOGRAFIE

Cucu-Popova, Ana, 1970, *Vegetația de pe calcarele din Podișul Mehedinți*, S.C.G.G.G., Geografie, XIII,1.

Drugescu, C., 1971, *Contribuții la zoogeografia Podișului Mehedinți*, S.C.G.G.G., Geografie, XIII, 1.

Erdeli, G., 1983, *Așezările omenești din Podișul Mehedinți. Aspecte de geografie istorică*, Rev. Terra, XV,1.

Erdeli, G.,1996, *Podișul Mehedinți*, Editura Universității, București.

Ilie, I., 1970, *On the genesis of poljas in the Mehedinți plateau*, R.R.G.G.G., Géographie, 14, 2.

Mrazec, L., 1896, *Note sur la geologie de la partie S du haut plateau de Mehedinți*, Bull.Soc.Sc. phys. de Bucarest.

Popescu, N., 1966, *Observații geomorfologice asupra depresiunii Ogradena-Bahna*, A.U.B., G.G., XV.

Roman, N., 1974, *Flora și vegetația din sudul Podișului Mehedinți*, Editura Academiei, București.

Vintilescu, I., 1941, *Contribuții la cunoașterea carstului din Podișul Mehedinți*, Cerc. șt. geogr., Univ. București, I, (1937).

Vintilescu, I., 1946, *Podișul sau plaiul Mehedinților*, Rev. geogr., II, 1.

4

PODIȘUL MOLDOVEI

AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI LIMITELE

Așezare. Se află în nord-estul și estul României, cuprinde o suprafață de peste 22.200 km^2 (cca9,4%), se continuă la est de Prut până la valea Nistrului. În literatura geografică se mai folosesc și denumirile: Podișul Moldovenesc și Podișul Moldav.

Limitele. *Pînă la valea Moldovei* (în nord-vest), limita față de Obcina Mare se desfășoară pe traseul Straja–Vicov–Marginea–Solca–Cacica–Păltinoasa ce corespunde contactului dintre flișul cutat carpatic și depozitele monoclinale sarmațiene din podiș, unei denivelări de 300-500 m (în munte 750-900 m, în culmile podișului 500-550 m), trecerii rapide de la culmile împădurite la spațiile largi cu pășuni, fânețe și culturi agricole, unei deschideri bruște a văilor ce ies din munte, schimbării tipului de așezări (de la sate mici, liniare pe vale, în munte, la sate mari răsfirate în depresiuni și la baza versanților).' Aici sunt două depresiuni – Solca și Cacica – în baza cărora apar, la mică adâncime, sâmburi de sare mioceni. Acest lucru a determinat pe unii geografi (N.Lupu) să le considere ca depresiuni de tip subcarpatic și prin ele o continuare a Subcarpaților Moldovei spre nord către Ucraina și Polonia. În realitate, acestea sunt doar depresiuni de contact create de eroziunea care s-a manifestat diferențiat la limita dintre două unități deosebite structural și petrografic. Pe măsura adâncirii râurilor și a îndepărtării stratelor monoclinale sarmațiene s-a ajuns la miocenul din cuta diapiră. Deci structura de adânc a fost scoasă la zi, dar ea nu influențează cu nimic fizionomia reliefului.

Culoarul Moldovei în cele mai multe studii geografice este atribuit Podișului Moldovei. El s-a individualizat pe măsura adâncirii râului Moldova în formațiunile miocene ale podișului, în vecinătatea acestuia cu anticlinalul subcarpatic din Dealul Pleșu (acesta domină Depresiunea Baia și toată valea cu câteva sute de metri prin versanți relativ abrupți).

Între Târgu Neamț și Bacău situația este ceva mai complexă. De la luncile Moldovei și Siretului spre vest se desfășoară terase și apoi un glacis prelung ce urcă până la un șir de dealuri cu altitudini de 500-580 m (Boldești 578 m, Vlădiceni 489 m, Bahna 507 m etc.) separate de șei largi (4-5 km) aflate la 350 m prin care se realizează legături cu satele din Depresiunea Cracău. Dealurile sunt alcătuite din

formațiuni sarmațiene similare, ca alcătuire și structură (un monoclin slab), cu cele din podiș, pe când depresiunea din vest constituie un sinclinoriu subcarpatic tipic cu reflectare directă în relief. Deci cele două râuri (Siret și Moldova) s-au adâncit aproape de marginea podișului, ele aparțin acestuia și nu Subcarpaților. În schimb, dealurile sunt atașate, datorită peisajului lor, spațiului subcarpatic, limita trecând de la Târgu Neamț(E) pe la Războieni-Budești-Bahna și Izvoarele.

Între Bistrița și Trotuș, Culoarul Siretului este dominat de Culmea subcarpatică Pietricica (înălțimi de 500-716 m) care dezvoltă un povârniș accentuat și bine împădurit.

Limita de sud se face în raport cu Câmpia Română. G.Vâlsan (1910) o trasează la est de Siret până la valea Gerului (Nicorești-Corod-Geru). Apoi V.Mihăilescu separă tot ca unitate de câmpie și sudul Covurluiului. Urmărită în detaliu, ea trece de la Nicorești pe Bârlad până la Țepu apoi la Corod - Valea Mărului - valea Gerului până la Cudalbi, iar de aici spre nord-est la Tulucești. Pe acest aliniament se constată o ușoară ruptură de pantă, o accentuare spre sud a unghiului de cădere a depozitelor pliocene, obârșia unei generații de văi specifice câmpiei, trecerea de la interfluviul mai îngust din dealuri la cele plate (câmpuri) din sud etc. În nord și est, podișul depășește valea Prutului.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

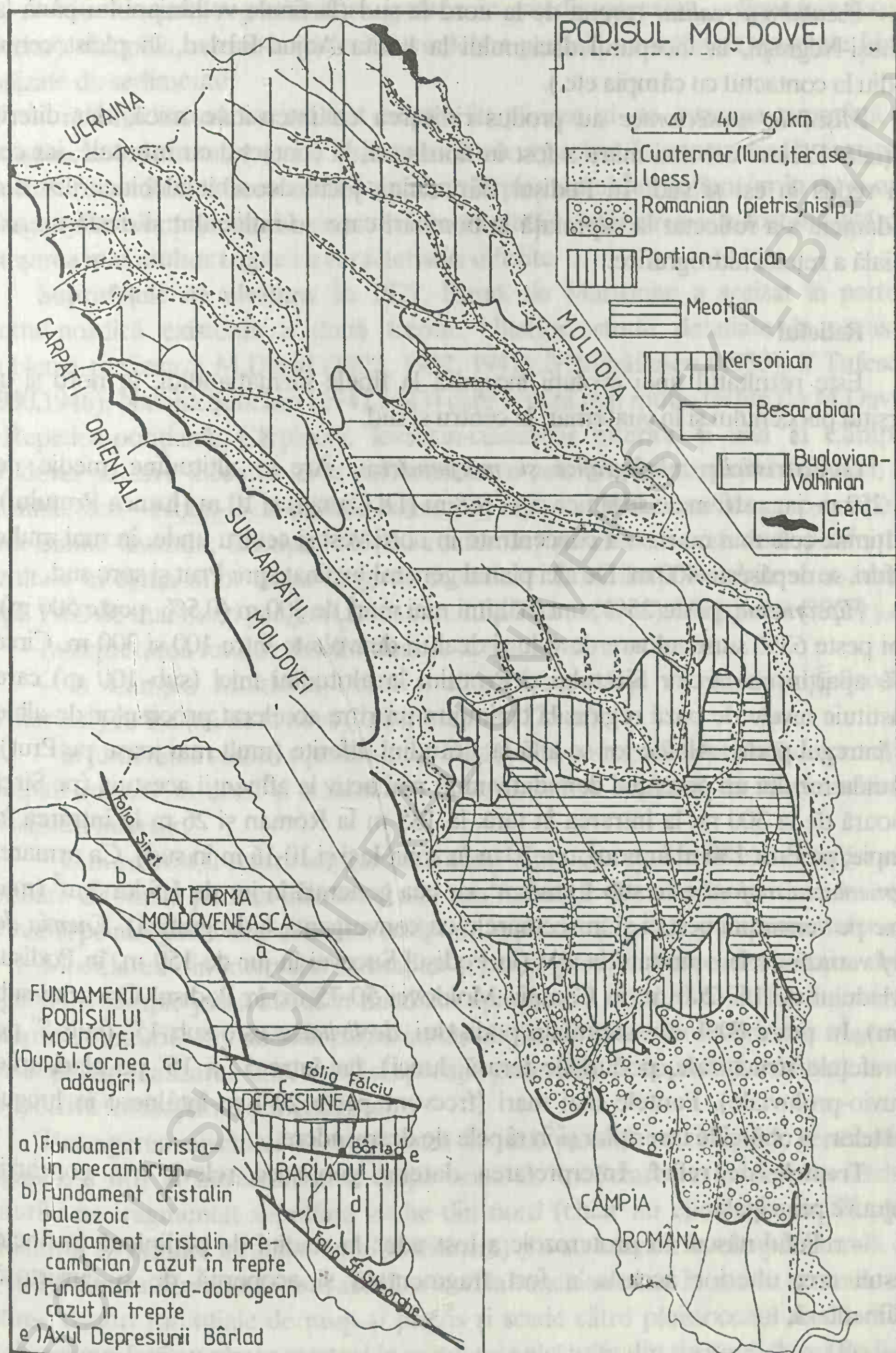
ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ȘI EVOLUȚIA PALEOGEOGRAFICĂ

Podișul Moldovei se desfășoară în *cadrul a două mari unități structurale* ce *vin în contact pe aliniamentul Bacău-Vaslui-Fălciu* (fig. 5, 6).

Platforma moldovenească. Se află la nord de această limită. Ea are un fundament proterozoic rigid care înclină din nord-est spre vest și care cade în trepte spre sud. Este alcătuit îndeosebi din gnaise, paragnaise, șisturi migmatitice, granite, bazalte etc. Peste ea urmează o cuvertură sedimentară realizată în mai multe cicluri (fig. 5, 6).

Depresiunea Bârladului. Se desfășoară în centrul și sudul regiunii. A luat naștere la începutul mezozoicului prin fracturarea fundamentului de platformă nordic și a celui hercinic dobrogean (în sud) între faliile profunde Bacău-Fălciu și Tecuci-Brațul Sf. Gheorghe. A funcționat ca depresiune subsidentă activă independentă până la finele cretacicului. Ulterior, evoluția a fost comună cu regiunea din nord.

Geologii separă *trei cicluri de sedimentare*–proterozoic superior-silurian cu gresii, conglomerate, calcare; mezocretacic cu carbonatite și miocen mediu-pliocen superior cu caracter detritic –separate de intervale de exondare ca reflex al manifestărilor orogenice din bazinele limitrofe (mișcările hercinice, kimmerice, alpine).

(După Harta geologică – Inst. Geol.) Fig.5

Uscatul s-a realizat treptat de la nord la sud (la finele volhinianului până la Buhuși-Negrești, la începutul dacianului la limita Adjud-Bârlad, în pleistocenul mediu la contactul cu câmpia etc.).

Mișcările neotectonice au produs ridicarea cu intensitate mică, dar diferit spațială. Efectul cel mai mare a fost în nord-vest, la contactul cu muntele, iar cel mai redus în est și sud. În Podișul Bârladului, jocul deosebit al blocurilor din fundament s-a reflectat la suprafață în bombări care au influențat și desfășurarea radială a rețelei hidrografice.

Relieful

Este rezultatul unei evoluții începută la finele sarmațianului, în nord și la sfârșitul pliocenului și în cuaternar, în centru și sud.

Caracteristicile morfografice și morfometrice. Are o altitudine medie de cca 250 m, iar extremele se situează la 688 m (Dl.Ciungi) și 10 m (Lunca Prutului). Înălțimile cele mai mari sunt concentrate în nord-vest și centru unde, în mai multe vârfuri, se depășește 400 m. De aici planul general înclinat spre Prut și spre sud.

Hipsometric, peste 25% sunt înălțimi mai mari de 300 m (0,5% peste 500 m), apoi peste 63% sunt culoare de vale și dealuri dezvoltate între 100 și 300 m. Circa 11% aparțin culoarelor Siretului și Prutului la altitudini mici (sub 100 m) care constituie nivele de bază regională ce impun un ritm accelerat proceselor de albie din întregul podiș. Albiile lor se află la altitudini diferite (mult mai joase pe Prut), de unde rezultă un potențial denudativ mult mai activ la afluenții acestuia (pe Siret coboară de la 300 m, la intrarea în țară, la 185 m la Roman și 26 m la intrarea în câmpie; pe Prut 130 m în nord, cca 30 m în zona Iași și 10-16 m în sud). Ca urmare, *fragmentarea majoră* este sub 1 km/km^2, iar cea generală în jur de 1,5 km/km^2 (mai mare pe versanții cuestici și în sectoarele cu convergență hidrografică). *Energia de relief* variază de la o unitate la alta (în Podișul Sucevei în jur de 150 m, în Podișul Bârladului de 150-200 m, în Câmpia Moldovei 50-75 m, în Podișul Covurlui sub 50 m). În peste 70% din suprafața podișului, *declivitatea* este sub 15^0 (sub 5^0 pe suprafețele structurale, poduri de terasă, lunci), iar între 5^0 și 15^0 pe glacisurile deluvio-proluviale). Pantele mai mari (frecvent peste 20^0) se întâlnesc în lungul cuestelor, la obârșiile torenților și în râpele de desprindere.

Treptele de relief. Interpretarea datelor geologice relevă trei concluzii evolutive principale:

– relieful născut în proterozoic a fost adus la stadiul de pediplenă la finele acestei ere; ulterior aceasta a fost fragmentată și acoperită de o cuvertură sedimentară;

– în timpul regresiunilor (paleozoic mediu-superior, oligocen-miocen inferior), câmpiile marine au suferit o modelare parțială, suprafețele rezultate fiind fosilizate de sedimente;

– relieful actual s-a realizat treptat în pliocen și pe întreaga suprafață a podișului în cuaternar; rețeaua hidrografică s-a organizat în concordanță cu panta generală (la contactul cu muntele s-a adîncit în piemontul sarmațian, iar în est și sud a fragmentat câmpiile litorale în extindere treptată). Adâncirea ei a fost însoțită de detașarea mai multor trepte cu caracteristici diferite.

Suprafețele de nivelare. În 1921, Emm. de Martonne a sesizat în partea central-nordică existența a două trepte. Ulterior, studii detaliate în această problemă realizează M.David (1923, 1932, 1941), V.Mihăilescu (1930), V.Tufescu (1930,1946), Natalia Șenchea (1941,1943) care separă mai multe trepte (la M.David – Repedea-ponțiană, Cărpineni, levantin-cuaternar inferior și una în Câmpia Moldovei pe care încearcă să le paralelizeze cu cele din Subcarpații Moldovei; la V.Mihăilescu – Holm-Dealul Mare-sarmațian superior; Bolohani-Sângeap-ponțian; Siret-Bahlui-levantin; Botoșani-Hârlău-cuaternar) pe care le consideră platforme rezultate în urma unor etape lungi de modelare. Contribuții notabile sunt aduse după 1960 de mai mulți geografi, între care I.Băcăuanu (1964), I.Hârjoabă (1965) ș.a.

Interpretarea tuturor datelor duce la următoarele concluzii:

– în Câmpia Moldovei există o singură suprafață de nivelare (pliocen-cuaternară) ce înclină de la nord (250 m) la sud (125 m);

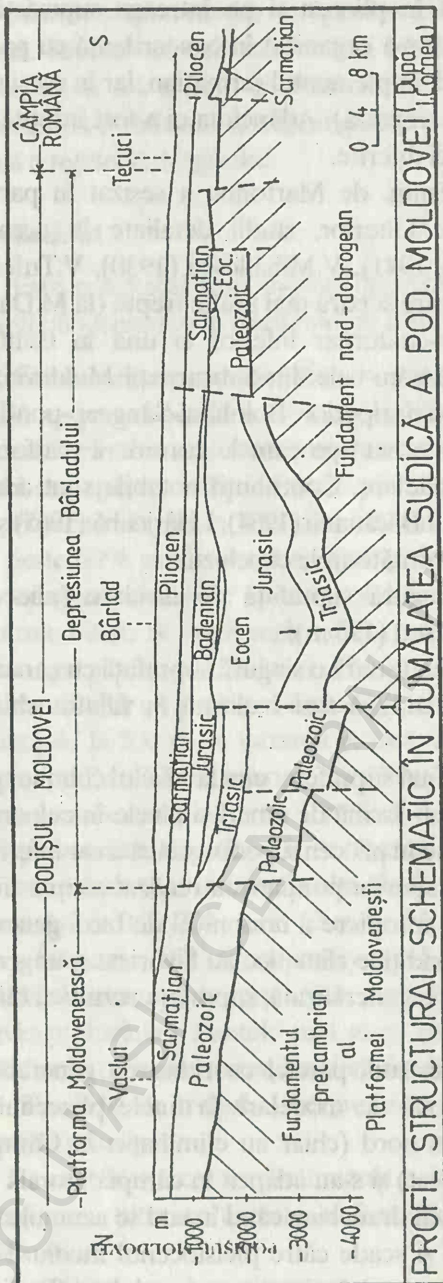
– în jumătatea sudică a podișului se desfășoară o singură suprafață cu caracter complex (eroziv în nord și acumulativ în sud); a fost realizată în villafranchian-pleistocen inferior;

– în nord-vest și centru se păstrează două suprafețe: una la nivelul culmilor superioare de vârstă pliocen inferior și alta sub formă de umeri și nivele în culoarele de vale și pe marginea depresiunilor sculptate în pliocen superior și cuaternar inferior.

Modelarea din intervalul sarmațian superior-ponțian s-a realizat asupra unei regiuni de câmpie joasă aflată în imediata apropiere a unui nivel de bază general. Ca urmare, râurile sau adâncit puțin, iar condițiile climatice au favorizat retragerea versanților și realizarea unei nivelări aproape generalizată, suprafața rezultată tăind deopotrivă sarmațianul și meoțianul.

Retragerea nivelului de bază mult în sud, paralel cu ridicarea generală a regiunii, a dus la intrarea într-o etapă nouă de modelare la finele pliocenului. Râurile au fragmentat suprafața veche din nord (chiar au eliminat-o în Câmpia Moldovei ca urmare a rocilor ușor de dislocat) și s-au adâncit în câmpia litorală de la sud și centru. Eroziunea este activă și în villafranchian când în sud se acumulează întinse conuri torențiale de nisip și pietriș și scade către pleistocenul mediu. Din vechea suprafață au rămas martori în sectoarele alcătuite din roci mai dure (Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc). În Câmpia Moldovei, unde precumpănesc

rocile friabile, ea a fost înlocuită de o suprafață nouă căreia în regiunile vecine îi corespund nivelele de eroziune din culoarele văilor. În sud, nivelele de eroziune se racordează cu acumulările.

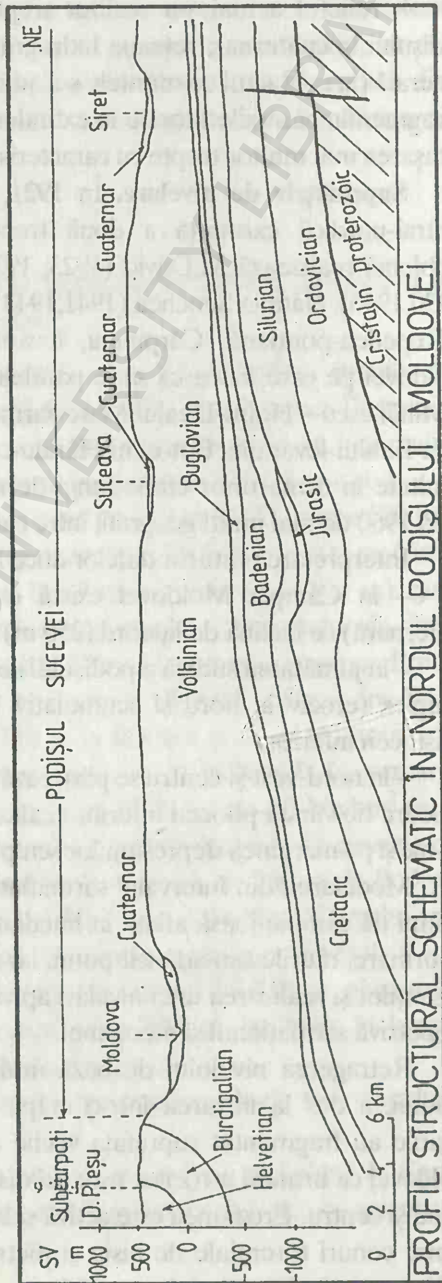

Fig.6

Terasele. În 1889, Gr.Cobălcescu, în zona Iași, realizează prima descriere a unei terase pe teritoriul României. De atunci, dar mai ales după 1950, numărul de lucrări în această problemă a crescut foarte mult. Se impun prin rezultate materialele aparținând lui I.Băcăuanu, C.Martiniuc, I.Hârjoabă, V.Sficlea, Al.Obreja etc., precum și sintezele la nivel de regiune sau pe bazine hidrografice (Gr.Posea și colab., 1974, I.Băcăuanu și colab., 1980). Din analiza acestora reies următoarele:

– în lungul râurilor mari există 6–8 terase (la Siret și Prut se adaugă un nivel superior în rocă); la râurile mici, autohtone, numărul variază de la 3 la 5;

– un paralelism clar între desfășurarea peticelor de terasă și luncile actuale cu racordări largi la confluențe;

– dacă terasele superioare sunt puternic fragmentate și uneori acoperite cu deluvii groase, cele inferioare au desfășurare largă constituind principalele suprafețe pentru așezări și culturi;

– depozitele la cele autohtone sunt nisipo-argiloase, pe când la cele cu obârșie în Carpați sunt grosiere. Peste aluviuni sunt deluvii, proluvii groase;

– terasele de 20-25 m, 50-60 m, 90-125 m, cu dezvoltare clară și cu suficiente elemente pentru datare (wurm II, pleistocen mediu și pleistocen inferior), reprezintă repere în stabilirea sistemului morfocronologic cuaternar al podișului.

Luncile ocupă o mare parte din culoarele de vale având lățimi de la câteva sute de metri până la peste 10 km (Siret, Prut) și o pantă longitudinală de la 0,4 la 1 m/km; au depozite cu grosimi de până la 10 m pe văile principale și 2-3 m pe cele mici. În luncă, se disting grinduri longitudinale, numeroase cursuri părăsite, meandre vechi, lacuri, sectoare cu exces de umiditate și vegetație adecvată, glacisuri, 1-3 trepte, cursuri paralele ale afluenților, albii secundare numite prutețe, sirețele. În luncile multor râuri mici s-au amenajat în ultimele secole iazuri, dar procesele de versant au favorizat colmatarea lor.

Relieful structural. ***Structura monoclinală*** are rol esențial în dezvoltarea unor trăsături specifice. De aici și unele denumiri acordate „podiș erozivo-structural", „podiș structural". Relieful structural s-a individualizat pe ansamblul monoclinal cu cădere spre E, SE, dar în condițiile existenței unor orizonturi de rocă ce opun rezistență la atacul agenților externi, cu grosime mai mare (calcarele oolitice, tufurile andezitice, conglomeratele). Ies în evidență platouri structurale (în Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc) mărginite de povârnișuri cuestice pe care se produc degradări intense; abrupturi cuestice (cel mai mare Coasta Iașilor în lungime de cca 100 km, o energie de relief de peste 200 m și cu desfășurare în două nivele) rezultate din dezvoltarea văilor subsecvente; se adaugă văi consecvente, subsecvente, obsecvente (fig. 7).

Modelarea actuală. Prezența rocilor friabile, lipsa vegetației forestiere, climatul continental cu nuanțe de excesivitate favorizează desfășurarea unei game largi de procese care provoacă degradări intense. Între acestea, spălarea în suprafață are rol esențial pe marea majoritate a pantelor ce depășesc 5° (V.Băcăuanu indică valori medii de 0,5-1 t/ha/an în nord, vest și centru și 5-5,5 t/ha/an în sud, dar care cresc mult în raport de pante și culturi); șiroirea și torențialitatea acționază pe suprafețe cu înclinări de peste 10° alcătuite din nisipuri, argile etc.; la baza versanților creează trene proluvio-coluviale. Deplasările de teren (alunecări cu dimensiuni și forme variate, curgeri noroioase, surpări etc.) cunosc o desfășurare deosebită mai ales pe frunțile de cuestă și în bazinele torențiale. Se adaugă tasări și sufoziuni în est și sud, în depozitele loessoide.

Formarea rețelei hidrografice. Există două sectoare unde în literatură se confruntă două categorii de idei asupra realizării structurii hidrografice și anume la contactul Podișului Sucevei cu Câmpia Moldovei și în bazinul Bârladului. În primul sector, problema principală a fost modul de realizare a văii Siretului până la Roman. Unii autori (Gh.Murgoci emitea ideea, iar M.David, Gh.Năstase, V.Tufescu au dat argumentări) susțin că Siretul s-a realizat în urma unei suite de captări efectuate de un râu sudic asupra unor cursuri ce se desfășurau din munți spre est (fig. 7). Argumentele principale sunt: existența unor șei largi pe interfluviul de pe stânga Siretului în dreptul Siretului superior, Sucevei, Moldovei (Lozna, Bucecea, Ruginoasa); prezența unor pietrișuri în alternanță cu nisipuri, cu elemente carpatice atât în șei, cât și în componența părții superioare a dealurilor de la est și vest de Siret. Alți autori susțin că Siretul s-a format treptat prin înaintarea spre sud pe măsura retragerii liniei de țărm începând cu sarmațianul superior. Ca urmare, șeile sunt de eroziune diferențială la obârșia unor păraie cu desfășurare opusă, pietrișurile și nisipurile din șei au provenit din alterarea gresiilor și conglomeratelor sarmațiene acumulate în bazin marin și nu în condiții de albie; altimetric baza șeilor, cu dezvoltare est-vest, este inferioară peticelor de terase superioare ale Siretului, există mai multe dealuri în vest ce au înălțimea mai mare decât șeile și care au o direcție perpendiculară pe traseele presupuse (est-vest), de unde și imposibilitatea realizării unui drenaj spre est. Se adaugă și lărgimea foarte mare a Culoarului Siretului, greu de realizat printr-o suită de captări.

Originea șeilor (M.Ielenicz) poate fi legată și de existența pe stânga Siretului a unor bazine hidrografice cu desfășurare spre est, nord-est, care au fost distruse treptat de către afluenții din bazinul Jijiei care au înaintat rapid (nivelul de bază coborât, formațiuni marno-argiloase, grezoase ușor de dislocat). De altfel, V.Băcăuanu (1968) și anterior V.Tufescu și V.Mihăilescu indică numeroase captări recente în această zonă. Atacul actual al afluenților Prutului este foarte activ în șeile Lozna, Dersca și Bucecea unde cumpăna de apă a fost împinsă la nivelul terasei

joase a Siretului. Se vorbește chiar, în sens geomorfologic, de captarea iminentă a Siretului de către afluenții Jijiei și Sitnei.

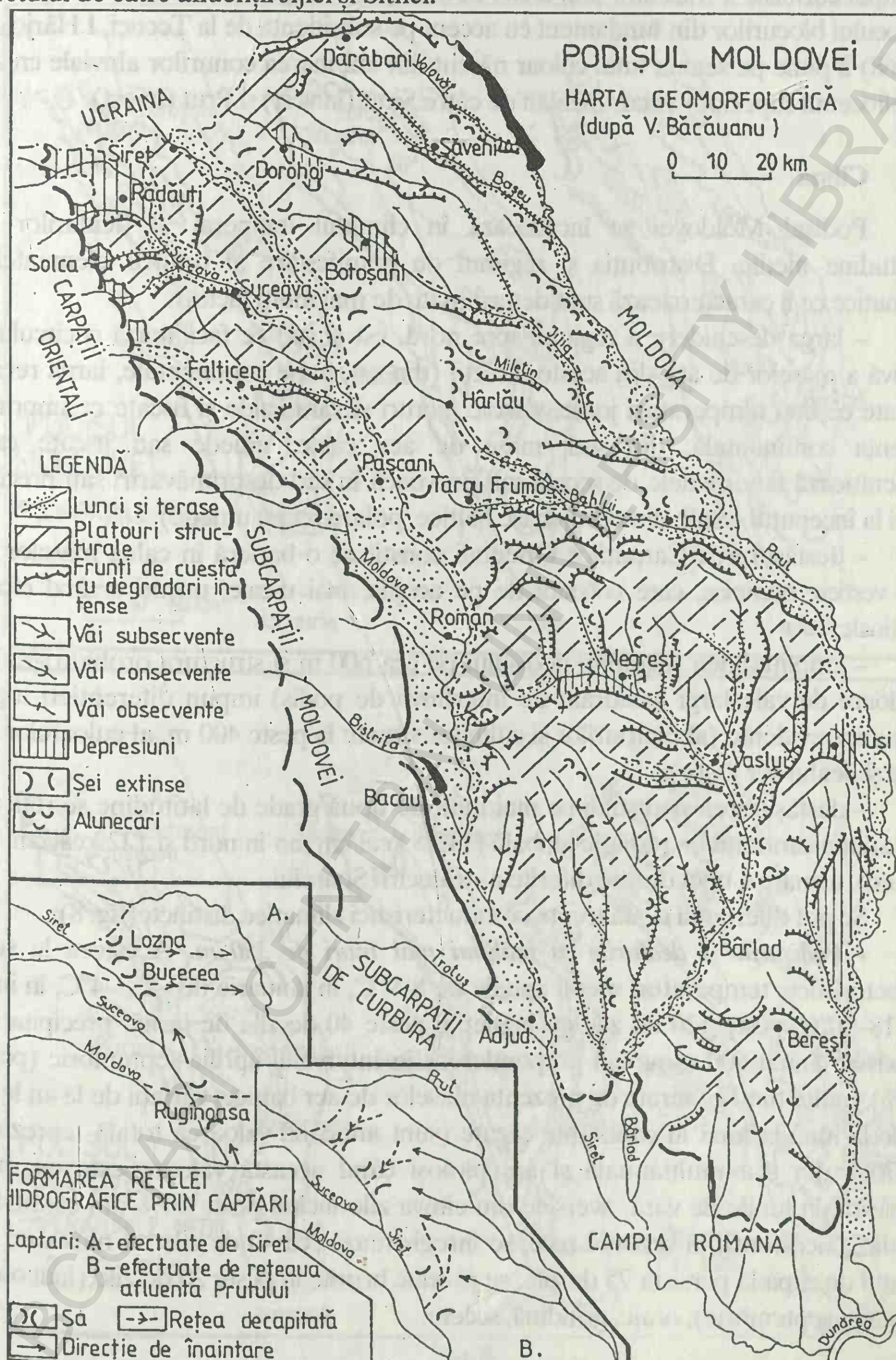

Fig. 7

Cât privește bazinul Bârladului, problema care s-a ridicat a fost aceea a configurației curioase a traseului său. Dacă I.Paraschiv îl leagă de un reflex la suprafață al jocului blocurilor din fundament cu accent pe subsidența de la Tecuci, I.Hârjoabă (1968) îl pune pe seama unui culoar născut din îmbinarea conurilor aluviale create în pliocenul superior - villafranchian de către Siret (în vest) și Prut (în est).

Clima

Podișul Moldovei se încadrează în climatul temperat al dealurilor cu altitudine medie. Distribuția și regimul de manifestare al tuturor elementelor climatice ce îl caracterizează sunt determinate de mai mulți factori:

– larga deschidere a regiunii spre nord, est și sud ce facilitează o circulație activă a maselor de aer din aceste direcții (din est, mase continentale, iarna reci și uscate ce dau temperaturi joase, viscole, geruri și vara calde și uscate ce imprimă nuanța continentală; din sud, mase de aer calde, umede sau uscate care accentuează fenomenele de secetă sau provoacă în sud desprimăvăriri sau precipitații la începutul iernii; din nord, mase baltice, polare reci și umede);

– desfășurarea Carpaților Orientali constituie o barieră în calea maselor de aer vestice, oceanice, care coboară de pe aceștia, mai uscate, uneori creând efecte foehnale;

– amplitudinea reliefului podișului pe cca 600 m și structura orohidrografică (culoare de vale largi încadrate de interfluvii de podiș) impun diferențieri topoclimatice evidente (al platourilor și culmilor situate la peste 400 m, al culoarelor de vale și dealurilor joase);

– desfășurarea podișului pe mai mult de două grade de latitudine se reflectă în variația cantității de radiație globală (112,5 kcal/cm^2/an în nord și 122 kcal/cm^2/an în sud), urmare a unei durate diferite a strălucirii Soarelui.

Se pot diferenția două trepte cu caracteristici climatice distincte(fig. 8):

• ***Podișurile și dealurile cu înălțimi mai mari de 350 m.*** Acestora le sunt caracteristice: temperaturi medii anuale de 8–9°C, în ianuarie de –2°, –4°C, în iulie de 18–20°C; peste 120 de zile cu îngheț și peste 40 de zile de iarnă; precipitațiile depășesc anual 600 mm, cad preponderent în intervalul aprilie-septembrie (peste 70%), multe fiind generate de prezența maselor de aer baltice; variații de la an la an și de la lună la lună în cantitățile căzute (sunt ani când valoarea totală reprezintă 50-70% din cea multianuală și ani ploioși când această valoare este cu mult depășită; în lunile de vară, aversele din câteva zile includ peste 50% din cantitatea medie a acestora); în sezonul rece, se înregistrează cca 40 de zile cu ninsoare, iar stratul de zăpadă persistă 75 de zile; se produc brume în peste 20 de zile (îndeosebi în mai și septembrie), oraje, grindină, secete.

• ***Dealurile și culoarele de vale, cu altitudini*** mai mici de 350 m, au drept caracteristică de bază nuanța continentală accentuată.

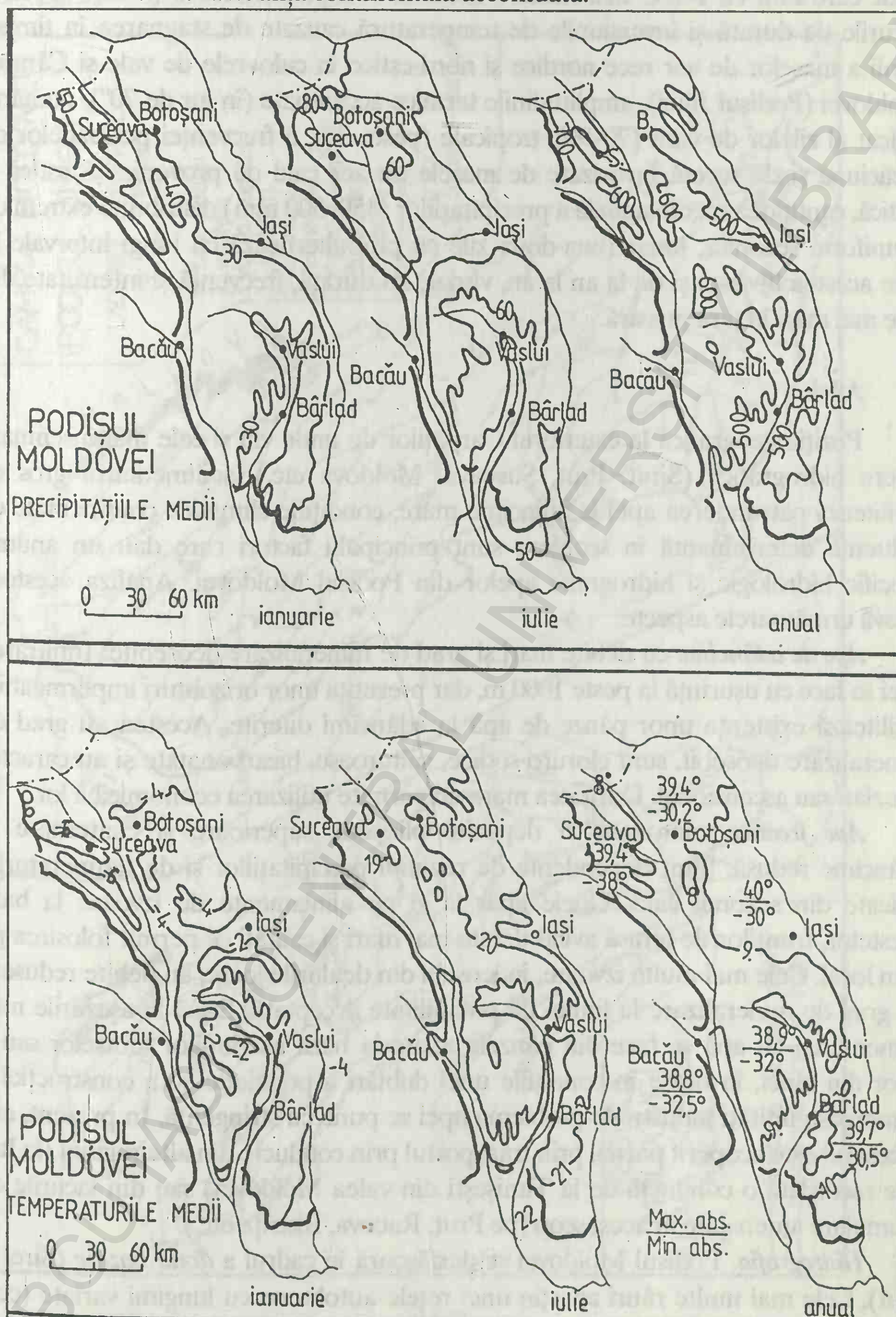

Fig. 8

Aceasta este susținută de valorile medii ale temperaturii anuale și din lunile calde care sunt cu 1–2°C mai ridicate decât în situația anterioară (9–10°; 20–21°), gerurile de durată și inversiunile de temperatură cauzate de stagnarea în timpul iernii a maselor de aer rece nordice și nord-estice în culoarele de vale și Câmpia Moldovei (Podișul Jijiei), amplitudinile termice accentuate (în jur de 70°), numărul ridicat al zilelor de vară (70–90), tropicale (peste 30), a frecvenței perioadelor de uscăciune și de secetă favorizate de masele de aer cald de proveniență estică și sudică, cantitatea medie anuală a precipitațiilor (450–500 mm) distribuite extrem de neuniform sezonier, lunar (una-două zile cu ploi alternează cu lungi intervale în care acestea lipsesc) și de la an la an, viscole cu durată, frecvență și intensitate din cele mai mari în țara noastră.

Apele

Poziția geografică la exteriorul Carpaților de unde vin și cele mai însemnate artere hidrografice (Siret, Prut, Suceava, Moldova etc.), sedimentarul gros ce facilitează pătrunderea apei la adîncime mare, condițiile climatice continentale cu influență determinantă în scurgere sunt principalii factori care dau un anumit specific hidrologic și hidrografic apelor din Podișul Moldovei. Analiza acestora relevă următoarele aspecte:

Ape de adâncime cu debite mari și grad de mineralizare deosebite. Infiltrarea apei se face cu ușurință la peste 1000 m, dar prezența unor orizonturi impermeabile facilitează existența unor pânze de apă la adâncimi diferite. Acestea au grad de mineralizare deosebit, sunt cloruro-sodice, sulfuroase, bicarbonatate și au caracter artezian sau ascensional. Duritatea mare nu permite utilizarea economică a lor.

Ape freatice cantonate în depozite pliocene superioare și cuaternare la adâncime redusă. Sunt dependente de regimul precipitațiilor și de temperaturile ridicate din sezonul cald. Unele apar la zi pe aliniamente de izvoare la baza cuestelor, frunților de terasă avînd debite mai mari și calități ce permit folosirea pe plan local. Cele mai multe izvoare, îndeosebi din dealurile joase, au debite reduse și un grad de mineralizare la limita de potabilitate acceptată. Dacă în așezările mici alimentarea cu apă se face din pânzele aflate la baza aluviunilor teraselor sau a celor din lunci, în orașe în condițiile unei dublări a populației și a construcției a numeroase unități industriale problema apei se pune cu stringență. În prezent, aici necesarul este acoperit parțial prin transportul prin conducte din alte regiuni (la Iași este racordată o conductă de la Timișești din valea Moldovei) sau din lacurile de acumulare amenajate în acest scop (pe Prut, Racova, Bistrița etc.).

Hidrografia. Podișul Moldovei se desfășoară în cadrul a *două bazine* (Siret și Prut). Cele mai multe râuri aparțin unei rețele autohtone cu lungimi variate (cele mai mari – Jijia, Bahlui, Sitna, Bârladul, Șomuzul etc. depășesc 30 km; cele mai

multe sunt însă cele cu lungimi sub 30 km care frecvent vara seacă sau au o scurgere slabă – fig. 9).

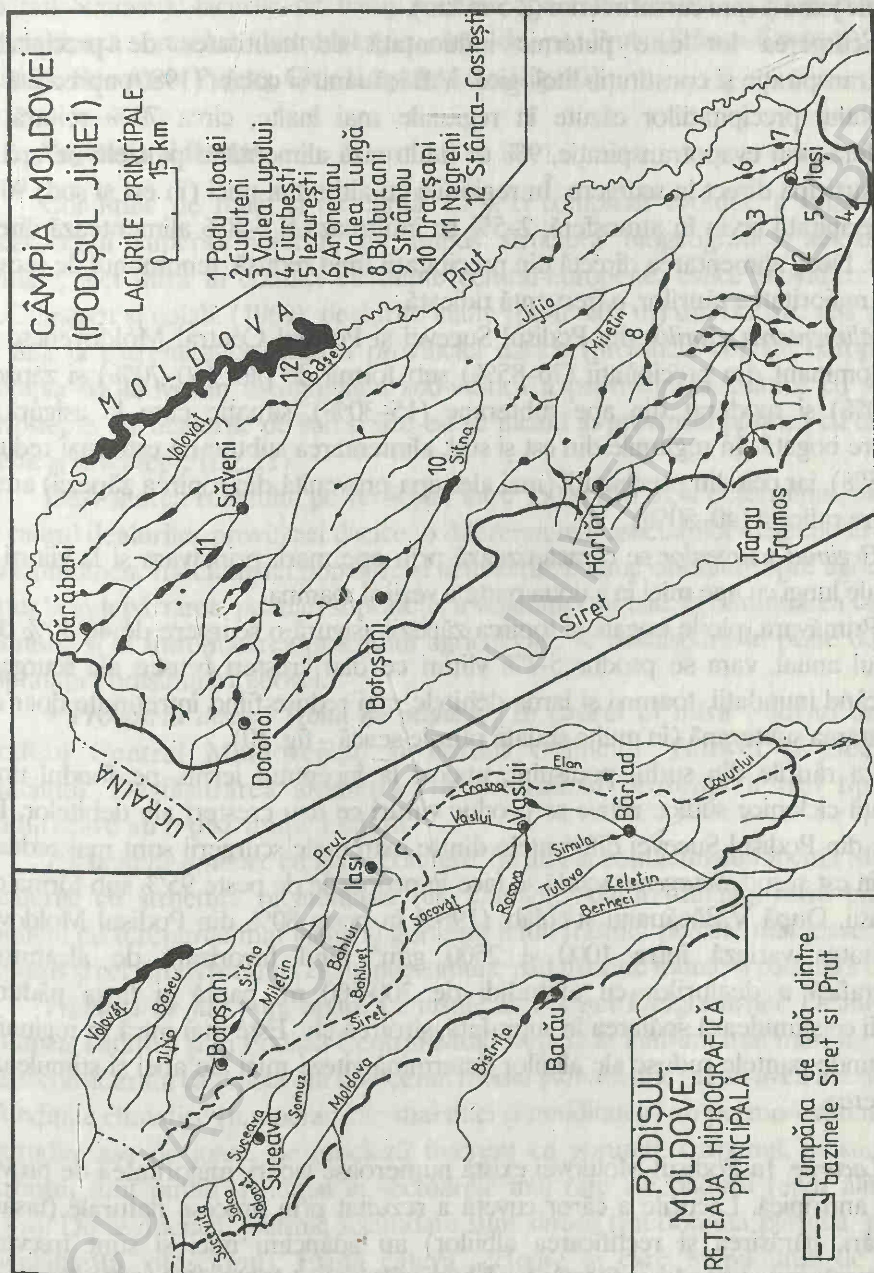

Fig. 9

Densitatea rețelei hidrografice permanente variază între 0,3 și 0,6 km/km^2. Panta medie a albiilor este ceva mai ridicată în podișurile înalte (20 m/km) și mai redusă în dealurile joase și spre cursul inferior (2-5 m/km).

Scurgerea lor este puternic influențată de cantitatea de precipitații, evapotranspirație și constituția litologică. V.Băcăuanu și colab. (1980) apreciază că din totalul precipitațiilor căzute în regiunile mai înalte, circa 70% reintră în atmosferă prin evapotranspirație, 9% se infiltrează alimentând pânzele de apă și 21% participă direct la scurgere. În regiunile cu altitudini mici (în est și sud) 90% din precipitații revin în atmosferă, 2–5% se înfiltrează și 5–8% alimentează direct râurile. Deci, alimentarea directă din precipitații fiind redusă, fenomenul de secare are, la majoritatea râurilor, o frecvență ridicată.

Alimentarea râurilor din Podișul Sucevei și Podișul Central Moldovenesc se face dominant din precipitații (70–85%) sub formă de ploi (60–70%) și zăpadă (30–40%) și moderat din ape subterane (15–30%), situație care le asigură o scurgere bogată. În regiunile din est și sud, alimentarea subterană este mai redusă (10–15%), iar cea din precipitații (mai ales apa provenită din topirea zăpezii) are o pondere ridicată (40–50%).

Regimul scurgerilor se caracterizează prin ape mari, primăvara și la viituri și intervale lungi cu ape mici în a doua parte a verii și toamna.

Primăvara, ploile bogate și topirea zăpezii asigură o scurgere de 40-50% din volumul anual, vara se produc 5-7% viituri ce dau creșteri brusce ale scurgerii provocând inundații, toamna și iarna debitele mai reduse fiind întreținute doar de alimentarea subterană (în multe situații râurile seacă – fig. 10).

La râurile din sudul podișului, uneori la începutul iernii, pe fondul unei circulații ciclonice sudice active se produc viituri ce dau creșteri ale debitelor. La râurile din Podișul Sucevei diferențele dintre extremele scurgerii sunt mai reduse, decât în est și sud. *Scurgerea solidă* se face în proporție de peste 95% sub formă de suspensii. După V.Băcăuanu și colab. (1980) în peste 80% din Podișul Moldovei turbiditatea variază între 1000 și 2500 g/m^3 fiind favorizată de alcătuirea petrografică a dealurilor cu altitudini de 300-500 m, pantă și lipsa pădurii, condiții ce stimulează spălarea în suprafață, șiroirea etc. Este mai mică în regiunile joase, unde pantele reduse ale albiilor determină viteze mici ale apei și stimulează depunerea.

Lacurile. În Podișul Moldovei există numeroase lacuri, majoritatea de proveniență antropică. Lacurile a căror cuvetă a rezultat prin procese naturale (tasări, alunecări, părăsirea și rectificarea albiilor) au adâncimi mici și sunt frecvent invadate de vegetație higrofilă (îndeosebi în Câmpia Moldovei, luncile Prutului, Jijiei etc.). Între lacurile antropice se impun, prin număr și suprafață, heleșteele (îndeosebi în Câmpia Moldovei) a căror apă este folosită pentru irigații,

piscicultură, alimentare cu apă etc. Între acestea sunt Dracșani pe Sitna, Podu Iloaiei pe Bahlueț, Ciric pe Nicolina și mai multe pe Bașeu. Se adaugă iazurile (în Podișul Sucevei), lacurile de baraj a căror apă este folosită în scopuri variate (alimentarea orașelor, hidroenergie etc.) de pe Prut (Stânca-Costești), Siret, Bistrița, Racova la Pușcaș, Ciric lângă Iași etc. (fig. 10).

Vegetația și fauna

Condițiile de relief și de climă, ca și o complexă evoluție a vegetației în pleistocenul superior-holocen, au impus structura biogeografică actuală. Ca urmare, aici intră în contact elemente central-europene, estice și sudice. După R.Călinescu și colab. (1969), dealurile înalte (peste 400 m) din centru, vest și nord se află la extremitatea estică a provinciei dacice (provincia central europeană), Câmpia Moldovei în extremitatea sud-vestică a provinciei sarmatice cu specific silvostepic, iar dealurile de sud și sud-est se includ în provincia pontică cu caracter stepic și silvostepic (fig. 11).

Dezvoltarea reliefului pe verticală, între 150 și 650 m, a determinat, mai ales în cadrul dealurilor provinciei dacice, o diferențiere a asociațiilor vegetale în raport cu altitudinea. Îndelungata populare și activitățile umane orientate spre agricultură a dus la îndepărtarea, pe mari suprafețe, a vegetației inițiale, la diminuarea fondului faunistic și la introducerea peisajului agricol care se desfășoară în peste 60% din suprafața Podișului Moldovei.

• ***Provincia dacică (zona de pădure).*** În cadrul ei intră Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc și nordul Colinelor Tutovei și Dealurilor Fălciului. Desfășurarea altimetrică a determinat prezența a trei tipuri de păduri care au o distribuție etajată.

Pădurea de amestec cu fag și conifere. Se află la contactul cu Obcina Mare, pe dealurile cu structură piemontană (ex. Ciungi). Alături de fag, intră bradul și molidul pe terenurile mai înalte și gorunul, teiul, frasinul pe cele mai joase. Stratul arbustiv și cel ierbos prezintă elemente comune pădurilor de munte și pădurilor de deal.

Pădurea de fag pură apare ca insule în Podișul Dragomirnei, Dealu Mare, Culmea Tătăruși și în Podișul Central Moldovenesc la înălțimi mai mari de 400 m. Este considerată ca relictă din holocenul mediu (subatlantic) când avea areale mari. Condițiile climatice (temperaturile mai mici și umiditatea) au permis existența ei la altitudini așa de joase. Se asociază frecvent cu gorunul, carpenul, mesteacănul. Arbuștii sunt puțini și numai în sectoarele mai rare ale pădurii (apar alun, soc, corn). De asemenea, pajiștile secundare sunt sărace (predomină părușca, păiușul, pieptănărița, ovăsciorul). Există câteva sectoare în care în pădurea de fag se păstrează câteva elemente secundare care sunt ocrotite (Zamostea, Mitocu Dragomirnei, Oroftiana).

Pădurea de gorun și stejar ocupă peste 80% din arealul pădurilor din acestă provincie. În structura ei există unele diferențieri regionale impuse de topoclimat, gradul de fragmentare și expunere a reliefului sau substratul litologic. În Podișul Sucevei frecvență mare (între 300 și 450 m) o au pădurile de stejar pedunculat care adesea formează păduri pure mai ales în sectoarele cu substrat marno-argilos ce asigură soluri grele și mai umede. La înălțime se amestecă cu gorunul și chiar fagul, iar către bază cu stejarul, frasinul, teiul, arțarul etc. În aceste păduri există și un strat arbustiv mai bogat (alun, călin, corn, sânger, lemn câinesc, porumbar etc.), iar pajiștile au caracter mezoxerofil (predomină păiușul și firuța).

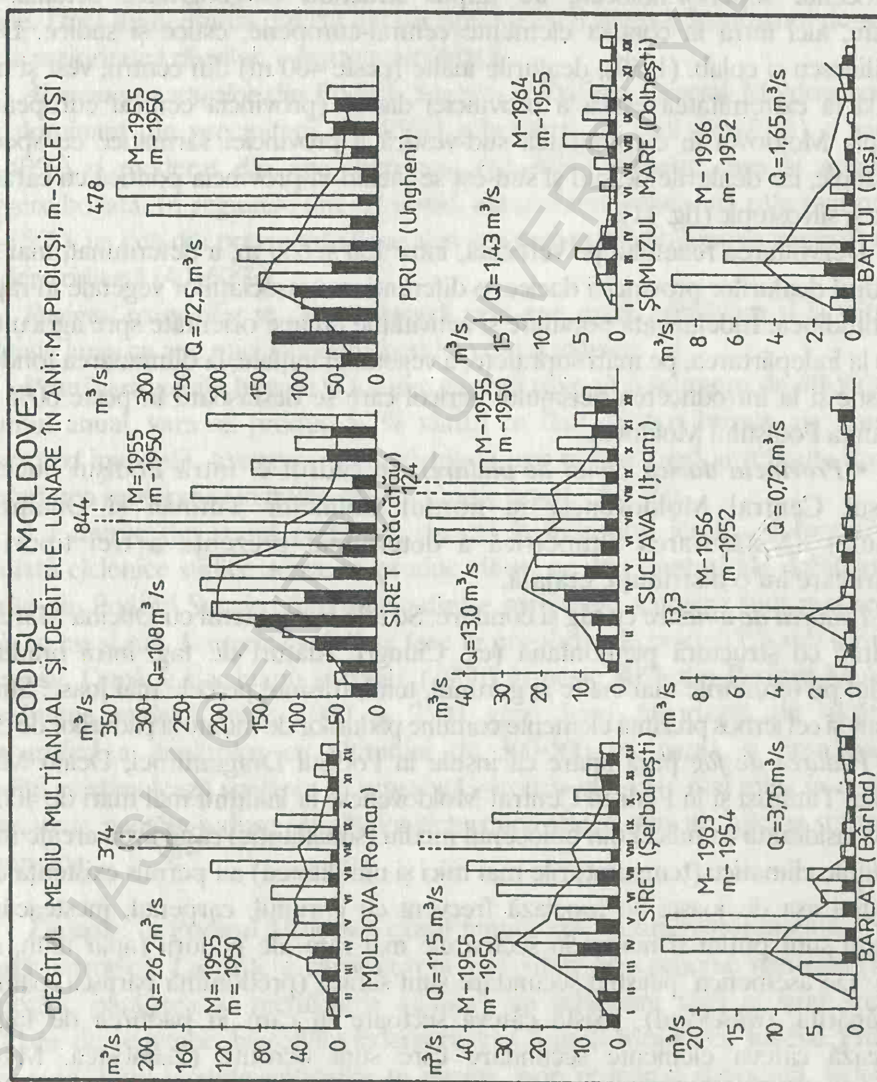

Fig.10

În Podișul Central Moldovenesc, la 300-400 m, pădurea are un caracter mixt, datorat prezenței, în combinații diferite a stejarului, gorunului și fagului favorizate de condițiile locale de relief, rocă și topoclimat. Reprezintă sectorul unde caracteristicile climaterice nordice se combină cu cele din sud.

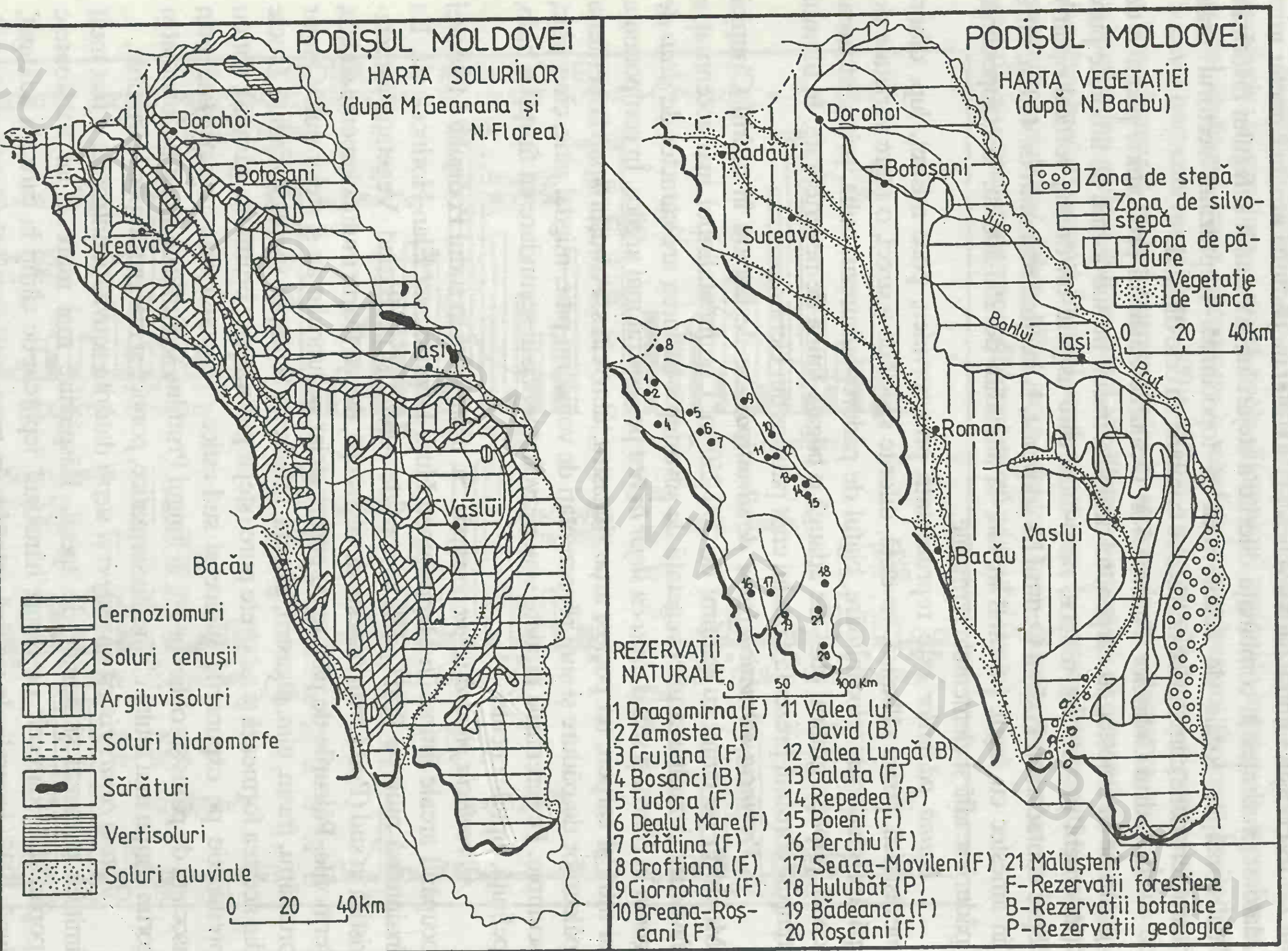
În cadrul Colinelor Tutovei și în Dealurile Fălciului predomină pădurea de gorun fie în amestec cu carpen, tei argintiu, frasin, fie sub formă de arborete pure (îndeosebi pe substrat nisipos, nisip-lutos care asigură un drenaj vertical optim). Spre contactul cu Podișul Central Moldovensc, la înălțimi mai mari de 400 m, intră în amestec cu fagul, pe când în sud, la altitudini de 250-300 m, în componența pădurii se află și elementele termofile.

Fauna pădurilor este reprezentată prin cervidee, porc mistreț, lup, dihor, nevăstuică, pisică sălbatică, veveriță, diferite specii de șoareci, o mare varietate de păsări (ghionoaie, ciocănitoare, ciuful de pădure, huhurezu, buha, privighetoarea, cucul, pupăza, graurul etc.). Se adaugă o bogată faună de nevertebrate. În ultimul timp se constată prezența câinelui enot pătruns din Ucraina.

• *Provincia sarmatică (zona de silvostepă)*. Se desfășoară în cadrul Câmpiei Moldovei pe culmi cu înălțimi de 200-250 m. Continentalismul mai accentuat a favorizat dezvoltarea unei vegetații de silvostepă. Pădurea are caracter de *șleau de gorun* în centru și sud și *șleau cu stejar în vest* pe substrat mai argilos. În componența ei intră și carpen, tei pucios, arțar, jugastru, ulm, cireș. Arbuștii apar la periferia pâlcurilor de pădure și sunt reprezentați de voniceriu pitic, migdal pitic, cireș pitic, scumpie. Pe terenurile erodate s-au dezvoltat asociații secundare cu firuță cu bulb, pelniță, laptele cucului.

• *Provincia pontică (zona de stepă)*. Se desfășoară în sudul Podișului Moldovei ocupând areale întinse în Depresiunea Huși, Depresiunea Elan-Horincea etc. Ea înaintează mult pe Prut (până la nord de Albița) și pe Bârlad. Vegetația caracteristică în sud (Pod.Covurlui) este de silvostepă, dar cu foarte multe elemente sudice, termofile. Pâlcurile de pădure cu gorun, stejar pedunculat au și stejar pufos, stejar brumăriu, frasin, ulm, jugastru, gârniță, mojdrean, scumpie, scoruș, cărpiniță. Unele din acestea formează și arborete pure (stejar pufos, stejar brumăriu, gârniță), dar cu predilecție pe expunerile sudice și sud-estice. Vegetația este reprezentată prin asociații de păiuș și colilie. În est, în lungul Prutului, șleaurile cu stejar pedunculat și gorun conțin mai multe elemente sarmatice, pontice și mai puțin specii termofile.

Fauna caracteristică silvostepei și stepei datorită activității antropice a fost mult limitată ca areal și număr de specii. Răspîndire mai mare o au rozătoarele (popândăul, șoarecele de câmp, hârciogul, iepurele de câmp la care s-a adăugat, după 1905, iepurele de vizuină introdus în zona Iași), apoi căprioara, mistrețul, vulpea, lupul, numeroase păsări, reptile, nevertebrate.

PODIȘUL MOLDOVEI
HARTA SOLURILOR
(după M.Geanana și N.Florea)
Dorohoi
Botoșani
Suceava
Iași
Vaslui
Bacău
Cernoziomuri
Soluri cenușii
Argiluvisoluri
Soluri hidromorfe
Sărături
Vertisoluri
Soluri aluviale
0 20 40km
PODIȘUL MOLDOVEI
HARTA VEGETAȚIEI
(după N.Barbu)
Zona de stepă
Zona de silvo-stepă
Zona de pădure
Vegetație de luncă
0 20 40km
Dorohoi
Rădăuți
Botoșani
Suceava
Jijia
Bahlui
Iași
Prut
Roman
Vaslui
Bacău
REZERVAȚII NATURALE
0 50 100 Km
1 Dragomirna (F)
2 Zamostea (F)
3 Crujana (F)
4 Bosanci (B)
5 Tudora (F)
6 Dealul Mare (F)
7 Cătălina (F)
8 Oroftiana (F)
9 Ciornohalu (F)
10 Breana-Roșcani (F)
11 Valea lui David (B)
12 Valea Lungă (B)
13 Galata (F)
14 Repedea (P)
15 Poieni (F)
16 Perchiu (F)
17 Seaca-Movileni (F)
18 Hulubăt (P)
19 Bădeanca (F)
20 Roșcani (F)
21 Mălușteni (P)
F-Rezervații forestiere
B-Rezervații botanice
P-Rezervații geologice

Fig. 11

Vegetația intrazonală. Este întâlnită pe de-o parte în lungul albiilor principale unde este alcătuită din pajiști mezo-higrofile și esențe lemnoase slabe (sălcișuri, plopișuri), iar pe de altă parte, în jurul lacurilor și mlaștinilor (centuri de stuf, pipirig, papură, rogoz, iar în ochiul de apă plante hidrofile). La Dersca-Lozna există o turbărie, iar la Iezăru Dorohoi o mlaștină tipică - declarate rezervații naturale. Există o bogată *faună* acvatică în care se impun unele mamifere (bizamul, vidra), acvifauna cu numeroase specii cu rol cinegetic și științific și ihtiofauna. Pe suprafețe mici în luncile râurilor Prut, Bârlad, Jijia, Bahlui, Elan, Crasna, Tutova și pe unele fâși de versanți marno-argiloși din Câmpia Moldovei, pe soluri de tipul solonceacurilor și soloneturilor s-au individualizat areale cu vegetație halofilă (*Salicornia, Suaeda, Artemisia, Statice* etc.).

Solurile

Sub raport pedogeografic, Podișul Moldovei se include în Provincia Moldavică. Condițiile orofitoclimatice au determinat o desfășurare zonală și chiar o ușoară etajare a principalelor tipuri de soluri. Defrișarea, procesele erozionale pe pante au determinat degradarea, în stadii diferite, a solurilor și scăderea corespunzătoare a posibilității de folosire a lor. O mare parte din fondul pedologic se caracterizează printr-o fertilitate medie spre foarte bună, solurile aflându-se la altitudini mai mici de 350 m, dezvoltate în condiții fitoclimatice de silvostepă, pe un substrat ce asigură circulația apei și pe pante mici pe care eroziunea lipsește sau este foarte slabă. În regiunea dealurilor înalte unde s-au dezvoltat soluri de pădure, acide, argiloiluviale, fertilitatea, îndeosebi pentru culturile de câmp, este mai scăzută. Această caracteristică este redusă la solurile hidromorfe, halomorfe și erodisoluri.

Pe ansamblu, în Podișul Moldovei se conturează două zone pedogeografice cu diferențieri locale determinate de altitudine, pantă, substrat. Se adaugă solurile intrazonale.

Zona solurilor argiloiluviale. Se desfășoară la înălțimi de 300-600 m și are în alcătuire podzoluri, soluri brune și pratoziomuri care se succed pe verticală.

Solurile argiloiluviale podzolite (brune luvice) sunt pe areale mai mari pe dealurile de la contactul podișului cu muntele și Subcarpații, apoi pe podișurile din interior, în general sub păduri de fag sau fag cu conifere. Sunt soluri acide, cu fertilitate redusă pentru culturi agricole.

Solurile brune, cu o largă desfășurare în Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc la altitudini de 300-450 m, sunt formate sub pădurea de stejar pedunculat și gorun. Pe substratul marno-argilos au caracter podzolit. Sunt fertile și sunt folosite larg în culturile agricole.

Pratoziomurile sunt întâlnite doar în câteva areale din Podișul Fălticeni și în șeile largi (Lozna, Bucecea, Ruginoasa, Strunga) de pe dealurile din stânga Siretului. Unii autori le caracterizează ca cernoziomuri levigate sau pseudorendzine

levigate. Caracteristicile lor sunt legate de formarea în două faze: la început în condiții fitoclimatice de silvostepă, iar ulterior de pădure. Prin proprietățile lor fac trecerea de la cernoziomurile levigate la solurile brune având și un grad ridicat de fertilitate.

Zona molisolurilor. Se desfășoară precumpănitor în sudul podișului și în Câmpia Moldovei. Legătura dintre cele două areale se realizează prin Culoarul Prutului. Se suprapune cu silvostepa dezvoltându-se îndeosebi între 100 și 250 m altitudine. Tipice sunt cernoziomurile levigate (slab, moderat, puternic) bine păstrate pe terenurile slab înclinate. Pe pante mai mari, ele se află în diferite grade de degradare. Au o mare cantitate de humus și proprietăți care le asigură o fertilitate deosebită. În extremitatea sudică a podișului și în lungul culoarelor de vale ale Prutului și Bârladului există areale mici cu cernoziomuri semicarbonatice.

Solurile cenușii au poziția altimetrică la 200-300 m, dezvoltându-se îndeosebi în fâșiile de racord dintre domeniul forestier și cel de silvostepă; au o fertilitate medie spre bună.

Tot molisoluri sunt *rendzinele* (pe calcare în Podișul Central Moldovenesc) și *pseudorendzinele* (pe marne).

Solurile intrazonale. Ocupă areale reduse fiind determinate de condițiile locale de relief, rocă, grad de umiditate, intensitate a eroziunii etc. Tipice sunt: *solurile aluviale* (în lunci, au fertilitate bună), *lacoviștile* (în sud-estul podișului), *solurile gleice* (Podișul Sucevei – în luncile Siretului, Moldovei, Depresiunea Rădăuți) folosite pentru pășuni și fânețe, *soluri halomorfe* (îndeosebi în Câmpia Moldovei, Culoarul Prutului, Dealurile Fălciului, pe marne și argile în condițiile climatului excesiv continental) și *erodisoluri*.

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE

CONSIDERAȚII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Podișul Moldovei reprezintă una din regiunile naturale a cărei populare s-a realizat încă din cele mai vechi timpuri istorice. Urmele de cultură materială, începînd cu paleoliticul inferior, indică nu numai vechimea locuirii, ci și continuitatea și accentuarea treptată a acestui proces. Sunt renumite pe plan mondial așezările paleolitice de la Mitoc și Ripiceni, apoi cele neolitice de la Cucuteni, Țuguiata, Hăbășești, Negrești, Stoicani, Mastacani etc. Ultimele sunt numeroase într-un spațiu geografic comun din Transilvania și până la Bug indicând, prin elementele de cultură similare, legăturile multiple între diferitele comunități.

Din epocile bronzului și fierului s-au identificat așezări mari cu forme de apărare (șanțuri și valuri de pământ la Dersca, Arsura, Moșna, Stâncești, Brăhășesti, Merești, Crivești, Copălău-Cotu, Cătălina-Cotnari etc.), urme care indică o activitate economică bazată pe creșterea animalelor, unele culturi agricole

și practicarea unor meșteșuguri. S-au identificat „dave" la Lozna, Stâncești, Cotnari, Brad (Zargidava), Moșna, Arsura, Răcătău de Jos (Tamasidava), Poiana (Piroboridava), Smulți etc. care făceau parte la începutul primului mileniu din teritoriul liber al dacilor (D. Chiriac,1980).

Ca urmare, încă din *antichitate*, a început să se contureze sistemul de așezări din podiș, proces favorizat de condițiile naturale, dar care a întâmpinat, în secolele ce-au urmat, numeroase opreliști impuse de factori externi (invazii ale popoarelor migratoare, iar în al doilea mileniu cele tătărăști, poloneze, cazace, apoi campanii militare ale puterilor vecine însoțite de anexări teritoriale) și interni (numeroase opreliști în legăturile economice etc.).

Așezările primului mileniu se încadrau în categoria satelor fiind frecvente în regiunile împădurite (mai ales la obârșia văilor) și mai puțin în silvostepă. Unele dintre acestea, în secolele XIII-XIV, au devenit orașe, procesul fiind determinat de condiții diverse îndeosebi de ordin politic și economic (stabilirea curții domnești la Siret, Baia, Suceava, Bacău, Iași etc.) sau numai economic (Vaslui, Bârlad, Roman, Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Târgu Frumos, Huși; –D.Chiriac, Al. Ungureanu,1980).

Pentru unele dintre acestea (Bacău, Suceava, Vaslui, Bârlad) un rol aparte l-au avut și legăturile tradiționale cu orașe din Transilvania și Țara Românească.

În general, erau așezări sub 1000 de locuitori (excepție Suceava care era capitala statului și care în secolul XV depășea 4000 locuitori).

În secolele XVII-XVIII se intensifică procesul de dezvoltare a rețelei de așezări, inclusiv al orașelor. Se dezvoltă câteva orașe care au un important rol politic și comercial (Suceava, Iași, Bacău) și o populație de peste 4000 locuitori; apariția unui număr de sate–târguri (târgușoare) cu activități comerciale și meșteșugărești din rândul cărora în secolul XIX apar orașele Fălticeni, Pașcani, Dorohoi, Săveni, Mihăilești etc.; creșterea numărului de sate în Culoarul Moldovei și Câmpia Moldovei are loc concomitent cu extinderea suprafeței agricole (sate de „roire" sau „slobozenie"). În același timp, unele orașe, aflate la depărtare de principalele artere comerciale din această perioadă, vor stagna (Vaslui, Huși) sau decad (Baia).

Sfârșitul secolului XIX și prima parte din secolului XX a reprezentat o etapă importantă nu numai în creșterea populației, dar și în sporirea numărului de așezări. Procesul a fost favorizat de: limitarea treptată a aservirii față de Imperiul Otoman, abolirea iobăgiei, reformele agrare în 1864, 1871, 1921, prezența activităților industriale, dezvoltarea rețelei de căi de comunicație (amenajarea primelor tronsoane feroviare), unirea în 1918 a Bucovinei și Basarabiei cu România etc. Se constată apariția a numeroase sate în Câmpia Moldovei și în sudul podișului pe terenuri despădurite sau desțelenite (sate de împropietăriți); apariția unor sate în lungul căilor de comunicație importante aflate pe văile Siret, Moldova, Bârlad, Bahlui (multe au rezultat prin „roire" din așezări vechi aflate la distanțe mari); impunerea sub raport demografic, economic, administrativ a orașelor Iași, Bacău,

Suceava; predominarea orașelor mici în care unele activități industriale se îmbinau cu cele agricole, comerciale, de transport (noduri feroviare la Pașcani, Roman), administrative etc.

În a doua parte a secolului XX, schimbările social-politice și economice survenite au făcut ca: mai multe orașe (reședință de regiune, ulterior județ, unele municipii) să se extindă și să crească demografic rapid (rezultat al unei industrializări forțate), iar unele așezări rurale aflate în condiții naturale favorabile, în vecinătatea așezărilor urbane sau în lungul arterelor de comunicație să crească. Multe așezări rurale din regiunile deluroase fragmentate și totodată situate la depărtare de căile de comunicație însemnate au stagnat sau se află în regres sub raport demografic și economic.

CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

***Evoluția numărului de locuitori*.** De la peste 1,5 milioane la începutul secolului XX, numărul total al populației a crescut la peste 2,6 milioane, în 1966 și peste 3 milioane în prezent. Ritmul de creștere a fost mai mare în Podișul Sucevei, Culoarul Moldova-Siret, sudul Câmpiei Moldovei și mai lent în celelalte unități. Cea mai intensă creștere s-a realizat în orașele mari (spor migratoriu, spor natural ridicat) ca urmare, în principal, a construirii de unități industriale cu capacitate de atracție a forței de muncă. Acest proces a impus modificări bruște în ritmul creșterii numărului populației din mediul rural sau urban (de la 85% rural și 15% urban, în 1956 la sub 50% și respectiv peste 50% după 1977). *Populația urbană* a crescut cu peste 50% în Podișul Sucevei (îndeosebi în orașul Suceava), cu peste 80% în Câmpia Moldovei (mai ales în Iași, Botoșani) și Podișul Bârladului (Vaslui, Bârlad). După 1990 creșterea a fost lentă, în orașele mici(Săveni,Solca,Tg.Bujor); în 1996, s-a înregistrat o populație urbană de 1 326 650 locuitori.

În mediul rural, ritmul a fost mai ridicat în așezările din vecinătatea orașelor, din lungul căilor de comunicație sau în cele în care existau unități industriale, de servicii în stare să absoarbă forța de muncă (culoarele văilor Suceava, Moldova, Siret, Bahlui, Bârlad) și a fost lent în cele din interiorul regiunilor de podiș sau de deal (nordul Câmpiei Moldovei, Colinele Tutovei, o parte din Culoarul Prutului, Podișul Covurlui etc.).

***Densitatea populației*.** Relevă modificări mari între situația de la începutul secolului și cea din ultimele decenii. Pe ansamblul podișului, aceasta a crescut de la peste 50 loc./km^2 la peste 115 loc./km^2 , dar există diferențe la nivelul unităților acestuia (în 1912 peste 100 loc./km^2 și chiar peste 125 loc./km^2 în Podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret, 50-75 loc./km^2 în cea mai mare parte a Podișului Central Moldovenesc și sub 50 loc./km^2 în centrul și nordul Câmpiei Moldovei, valea Prutului etc.; după 1970 s-a ajuns ca în marile orașe să depășească

500loc./km^2, în Podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret și la contactul Câmpiei Moldovei cu unitățile limitrofe să fie în jur de 150 loc./km^2 sau chiar mai mult, pe cea mai mare a spațiului dintre Siret și Prut să se situeze la 50-100 loc./km^2 și numai insular (Colinele Tutovei, Podișul Covurluiului, Dealurile Fălciului etc.) să scadă sub 50 loc/km^2.

Mișcarea naturală. Mișcarea naturală asigură un excedent de populație și prin aceasta o reîntinerire demografică și a forței de muncă.

Natalitatea relevă valori din cele mai mari din țara noastră. Frecvent, pe ansamblul unității, a fost între 16 și 20‰; deosebiri apar pe subunități (peste 25‰ în Podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret și sub 20% izolat în sectoarele din interiorul regiunilor interne, fragmentate, unde predomină populația bătrână; (Al. Ungureanu,1980). *Mortalitatea* cu peste 9,5‰ se situează în jurul valorii medii pe țară. Este mai redusă în orașe, sudul Câmpiei Moldovei și în Podișul Sucevei și mai ridicată (peste 12‰) în Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului, Culoarul Prutului unde o pondere însemnată o are populația ce depășește 60 de ani. Ca urmare, *sporul natural* cu valori între 8 și 17‰ depășește situația la nivelul țării. Ariile cu excedent demografic mare sunt: culoarele văilor Siret, Moldova, Suceava, Bahlui, iar cele în care acesta este modest sunt în Podișul Bârladului, nordul Câmpiei Moldovei etc. După 1992, mortalitatea a crescut la peste 10‰ și ca urmare sporul natural s-a redus la valori sub 4‰.

Mișcarea migratorie. Este un proces demografic caracteristic acestei regiuni, el fiind determinat de mai mulți factori (sporul natural ridicat, potențialul economic limitat al multor așezări rurale, industrializarea rapidă, forțată, din unele orașe din podiș sau din alte județe etc.). Ariile de unde se înregistrează plecări definitive importante sunt centrul și nordul Câmpiei Moldovei, cea mai mare parte din Podișul Bârladului (îndeosebi Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului, Podișul Covurlui etc.), iar centrele spre care s-au desfășurat cele mai însemnate fluxuri au fost în afara podișului – București, Brașov, Piatra Neamț, Onești, Tulcea, Galați, Brăila, litoral, centre miniere etc., iar în podiș orașele Iași, Botoșani, Vaslui, Bârlad, Bacău etc. (D. Chiriac, Al. Ungureanu,1980).

Deplasările zilnice sau săptămânale, destul de frecvente înainte de 1990, se realizează spre orașe (mai ales cele mari) din satele aflate în lungul căilor de comunicație importante. Un număr mult mai mic din forța de muncă face naveta din orașe în sate pentru servicii în domeniul învățământului, ocrotirii sănătății, în comerț și transporturi etc. După 1990, procesul este extrem de redus; în unele situații s-au produs reveniri în satele de baștină.

Aşezările urbane. În Podişul Moldovei sunt 22 de oraşe. Numărul de locuitori la marea majoritate a crescut mult atât pe seama sporului migratoriu, cât şi a celui natural. Sunt şi situaţii (Săveni, Negreşti, Solca, Darabani) în care se constată o stagnare sau chiar un recul determinat de plecările definitive, însemnate, spre alte centre (D. Chirtiac, Al Ungureanu).

După *funcţiile economice* principale, aşezările umane se pot grupa în: oraşe cu funcţii complexe (Iaşi, Suceava, Bacău, Botoşani, Vaslui) la care se pot diferenţia sectoare cu concentrare mai mare a unităţilor industriale, comerciale, administrative, rezidenţiale; oraşe în care activităţile industriale au un rol esenţial (Bârlad, Roman), oraşe în care serviciile, activităţile agricole se îmbină cu cele industriale (Siret, Bereşti, Paşcani) etc.

După *numărul de locuitori* (fig. 12) sunt, în 1996, două *oraşe mari* (Iaşi, 343 350 locuitori; Bacău, 208 519 locuitori), cinci mijlocii cu o populaţie între 50 000 şi 150 000 locuitori (Suceava, 117 609 loc.; Botoşani, 129 099 loc.; Bârlad 79 517; Roman, 82 556 loc.; Vaslui, 80 665 loc).; nouă oraşe mici cu o populaţie între 10 000 şi 50 000 locuitori (Darabani, 12 049 loc.; Dorohoi, 35 187 loc.; Hârlău, 12 201 loc.; Adjud, 20 989 loc.; Paşcani, 45 939 loc.; Tg.Frumos, 14 111 loc.; Fălticeni, 33 429 loc.; Rădăuţi, 32 174 loc.; Huşi, 33 603 loc.) şi şase oraşe foarte mici, sub 10 000 locuitori (Săveni 8 738 loc.; Bereşti, 3 972 loc.; Tg.Bujor, 8 148 loc.; Siret, 9 893 loc.; Solca, 4 699 loc.; Negreşti 10 226 loc.).Există 15 municipii.

Aşezările rurale. În Podişul Moldovei, satele (concentrează 54% din populaţie) se desfăşoară pe toate formele de relief, dar frecvent sunt: pe terasele şi luncile înalte din lungul văilor principale (cele mai extinse), la obârşia multor văi torenţiale (în interiorul dealurilor sau podişurilor), pe versanţi (Coasta Iaşilor, Dealurile Botoşanului, versanţii Prutului, Bârladului etc.) sau pe podurile inter-fluviale cu caracter structural (Podişul Central Moldovenesc, Podişul Sucevei).

După numărul de locuitori sunt *aşezări mari* (peste 1500 loc.) concentrate pe terasele Sucevei, Siretului, Moldovei, la contactul Câmpiei Moldovei cu regiunile limitrofe; *aşezări mijlocii* (800–1500 loc.) – cele mai numeroase, cu desfăşurare pe toate formele de relief; *aşezări mici* (sub 800 loc.) situate la obârşiile văilor şi în zone depărtate de căile de comunicaţie (vestul şi centrul Podişului Bârladului).

După *funcţiile economice*, marea majoritate sunt cele cu activităţi *agricole dominante,* dar cu unele diferenţieri (cerealiere, cerealiere şi viticole, cerealier-pomicole, cerealier şi creşterea animalelor etc.). La acestea, se adaugă aşezările cu funcţie principală cea agricolă, la care cu rol complementar sunt: activităţile industriale (Cacica, Bucecea, Sascut, Podu Turcului, Flămânzi etc.), serviciile (Podul Iloaiei, Suliţa, Strunga etc.), transport şi căi de comunicaţie (Vereşti, Dolhasca, Leorda, Crasna etc.).

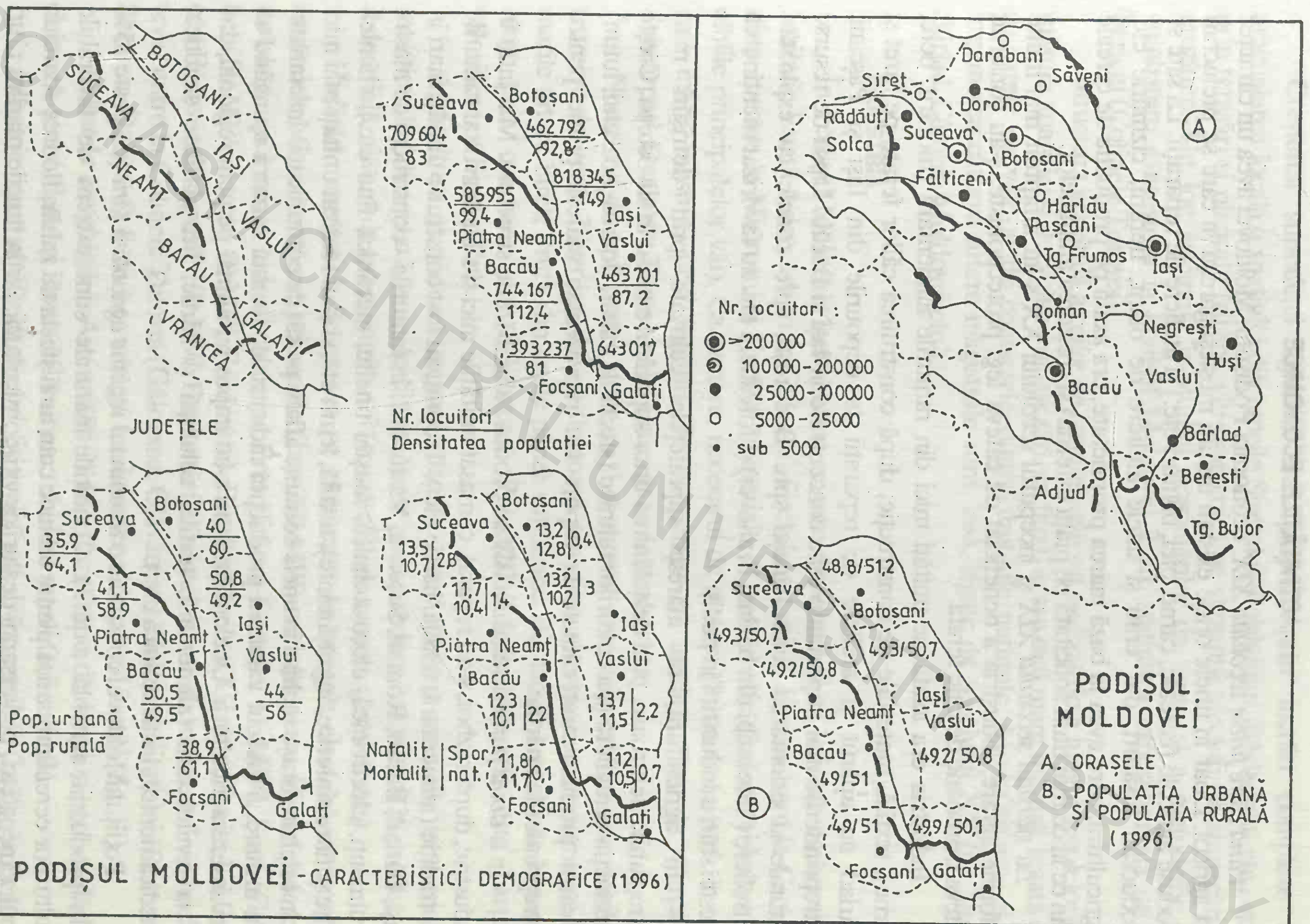

JUDEȚELE
SUCEAVA
BOTOȘANI
NEAMȚ
IAȘI
VASLUI
BACĂU
GALAȚI
VRANCEA
Suceava 709 604 / 83
Botoșani 462 792 / 92,8
Piatra Neamț 585 955 / 99,4
Iași 818 345 / 149
Bacău 744 167 / 112,4
Vaslui 463 701 / 87,2
Focșani 393 237 / 81
Galați 643 017
Nr. locuitori
Densitatea populației
Suceava 35,9 / 64,1
Botoșani 40 / 60
Piatra Neamț 41,1 / 58,9
Iași 50,8 / 49,2
Bacău 50,5 / 49,5
Vaslui 44 / 56
Focșani 38,9 / 61,1
Galați
Pop. urbană
Pop. rurală
Suceava 13,5 / 10,7 / 2,8
Botoșani 13,2 / 12,8 / 0,4
Piatra Neamț 11,7 / 10,4 / 1,4
Iași 13,2 / 10,2 / 3
Bacău 12,3 / 10,1 / 2,2
Vaslui 13,7 / 11,5 / 2,2
Focșani 11,8 / 11,7 / 0,1
Galați 11,2 / 10,5 / 0,7
Natalit. / Mortalit.
Spor nat.
PODIȘUL MOLDOVEI - CARACTERISTICI DEMOGRAFICE (1996)
A
Darabani
Săveni
Siret
Dorohoi
Rădăuți
Suceava
Solca
Botoșani
Fălticeni
Hârlău
Pașcani
Tg. Frumos
Iași
Roman
Negrești
Huși
Vaslui
Bacău
Bârlad
Berești
Adjud
Tg. Bujor
Nr. locuitori :
>200 000
100000-200000
25000-100000
5000-25000
sub 5000
B
Suceava 49,3/50,7
Botoșani 48,8/51,2
Iași 49,3/50,7
Piatra Neamț 49,2/50,8
Vaslui 49,2/50,8
Bacău 49/51
Focșani 49/51
Galați 49,9/50,1
PODIȘUL MOLDOVEI
A. ORAȘELE
B. POPULAȚIA URBANĂ ȘI POPULAȚIA RURALĂ (1996)

Fig. 12

ACTIVITĂȚILE ECONOMICE

Până către finele secolului XIX, economia Podișului Moldovei avea un caracter net agricol. Doar în unele orașe existau unități meșteșugărești în care se prelucrau produse agricole (cereale, carne, piei, blănuri etc.) și ateliere de reparații. La sate se produceau țesături, dar erau și unele ateliere de olărit, fierării, cizmărie etc. Agricultura, care avea la bază marea proprietate, era axată pe producția de cereale (din ce în ce mai mult solicitată pe piața externă) și creșterea animalelor.

La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX s-au înfăptuit mai multe reforme agrare, industria a beneficiat de câteva legi protecționiste, s-au construit câteva tronsoane de cale ferată.

Industria era axată pe unități mici din ramurile alimentară (morărit, bere, carne), textilă, materiale de construcție; după construirea căilor ferate pe Siret și Bârlad au apărut și ateliere de reparații la depourile din Iași și Pașcani. Întreprinderile mai importante erau concentrate în Iași și Bacău. Lipsa de resurse naturale și orientarea celor bănești spre București, spre zonele cu exploatări petroliere (îndeosebi din bazinul Prahovei) și forestiere etc. au favorizat menținerea acestei stări a industriei în podiș.

În agricultură, se măresc suprafețele cultivate prin defrișări mari în regiunile deluroase, prin desțelenirea unor suprafețe extinse în silvostepă. Crește producția cerealieră și a culturilor tehnice (sfeclă de zahăr, floarea- soarelui, tutun) a căror produse sunt căutate la export sau reprezentau materii prime pentru intreprinderile apărute.

În *a doua parte a secolului XX* se produc schimbări de structură. Mai întâi în industrie, după război, s-au reparat, comasat unitățile mici și s-au dezvoltat ramurile de tradiție (alimentară, textilă, hârtie etc.). Treptat, au fost construite unități mari în Iași, Bârlad, Bacău, Roman, Suceava, Vaslui etc., în ramurile - construcții de mașini (rulmenți, electronică, electrotehnică, mașini unelte, mecanică fină etc.), chimică (fire și fibre sintetice, îngrășăminte), textilă, lemn etc. și s-au realizat unități mai mici și în celelalte orașe și chiar în unele comune aflate pe căi de comunicație însemnate. Ca urmare, a crescut valoarea producției industriale, această ramură ajungând să devanseze agricultura. Unele subramuri s-au impus nu numai pe plan regional, dar și la nivelul țării (alimentară, textilă, celuloză și hârtie, fire și fibre sintetice, medicamente, electrotehnică etc.).

Podișul Moldovei constituie *o însemnată regiune agricolă a țării* (dă peste 15% din producția agricolă a țării). Condițiile naturale sunt extrem de favorabile culturilor cerealiere, unor plante tehnice cum ar fi sfecla de zahăr, floarea-soarelui, inul, cânepa etc., pe versanții dealurilor viti-pomiculturii, iar în luncile marilor râuri legumiculturii. Pășunile și fânețele din dealuri, ca și diversele culturi furajere favorizează creșterea animalelor, ocupație tradițională.

Creșterea suprafeței agricole s-a înfăptuit prin lucrări complexe de amenajarea locală a spațiului din luncile Siretului, Bahluiului, Bârladului etc., apoi prin terasări și plantații (silvice, viti-pomicole) pe versanții afectați de alunecări și eroziune. Un loc însemnat în studiul degradărilor de teren și a metodelor de combatere a acestora în Podișul Moldovei îl are stațiunea experimentală de la Perieni (Colinele Tutovei).

Structura generală a *căilor de comunicație* s-a realizat de-a lungul secolelor pe măsura apariției și dezvoltării de așezări, ea fiind, în cea mai mare măsură, legată de culoarele de vale și de contactele dintre unitățile naturale. Modernizarea ei și impunerea câtorva artere magistrale sunt, însă, legate de secolului XX (pe Siret, Bârlad, Câmpia Moldovei etc.).

INDUSTRIA

În Podișul Moldovei sunt puține resurse de subsol și cu valoare economică limitată. Există hidrocarburi în Culoarul Siretului, turbă la Dersca, sare la Cacica, nisip cuarțos la Miorcani și Hudești, materiale de construcție (îndeosebi balast în albiile principalelor văi). Ca urmare, necesarul de materii prime se asigură, în cea mai mare măsură, prin legături de cooperare cu unități aflate în Carpați, Subcarpați, Dealurile Transilvaniei (sare, gaze naturale etc.).

Necesarul de apă pentru consum și economie este asigurat din apa râurilor (rezerve de peste 7 km^3/an, dar cu fluctuații sezoniere și regionale, concentrate în marile artere Siret, Prut), din unele pânze subterane, din lacuri amenajate în acest scop, prin conducte din Subcarpați. Potențialul hidroenergetic este parțial valorificat pe Siret și Prut.

Agricultura și pădurea asigură materia primă pentru ramurile industriale tradiționale (alimentară, lemn, textilă etc.) care au o pondere însemnată în producția industrială, alături de subramurile noi (construcții de mașini, chimică etc.).

Industria energetică. Se axează pe obținerea de energie electrică în termocentralele aflate în orașele principale (Iași-200 MW) ce dețin peste 4/5 din puterea instalată, apoi unele hidrocentrale pe Prut (Stânca-Costești, 15 MW), Siret (Galbeni 30 MW, Berești 40 MW, Răcăciuni), Bistrița (Racova, Gârleni, Bacău I și Bacău II) însumând peste 100 MW. Exploatările de gaze naturale sunt restrânse la câteva centre în Colinele Tutovei (Găiceana, Glăvănești), Culoarul Siretului (Roman-Secuieni-Onișcani), la care se adaugă unele rezerve de petrol în sud (fig. 13).

Industria metalurgică. Are unități în Iași (turnătorie de fontă și oțel, oțelărie electrică, țevi sudate) și Roman (laminate tubulare și țevi fără sudură).

Industria construcțiilor de mașini. Se realizează diverse utilaje (la Bacău pentru instalațiile petroliere și avioane, la Roman strunguri, utilaj forestier, la Iași utilaje pentru industria chimică, Suceava utilaje agricole și pentru industria celulozei și

hârtiei, la Botoșani pentru industria textilă și agricultură, la Pașcani vagoane, basculante, la Bârlad rulmenți etc.), aparatură electronică și electrotehnică (Iași, Botoșani, Pașcani), aparate de măsură și control (Bârlad, Vaslui) etc.

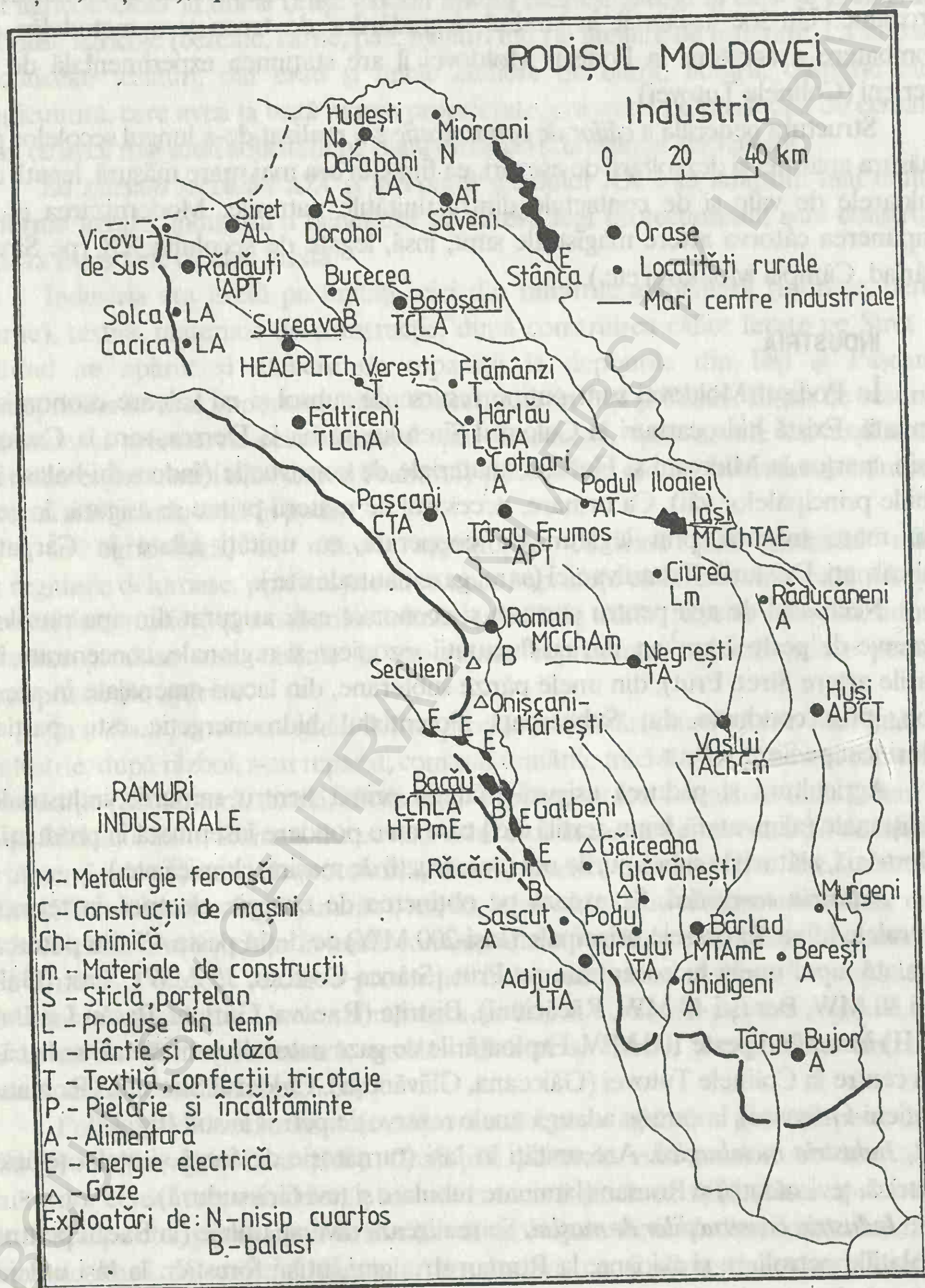

Fig.13

Industria chimică. Cu pondere în producția industriei chimice este concentrată la Iași (fire și fibre sintetice, medicamente, mase plastice), după care urmează Bacău (îngrășăminte), Suceava, Roman, Vaslui, Fălticeni, Botoșani etc.

Industria materialelor de construcții. Cele mai numeroase sunt balastierele mari (pe Moldova, Bistrița, Siret), carierele de lut și argilă pentru cărămizi (Roman, Iași, Dorohoi, Bacău), nisip cuarțos (Miorcani), gresii, calcare etc. Se produc – cărămidă (Roman, Iași, Bacău, Botoșani și Vaslui), prefabricate din beton (Roman, Iași, Suceava, Vaslui, Bacău), lianți (Roman, Bucecea), semicristal și ceramică fină (Dorohoi), sticlă menaj (Fălticeni), izolatori (Botoșani).

Industria lemnului. Din podișurile Sucevei și Central Moldovenesc se exploatează lemn de fag și stejar. Industria de prelucrare se bazează pe lemnul de rășinoase adus din Carpați. Se obțin: cherestea de rășinoase (Vicovu de Jos, Cacica, Fălticeni) și fag (Bacău, Hârlău, Ciurea), plăci aglomerate (Fălticeni, Suceava, Bacău), plăci fibrolemnoase (Suceava, Bacău), mobilă (Rădăuți, Bacău, Iași, Vaslui) etc. *Industria celulozei și hârtiei.* Este ramură veche la Bacău (din 1885).

Industria textilă. Are tradiție îndelungată și numeroase subramuri. Se realizează fire și țesături din bumbac (Botoșani, Iași, Vaslui, Huși), ață (Suceava), vată (Bârlad), fire și țesături din in și cânepă (topitorii la Dornești, Ițcani, Verești, Vaslui; filatură de in la Fălticeni, țesătorii la Iași, Botoșani, Pașcani), mătase artificială (Iași), stofe fine de lână (Bacău), tricotaje (din bumbac la Iași, Suceava, Siret etc., mătase, lână, fire sintetice la Rădăuți, Roman, Pașcani; ciorapi la Huși etc.), confecții etc.

Industria alimentară. Constituie nu numai o ramură de tradiție, dar ocupă un loc însemnat în economia podișului valorificând produsele agricole. Sunt mari abatoare de carne la Suceava și Bacău, se obține ulei vegetal la Iași, Vaslui, Bârlad; produse lactate la Suceava, Iași, Botoșani, Bacău; zahăr la Roman, Sascut, Bucecea, Pașcani; există centre de vinificație recunoscute la Cotnari, Huși, Tg.Bujor etc. Se mai produc – bere (Solca, Suceava, Iași, Bacău), tutun (Iași, Bârlad) etc.

AGRICULTURA

A fost și este ramura economică de bază întrucât condițiile de relief și pedoclimatice favorizează culturile agricole, dar și zootehnia.

Aproape 2/3 din suprafața podișului este arabil. În rest sunt păduri (cca 13%), pășuni și fânețe – 15% (fig. 14).

Culturile principale. Sunt - *cerealele* (4/5 din arabil) preponderent porumb (în centru și sud), grâu, secară, orz și ovăz (numai în Podișul Sucevei); *plante oleaginoase* (floarea-soarelui în Câmpia Moldovei și în sud; soia, in pentru ulei etc.); *plante textile,* in îndeosebi în Podișul Sucevei și cânepă în culoarele văilor Siret, Moldova, Bârlad; *cartofi* (suprafețe mari în Podișul Sucevei, culoarele văilor Siret,

Moldova etc.); *sfeclă de zahăr* (Podișul Sucevei, culoarele văilor Siret și Moldova unde sunt și fabricile de zahăr), *tutun* (în centru și sud).

Pomicultura și viticultura sunt ocupații tradiționale. Există livezi de meri (Podișul Sucevei la Fălticeni, Rădășeni), meri și cireși (Dealul Mare - Hârlău - Cotnari), meri, cireși, vișini (în jurul Iașului), pruni, cireși, vișini, meri (la SE de Iași la Răducăneni-Moșna-Bohotin).

Cele mai întinse suprafețe cu vii și renumite prin vinurile obținute se desfășoară pe versanții cu expunere estică și sudică de la Cotnari, Coasta Iașului, Răducăneni-Bohotin-Huși, Dealurile Bujorului.

Creșterea animalelor. Are la bază suprafețele întinse de pășuni, fânețe, culturi furajere, furaje concentrate etc. Bovinele au o răspândire mai mare în jumătatea nordică (în Podișul Sucevei rasele Pinzgau și Siementhal, iar în Câmpia Moldovei Sura de stepă), ovinele peste tot în cadrul podișului au valori ridicate (densitate peste media pe țară) fiind mai numeroase între Prut și Siret (țurcana în nord și centru, spanca și merinosul în sud, karakul în Câmpia Moldovei), porcinele au frecvența mare în zonele unde se cultivă cartofi și porumb.

CĂILE DE COMUNICAȚIE ȘI TRANSPORTURILE

Transporturile feroviare. Se realizează pe 1180 km cale ferată ce aparțin la 2 magistrale (Adjud-Vicșani și Tecuci-Iași-Botoșani) unite prin patru legături. Din acestea, pornesc spre Carpați și alte regiuni 12 trasee secundare. Prin trei puncte (Vicșani, Ungheni, Fălciu) se face racordul cu rețeaua feroviară din Republica Moldova și Ucraina. Densitatea rețelei feroviare este de 5,3 km/100 km^2 (mai mare decât media pe țară). Este principalul mijloc ce asigură transportul de călători și de mărfuri.

Transporturile rutiere. Se realizează pe o rețea de drumuri cu grad de modernizare variat. Cele mai însemnate artere urmăresc culoarele văilor mari (Siret, Prut, Bârlad, Bistrița, Jijia). Pe ansamblu, densitatea rețelei rutiere este de 38 km/100 km^2. Prin drumurile modernizate se asigură în mai multe puncte, legături cu Republica Moldova și Ucraina sau treceri spre Transilvania și județele din sud. Facilitează traficul de călători și transportul de mărfuri și materie primă pe distanțe scurte. Principalele noduri rutiere sunt: Suceava, Iași, Botoșani, Roman, Bacău, Vaslui, Bârlad etc., iar ca puncte de trecere spre Ucraina – Siret și Moldova – Stânca, Secueni, Ungheni, Albița, Oancea etc.

Transporturile aeriene. Dispun de trei aeroporturi (Iași, Suceava, Bacău) cu legături zilnice cu Bucureștiul. Vara sunt și curse directe Suceava-Constanța.

Transporturile prin conducte.Se transportă gaze naturale din Transilvania (magistrala de pe Trotuș care se ramifică spre Suceava, Botoșani, Iași, Vaslui), iar apă din lunca Moldovei (Timișești-Iași). Există o rețea electrică cu linii de înaltă

tensiune (110 KV, 220 KV, 440 KV) ce leagă centralele electrice din regiune cu cele din afară și care asigură necesarul de energie pentru industrie și consumul casnic.

POTENȚIAL TURISTIC

Podișul Moldovei se încadrează în Provincia turistică Moldova care dispune nu numai de un valoros potențial turistic natural și social-istoric, dar și de un bogat echipament (capacități de cazare, rețea de drumuri, unități de servire etc.). Cel mai important centru turistic din Podișul Sucevei este municipiul *Suceava* (fostă capitală a Moldovei în secolele XIV-XVI, ruinele cetății medievale lângă care se află monumentul lui Ștefan cel Mare și parcul dendrologic, mai multe biserici ctitorii ale voievozilor Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Vasile Lupu, parcul Arini și un muzeu cu valoroase exponate de istorie, artă, științele naturii etc.) Spre nord-vest sunt: *Mânăstirea Dragomirna* (sec.XVII), bisericile *Pătrăuți* (sec.XV), *Arbore* (sec.XVI), *Solca* (sec.XVII), *Rădăuți* (sec.XIV), *Siret* (sec.XIV-XV). Se adaugă stațiunea climaterică Solca, centrul de ceramică neagră de la *Marginea*, herghelia de la Rădăuți. La sud de Suceava se află rezervația floristică *Bosanci-Ponoare*, casa memorială și muzeul *Ciprian Porumbescu*, orașul Fălticeni, mânăstirea *Probota* ctitorie a lui Petru Rareș.

În Culoarul Siretului se află orașul *Roman* (fragmente din fosta cetate din sec. XIV), la confluența cu Bistrița municipiul *Bacău* (biserica Precista din sec. XVI), casa memorială George Bacovia (edificii din secolele XIX-XX).

Cel mai important centru turistic din Câmpia Moldovei este municipiul *Iași*, capitală a Moldovei în secolele XVI-XIX. Aici există numeroase clădiri și monumente cu valoare istorică și arhitectonică din secolele XV-XX (fragmente din zidurile curții domnești, biserica Sf.Nicolae ctitorie a lui Ștefan cel Mare, biserici și mânăstiri renumite, precum Galata a lui Petru Șchiopul, Trei Ierarhi, Golia ridicate de Vasile Lupu, Cetățuia ctitorie a lui Duca Vodă, palate din secolul XIX, instalațiile balneare de la Nicolina, Parcul Copou, Grădina Botanică, numeroase statui de voievozi și oameni de cultură și știință etc.). În vecinătate sunt mai multe lacuri de agrement (Ciric), rezervații naturale (Valea lui David, Repedea).

În vestul Câmpiei Moldovei sunt mai multe obiective turistice. La *Ruginoasa*, există muzeul memorial „Al.I.Cuza”, la *Cucuteni* un muzeu al culturii neolitice, la *Hârlău* ctitorii ale lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, la *Cotnari* o întinsă podgorie renumită încă din sec. XV, în municipiul *Botoșani* sunt biserici din sec.XVI, casa memorială „N.Iorga”, la Ipotești se află casa memorială „Mihai Eminescu”, în *Dorohoi* există o ctitorie a lui Ștefan cel Mare, o biserică din lemn din sec. XVIII și muzeul memorial „George Enescu”.

În sudul Podișului Moldovei, obiectivele turistice mai însemnate sunt dispersate în câteva localități, majoritatea în lungul Bârladului. Astfel, în Vaslui există o ctitorie a lui Ștefan cel Mare și monumentul voievodului; în apropiere de

Podul Înalt se află un monument ridicat în amintirea victoriei acestuia asupra oastei otomane la 1476. În Bârlad, alături de câteva monumente religioase din secolele XVI-XVII, există un parc renumit și edificii din secolele XIX-XX, iar la Huși, cunoscut încă din timpul lui Ștefan cel Mare pentru podgoriile sale, sunt o vinotecă de ordin național și edificii din secolele XV-XIX.

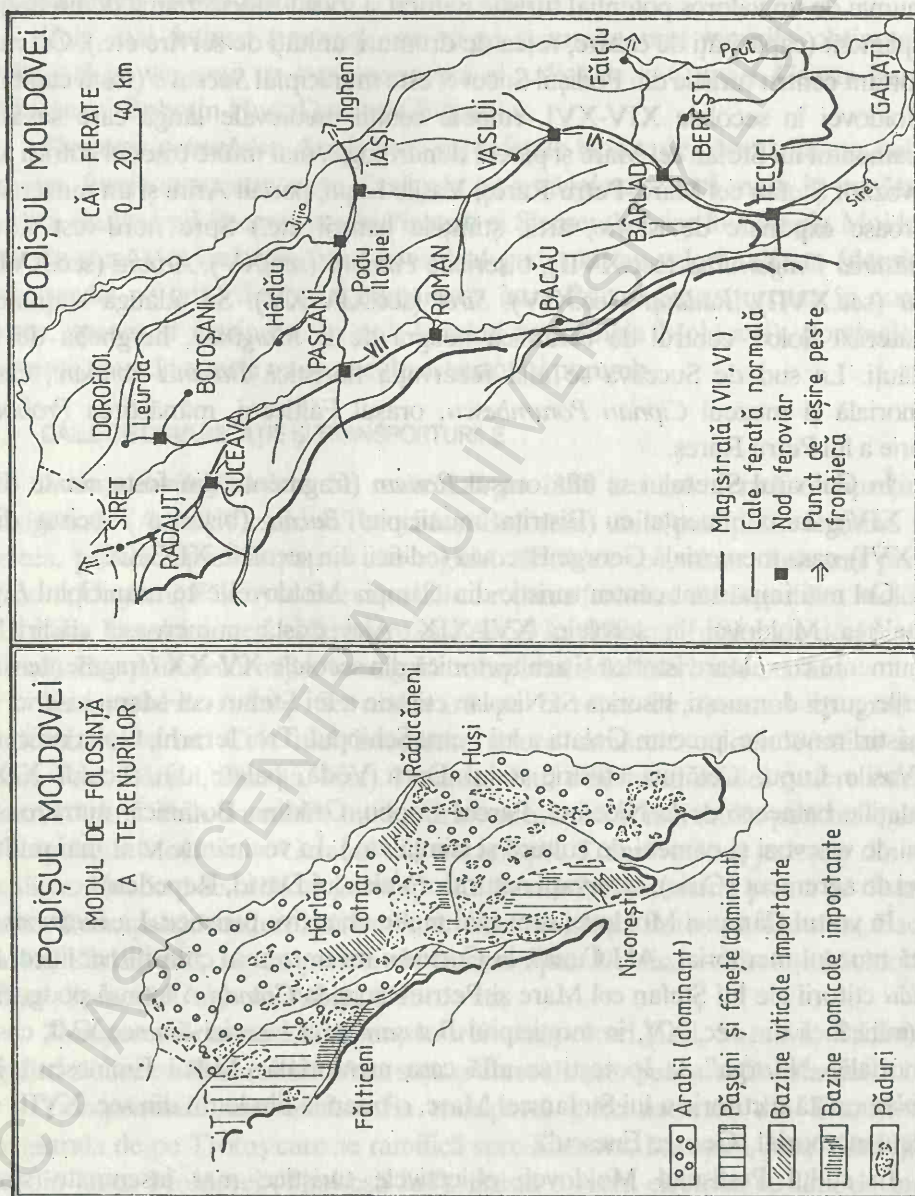

Fig.14

SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

PODIŞUL SUCEVEI

Se află în nord-vest, între Culoarul Moldovei, Obcina Mare, Câmpia Moldovei și reprezintă cca 25% din suprafața întregului podiș. Este alcătuit din formațiuni sarmațiene (în bază faciesuri argilo-nisipoase, la partea superioară, în vest, pietrișuri și nisipuri cu caracter fluvio-deltaic, iar în est conglomerate și gresii oolitice cu structură net monoclinală.

Relieful are interfluvii cu poduri largi ușor înclinate spre sud-est, fragmentate în general longitudinal. Văile au caracter de culoare largi cu lunci extinse și terase (3-7 trepte, bine dezvoltate cele inferioare; terasele mijlocii trec în nivelul unor bazinete depresionare detașate de sectoare de contact structural sau petrografic).

Climatul este de podiș de altitudine medie, umed (650–700 mm) cu temperatura medie anuală de 6–7°C, 120 zile de îngheț, peste 150 de zile cu temperaturi ce depășesc 10°C și 70 de zile cu temperaturi de peste 25°C.

Se impun *două artere hidrografice* - Siret (12,7 m^3/s la intrarea în țară, 35 m^3/s la Pașcani) și Suceava (4 m^3/s amonte și 16 m^3/s la Ițcani). Celelalte râuri care au obârșii în Obcina Mare sunt scurte și au un specific al scurgerii influențat puternic de regimul precipitațiilor.

Pădurea ocupă o suprafață ceva mai mare pe dealurile înalte; predomină fagul, gorunul, stejarul pedunculat; lângă munte există pădure de amestec.

Solurile sunt brune podzolice, dar local apar rendzine, pseudo-rendzine și erodisoluri.

Este *bine populat cu așezări foarte vechi*. Populația urbană reprezintă cca 20%. Așezările rurale sunt mari, predominant cu funcții agricole și una sau două complementare (exploatări forestiere, sare etc.).

Principalele ramuri ale industriei sunt alimentară, exploatarea și prelucrarea lemnului (tradițională), construcții de mașini (utilaj agricol și chimic), la Suceava, Fălticeni, Rădăuți și în câteva unități mici din comunele Bucecea, Cacica, Vicovul de Jos.

Agricultura are un caracter complex; se practică culturi de porumb, cartofi (10-22% din arabil la nivel de comună), sfeclă de zahăr, in, cânepă, plante furajere; pomicultură tradițională la Rădășeni, Fălticeni (meri); creșterea animalelor (îndeosebi cornute mari).

– În cadrul Podișului Sucevei se pot separa următoarele *subunități* (fig. 15):

Dealurile piemontane Ciungi-Leahu. Se află în vest, la contactul cu Obcina Mare și cuprind dealuri (450-687 m) și depresiuni de contact (Marginea, Solca, Cacica, Păltinoasa). C.Martiniuc le-a numit „Piemontul Obcinei Mari"; V.Băcăuanu „Dealurile piemontane dintre Moldova și Suceava". Sunt alcătuite, la partea superioară, din alternanțe de nisipuri, pietrișuri cu intercalații de argile, nisipuri argiloase cu caracter fluvio-deltaic (imense conuri depuse într-o mare

sarmatică puțin adâncă după părerea geologilor și a lui C.Martiniuc sau conuri acumulate în pliocen pe o câmpie joasă după V.Tufescu), cu o grosime mică în nord și peste 80 m în sud. Depozitele au o structură monoclinală.

În partea de nord există dealuri izolate (500 m) înconjurate de culoare de văi, depresiuni, șei largi și glacisuri; pădure pe vârfurile dealurilor, iar în rest pășuni; sate pe terase sau glacisuri ce au peste 4000 de locuitori și o economie bazată pe creșterea animalelor, cartofi și porumb.

În centru sunt dealuri scunde, aplatizate (orizontul de pietrișuri este subțire), separate de culoare de vale adesea cu caracter depresionar (Arbore, Solonet).

În sud, sunt culmi (600 m; orizont de pietrișuri gros) cu fizionomie de podiș cu păduri (fag, conifere, gorun), separate de văi mai înguste și depresiuni mici în care se află sate cu 1500-2500 de locuitori (Ilișești, Stupca) cu profil economic complex (creșterea animalelor, cartofi, exploatări de lemn, sare la Cacica); *Solca* este oraș din 1926, bilanț demografic negativ; agricultură, industrie (bere din 1860), stațiune balneară.

Podișul Fălticeni. Se desfășoară între văile Suceava, Moldova, Siret și Dealul Ciungi. Este alcătuit din depozite sarmațiene (gresii, conglomerate calcaroase); un monoclin spre sud-est.

Relieful este format din platouri structurale extinse la 450-560 m, fronturi de cuestă orientate spre vest, nord-vest, nord cu intense degradări, văi consecvente și subsecvente (Șomuzul Mare Șomuzul Mic). În cadrul său se separă două subunități:

Depresiunea Liteni, în vest, la altitudinea de 350-450m, într-un sector unde precumpănesc faciesuri marno-argiloase; albii largi de la care se dezvoltă glacișuri coluvio-deluviale; satele au în jur de 1000 de locuitori. Se practică culturi cerealiere, plante tehnice, cartofi, livezi; Șomuzul Mare a depășit prin câțiva afluenți linia marilor înălțimi pătrunzând în Culoarul Moldovei la nivelul terasei de 10-15 m a acesteia.

Podișul Șomuz-Tătăruș se remarcă prin masivitate, interfluvii extinse orientate nord-vest – sud-est și nord-sud, forme structurale; în sud-est un sistem de 7 terase de confluență; sate cu 500-1000 de locuitori cu profil agricol (renumite sunt culturile de meri de la Rădășeni, Fălticeni).

Fălticeni a provenit din târgușor; industria lemnului, textilă, alimentară ș.a.

Podișul Dragomirnei. Este încadrat de Suceava și Siret. Are înălțimi de peste 500 m în centru (gresii calcaroase); spre Siret frunți de cuestă cu degradări iar spre sud-est platouri structurale extinse separate de văi consecvente largi (Dragomirna); pe culmi păduri de cvercinee, uneori de fag (Mitocul Dragomirnei). În nord-est sunt *Dealurile Bălcăuți* (400 m; intens fragmentate). Satele sunt pe văile principale sau în bazinete de obârșie (1000-2000 locuitori). Se practică agricultura complexă.

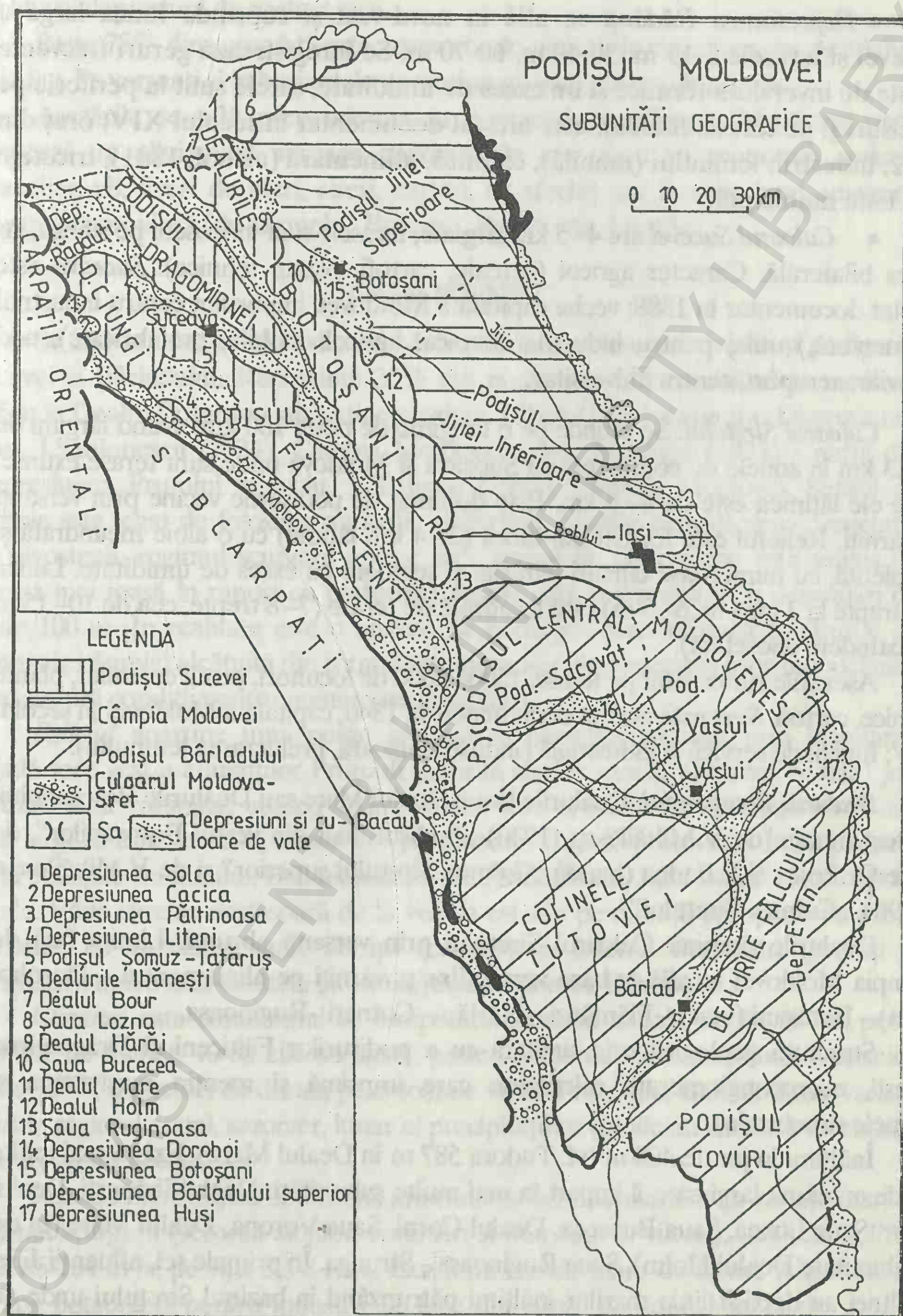

PODIȘUL MOLDOVEI
SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE
0 10 20 30km
Podișul Jijiei Superioare
Botoșani
Podișul Jijiei Inferioare
Jijia
Bahlui
Iași
Dep. Rădăuți
Podișul Dragomirnei
Suceava
Carpații Orientali
Subcarpații
Moldova
Podișul Central Moldovenesc
Pod. Sacovăț
Pod. Vaslui
Vaslui
Bacău
Colinele Tutovei
Dealurile Fălciului
Dep. Elan
Bârlad
Podișul Covurlui
LEGENDĂ
Podișul Sucevei
Câmpia Moldovei
Podișul Bârladului
Culoarul Moldova-Siret
Șa
Depresiuni si culoare de vale
1 Depresiunea Solca
2 Depresiunea Cacica
3 Depresiunea Păltinoasa
4 Depresiunea Liteni
5 Podișul Șomuz-Tătăruș
6 Dealurile Ibănești
7 Dealul Bour
8 Șaua Lozna
9 Dealul Hărăi
10 Șaua Bucecea
11 Dealul Mare
12 Dealul Holm
13 Șaua Ruginoasa
14 Depresiunea Dorohoi
15 Depresiunea Botoșani
16 Depresiunea Bârladului superior
17 Depresiunea Huși

Fig.15

Culoarul Sucevei și Depresiunea Rădăuți. Se desfășoară pe 60 km lungime.

• *Depresiunea Rădăuți* se află în nord-vest și cuprinde lunca largă a Sucevei și terasele 5-15 m; 30-40 m, 60-70 m. Se înregistrează geruri frecvente legate de inversiuni termice și un exces de umiditate; satele sunt la periferie pe glacisuri și pe terase. *Rădăuți* este atestat documentar în secolul XIV; oraș din 1852; industrii: lemnului (mobilă), chimică, alimentară (alcool, 1881), tricotaje etc. Este municipiu.

• *Culoarul Sucevei* are 4– 5 km lărgime; terasele sunt îndeosebi pe stânga, iar lunca bilaterală. Caracter agricol (cereale, cartofi, plante tehnice). *Suceava* este atestat documentar în 1388; veche capitală a Moldovei, important centru industrial (alimentară,) utilaj pentru industria chimică, agricol, mobilă, prefabricate), nod feroviar, aeroport, centru universitar.

Culoarul Siretului. Se întinde pe o lungime de peste 100 km, având lărgimi de 10-13 km în zonele de confluență cu Suceava și Moldova unde sunt terase extinse; între ele lățimea este de 4– 6 km. Este dominat de podișurile vecine prin versanți povârniți. Relieful este format din luncă (2– 4 km lățime) cu o albie meandrată și despletită, cu numeroase cursuri părăsite și sectoare cu exces de umiditate. Lunca (cu trepte la 2 m, 4 m, 6– 8 m) este încadrată de terase (7– 8 trepte; cea de 10– 15 m cu extindere deosebită).

Așezările rurale sunt pe terase, 1500– 2000 de locuitori, profil cerealier, plante tehnice, cartofi. *Siret* este atestat documentar la 1340, capitală a Moldovei în secolul XIV; funcții de servicii și industrială (industria ușoară, prelucrarea lemnului).

Dealurile Botoșanului. Dealurile Bour-Dealul Mare sau Dealurile Botoșanului, au fost numite de V.Mihăilescu (1930) „Podișul înalt din vestul Botoșanilor", de către Gr.Posea și L.Badea (hartă) „Culmea Siretului superior" și de V.Mihăilescu, în 1964, „Culmea Siretului".

Dealurile domină Culoarul Siretului prin versanți abrupți. Limita față de Câmpia Moldovei se află la baza versanților povârniți pe aliniamentul – Dorohoi (vest) – Botoșani (vest) – Flămânzi – Hârlău – Cotnari –Ruginoasa.

Structura geologică este similară cu a podișurilor Fălticeni și Dragomirna (gresii, microconglomerate calcaroase care imprimă și mențin masivitatea și formele structurale).

Înălțimi în jur de 400 m (vf. Tudora 587 m în Dealul Mare). Există mai multe șei de eroziune largi care îl împart în mai multe subunități: Dealul Ibănești, Dealul Bour, Șaua Lozna, Șaua Bucecea, Dealul Corni, Șaua Vorona, Dealul Mare (în est o subunitate Dealul Holm), Șaua Ruginoasa - Strunga. În primele șei, afluenții Jijiei și Sitnei au depășit linia marilor înălțimi pătrunzând în bazinul Siretului unde au efectuat captări până la nivelul terasei Siretului de 8–10 m. Afluenții Prutului au

împins peste tot cumpăna de ape spre vest și au detașat la contactul cu Câmpia Moldovei depresiuni de contact mici.

Peste 75% din suprafață este acoperită de păduri de cvercinee, iar pe vârfuri și de fag. Pe versanți și în bazinetele depresionare sunt pășuni, livezi, vii.

Așezările se află preponderent la contactul cu Câmpia Moldovei unde formează un aliniament aproape continuu de sate mari cu economie agricolă (cerealier, vii, livezi de meri, cireși, cartofi, in, sfeclă) sau în șeile largi, unele cu economie complexă (de exemplu , Bucecea, Ruginoasa, Leorda).

CÂMPIA MOLDOVEI

Se află în nord-estul Podișului Moldovei între culoarul Prutului și podișurile Sucevei și Bârladului. Reprezintă 26% din podiș, are 125 m altitudine medie și 265 m în Dealul Cozancea, altitudine maximă. I.Rick (1931) a numit-o Depresiunea Jijiei, I.Simionescu (1934), Câmpia Moldovenească, M.David (1933) - parte din Depresiunea Prutului mijlociu, V.Tufescu (1942), Câmpia Moldovei. Sensul de câmpie este legat de folosința agricolă, altitudine, solurile cernoziomice, vegetația de silvostepă, regimul scurgerii apelor etc.; sensul de depresiune este impus de poziția mai joasă în raport cu podișurile vecine care o domină prin denivelări de peste 100 m. În realitate este o unitate de podiș jos care îmbracă trăsăturile de peisaj ale câmpiei alcătuită din formațiuni marno-argilo-nisipoase ușor monoclinale care asigură condiții pentru numeroase degradări.

Relieful aparține unui peisaj sculptat în pliocen-cuaternar prin înaintarea rapidă spre vest a afluenților Prutului datorită rocilor moi și nivelului de bază jos. Culmile sunt rotunjite, adesea apar platouri care coboară lin spre sud-est. Văile sunt largi cu lunci extinse, terase (3-6) și glacisuri coluvio-proluviale. Între pâraiele de la obârșiile Bahluiului, Bahluiețului, Sitnei, Miletinului, Jijiei s-au realizat captări locale. Văile care se desfășoară de la vest la est sau pe direcții apropiate au profil asimetric cu versantul sudic abrupt (cuestic) cu intense degradări (torenți și alunecări); tipice sunt cuestele (coastele) Jijiei, Jijioarei, Bahluiului.

Climatul este continental cu temperatură medie anuală de 9– 10° C, peste 120 zile de îngheț, 40-50 zile de iarnă, peste 75 zile de vară, amplitudini termice peste 75° C, înghețuri de durată pe culoarele văilor Prut, Jijia, Bahlui, Sitna, variații mari în regimul anual, sezonier, lunar al precipitațiilor (ploile au caracter torențial), sunt frecvente secetele.

Rețeaua hidrografică autohtonă are caracter semipermanent cu variații mari în regimul scurgerii (secarea albiilor; revărsări și inundații la viituri); debitele la Prut sunt 85-104 m^3/s, pe Jijia 3,5-8 m^3/s. Există un număr mare de iazuri. Alimentarea cu apă potabilă și pentru industrie se face din pânze de adâncime, lacuri special

amenajate (ex. Stânca-Costești, Ciric etc.) și prin conducte din pânzele freatice din terasele Moldovei.

Vegetația inițială de silvostepă (pâlcuri de cvercinee pe dealurile mai înalte și pajiști cu păiuș și colilie) a fost înlocuită de culturi.

Solurile. Predomină molisolurile cu grad diferit de levigare; local sărături, erodisoluri, soluri gleice.

Așezările. Sunt *șapte orașe* (două municipii) și peste 25% din așezările rurale din Podișul Moldovei (o mare parte s-au format începînd cu sec. XIX prin luarea în cultură a silvostepei). Există un spor natural ridicat, dar și o deplasare intensă din mediul rural în cel urban. *Iași*, târg la 1395, capitală a Moldovei între 1564 și 1862; puternic centru industrial (chimie, construcții de mașini, metalurgică, textilă, alimentară), cultural-științific, nod de cale ferată și rutier, aeroport etc. *Botoșani*, atestat documentar la 1493; centru al industriei textile, confecții, utilaj textil și agricol, centru al industriei alimentare. *Dorohoi*, atestat documentar la 1408; industria sticlei și ceramicii fine, materiale de construcții, alimentară. *Darabani*, târgușor până la începutul sec. XIX; profil agricol și de servicii; industrie mică (morărit, țesături, ceramică). *Hârlău*, atestat documentar la 1394 (Bahlovia); industrie (alimentară, mase plastice, prelucrarea lemnului). *Săveni*, târgușor în sec. XIX, oraș din 1968; bilanț demografic negativ; profil agricol și de servicii; industrie alimentară, morărit, covoare. *Târgu Frumos*, atestat documentar la 1448; industria încălțămintei, stofe, tricotaje, funcție agricolă.

Din totalul așezărilor rurale peste 2/3 au sub 1000 de locuitori, dar au vetre întinse; funcție agricolă dominantă; la unele se adaugă și cea industrială.

Agricultura este bazată pe culturi cerealiere (2/3 din arabil), floarea-soarelui (10% din arabil), sfeclă de zahăr și culturi furajere. Creșterea animalelor bazată pe ovine (Țurcană, Țigaie și karakul – zona Săveni-Hlipiceni).

SUBUNITĂȚI

Podișul Jijiei superioare și al Bașeului. Relief mai înalt, platouri în vest și culmi rotunjite separate de văi largi în est; silvostepă; slabă dezvoltare economică și profil agricol dominant în est; în vest așezări mai mari cu putere economică; aici sunt orașele Botoșani, Dorohoi.

Podișul Jijiei inferioare și al Bahluiului. Relief aplatizat, văi largi (lunci, terase) care au frecvent versantul drept cu caracter structural; climat continentalizat puternic care asigură trecerea de la silvostepă la stepă. Este intens populat având așezări mari. Se simte influența puternică a municipiului Iași.

PODIŞUL BÂRLADULUI

Se desfăşoară în partea central-sudică a Podişului Moldovei pe cca 49% din acesta. Limita de nord se află la baza povârnişului cuestic „Coasta Iaşilor" care începe din dreptul şeii Ruginoasa-Strunga (vest) şi ţine până la Prut. În vest, domină Lunca Siretului prin versanţi abrupţi, iar în sud intră în contact cu Câmpia Română.

Geologic, la suprafaţă este un sedimentar sarmaţian în nord şi pliocen tot mai nou către sud; faciesurile sunt marno-argilo-nisipoase; în nord, apar şi calcare oolitice, gresii calcaroase, iar în sud, tufuri andezitice. Relieful are altitudini frecvent peste 300 m în nord (Doroşanu 564 m, Poiana Neamţului 530m, Aninoasa 522 m), spre sud scad treptat până la 200-120 m.

Structura monoclinală şi stratele mai dure au permis dezvoltarea unui *relief* caracteristic cu: fronturi cuestice cu amplitudini de zeci de metri şi lungimi de zeci de kilometri. Coasta Iaşilor, cu denivelări de 200-300 m, considerată de M.David de natură tectonică, iar de V.Băcăuanu de origine erozivă; Sineşti-Cheia Domniţei-Vulpăşeşti; pe dreapta Bârladului, Racovei; pe stânga Crasnei, Jaravăţului etc.; platouri structurale (Repedea-Tansa-Suhuleţ, Cheia Domniţei, Scheia-Ipatele, Avereşti-Băneasa, Slobozia-Cantemir, Dobrovăţ etc.), văi subsecvente (Bârladul superior, Racova, Lohanul, Jaravăţul, Crasna), văi consecvente (tipice în Colinele Tutovei şi Podişul Covurlui).

M.David a separat 4 suprafeţe de nivelare cu caracter structural (Tansa-Cheia Domniţei ±450 m, sarmaţian; Repedea-Suhuleţ la 350-400 m ponţian; Scheia-Ipatele la 300-350 m, dacian şi Bodeşti-Onceşti la 250-350 m levantin). În realitate sunt doar două suprafeţe (în nord una superioară din pliocen inferior şi în sud alta inferioară din pliocen superior-cuaternar şi inferior). În culoarele de vale sunt lunci largi supraînălţate prin aporturi laterale bogate dominate de terase diferite ca număr (5-6 la Prut şi Bârlad).

Climatul este mai umed pe dealurile înalte (600 mm) şi mai uscat în sud şi est (450 mm). Se caracterizează prin: 110-125 zile de îngheţ, 35-40 zile de iarnă, 85-95 zile de vară, 20-25 zile tropicale; inversiuni de temperatură în culoarele marilor văi şi depresiuni; secete lungi mai ales în sud şi est.

Reţeaua hidrografică are caracter intermitent (secarea este frecventă la toate râurile cu bazin sub 100 km^2); prezintă variaţii de debit ca urmare a alimentării predominant pluviale. Debitele variază la Bârlad între 0,2 m^3/s în cursul superior şi 6,9 m^3/s în cursul inferior, pe Crasna 0,6 m^3/s, Tutova 0,9 m^3/s. Amenajări lacustre sunt la Puşcaş, Soleşti, Mânjeşti etc.

Pădurile de gorun şi stejar pedunculat (uneori fag) sunt în nord, iar silvostepa în sud şi est (înlocuită de culturi, păşuni şi fâneţe).

În regiune sunt *așezări vechi*, mici în bazine de recepție, pe dealuri. Sporul natural este mare, dar și cel migratoriu este ridicat. Sunt șase orașe din care s-au afirmat economic Vaslui și Bârlad.

Agricultura este orientată spre culturi cerealiere (2/3 din arabil), floarea-soarelui (10% din arabil), viticultură, pomicultură, creșterea oilor; legumicultură pe Bârlad și Prut.

SUBUNITĂȚI

Podișul Central Moldovenesc. Aflat în nord, între Coasta Iașilor și culoarul văilor subsecvente Racova, Bârlad și Lohan (versant sudic cuestic) a fost numit de M.David - Podiș sarmatic, de C.Martiniuc - Podișul Central Moldovenesc, de V.Mihăilescu - Podișul Bârladului Superior.

Structura geologică a impus *profilul asimetric cu abrupturi cuestice* în nord și *poduri structurale* în sud; afluenții Bârladului au caracter consecvent. Bârladul superior a realizat o depresiune subsecventă cu terase pe stânga. Este încă bine împădurit (îndeosebi la peste 350 m și pe versanții nordici). Culmile sudice au platouri cu pășuni și fânețe.

Așezările sunt mici (cca. 500-800 locuitori pe văile mari; 150-200 locuitori la obârșile văilor secundare). Se practică culturi cerealiere, pomicultură și viticultură (renumite la Moșna-Răducăneni-Bohotin), creșterea oilor. *Vaslui* atestat documentar în secolul XIV; industrie textilă, confecții, alimentară, mobilă, materiale de construcții. În ultimele decenii și-a triplat populația îndeosebi pe seama sporului migratoriu. *Negrești*, atestat documentar în secolul XIV, oraș din 1968; spor migratoriu apropiat de cel natural; unități ale industriei alimentare, textile. *Huși*, atestat documentar în 1487, centru al unei renumite podgorii; industrie alimentară (vinificație, morărit), textilă, încălțăminte, materiale de construcții.

Podișul Central Moldovenesc se divide în:

- *Podișul Sacovăț* (nord-vest);
- *Podișul Vaslui* (nord-est);
- *Podișul Racovei* (sud-vest);
- *Depresiunea Bârladului superior*;
- *Depresiunea Huși*.

Colinele Tutovei. Se desfășoară între Bârlad și Siret. Numele i-a fost dat în 1935 de M. David - Colinele Tutovei, C.Martiniuc (1955) îi stabilește limitele actuale.

Geologic sunt alcătuite dintr-o succesiune de formațiuni tot mai noi de la nord la sud (în nord facies argilo-nisipos cu intercalații de gresii; în centru - nisipuri, argile, marne, tufuri; în sud - nisipuri și pietrișuri acoperite de depozite loessoide (în vest) și mai multe culmi înguste, prelungi, paralele care coboară spre sud la

300-350 m; între ele văi intens aluvionate și coluvionate, cu 1-3 terase; dinamica actuală activă este dominată de spălarea în suprafață, alunecări, torențialitate.

Rețeaua hidrografică realizată în pliocen-cuaternar s-a definitivat ca structură prin captări în holocen (I.Hârjoabă). Traseul Bârladului după D.Paraschiv (1969) a fost influențat de o afundare mai accentuată în sudul Depresiunii Bârladului, iar după I.Hârjoabă de contactul conurilor aluviale ale Prutului și Siretului. În cuprinsul lor se face trecerea de la pădurea de gorun (nord) la silvostepă (sud). Apele freatice au debite mici, iar râurile suferă variații sezoniere mari; secarea este un fenomen caracteristic impus de climat și de formațiunile permeabile ce îl alcătuiesc; viiturile mari provoacă inundații.

Cea mai mare parte a ***populației*** se află la sate; sporul natural este ridicat, mișcarea migratorie este intensă spre centrele de pe valea Bârladului, Iași, Galați etc. Sunt sate mici (multe sub 500 locuitori) înșirate.

Bârladul, a fost punct de vamă în 1408; în ultimele patru decenii populația s-a triplat; industrie de rulmenți, aparatură de măsură și control, chimică, textilă, alimentară (ulei, tutun).

Dealurile Fălciului. Se desfășoară între Prut, Bârlad, *culoarele subsecvente* ale Lohanului și Jaravățului (sud). Predomină faciesurile marno-argiloase, nisipoase; în vest, apar calcare, gresii calcaroase. Ca urmare apar formele de relief structural (cueste, platouri structurale slab înclinate spre sud-est) și depresiuni de eroziune diferențială (Elan-Horincea) unde placa dură lipsește.

Climatic se remarcă 450 mm annual precipitații și 10,5° temperatură medie anuală.

Râurile sunt scurte și seacă frecvent. Vegetația și solurile fac trecerea de la silvostepă la stepă. Sunt sate mici la baza versanților cu expunere favorabilă. Se divide în:

– *Dealurile Fălciului* (vest), mai înalte, forme structurale, păduri la partea superioară a culmilor.

– *Depresiunea Elan-Horincea* - culmi desfășurate de la nord-vest la sud-est, de la 250 la 100 m; zonă pomiviticolă însemnată; așezări în Culoarul Prutului și pe văile secundare.

Podișul Covurlui. Se află în sud-est la contactul cu Câmpia Covurlui (trecere lină). Este alcătuit din nisipuri, pietrișuri, argilă cu caracter fluvio-lacustru acoperite parțial de depozite loessoide ce cresc în grosime către sud.

Relieful este reprezentat de culmi înguste, rotunjite, cu înălțimi de 300 m (nord) care se lărgesc treptat spre sud unde se aplatizează, văi adânci (100-150 m), versanți abrupți cu degradări intense.

Clima are nuanță de ariditate accentuată.

Rețeaua hidrografică are caracter semipermanent cu alimentare predominant pluvială. Se trece de la silvostepă la stepă cu predominarea elementelor sudice.

Așezările mai mari (sub 1000 locuitori) se află pe afluenții Bârladului și Prutului. *Târgu Bujor* și *Berești* sunt orașe mici cu caracter agricol (cereale, plante tehnice, viticultură), industrie alimentară.

CULOARUL MOLDOVA-SIRET

Se desfășoară în vestul podișului. Unii geografi (Gr.Posea, L.Badea) îl atașează la Subcarpați, alții (I.Băcăuanu) la Podișul Moldovei. Relieful este alcătuit din luncile și terasele celor două văi la care, în aval de Roman, se adaugă glacisul de racord cu dealurile.

Luncile sunt largi, au 2–3 trepte, aluviuni groase (10-15 m) cu pânze freatice bogate, captate pe plan local sau pentru alimentarea orașelor Iași, Roman etc. Sunt șapte terase pe Moldova și opt pe Siret cu dezvoltare mare în sectorul de confluență.

Condițiile climatice sunt similare regiunilor vecine; iarna gerurile intense și lungi creează inversiuni de temperatură.

Debite pe Moldova – 26,5 m^3/s, iar pe Siret de la 70 m^3/s, în nord la 130 m^3/s, în sud; fluctuații de la un sezon la altul.

Pe terasele înalte sunt *soluri* argilo-iluviale, iar pe cele joase cernoziomuri și lăcoviști. Cea mai mare parte din *vegetația inițială* a fost înlocuită de culturi agricole. Pădurile au rămas în lunci.

Prin culoarele celor două văi au existat încă din cele mai vechi timpuri importante drumuri comerciale. Însemnătatea lor a crescut în evul mediu, dar mai ales din secolul XIX. În lungul lor s-au dezvoltat multe *așezări*.

Bacău atestat documentar la 1408, a fost curte domnească în secolul XV. Astăzi este municipiu, un important centru industrial (construcții de mașini, alimentară, textilă, pielărie și încălțăminte, lemn, hârtie), nod feroviar, rutier și centru universitar.

Roman atestat documentar la finele secolului XIV, este un însemnat centru al industriei (materialelor de construcții, alimentară - zahăr etc).

BIBLIOGRAFIE

Apăvăloaiei, M., 1965, *Contribuții la studiul așezărilor rurale din Moldova*, A.S.U.C.I., G.G., XI.

Apăvăloaiei, M., Chiriac, D., Lungu, N., 1974, *Așezările rurale cu industrie din Moldova*, A.S.U.C.I., G.G., XX.

Barbu, N., 1974, *Raporturi pedogeomorfologice în Câmpia Moldovei*, A.S.U.C.I., Geogr., XX.

Băcăuanu, V., 1968, *Câmpia Moldovei - studiu geomorfologic*, Editura Academiei, București.

Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică Maria, Ungureanu, Al., Chiriac, D., 1980, *Podișul Moldovei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Chiriac, D., 1971, *Câteva aspecte geografico-economice referitoare la evoluția populației și vetrelor așezărilor rurale din Moldova (sec. XIX-XX)*, A.S.U.C.I.-G.G., XVII.
David, M., 1921, *O schiță morfologică a Podișului sarmatic din Moldova.*, B.S.R.R.G., L, (1931).
David, M., 1941, *Relieful Coastei Iașilor și problemele pe care le ridică sub raportul geomorfologic și antropogeografic*, Lucr. Soc. Geogr. „D. Cantemir", III, Iași.
Donisă, I., 1968, Geomorfologia văii Bistriței, Editura Academiei, București.
Donisă, I., Hârjoabă, I., 1974, *Problema piemonturilor din Moldova*, A.S.U.C.I., Geogr.XX.
Ghenea, C., 1968, *Studiul depozitelor pliocene dintre valea Prutului și valea Bârladului*, S.T.E., Sr. J, Stratigrafia, 6.
Giurăscu, C., 1967, Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea, Editura Academiei, București.
Gugiuman, I., 1959, *Depresiunea Huși*, Editura Științifică, București.
Hârjoabă, I., 1968, *Relieful Colinelor Tutovei*, Editura Academiei, București.
Lupu, N., 1937, *Contribuții la studiul fizic și antropogeografic al regiunii subcarpatice din Bucovina, cunoscută în literatura geografică sub denumirea de Bazinul Rădăuțului*, Lucr. Soc. Geogr. „D.Cantemir", I, Iași.
Martiniuc, C., 1948 a, *Contributions a la connaissance du Sarmatian entre Sireth et les Carpathes*, A.U.A I.Cuza, Iași, XXXI
Martiniuc, C., 1956, *Cercetări geomorfologice în regiunea Baia-Suceava*, A.S.U.C.I., .Șt.Nat., II,2;
Mihăilescu, V., 1930, *Podișul înalt din vestul Botoșanilor, regiunile Dealu Mare și Mândrești*, B.S.R.R.G. XLVII.
Nimigeanu, V., 1973, *Probleme de structură a populației în Câmpia Moldovei*, A.S.U.C., XIX
Nimigeanu, V.,1976, *Unele aspecte geografice ale rețelei rutiere și transporturilor de călători din Câmpia Moldovei*, A.S.U.I.C.I., XXII
Pantazică, Maria, Schram, Maria, 1964, *Contribuții la cunoașterea regimului de îngheț al râurilor din Bazinul Bârladului*, St. cerc. geogr. Inst. Ped. Bacău.
Pantazică, Maria, 1974, *Hidrografia Câmpiei Moldovei*, Editura Junimea, Iași.
Poghirc, P., 1972, *Satul din Colinele Tutovei*, Editura Științifică, București.
Poghirc, P., Chiriac, D., 1974, *Rețeaua așezărilor rurale din Moldova după condițiile geografice*, A.S.U.C.I.-G., XX.
Sârcu, I., 1955, *Valea Siretului în sectorul raionului Pașcani și problema șeii de la Ruginoasa*, Probl. de geogr., II.
Sârcu, I., 1965, *Terrasses fluviales, surfaces d'érosion locales et pseudopénéplaines dans le nord du Plateau Moldave*, A.S.U.C.I.-G.G., XI.
Sficlea, V., 1980, *Podișul Covurlui*, în vol. *Cercetări în Geografia României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
Șenchea, Natalia, 1943, *Cercetări geografice în bazinul superior al Bârladului*, Lucr. Soc. Geogr. „D.Cantemir", IV, Iași.
Tufescu, V., 1933, *Captări actuale între afluenții Prutului și ai Siretului în județul Dorohoi*, B.S.R.R.G., LI.
Tufescu, V., 1937, *Dealul Mare-Hârlău. Observații asupra evoluției reliefuluiși așezărilor omenești*, B.S.R.R.G., LVI.
Ungureanu, Al., 1980, *Orașele din Moldova - studiu de geografie economică*, Editura Academiei, București.
Vâlsan, G., 1915, *Câmpia Română*, B.S.R.R., XXXIV.
Zaharia, N. și colab., 1970 *Așezările din Moldova din paleolitic și până în sec. XVIII*, Editura Academiei, București.

5

PODIȘUL DOBROGEI

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Podișul Dobrogei se întinde pe cea mai mare parte a unității naturale Dobrogea (10.400 km^2, adică 4,3% din teritoriul țării noastre). Este încadrat în nord și vest de Dunăre, iar la est de Marea Neagră. În sud, ca unitate naturală, depășește granița cu Bulgaria.

Această provincie a fost cunoscută în istorie sub denumirile: Scythia Minor – în antichitate, în secolul XI – Paristrion, iar în secolul XIV când conducător era Dobrotici teritoriul respectiv a fost numit (în turcește) Dobrugi-ille.

Denumirea geografică de „Podișul Dobrogei" a apărut în secolul XX, mai ales în lucrările lui C.Brătescu. Pentru subunități, V.Mihăilescu folosește denumirea de „platforme" (Platforma Dobrogei de Nord; Platforma Dobrogei de Sud).

Din provincia Dobrogea, arealele care nu au caracteristici de dealuri și podișuri se află în nord, nord-est (Delta Dunării și Câmpia litorală Razelm) și pe latura de vest (fâșia joasă care formează Lunca Dunării); aici limita prezentând un traseu sinuos. Pe latura de est, îndeosebi la sud de Capul Midia, marginea podișului față de mare corespunde cu linia de țărm.

În cea mai mare măsură, limita față de unitățile vecine este subliniată de: diferențe de nivel bruște (peste 100 m în sudul Dobrogei și peste 250 m în nord), versanți povârniți, deosebiri structurale. Versanți abrupți sunt și spre mare, dar diferența de nivel nu depășește decât rar 20 m.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUȚIA PALEOGEOGRAFICĂ

Podișul Dobrogei reprezintă o unitate de platformă realizată treptat din proterozoicul inferior până la începutul mezozoicului prin sudarea a trei subunități cu poziție sudică, centrală și nordică.

Limitele sale depășesc cadrul propriu-zis al podișului. Înaintează spre vest până dincolo de Dunăre (falia Dunării o separă de Platforma Valahă); în est intră sub apele Mării Negre fiind flexurată; în nord falia Sfântu Gheorghe (paralelă cu

brațul Sfântu Gheorghe) o separă de Depresiunea Nord Dobrogeană; spre sud depășește limita administrativă a țării noastre mergând spre Balcani.

Formarea ei a început în *proterozoicul inferior* când în extremitatea sudică funcționa un geosinclinal. După orogeneza kareliană, aici rezultă un relief exondat, iar în Dobrogea Centrală și de Nord se dezvoltă arii geosinclinale. Mișcările tectonice din orogeneza baikaliană (proterozoicul superior) fragmentează unitatea sudică în mai multe blocuri, cutează și exondează Dobrogea Centrală. Deci la finele proterozoicului existau ca uscat unitatea sudică formată din gnaise granitice și șisturi cristaline mezometamorfice și unitatea centrală cu șisturi cristaline mezometamorfice și șisturi verzi (nume legat de abundența cloritului). Limita de demarcație dintre ele este o falie profundă (falia Palazu) prin care unitatea sudică înaintează ușor peste cea nordică (fig. 16).

În *proterozoicul superior-paleozoicul mediu* aceste unități devin rigide, iar aria geosinclinală se păstrează în nord-vest. Mișcările hercinice produc aici: cutarea formațiunilor paleozoice pe direcția NV-SE; dezvoltarea de magmatite care dau mase importante de granite amfibolice (în centrul Munților Măcin) și granite alcaline (Turcoaia); *separarea a trei subunități* cu evoluție ulterioară diferită: *Măcin* în NV, care devine repede rigidă și se alătură platformei din sud; *Tulcea* unde funcția de bazin se reia în triasic când se acumulează conglomerate, gresii și mai ales calcare ce vor fi cutate de mișcările kimmerice vechi și când se pun în loc diabaze în partea central-estică și porfire la vest; ulterior energia de orogen se consumă, iar regiunea devine rigidă și se alătură celorlalte; *Babadag* unde în jurasicul superior, dar mai ales în cretacicul mediu-superior se acumulează depozite groase de conglomerate și calcare care au fost cutate de mișcările alpine rezultând un sinclinoriu.

Rezultă că după consolidarea fiecărei unități și subunități acestea au devenit rigide, suferind lăsări sau ridicări cu amploare diferită și pe durată deosebită. Ca urmare, fazele de exondare și de nivelare au alternat cu faze de imersie când s-au acumulat depozite sedimentare. Deci, în cadrul lor structural, se pot separa un fundament cristalin și o suprastructură sedimentară cu depozite din mai multe cicluri.

Ciclurile de sedimentare din cele trei unități sunt diferite ca număr (fig. 17).

În ***Dobrogea de Sud se separă:***

– *ciclul paleozoic* (silurian-devonian) cu acumulări de cuarțite și argilite negre; urmează exondarea de la finele paleozoicului și triasic produsă de mișcările hercinice și kimmerice vechi;

– *ciclul jurasic-barremian* cu depuneri de carbonatite, întrerupt de exondarea apțiană determinată de mișcările mezocretacice;

– *ciclul cretacic* cu acumulări de microconglomerate, gresii, calcare marnoase întrerupt de mișcările laramice;
– *ciclul paleogen* când se depun în eocen calcare cu numuliți, iar în oligocen argilă și șisturi bituminoase, disodile; este întrerupt de mișcările savice;
– *ciclul miocen superior* cu badenian (argile, gresii, nisipuri, marno-calcare) și sarmațian (calcare lumașelice);
– *ciclul pliocen*, doar în sud-vestul Dobrogei cu un facies marnos în ponțian, nisipos în dacian și calcare lacustre în romanian.

În Dobrogea Centrală s-au produs două cicluri:
– *ciclul jurasic* cu depozite carbonatice (conglomerate, calcar, marno-calcare, calcare recifale);
– *ciclul cretacic* prin înaintări din Dobrogea de Sud; în general precumpănesc faciesurile litorale cu pietriș și nisip.

În Dobrogea de Nord ciclurile s-au înregistrat doar în est și sud. Astfel, în zona Tulcea sunt suprafețe restrânse de depozite jurasice (lias) în unele sinclinale; în zona Babadag apar cicluri din jurasic superior și cretacic.

În aceste condiții, în Dobrogea există o mare ***varietate petrografică***. Mai importante sunt: rocile cristaline proterozoice mezo și epimetamorfice; rocile paleozoice (prezente îndeosebi în Dobrogea de Nord) formate din șisturi argiloase, cuarțite, calcare, conglomerate și magmatite granitice; rocile mezozoice calcaroase, dar și cu conglomerate, gresii în faciesuri litorale, iar în zona Tulcea cu eruptiv de diabaze și porfire; rocile neozoice reprezentate de formațiuni sedimentare variate; se impun în Dobrogea de Sud unde la suprafață apare placa de calcar sarmațian.

La suprafață, pe o mare parte a teritoriului dobrogean, există loessuri și depozite loessoide. Au grosimi de la câtiva metri la aproape 20 m (mai groase pe laturile de vest și est, în depresiuni și pe văi și mai subțiri pe platourile interfluviale). Materialul provine din surse diferite (aluviuni din Lunca Dunării, materiale fine de pe platforma continentală, din dezagregarea în loc a rocilor etc.). Transportul prafurilor s-a făcut eolian (Dobrogea de Sud) sau complex în rest prin procese eoliene și deluviale. Ana Conea a separat cinci orizonturi principale de loess ce alternează cu soluri fosile.

În concluzie, în Dobrogea urmare a unei îndelungate evoluții în fiecare unitate se pot separa un tip de structură a fundamentului și altul a cuverturii sedimentare.

În *Dobrogea de Sud*, soclul puternic cutat este fragmentat în mai multe blocuri denivelate; denivelările s-au înfăptuit până în mezo-cretacic și au antrenat depozitele din ciclurile vechi de sedimentare; sedimentarul neozoic de deasupra are o structură tabulară cu ușoare boltiri sau flexuri.

În *Dobrogea Centrală*, șisturile verzi sunt prinse într-un sistem de anticlinorii și sinclinorii cu cute strânse simetrice, orientate vest-est. Doar în nord, la contactul cu unitatea Babadag, mișcările hercinice au imprimat cutelor și o orientare NV-SE. Sedimentarul care le ocupă a suferit doar ondulări largi (cute cu orientare oblică față de cea a fundamentului).

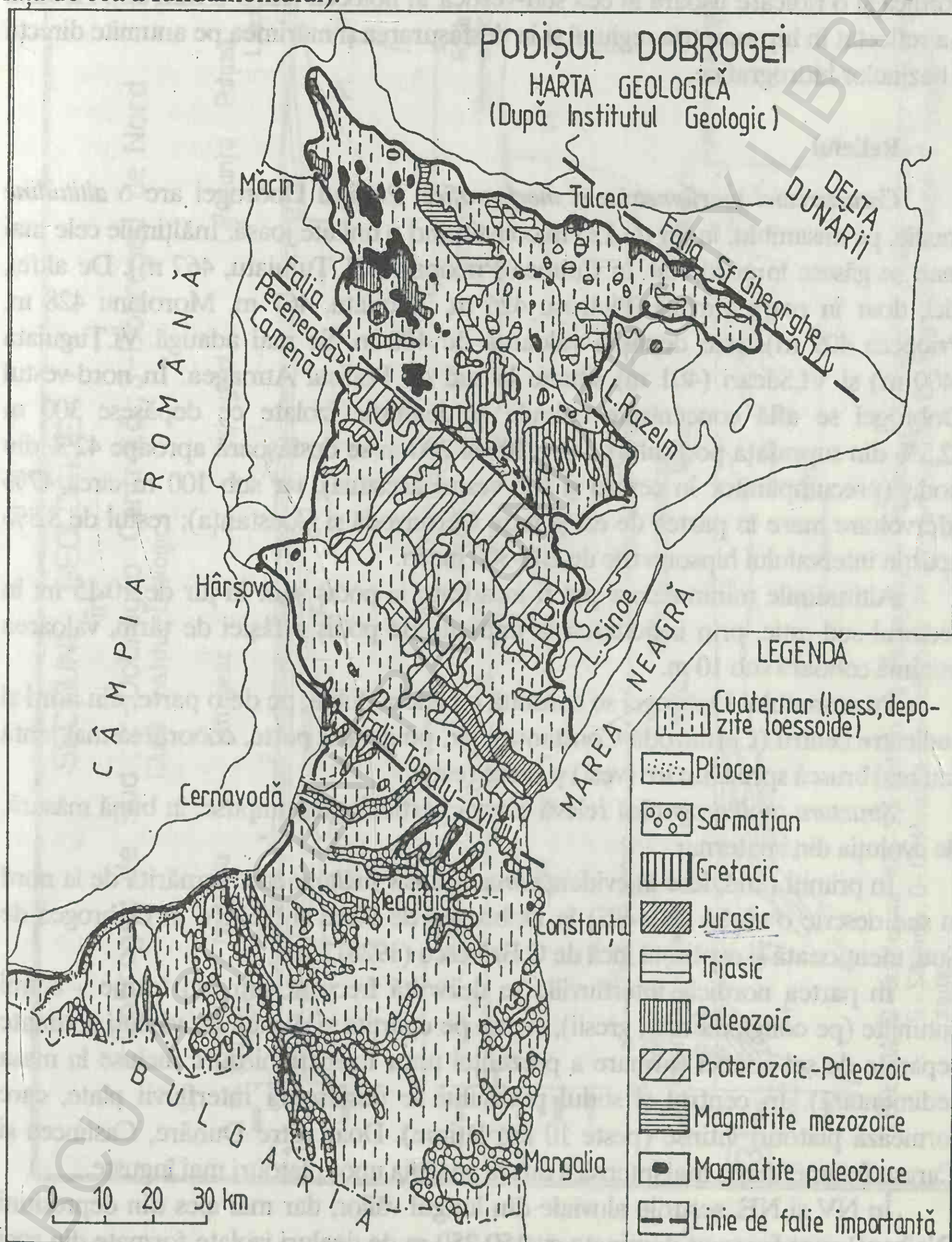

Fig. 16

În *Dobrogea de Nord* ies în evidență orientarea NV-SE a cutelor date de mișcările hercinice și ondularea sedimentarului mezozoic (îndeosebi în Podișul Babadagului).

Neotectonica cuaternară s-a caracterizat prin lăsări slabe spre est în jumătatea nordică și o ridicare ușoară în cea sud-vestică în holocen (azi 3-5 mm/an). Aceasta s-a reflectat în hipsometria regiunii și în desfășurarea și mărimea pe anumite direcții a bazinelor hidrografice.

Relieful

Caracteristici morfometrice și morfografice. Podișul Dobrogei are o *altitudine* medie, pe ansamblu, în jur de 125 m constituind o unitate joasă. Înălțimile cele mai mari se găsesc în nord-vest, în Culmea Pricopan (Vf. Țuțuiatu, 467 m). De altfel, aici, doar în patru vârfuri (Pietrosu 426 m, Țuțuiatu, 467 m, Moroianu 428 m, Priopcea 409 m), este depășită valoarea de 400 m. Se mai adaugă Vf.Țuguiata (400 m) și Vf.Săcari (401 m) situate la sud de Podișul Atmagea. În nord-vestul Dobrogei se află concentrate culmile și dealurile izolate ce depășesc 300 m (2,5% din suprafața podișului). Între 100 și 200 m se desfășoară aproape 42% din podiș (precumpănitor în centru și sud-vestul acestuia), iar sub 100 m circa 47% (dezvoltare mare în partea de est și între Cernavodă și Constanța); restul de 8,5% aparțin intervalului hipsometric de 200-300 metri.

Altitudinile minime care pot fi încadrate la podiș sunt în jur de 10-15 m; în sectorul sud-estic, prin includerea la unitățile de podiș a fâșiei de țărm, valoarea minimă coboară sub 10 m.

Pe ansamblul Dobrogei se constată o cădere dublă, pe de o parte, din nord și sud către centru (Cernavodă-Constanța), iar, pe de altă parte, coborârea mai lentă sau mai bruscă spre Dunăre (vest) și mare (est).

Structura orohidrografică relevă câteva particularități impuse, în bună măsură, de evoluția din cuaternar.

În primul rând, iese în evidență *linia marilor înălțimi* care urmărită de la nord la sud descrie o curbă (NV-SE) în Dobrogea de Nord și NE-SV în Dobrogea de Sud, menționată și explicată încă de C.Brătescu (1928).

În partea nordică, interfluviile se dezvoltă frecvent sub trei forme – culmi rotunjite (pe conglomerate, gresii), creste pe cuarțite și o suită de vârfuri rotunjite separate de șei adânci (urmare a prezenței unor formațiuni dure incluse în masa sedimentară). În centrul și sudul podișului se desfășoară interfluvii plate, care formează platouri întinse (peste 10 km lățime). Doar către Dunăre, Casimcea și Carasu fragmentarea mai intensă a dus la apariția unor platouri mai înguste.

În NV și NE, șesurile aluviale din lungul văilor, dar mai ales din depresiuni (Nalbant) sunt frecvent dominate cu 150-250 m de dealuri izolate formate din roci

magmatice sau din calcare (inselberguri). Versanții cu pantă mare (peste 25%) se termină prin pedimente.

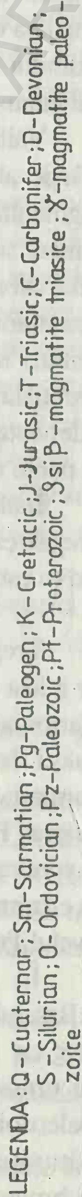

Fig. 17

Văile principale în jumătatea nordică sunt orientate spre mare, iar în cea sudică spre Dunăre; ele sunt o parte din traseele râurilor din pliocenul superior, formate în raport cu panta generală a reliefului. Neconcordanța între poziția actuală a cumpenei de ape principală și linia marilor înălțimi în jumătatea sudică a podișului se datorește neotectonicei din holocen care s-a manifestat prin ridicări mai intense în sud-vestul Dobrogei.

Văile principale prezintă frecvent două sectoare diferite ca înfățișare. La obârșie abundă rețeaua de văiugi și viroage care imprimă culmilor limitrofe o fragmentare accentuată. Urmează un culoar larg care se deschide tot mai mult spre Dunăre sau mare (uneori capătă înfățișarea unor golfuri depresionare). Pe fundul văilor albia este îngustă, iar de la ea, lateral, se dezvoltă glacisuri largi. Înclinarea versanților este în funcție de rocă sau structură. Astfel, în roci dure, loess și pe fronturi structurale *panta* este mare (uneori apar abrupturi), iar *fragmentarea* torențială înregistrează valori ridicate (peste 2km/km^2). Versanții tăiați în roci sedimentare, cu rezistență mică sau care corespund parțial suprafețelor structurale, au pante mai reduse și sunt slab fragmentați.

Înălțimile mai mari din vecinătatea fluviului fac *ca energia de relief* majoră să înregistreze valori mari în nord și vest (între 200 și 300 m) pe când spre mare și în sud ea este sub 50 m. Valori reduse (sub 100 m) sunt în lungul văilor principale.

Treptele de relief. ***Suprafețe de nivelare.*** Primul care a pus problema existenței lor a fost Gh.Murgoci (1912) care vorbește de o peneplenă dobrogeană. Emm. de Martonne (1924) separă Platforma Niculițel la 300 m și Platforma superioară a Tulcei la 150 m. Ulterior, C.Brătescu (1928) distinge Platforma Taița-Slava (sarmațiană) care coboară din Măcin (450 m) spre S și E (la 300 m) și Platforma Tulcea (Telița-Dunavăț), rezultată prin abraziune în ponțian superior-levantin; ea s-ar continua până în Dobrogea de Sud. A.Nordon (1930) a identificat patru nivele de eroziune la ±400 m (Greci) și ±300 m (Niculițel) postsarmațiene (pliocene), apoi nivelul Tulcea de 180-200 m (levantin) și un nivel la 80-100 m (cuaternar).

În Dobrogea Centrală și de Sud, I.Rădulescu (1965), P.Coteț (1968), N.Basarabeanu, I.Marin (1973) disting mai multe etape de nivelare intercalate între faze cu mișcări tectonice care au ridicat diferit compartimentele dobrogene. Ca urmare, în Dobrogea de Nord s-a realizat o suprafață cu caracter policiclic (paleozoic superior-prejurasic), în Dobrogea Centrală, în afara acesteia (în mare măsură exhumată), mai există o suprafață care retează calcarele jurasice, iar în Dobrogea de Sud, pe de-o parte, fiecare discordanță stratigrafică (surprinsă în foraje sau exhumată parțial) aparține unei faze de nivelare, iar, pe de altă parte, o suprafață ce taie placa calcarelor sarmațiene aparține modelării pliocene.

Gr.Posea (1981-1983) cartând pedimentele din Dobrogea de Nord și Centrală ajunge la următoarele concluzii: modelerea îndelungată a reliefului s-a materializat

printr-o pediplenă; mișcările valahe de la finele pliocenului au ridicat diferențiat acest uscat (mai accentuat la nord); în villafranchian și pleistocen se realizează nu numai fragmentarea acestuia, ci și o evoluție de tip „pediment" favorizată de rocă (mozaic petrografic în care se impun rocile eruptive, conglomeratele și gresiile), climat (uscat, uneori caracter deșertic) și nivelul de bază coborât; evoluția a fost activă și în fazele periglaciare din pleistocenul superior când dominau dezagregările; ea se continuă foarte slab și azi datorită climatului de stepă.

Pe baza acestora se pot trage următoarele *concluzii*:

În Dobrogea se poate vorbi de o *pediplenă rezultat al unei îndelungate evoluții policiclice și poligenetice* care retează formațiuni de vârstă extrem de diferite (de la precambrian la sarmațian). Ultimul ciclu (postsarmațian) corespunde modelării plăcii de calcar din Dobrogea de Sud. Pediplena are înălțimi diferite ca urmare, pe de o parte, a ridicării cu intensități deosebite a compartimentelor Dobrogei în pliocen și cuaternar, iar pe de alta datorită rezistenței diferite a rocilor la atacul eroziunii romanian-pleistocene. În ultima parte a acestui interval s-a creat și terasa de abraziune lacustră semnalată de C.Brătescu în colțul de sud-vest al Dobrogei.

În intervalul romanian-pleistocen superior, în Dobrogea de Nord și Centrală (parțial) s-au individualizat pedimente cu altitudini diferite, dar în general sub 140 m (fig. 19).

În pleistocenul superior cea mai mare parte a Dobrogei este acoperită de formațiuni loessoide. Aceasta a fosilizat atât pediplena, cât și pedimentele. În multe locuri îndepărtarea lor a dus la scoaterea la zi a suprafețelor respective.

Terasele. Problema teraselor se referă deopotrivă la cele de abraziune, cât și la cele fluviatile.

Emm. de Martonne amintește de două trepte la 20-30 m și 60-80 m aflate pe dreapta Dunării în amonte de Tulcea, fără a le preciza originea și vârsta. C.Brătescu (1928) prezintă trei terase de abraziune la 30-50 m, 25-50 m și 5-8 m. Al.Roșu (1976) indică terase de abraziune la 10 m, 15-20 m, 30-45 m, 55-65 m, 75-85 m și 95-100 m pe care le leagă de oscilații ale nivelului mării în cuaternar. I.Rădulescu descrie 3-5 terase în bazinul râului Casimcea.

Gr.Posea și colab. (1982) indică o singură terasă de abraziune la 2-4 m formată în timpul transgresiunii din holocen. Celelalte trepte până la 25 m altitudine sunt fie trepte rezultate prin modelarea în loess (prin tasare, sufoziune, deplasări), fie trepte litologo-structurale.

În ceea ce privește terasele de pe principalele văi, deși au fost semnalate între una și patru trepte până la altitudinea de 40 m, ele nu se confirmă totdeauna. Sigur există o terasă la 2-5 m și o treaptă locală la 10-15 m. Cele mai multe din treptele considerate ca terase sunt, însă, glacisuri sau au caracter litologo-structural.

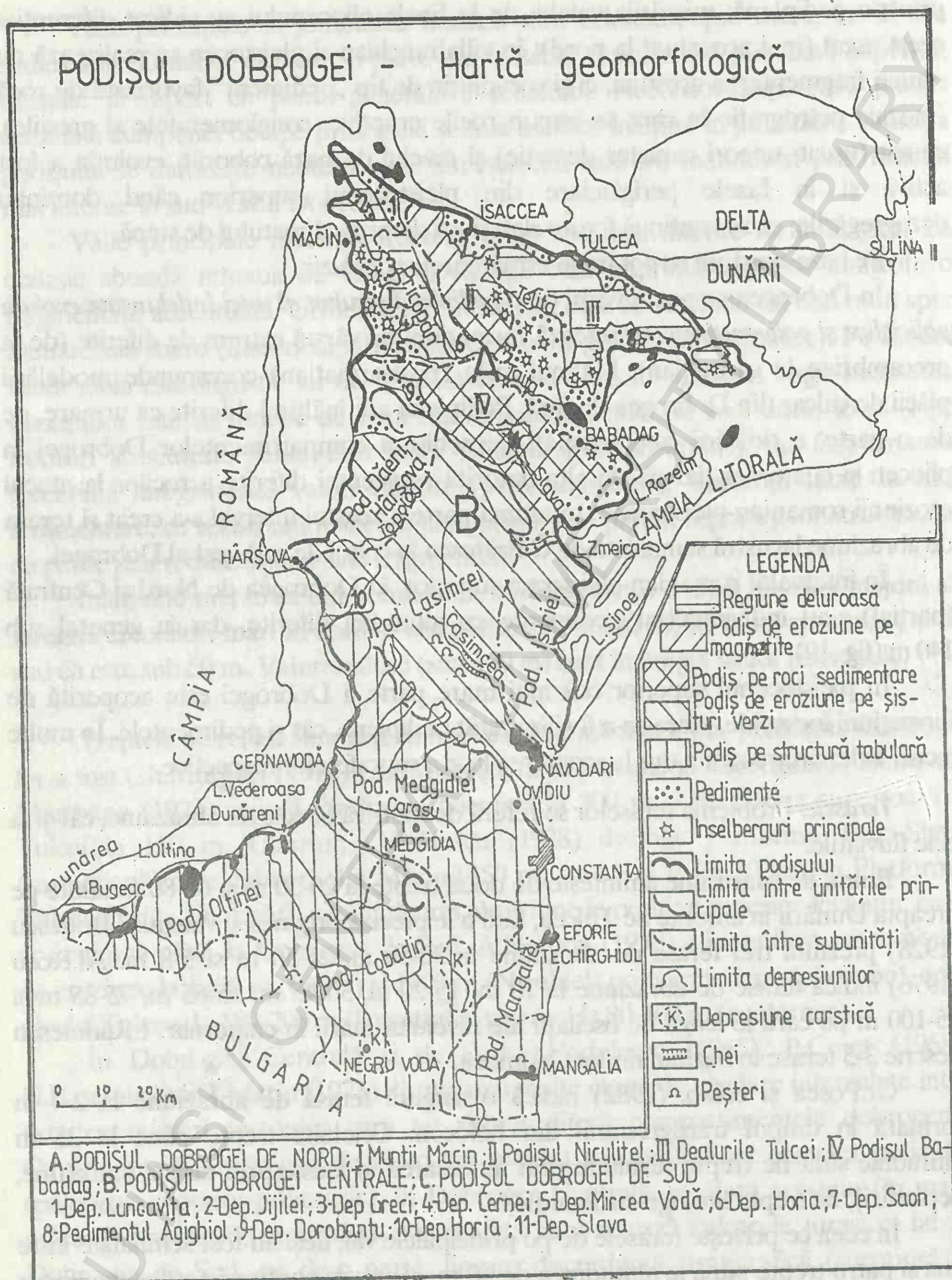
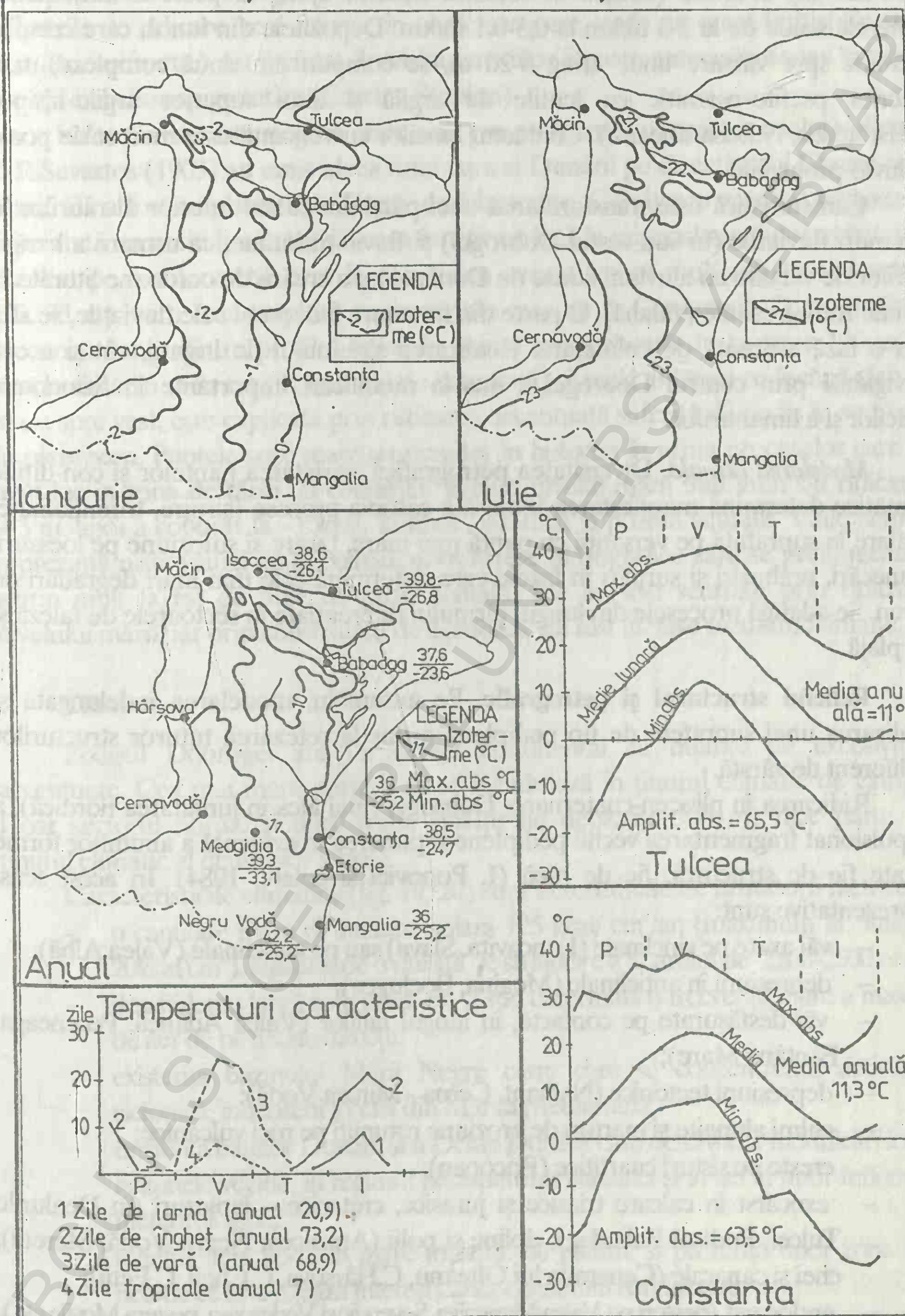

PODIȘUL DOBROGEI - Hartă geomorfologică
ISACCEA
MĂCIN
TULCEA
DELTA
DUNĂRII
SULINA
Pricopan
Telița
Taița
BABADAG
L. Razelm
CÂMPIA LITORALĂ
ROMÂNĂ
Pod. Dăeni
Hârșova
Slava
Zmeica
HÂRȘOVA
Pod. Casimcei
Casimcea
Pod. Istriei
L. Sinoe
CÂMPIA
CERNAVODĂ
L. Vederoasa
L. Dunăreni
NAVODARI
OVIDIU
Pod. Medgidiei
Carasu
MEDGIDIA
Dunărea
L. Oltina
L. Bugeac
Pod. Oltinei
CONSTANȚA
EFORIE
TECHIRGHIOL
Pod. Cobadin
Pod. Mangaliei
NEGRU VODĂ
MANGALIA
BULGARIA
0 10 20 Km
LEGENDA
Regiune deluroasă
Podiș de eroziune pe magmatite
Podiș pe roci sedimentare
Podiș de eroziune pe șisturi verzi
Podiș pe structură tabulară
Pedimente
Inselberguri principale
Limita podișului
Limita între unitățile principale
Limita între subunități
Limita depresiunilor
Depresiune carstică
Chei
Peșteri
A. PODIȘUL DOBROGEI DE NORD; I Munții Măcin; II Podișul Niculițel; III Dealurile Tulcei; IV Podișul Babadag; B. PODIȘUL DOBROGEI CENTRALE; C. PODIȘUL DOBROGEI DE SUD
1-Dep. Luncavița; 2-Dep. Jijilei; 3-Dep Greci; 4-Dep. Cernei; 5-Dep. Mircea Vodă; 6-Dep. Horia; 7-Dep. Saon; 8-Pedimentul Agighiol; 9-Dep. Dorobanțu; 10-Dep. Horia; 11-Dep. Slava

Fig. 18

PODIȘUL DOBROGEI - Potențial termic
Ianuarie
Măcin
Tulcea
Babadag
Cernavodă
Constanța
Mangalia
LEGENDA
Izoterme (°C)
Iulie
Izoterme (°C)
Anual
Isaccea 38,6 / -26,1
Tulcea 39,8 / -26,8
Babadag 37,6 / -23,6
Hârșova
Medgidia 39,3 / -33,1
Constanța 38,5 / -24,7
Eforie
Negru Vodă 42,2 / -25,2
Mangalia 36 / -25,2
36 Max. abs °C
-25,2 Min. abs °C
Tulcea
Max.abs.
Medie lunară
Min.abs.
Media anuală = 11°C
Amplit. abs. = 65,5 °C
Constanța
Max.abs.
Media
Min.abs.
Media anuală = 11,3 °C
Amplit. abs. = 63,5 °C
Temperaturi caracteristice
zile
1 Zile de iarnă (anual 20,9)
2 Zile de îngheț (anual 73,2)
3 Zile de vară (anual 68,9)
4 Zile tropicale (anual 7)

Fig. 19

Luncile ocupă peste 80% din complexul de vale. Lățimile cresc din amonte (150-250 m) în avale (adesea în sectorul inferior ajung la peste 1 km), panta generală scade de la 2-3 m/km la 0,5-0,1 m/km. Depozitele din luncă, care cresc în grosime spre vărsare unde ating 8-20 m, se compun din două complexe, unul inferior psefito-psamitic cu lentile de argilă și altul superior argilo-nisipos (C.Brătescu, N.Basarabeanu). Contactul luncilor cu versanții este marcat de poale coluvio-proluviale.

Caracteristică este transformarea unei părți din cursul inferior al râurilor în limanuri fluviatile (în sud-vestul Dobrogei) și fluvio-maritime, ca urmare a barării gurilor de vărsare cu aluviuni aduse de Dunăre sau a creării de cordoane litorale în ultima transgresiune (valahă). O parte din limanuri, îndeosebi cele fluviatile, se află într-o fază avansată de colmatare. Realizarea sistemului de irigații, cât și a căii navigabile prin centrul Dobrogei a dus la modificări importante în fizionomia luncilor și a limanurilor.

Modelarea actuală. Diversitatea petrografică, varietatea pantelor și con-dițiile climatice determină manifestarea intensă a câtorva procese (șiroire, torențialitate, spălare în suprafață pe versanții cu pantă mai mare, tasare și sufoziune pe loessuri, alunecări, prăbușiri și surpări în fazele care determină cele mai mari degradări de teren. Se adaugă procesele din lungul țărmului diferențiate în sectoarele de faleză și de plajă.

Relieful structural și petrografic. Pe ansamblu, modelarea îndelungată și realizarea unei suprafețe de tip pediplenă a dus la retezarea tuturor structurilor indiferent de vârstă.

Ridicarea în pliocen-cuaternar a Dobrogei (mai ales în jumătatea nordică), a impulsionat fragmentarea vechii pediplene și punerea în evidență a anumitor forme legate fie de structură, fie de rocă (I. Popovici și colab., 1984). În acest sens, reprezentative sunt:

- văi axate pe sinclinale (Luncavița, Slava) sau pe anticlinale (Valea Albă);
- depresiuni în anticlinale (Megina, Boclugea);
- văi desfășurate pe contacte, în lungul faliilor (Valea Adâncă, Peceneaga, Fântâna Mare);
- depresiuni tectonice (Nalbant, Cerna - Mircea Vodă);
- culmi alungite și martori de eroziune rotunjiți pe roci vulcanice;
- creste pe șisturi cuarțitice (Pricopan);
- exocarst în calcare triasice și jurasice, cretacice – lapiezuri (în Dealurile Tulcei, Podișul Babadag); doline și polii (Amzacea, Negru Vodă, Mereni), chei și canarale (Canaraua lui Olteanu, C.Hârșova, C.Cheii, C.Fetii);
- endocarst (peșteri pe Valea Mangaliei, Sevendic și Vederoasa, peștera Movile etc.).
- carst fosil în calcare situate la nivele diferite (îndeosebi în Dobrogea de Sud).

Formarea și evoluția rețelei hidrografice. Organizarea rețelei hidrografice prezente astăzi în Dobrogea s-a înfăptuit de la finele pliocenului și până în actual. Mișcările de ridicare, mai intense în unele sectoare, unde au creat boltiri (în sud-vest, Pricopan etc.), au facilitat dezvoltarea văilor înguste antecedente iar în unele situații a cheilor epigenetice (Crucea, Stupina).

Valea Carasu este singura unde s-au pus probleme cu caracter evolutiv. Peters și R.Sevastos (1903) au emis ideea unui curs al Dunării pe direcția văii Carasu spre mare. Ea a fost combătută de Emm. de Martonne. C.Brătescu a arătat că aceasta reprezintă un vechi liman fluvial care funcționa încă la mijlocul secolului trecut; el a rezultat pe o vale veche care în pleistocen avea albia cu mult sub nivelul actual (20, 33 m); ea a fost umplută cu materiale care au la Cernavodă 21 m grosime. Neconcordanța dintre profilul liniei de culme care coboară de la peste 140 m, în vest la circa 56 m în est (în sectorul de cumpănă) și acela al luncii ce înclină slab de la est spre vest, este explicată prin ridicarea accentuată suferită de podiș în sud-vest, în pleistocen. Pantele spre mare au rezultat în holocen în urma proceselor care au avut loc în zona de țărm, în condițiile în care nivelul mării mai întâi s-a ridicat la +3 m, apoi a coborât la –1 m și, în final , s-a fixat la poziția actuală. Văile actuale reprezintă niște văiugi de la obârșia unor artere hidrografice care se prelungeau în wurm mult la est de linia de țărm actuală. Ele au fost scurtate prin ridicarea nivelului mării, iar prin construirea de cordoane au fost închise rezultând limane.

Clima

Podișul Dobrogei are un climat continental cu nuanțe de excesivitate accentuate. Cea mai mare parte a sa se încadrează în ținutul climatic de câmpie. Doar sectorul nordic și nord-vestic (înălțimile depășesc 300 m) face parte din ținutul climatic al dealurilor joase.

Caracteristicile climatice (fig. 19, 20) sunt determinate de următorii factori:

- o cantitate mare de radiație solară 125 kcal/ cm^2/an (maximum în iulie de 20kcal/cm^2), legată și de o durată de strălucire a Soarelui de 2200-2500 ore;
- deschiderea largă spre nord, est și sud determină o frecvență mare a maselor de aer de pe aceste direcții;
- existența bazinului Mării Negre către care se concentrează activitatea ciclonală, îndeosebi a celei din Marea Mediterană;
- existența bălților Dunării și a Deltei Dunării care determină modificări locale în zonele vecine, în regimul parametrilor climatici și în cel al unor fenomene meteorologice;
- relieful șters lipsit, în mare măsură, de pădure și prezența unor zone largi netede ce favorizează intensificarea climatului continental.

Se pot deosebi trei unități cu caracteristici climatice distincte:

Topoclimatul de dealuri joase. Cuprinde partea de nord-vest a podișului, cu înălțimile, fragmentarea și gradul de împădurire cele mai ridicate. Aici se înregistrează temperaturi medii de 10^0C anual, -2^0C în ianuarie și 21^0C în iulie, amplitudini termice ceva mai moderate (65°), circa 90-100 zile de îngheț, o nebulozitate medie (5,1–5,4 zecimi) de care sunt legate circa 60-65 zile senine și 100 zile cu cer complet acoperit.

Anual cad, în medie, 550 mm de precipitații din care aproape jumătate se înregistrează vara sub formă de averse; ninsoarea se produce în medie în 15 zile, iar stratul de zăpadă cu grosime centimetrică se păstrează în jur de 20 zile;

Topoclimatul de podiș jos. Este caracteristic celei mai mari părți din regiunea unde înălțimile sunt sub 200 m. Valorile medii termice indică o ușoară creștere din Dobrogea Centrală spre cea Sudică (anual de la 10^0 la 11^0C; în ianuarie de la -2^0 la -1^0C, în iulie de la 23^0 la 24^0 C. Aici se înregistrează peste 220 zile fără îngheț și peste 40 zile tropicale. Ca urmare a evapotranspirației puternice (700 mm) și a precipitațiilor de numai 400–450 mm, deficitul de umiditate este foarte mare (în jur de 300 mm).

Precipitațiile cad în circa 90 de zile și sunt distribuite neuniform în timpul anului. Aproape 60% din volumul lor se produce în sezonul cald (maxim în iunie); precipitații însemnate cad și toamna când în noiembrie se produce adesea al doilea maxim. Ploile torențiale care au frecvență mare sunt însoțite de căderi însemnate de precipitații (maximum în 24 ore în nord-est a fost de 140 mm, iar în sud de 190 mm).

Topoclimatul litoralului. Cuprinde o fâșie de 5-10 km lățime unde se resimte influența Mării Negre. Deși media anuală a temperaturii este mai ridicată $11,2^0$C, vara ele sunt mai scăzute ($21,5^0$C … $22,5^0$C), iar iarna ceva mai ridicate $-0,5^0$C (Mangalia). Amplitudinea termică absolută oscilează între 60^0C și 63^0C, numărul de zile fără îngheț depășește 220, precipitațiile sunt în jur de 400-450 mm, umiditatea aerului este mai mare, fenomenele de iarnă sunt mult diminuate etc.

Apele

Caracteristicile hidrografice, hidrologice, hidrogeologice sunt influențate, în mod deosebit, de climatul excesiv continental (precipitații puține și cu repartiție extrem de neuniformă) și rocile permeabile pe grosimi mari (asigură o infiltrație rapidă și cantonarea apei la adâncime în diferite nivele de carstificare). În ultimii 30 de ani prin lucrările efectuate pentru irigații, transport fluvial, omul a devenit un factor la fel de puternic în producerea unor modificări de esență.

Pânzele de apă la suprafață aproape că lipsesc. Cele de la baza unor deluvii, au debite reduse și sunt extrem de fluctuante. Stratele de adâncime se găsesc

cantonate îndeosebi în nivelele calcaroase; sunt ape cu debit bogat, carbonatate; în Dobrogea de Sud au și ușor caracter artezian.

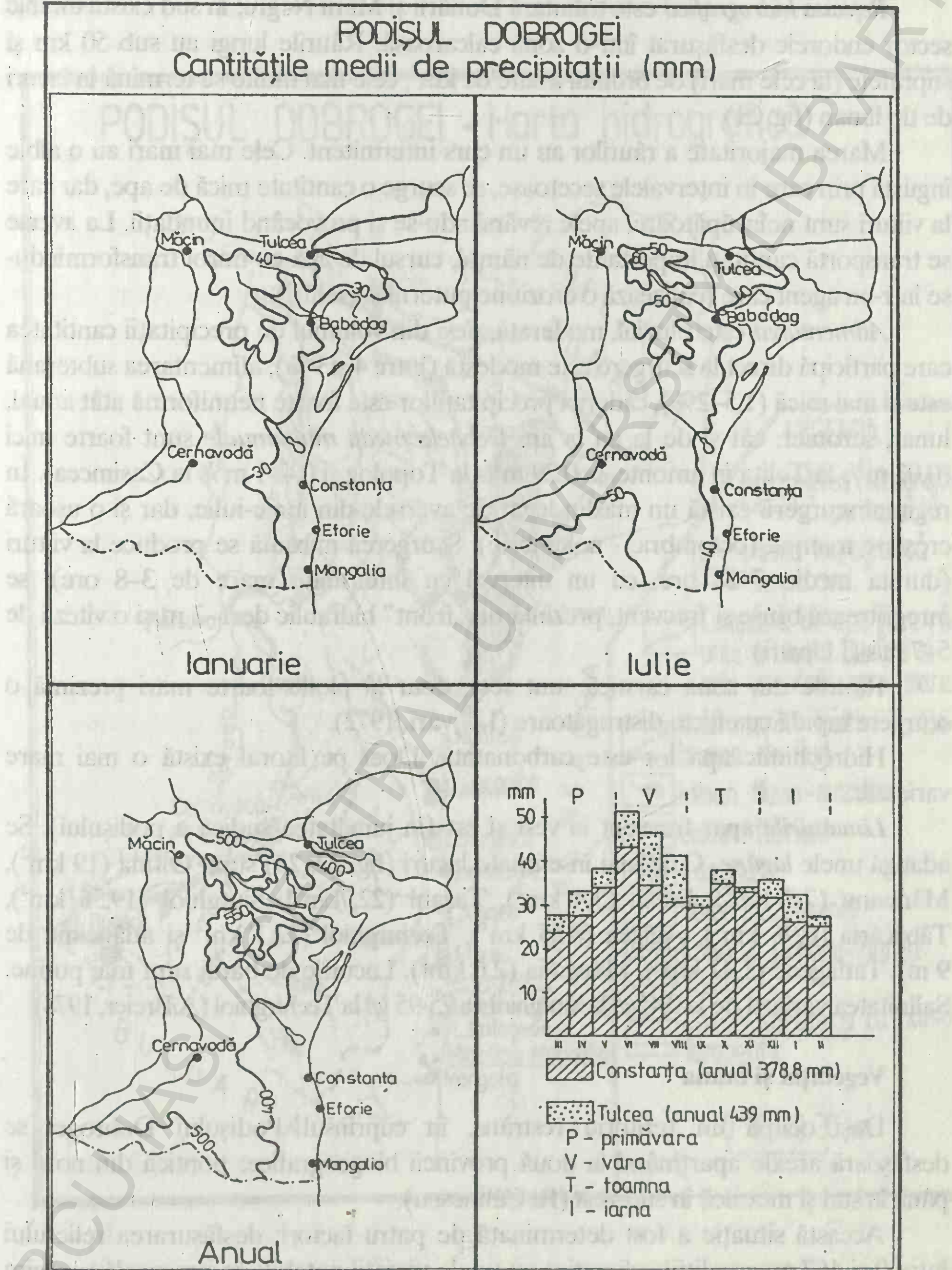

Fig. 20

În Dobrogea de Sud, în sectorul de litoral Mangalia-Neptun, sunt izvoare mezotermale, iar la Hârșova și Topalu termale.

Rețeaua hidrografică este tributară Dunării și Mării Negre; în sud există un mic sector endoreic desfășurat într-o zonă calcaroasă. Râurile lungi au sub 50 km și suprafețe (la cele mari) de ordinul a sute de km^2; cele mai multe se termină în lacuri de tip liman (fig. 21).

Marea majoritate a râurilor au un curs intermitent. Cele mai mari au o albie îngustă prin care în intervalele secetoase, se scurge o cantitate mică de ape, dar care la viituri sunt neîncăpătoare, apele revărsându-se și provocând inundații. La averse se transportă cantități importante de nămol, cursul de apă cu noroi transformîndu-se într-un agent care realizează o eroziune puternică (seluri).

Alimentarea este pluvial, moderată, deși din volumul de precipitații cantitatea care participă direct la scurgere este modestă (între 4 și 9%); alimentarea subterană este și mai mică (1,5–2%), căderea precipitațiilor este foarte neuniformă atât anual, lunar, sezonier, cât și de la an la an. *Debitele medii multianuale* sunt foarte mici (0,03 m^3/s la Telița în amonte, la 0,29 m^3/s la Topolog și 0,4–1 m^3/s la Casimcea). În regimul scurgerii există un maxim legat de aversele din iunie-iulie, dar și o ușoară creștere toamna (octombrie - noiembrie). Scurgerea maximă se produce la viituri (durata medie 7–28 ore, cu un interval cu intensitate mare de 3–8 ore); se înregistrează brusc și frecvent, prezintă un „front" hidraulic de 1–2 m și o viteză de 5–7 m/s (I.Ujvári).

Râurile din zona carstică sunt seci; doar la ploile foarte mari prezintă o scurgere rapidă cu efecte distrugătoare (I.Ujvári, 1972).

Hidrochimic apa lor este carbonatată. Doar pe litoral există o mai mare varietate.

Limanurile apar frecvent în vest și est (în jumătatea sudică a podișului). Se adaugă unele *lagune*. Cele mai însemnate lacuri (fig. 22, 23) sunt: Oltina (19 km^2), Mârleanu (7,7 km^2), Baciu (3,4 km^2), Tașaul (22,7km^2), Siutghiol (19,56 km^2), Tăbăcăria (0,96 km^2), Agigea (0,55 km^2), Techirghiol (22,1 km^2 și adâncime de 9 m), Tatlageac (1,41 km^2), Mangalia (2,6 km^2). Lacurile de baraj sunt mai puține. Salinitatea variază de la 0,45g/l la Siutghiol, la 75-95 g/l la Techirghiol (A.Breier, 1978).

Vegetația și fauna

Deși ocupă un teritoriu restrâns, în cuprinsul Podișului Dobrogei se desfășoară areale aparținând la două provincii biogeografice: pontică din nord și până în sud și moesică în sud-vest (R. Călinescu).

Această situație a fost determinată de patru factori: desfășurarea reliefului între 0 și 467 m; condițiile climatice cu unele variații notabile în umezeală și regim termic, evoluția florei și faunei în pliocen și cuaternar, prezența Mării Negre. Un rol

foarte mare l-a avut omul care în ultimele două secole, prin defrișare și desțelenire, a redus enorm suprafața cu vegetație naturală, locul acesteia fiind luat de culturile agricole.

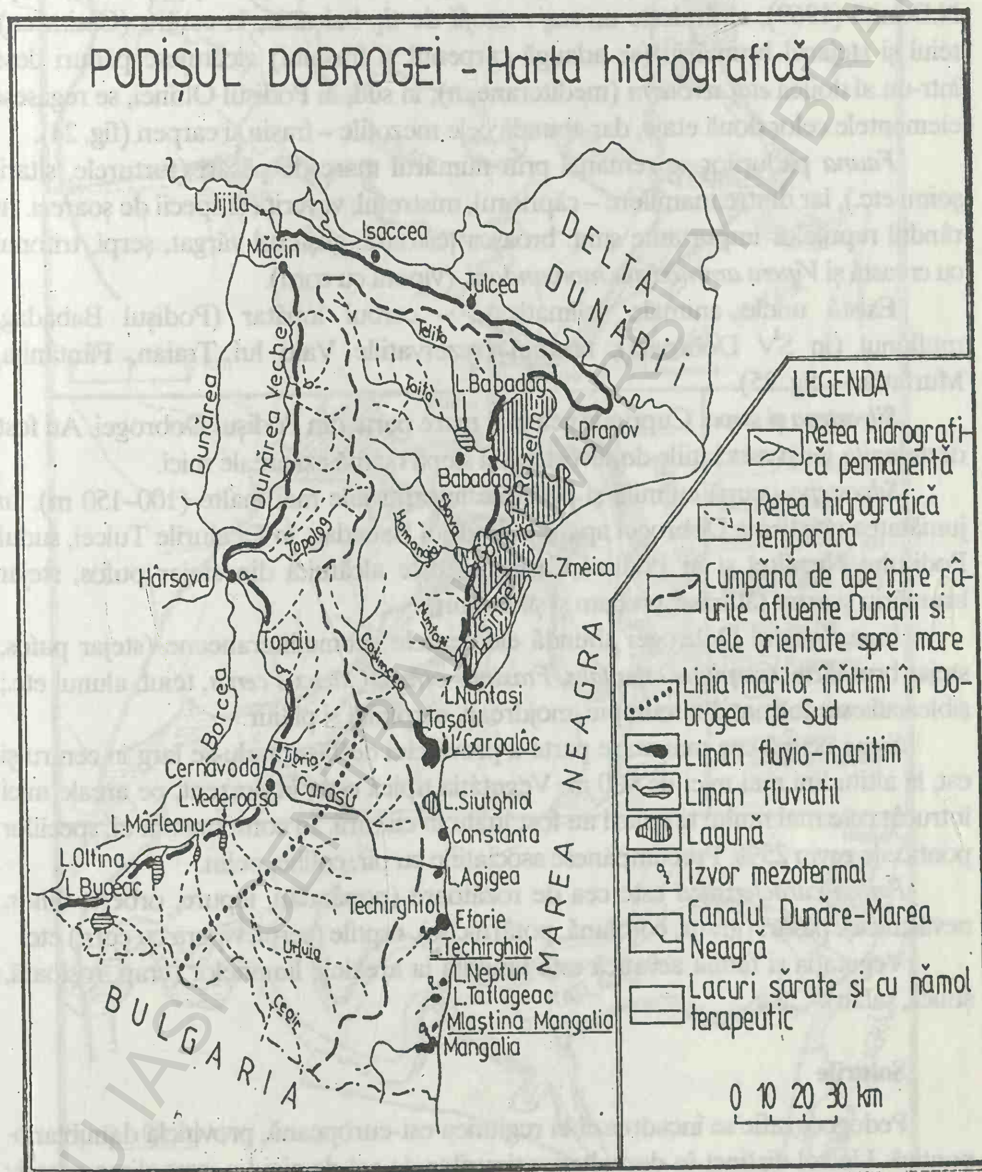

Fig. 21

Pădurea. Cuprinde Munții Măcin, Dealurile Tulcei, podișurile Babadag și Casimcei, precum și sud-vestul Dobrogei cu elementele submediteraneene, mediteranean-balcanice și orientale, tauric-caucaziene, mediu-europene (I.Popovici și colab., 1984). În nord, precumpănesc gorunul, teiul și carpenul care, după N.Doniță (1969), alcătuiește un *etaj mezofil* de tip balcanic; în centru (Casimcea), teiul și stejarul brumăriu (se adaugă carpenul și frasinul) alcătuiesc păduri dese într-un al doilea *etaj xeroterm* (mediteranean); în sud, în Podișul Oltinei, se regăsesc elementele celor două etaje, dar abundă cele mezofile – frasin și carpen (fig. 24).

Fauna pădurilor se remarcă prin numărul mare de păsări (turturele, sitari, șoimi etc.), iar dintre mamifere – căpriorul, mistrețul, veverița și specii de șoareci. În rândul reptilelor importante sunt: broasca țestoasă, gușterul vărgat, șerpi, tritonul cu creastă și *Vipera ammodytes montandoni* (vipera cu corn).

Există unele animale aclimatizate – cerbul lopătar (Podișul Babadag, muflonul (în SV Dobrogei), fazanul (rezervațiile Valu lui Traian, Fântânița, Murfatlar – fig. 25).

Silvostepa și stepa. Cuprinde cea mai mare parte din Podișul Dobrogei. Au fost desțelenite încât asociațiile de silvostepă și stepă ocupă azi areale mici.

Silvostepa ocupă culmile și podurile interfluviale mai înalte (100–150 m). În jumătatea nordică a Dobrogei apare în Podișul Babadag, în Dealurile Tulcei, sudul Podișului Niculițel și în Podișul Casimcei; este alcătuită din stejar pufos, stejar brumăriu și arțar tătărăsc, precum și șibleacuri.

În sud-vestul Dobrogei abundă elementele submediteraneene (stejar pufos, stejar brumăriu, *Carpinus orientalis, Fraxinus ornus, Quercus cerris*, teiul, alunul etc.; șibleacul este format din scumpie, mojdrean, cărpiniță și păliur.

Stepa ocupă cea mai mare parte a provinciei desfășurându-se larg în centru și est, la altitudini mai mici de 100 m. Vegetația tipică este, în prezent, pe areale mici întrucât cele mai multe terenuri au fost luate în cultură. În componența ei, speciilor pontice le revin 25%. Precumpănesc asociațiile cu pir, colilie, pelin.

Fauna caracteristică este cea de rozătoare (popândău, iepure, orbete, dihor, nevăstuică), păsări (graur, coțofană, potârniche), reptile (șerpi, vipera cu corn) etc.

Vegetația și fauna acvatică este limitată la arealele limanelor (crap, roșioară, știucă, șalău).

Solurile

Pedogeografic se încadrează în regiunea est-europeană, provincia danubiano-pontică. Un rol distinct în dezvoltarea tipurilor de sol de aici l-a avut clima excesiv continentală. Arealul cel mai extins îl au molisolurile, iar mai restrâns cele intrazonale impuse mai ales de rocă (fig. 26). Desfășurarea principalelor tipuri de sol relevă o oarecare etajare.

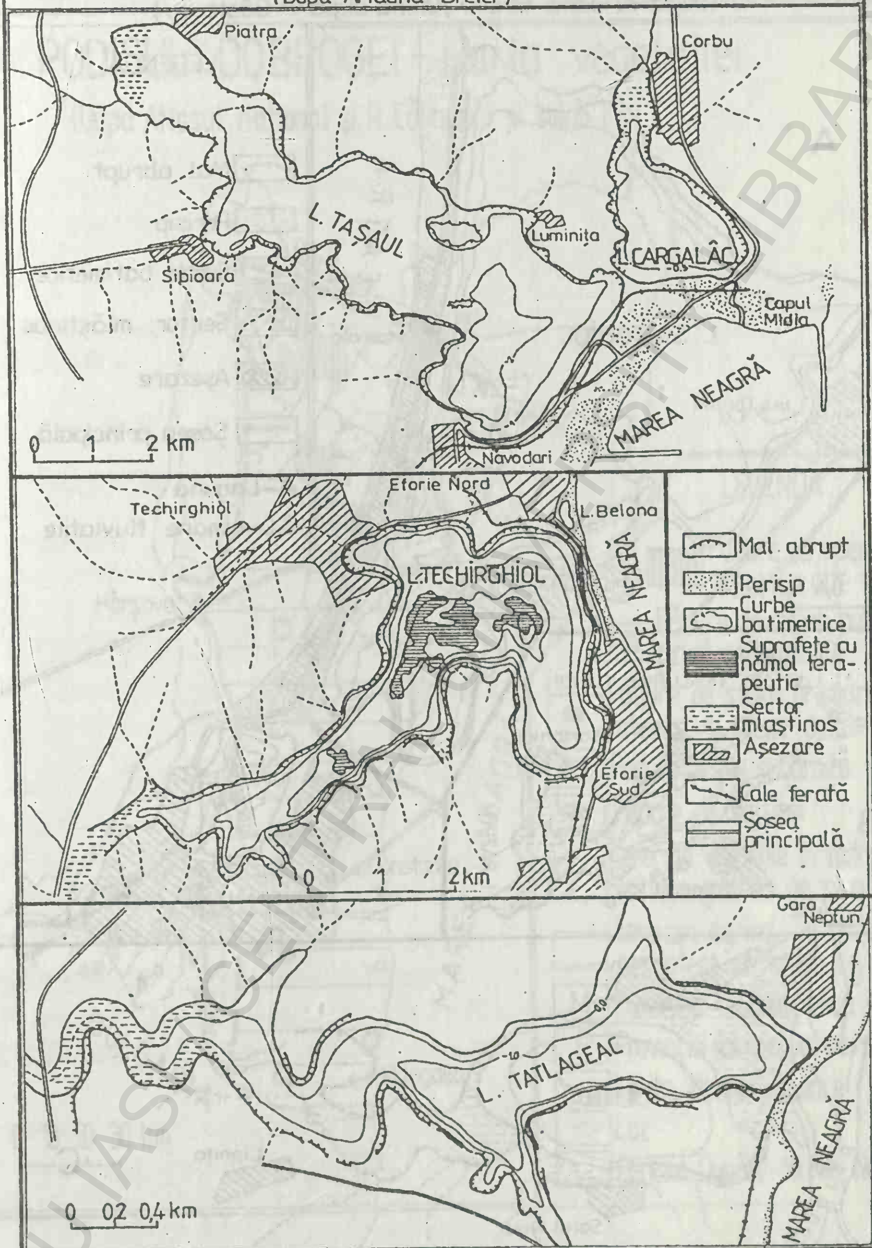
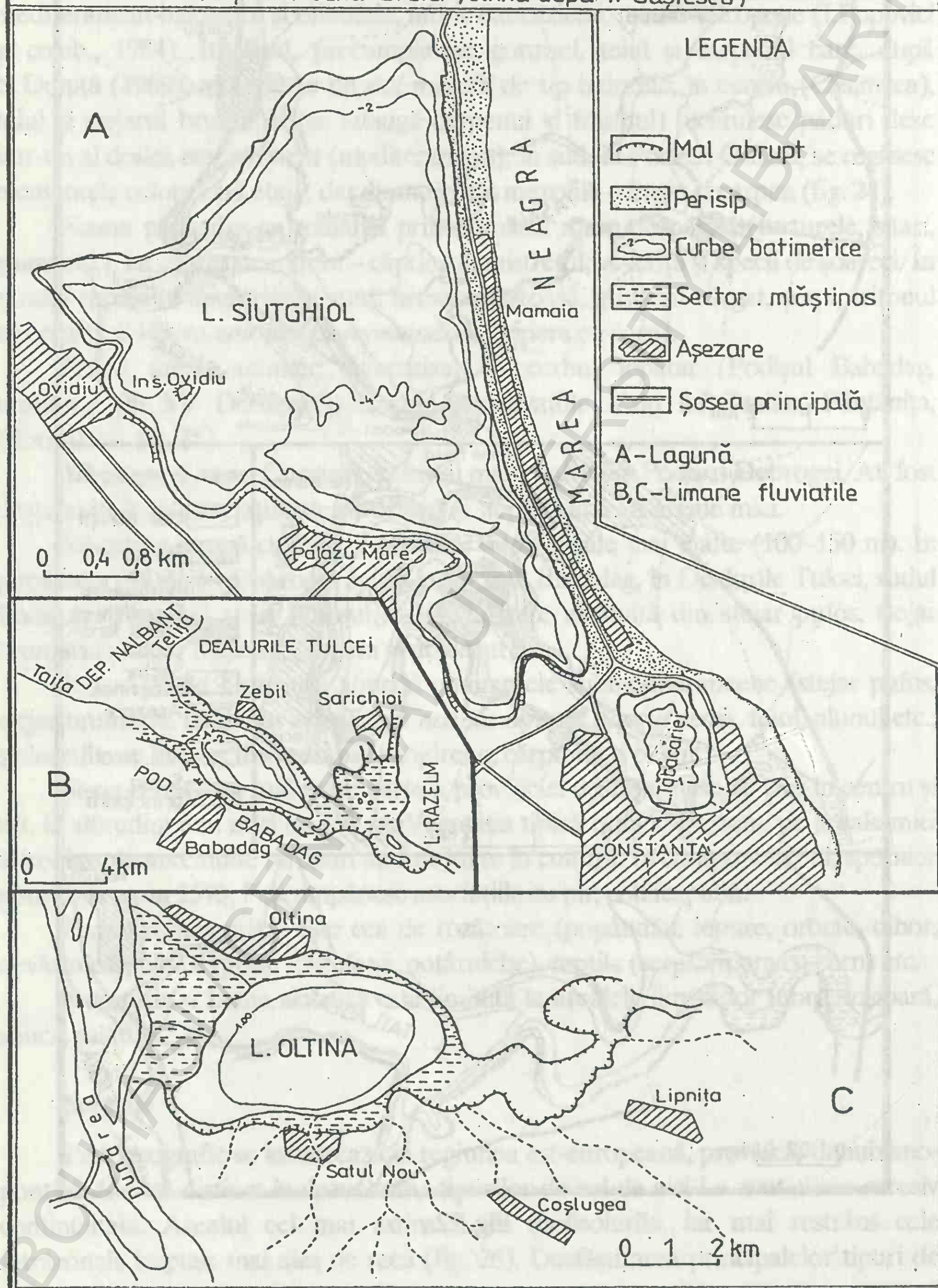

PRINCIPALELE LACURI DIN PODIȘUL DOBROGEI
(După Ariadna Breier)
Piatra
Corbu
L. TAȘAUL
Luminița
L. CARGALÂC
Sibioara
Capul Midia
MAREA NEAGRĂ
0 1 2 km
Navodari
Eforie Nord
Techirghiol
L. Belona
L. TECHIRGHIOL
MAREA NEAGRĂ
Mal abrupt
Perisip
Curbe batimetrice
Suprafețe cu nămol terapeutic
Sector mlaștinos
Așezare
Cale ferată
Șosea principală
Eforie Sud
0 1 2 km
Gara Neptun
L. TATLAGEAC
MAREA NEAGRĂ
0 0,2 0,4 km

Fig. 22

PRINCIPALELE LACURI DIN PODIŞUL DOBROGEI
(După Ariadna Breier; Oltina după P. Gâştescu)
LEGENDA
Mal abrupt
Perisip
Curbe batimetice
Sector mlăştinos
Aşezare
Şosea principală
A-Lagună
B,C-Limane fluviatile
A
L. SIUTGHIOL
Ovidiu
Ins. Ovidiu
Mamaia
MAREA NEAGRA
Palazu Mare
0 0,4 0,8 km
B
DEALURILE TULCEI
DEP. NALBANT
Taita
Telita
Zebil
Sarichioi
POD. BABADAG
Babadag
L. RAZELM
L. Tabacarie
CONSTANTA
0 4km
C
Oltina
L. OLTINA
Dunărea
Lipniţa
Satul Nou
Coşlugea
0 1 2 km

Fig. 23

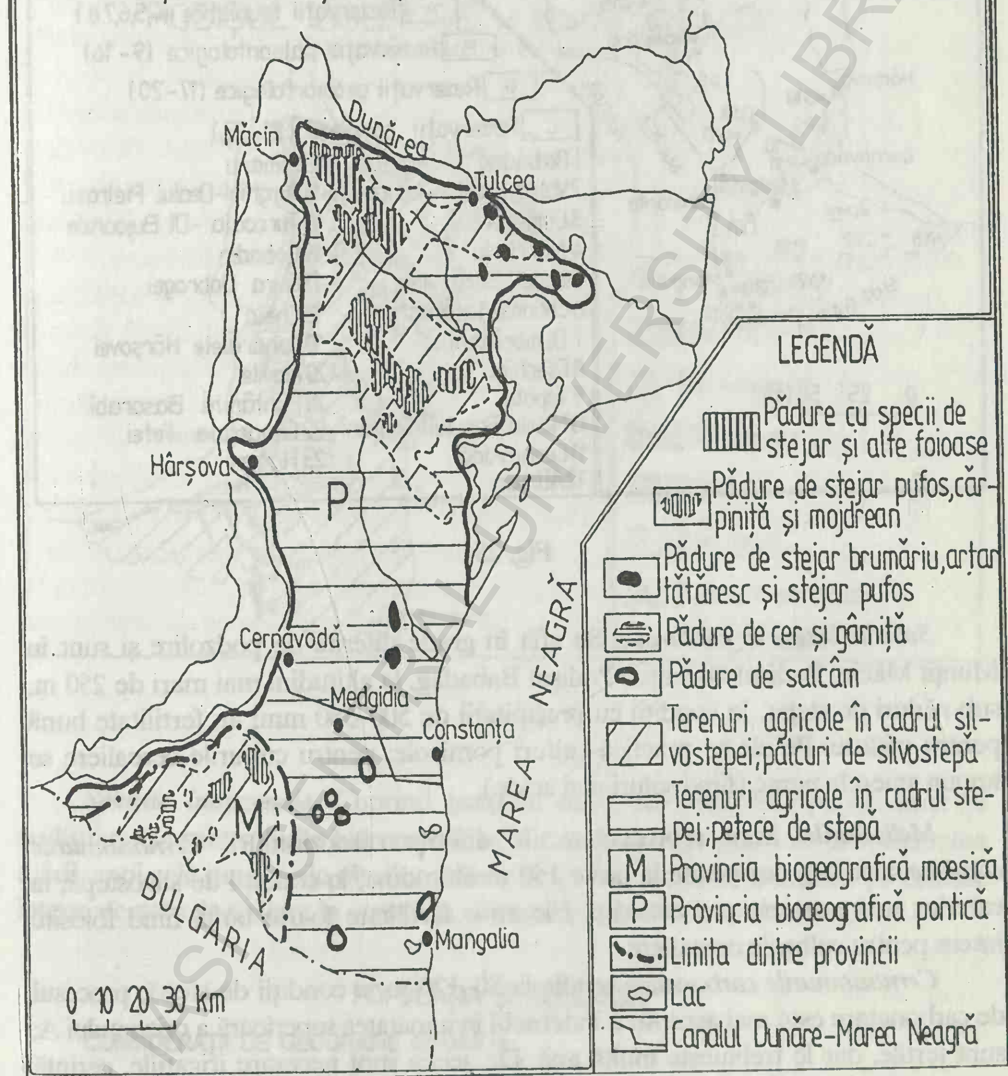

PODIȘUL DOBROGEI - Harta vegetației
(După Atlasul național și R. Călinescu și colab.)
Măcin
Dunărea
Tulcea
Hârșova
P
Cernavodă
Medgidia
Constanța
M
BULGARIA
Mangalia
MAREA NEAGRĂ
0 10 20 30 km
LEGENDĂ
Pădure cu specii de stejar și alte foioase
Pădure de stejar pufos, cărpiniță și mojdrean
Pădure de stejar brumăriu, arțar tătăresc și stejar pufos
Pădure de cer și gârniță
Pădure de salcâm
Terenuri agricole în cadrul silvostepei; pâlcuri de silvostepă
Terenuri agricole în cadrul stepei; petece de stepă
Provincia biogeografică moesică
Provincia biogeografică pontică
Limita dintre provincii
Lac
Canalul Dunăre-Marea Neagră

Fig. 24

Fig. 25

Solurile brune argiloiluviale. Se află în grade diferite de podzolire și sunt în Munții Măcin, Podișul Niculițel, Podișul Babadag, la altitudini mai mari de 250 m, sub păduri de stejar, în condiții cu precipitații de 500–550 mm; au fertilitate bună pentru pădure. Pe ele se practică culturi pomicole; pentru culturile cerealiere se impun amendamente (fiind soluri mai acide).

Molisolurile. Sunt reprezentate de diferite cernoziomuri. *Cernoziomurile cambice* sunt larg dezvoltate la peste 150 m altitudine, în condiții de silvostepă; la exterior sunt *cernoziomuri ciocolati*. Ele au o fertilitate foarte bună fiind folosite intens pentru culturile cerealiere.

Cernoziomurile carbonatice se afla la 80–120 m în condiții de stepă; procesul de carbonatare este mai accentuat îndeosebi în jumătatea superioară a orizontului A; sunt fertile, dar le trebuiește multă apă. De aceea sunt necesare irigațiile, cerință rezolvată prin sistemul Carasu-Negru Vodă-Marea Neagră.

Solurile bălane se află pe latura de est, în Depresiunea Nalbant și în jurul complexului lagunar Razelm-Sinoe – spre Tașaul; pe latura de vest sunt de la Măcin la Oltina, dar cu pătrundere mai accentuată pe valea Carasu; au procentul

cel mai mare de carbonați; humusul este ceva mai puțin decât la cernoziomuri; au fertilitate bună pentru culturi, dar se impune irigarea.

Tot molisoluri sunt și *rendzinele*; au suprafețe întinse în Casimcea și Dobrogea de Nord (Babadag și pe majoritatea martorilor calcaroși).

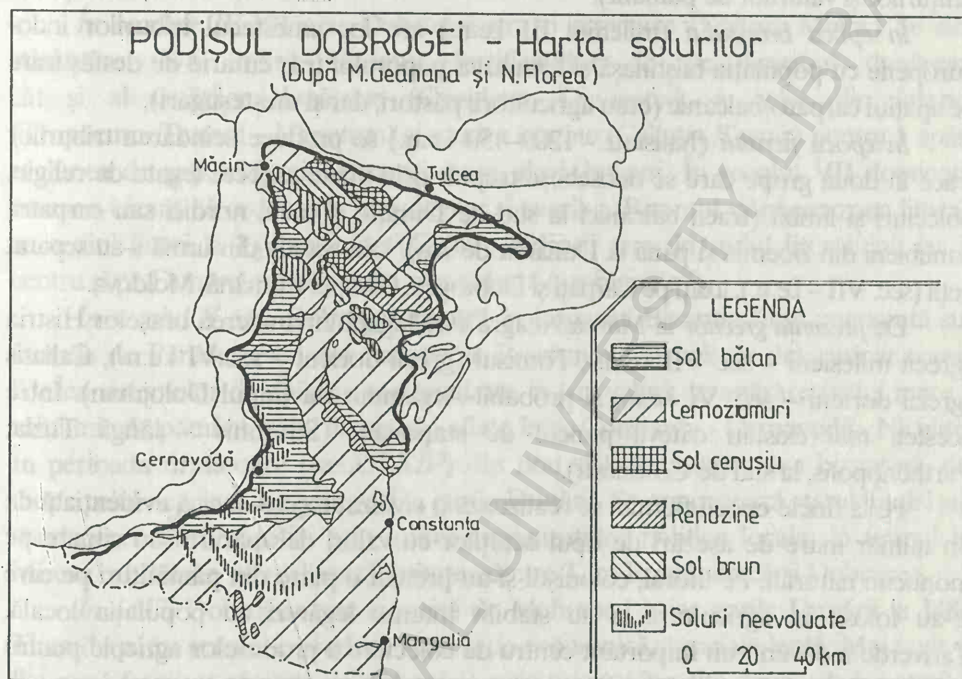

Fig. 26

Solurile intrazonale. Cuprind porțiuni mai restrânse din spațiul strict al podișului; ele sunt solurile hidromorfe, salinizate și alcaline prezente în vecinătatea mării, apoi cele din luncile râurilor principale (soluri aluviale) și cele de pe culmile intens afectate de spălare în suprafață, șiroire etc. (erodisoluri, litosoluri).

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE

CONSIDERAȚII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Descoperirile arheologice au pus în evidență urme ale prezenței omului în *paleolitic* îndeosebi în peșterile La Izvor (Cheia) și La Adam (Târgșor) din bazinul văii Casimcea; în mai multe puncte din Dobrogea Centrală și de Sud s-au mai identificat urme de locuire sporadică (I. Popovici și colab., 1984).

Neoliticul, prin cele trei culturi Hamangia, Gumelnița și Cernavodă, este prezent în multe locuri din lungul Dunării, litoralului și pe văile principale; în funcție de condițiile locale, așezările erau situate fie pe înălțimi cu versanți povârniți, fie în zone joase (așezări cu fortificații totale sau parțiale de tipul șanțurilor și valurilor de pământ).

În epoca bronzului (mileniul III î.e.n.) are loc amestecul triburilor indo-europene cu populația băștinașă și formarea poporului trac cu arie de desfășurare pe spațiul carpato-balcanic (erau agricultori, păstori, dar și meșteșugari).

În epoca fierului (hallstatt - 1200–450 î.e.n.) se produce scindarea triburilor trace în două grupe care se deosebesc treptat prin unele aspecte legate de religie, obiceiuri și limbă (tracii balcanici la sud de Dunăre și tracii nordici sau carpato-danubieni din Boemia și până la Dunărea de Jos). Din aceștia din urmă s-au separat geții (sec. VII – î.e.n.), axați pe Carpați și Dobrogea, Câmpia Română, Moldova.

De *prezența grecilor* la Marea Neagră este legată întemeierea orașelor Histria (grecii milesieni – sec VII î.e.n.), Tomisul (grecii dorieni – sec.VI î.e.n.), Callatis (grecii dorieni – sec. VI î.e.n.) și probabil Argamum (la Capul Dolojman). Între acestea mai existau câteva puncte de staționare (Stratonis – lângă Tuzla; Parthenopolis, la sud de Costinești).

Pe la finele epocii fierului se realizează o civilizație geto-dacică evidențiată de un număr mare de așezări de tipul cetăților cu valuri de apărare sau situate pe monticuli naturali. Pe litoral, coloniștii și-au preluat o parte din pământuri pe care le-au folosit în agricultură și au stabilit intense legături cu populația locală. Tariverde a devenit un important centru de colectare a produselor agricole pentru cetatea Histria(I. Popovici și colab.).

Începând cu secolul I î.e.n. se remarcă o evoluție către uniuni tribale care au dus, în final, la realizarea statului centralizat dac condus de Burebista (82-44 î.e.n.). În contextul amenințării romane, acesta pune stăpânire pe toate cetățile grecești de la Olbia (nord) la Apollonia (sud) și pe teritoriul de pe dreapta Dunării până la Balcani, în virtutea unității de neam și limbă.

Fărâmițarea statului lui Burebista a favorizat cuceririle romane și transformarea Dobrogei în provincie romană (în anul 46 î.e.n. - intră în provincia Moesia); sunt întemeiate castre de-a lungul limes-urilor, pe litoral orașele s-au constituit într-o federație cu sediul la Tomis, se dezvoltă agricultura (viticultura, cultura cerealelor, creșterea animalelor, piscicultura), comerțul, meșteșugurile. Schimburile au impus organizarea statutului vamal și financiar.

Există o rețea formată din trei drumuri imperiale și altele secundare. Cel mai vechi drum unea cetățile și castrele din lungul fluviului - de la Transmarisca (Turtucaia) și până la Histria; de aici, pleca cel de-al doilea (cel grecesc, refăcut de romani și care se desfășura pe litoral până la Bizanț. Al treilea, trecea prin centrul Dobrogei (Tropaeum Traiani - Ulmetum-Ibida). Existau mai multe capete de pod,

peste Dunăre, la Altinum (Oltina), Carsium (Hârșova), Barboși și Noviodunum (Isaccea), pentru legături cu drumurile din Moldova și Muntenia. Se remarcă o oarecare specializare a cetăților principale – Histria (agricultura și pescuitul sturionilor), Tomis (comerț – exportul de cereale), Callatis (agricultură și comerț; I. Popovici și colab.).

În secolele IV-VII e.n., Dobrogea era o provincie (Scythia Minor) de sine stătătoare. S-a întărit sistemul fortificațiilor de pe limes-ul dunărean, cât și al cetăților dunărene (Capidava, Dinogetia), a celor din interior (Tropaeum Traiani – Ulmetum) și a celor marine (Callatis, Tomis) pentru a apăra regiunea de geți, vizigoți, ostrogoți, huni, slavi, bulgari. În secolul VII dominația romano-bizantină cedează în fața slavilor și avarilor. Bizanțul stăpânea zona litorală cu sediul flotei la Lycostomion (Chilia), bulgarii erau în sudul litoralului, iar în centru și pe Dunăre era populația romanizată („romaniile").

În secolul X e.n., Dobrogea reintră în Imperiul Bizantin fiind cunoscută sub numele de Paradunavon sau Paristrion. Frecventele invazii au determinat consolidarea sistemelor de apărare materializate în trei valuri de apărare (valul mare și valul mic de pământ; valul de piatră) aflate între Constanța - Cernavodă - Niculițel. În perioada următoare (*sec.XII-XIV*) din nou slăbește autoritatea bizantină, dar crește rolul negustorilor genovezi la gurile Dunării. Se organizează statul feudal sub conducerea lui Dobrotici prin unirea organizațiilor politice locale; în timpul lui Mircea cel Bătrân se realizează unitatea dintre Țara Românească și Dobrogea.

În 1417, Dobrogea este cucerită de Mahomed I, iar gurile Dunării la 1484. Timp de patru secole se produce o evoluție economică și socială lentă. Mai mult va fi o zonă frecvent afectată de războaiele ruso-turcești însoțite de pierderi materiale mari. În afara colonizărilor cu tătari și turci, se constată și pătrunderea elementului românesc din Moldova, Muntenia, Transilvania care s-a îmbinat cu populația românească străveche; românii au întemeiat așezări noi.

Dobrogea revine în hotarele firești ale țării la 14 noiembrie 1878; la 9 mai 1880 este aprobată *Legea pentru organizarea Dobrogei* cu două județe (Tulcea și Constanța). În scurt timp crește numărul de locuitori (100.000 în 1878 și 380.000 în 1913, se mărește suprafața cultivată și producția agricolă; sunt valorificate diferite resurse (cupru la Altân Tepe; piatra la Turcoaia, Greci, Măcin) se construiește podul de la Cernavodă (1890-1895) și portul de la Constanța.

CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

Evoluția numărului de locuitori. Pe ansamblul celor două județe din Dobrogea s-a înregistrat după 1878 o creștere importantă a populației, ca urmare a dezvoltării economico-sociale. Astfel, de la 100.000 locuitori în 1878, 380.000 în 1913, 447.800

în 1930, 503.300 în 1948, 593.660 în 1956, 702.461 în 1966, 863.348 în 1977 s-a ajuns la 1.018.241 locuitori în 1992 și 1.014.510 în 1996.

Se remarcă deosebiri în mărimea creșterii de la o etapă la alta. Până la primul război mondial a fost rapidă, urmare a sporului natural ridicat, dar și al celui migrator (îndeosebi din Moldova); până în 1960 creșterea a fost mai lentă (sporul natural mai redus și pierderile suferite în timpul celui de-al doilea război mondial); o nouă perioadă de creștere după 1960 determinată atât de sporul natural ridicat, cât și de deplasările definitive din diferite județe din țară. După 1992, situația este relativ stagnantă.

Evoluția numerică este însă diferită de la o zonă la alta. Astfel, sunt areale cu creșteri foarte mari (orașele principale și comunele din lungul litoralului și din sectorul Cernavodă-Constanța) și mari (în nordul podișului, la vest și est de Tulcea, legate de dezvoltarea industriei extractive). Creșterea s-a făcut deopotrivă pe seama sporului natural, cât și a celui migratoriu.

Arealele cu situația demografică constantă sau într-o ușoară creștere includ comunele din nord-vestul podișului, din zona Babadag, Depresiunea Nalbant, Slava Cercheză, latura dunăreană în zona Hârșova și sud-vestul podișului, la nord de Năvodari etc.; aici creșterile datorate sporului natural sunt, în bună măsură, atenuate de plecările definitive spre orașe.

Arealele unde a fost o scădere a numărului de locuitori sunt în partea central-sudică a Podișului Casimcea, ca urmare a sporului migratoriu ridicat facilitat de disponibilizarea unei părți din forța de muncă din agricultură.

Creșterile cele mai mari, indiferent de etapă, au fost în orașe și, în primul rând, în Constanța, legate de dezvoltarea activității portuare și a industriei. În ultimele decenii amplasarea unor obiective industriale la Tulcea și Medgidia, Mangalia, Năvodari, ca și dezvoltarea turismului în sectorul sudic al litoralului a facilitat creșterea populației în aceste sectoare.

Raportul dintre numărul *populației rurale și urbane* s-a modificat continuu. La începutul secolului nostru circa 3/4 aparținea ruralului. În prezent, în județul Constanța, 72% aparține urbanului și 28% ruralului. În județul Tulcea, deși numărul de locuitori în oraș a crescut foarte mult, totuși raportul este favorabil populației rurale (22% față de 7,8% în 1930 și 48%, față de 52% în 1992). Raportul s-a menținut în favoarea ruralului până în deceniul șapte când, ca urmare a noilor obiective industriale, a amplificării funcției portuare și a dezvoltării turismului, orașele și-au dublat și triplat numărul de locuitori. În prezent, în Podișul Dobrogei aproape 677.258 locuitori trăiesc în 15 orașe (două municipii) și peste 331.000 în mediul sătesc (306 sate). Creșterea populației urbane în orașele mici s-a făcut mai ales după 1980 (construcția unor unități industriale mici). După 1990 revenirea în sate a fost nesemnificativă (fig. 27).

Densitatea populației. Pe ansamblul podișului în prezent se ridică la valori în jurul celei pe țară (fig. 27). Analiza în teritoriu relevă câteva aspecte:

- sub 30 loc/km² în partea centrală a Podișului Casimcea și chiar în sud;
- între 30 și 50 loc./km² în zona dunăreană la sud de Cernavodă și în zona Babadag-Nalbant-estul Dealurilor Tulcei;
- între 50-100 loc./km² - insular în jurul orașelor Babadag, Isaccea, Hârșova;
- peste 100 loc./km² pe litoral, între Constanța și Mangalia (aici chiar peste 200 loc./km²), apoi la Cernavodă și Tulcea.

În cele două județe valorile sunt de 31,5 loc./km² în Tulcea (mari suprafețe acvatice - Delta și Complexul Razelm) și 106 loc./km² în Constanța.

Mișcarea naturală. *Natalitatea* a fost extrem de mare în mediul rural până la al doilea război mondial (se ridica uneori la 40-45‰). La recensământul din 1977 a fost de circa 22‰ la sate și 18‰ la orașe. În 1992, ea a fost de 11,3‰ în județul Constanța și 11,6‰ în județul Tulcea (deci mai mică decât media pe țară de 11,9‰); valorile pe medii sunt apropiate (În județul Constanța 10,3‰ urban și 11,3% rural, în județul Tulcea 13,8‰, respectiv 11,9‰). Ulterior, valorile natalității au scăzut (în 1996 au fost 9,5‰, în județul Constanța și 9,9‰ în județul Tulcea), fiind sub media pe țară (10,4‰). Se disting areale cu valori mai mari, decât media, în comunele din sud-vestul podișului, în partea de est a Podișului Babadag, în orașele Tulcea, Babadag, Hârșova; apoi areale cu valori în jurul mediei în orașele Constanța, Eforie, Medgidia, Mangalia.

Mortalitatea a fost mare în perioada interbelică – 22‰, iar în 1992 era de circa 9,8‰ (pe județe – 8,5‰ în Constanța și 11,1‰ în Tulcea), din 1996 – 11-12‰; durata medie a vieții a crescut de la 42 ani (1932) la peste 70 de ani în prezent. Pe medii în 1996 este mai mare în cel rural (13,9‰ în Constanța și 14,7‰ în Tulcea).

Sporul natural la nivelul anului 1991 depășea media pe țară (1‰) în județul Constanța (2,8‰) și era inferioară în județul Tulcea (0,5‰). În 1996, valorile sunt și mai mici (–0,6‰,Constanța și –1,6‰ Tulcea). Pe medii însă situația diferă: în cel urban în Constanța –0,5‰ și în Tulcea 0,9‰; în cel rural –0,9‰ și respectiv –4‰.

Mișcarea migratorie. A fost și este ridicată fiind determinată de dezvoltarea industriei în orașe care a atras o parte a forței de muncă eliberată din agricultură și sporului natural ridicat în perioada 1980-1985.

Valori pozitive ale sporului migratoriu se înregistrează în Constanța, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Năvodari pe seama populației venite din comunele din cele două județe, dar și din afara Dobrogei (îndeosebi din județele Vaslui, Iași, Botoșani).

Plecări însemnate, deci valori negative ale sporului migratoriu, sunt mai ales în comunele din Podișul Casimcei și din sud-vestul Dobrogei.

PODIȘUL DOBROGEI – Densitatea populației în 1977

(După I.Popovici, Florica Bordânc)

Dunărea
DELTA DUNĂRII
MĂCIN
TULCEA
BABADAG
HÂRȘOVA
CERNAVODĂ
MEDGIDIA
NĂVODARI
CONSTANȚA
TECHIRGHIOL
EFORIE
MANGALIA
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ

LEGENDA
sub 20 loc./km²
între 20 și 50 loc./km²
între 50 și 100 loc./km²
între 100 și 200 loc./km²
peste 200 loc./km²
0 10 20 30 km

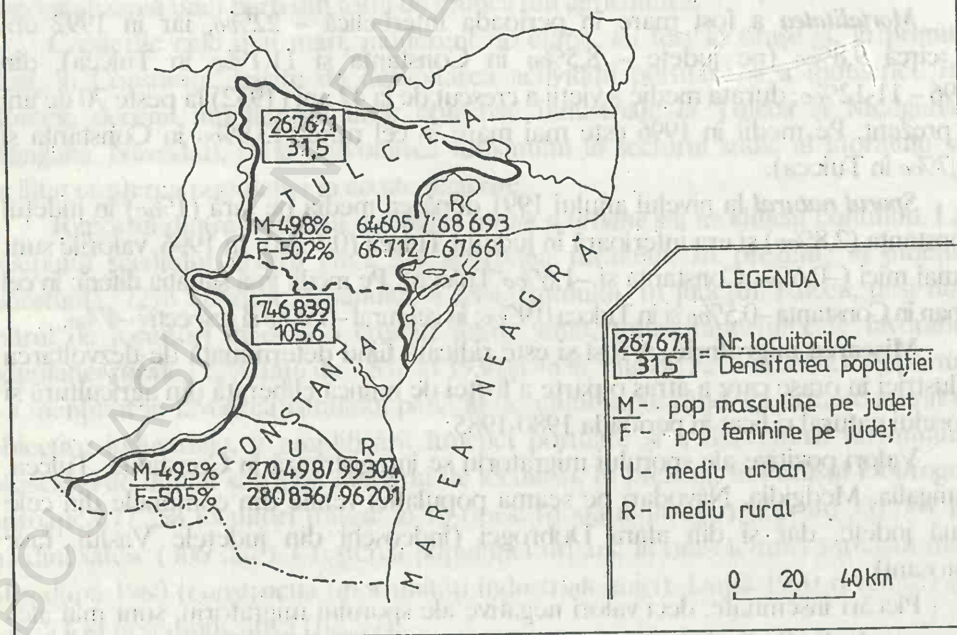

Fig. 27

În afara plecărilor definitive, în Dobrogea se produc încă două fenomene notabile: „navetismul" din satele aflate în lungul căilor de comunicație spre orașe și stațiunile de pe litoral și mișcările sezoniere înregistrate în perioada culesului (către sud-vestul Dobrogei, zona Rasova-Ostrov; valea Carasu și Niculițel) sau a sezonului turistic.

CARACTERELE GENERALE ALE AŞEZĂRILOR

Formarea rețelei de așezări din Dobrogea. În prezent, în Podișul Dobrogei există 15 orașe, din care două municipii, 85 comune și 306 sate.

Structura actuală este rezultatul unui îndelungat proces istoric la care un rol deosebit l-au avut: Dunărea (apă, condiții bune de practicarea agriculturii și pescuit, legături lesnicioase) și marea (îndeosebi pentru schimburile de produse) și o serie de evenimente istorice.

În mare, au existat șase perioade semnificative în înfăptuirea acestei rețele: *preromană,* apariția și dezvoltarea orașelor grecești pe litoral în arealul unor așezări geto-dacice și existența așezărilor mici ale geto-dacilor în lungul fluviului, dar și în podiș pe văile principale – Casimcea; *daco-romană* (sec. I î.e.n. - sec. IV e.n.) creșterea numărului de așezări îndeosebi în lungul Dunării și pe cele două axe: est-vest și nord-sud, pe care se desfășurau drumurile romane principale; dezvoltarea orașelor de la mare, îndeosebi Tomis, Callatis; dezvoltarea așezărilor rurale mici în interiorul podișului; *perioada migrațiilor și pierderii treptate a influenței romane* (așezările au suferit o stagnare și chiar un regres determinat de distrugerile suferite la fiecare năvălire); *secolele X și XIV* (ușoară reînviorare datorată constituirii treptate a unei formațiuni statale, influenței bizantine și dezvoltării legăturilor cu statele mediterane prin intermediul genovezilor); *perioada ocupației otomane* (sec.XVI-XIX); stagnare economică și pierderi în războaiele ruso-turce; unele colonizări de populație turcă și tătară; în sec. XIX un început de fixare a unei populații venită din zona Sibiului sau Moldova; apar și așezări perechi prin stabilirea pe dreapta Dunării a unor locuitori din satele de pe stânga (I. Popovici și colab., 1984).

După 1880, odată cu Legea pentru organizarea Dobrogei și reformele agrare s-a realizat o dezvoltare rapidă a așezărilor vechi, dar și a celor care au apărut. *În secolul XX* mai multe așezări rurale au devenit orașe (ultimele în 1989). De asemenea, se remarcă: dezvoltarea puternică până în 1960 a orașului Constanța și, în mai mică măsură, a celorlalte orașe (îndeosebi Medgidia și Tulcea); amplasarea după 1960 a unor obiective industriale în orașele porturi și în Medgidia a dus la creșterea rolului economic al acestora; dezvoltarea complexă a agriculturii însoțită de schimbări profunde în fizionomia așezărilor rurale, a determinat disponibilizarea unei părți din forța de muncă din mediul rural și fixarea ei în orașe (îndeosebi în reședințele de județ).

Așezările urbane. Sunt așezări vechi, unele chiar foarte vechi (Constanța prin Tomis și Mangalia prin Callatis din secolul VI î.e.n.; Tulcea prin Aegyssus, Cernavodă prin Axiopolis; Hârșova prin Carsium; Măcin prin Arrubium și Isaccea prin Noviodunum din perioada romană – secolul I). Au desfășurare predominant legată de Dunăre și mare, principale căi pentru schimburile economice. Realizarea drumului feroviar prin centrul Dobrogei a favorizat localitatea Medgidia, intensificarea activităților balneo-turistice a stimulat creșterea importanței orașelor din sudul litoralului, iar amplasarea unităților chimice la Năvodari a dus la apariția și dezvoltarea acestuia.

După numărul de locuitori sunt: un oraș mare - Constanța cu 348.269 locuitori în 1996; patru orașe mijlocii (între 25.000 și 100.000 locuitori în 1996 – Tulcea 97.214, Medgidia 47.567; Mangalia 44.401 și Năvodari 33.490) și zece orașe mici între 5.000 și 15.000 locuitori (Cernavodă 21.018; Eforie 9.295; Techirghiol 7.054; Hârșova 10.973; Ovidiu 12.952; Negru Vodă 5.320; Basarabi 10.995; Isaccea 5.654; Măcin 12.278; Babadag 10.769). În ultimele decenii, în toate orașele, dar mai ales în Constanța, Tulcea, Medgidia, Mangalia numărul de locuitori a crescut foarte mult (fig. 28).

Configurația așezărilor, inclusiv dezvoltarea cartierelor noi din ultimele decenii, a fost în strânsă legătură cu condițiile topografice, dar și cu rețeaua de căi de comunicațe, acestea impunând aspectul tentacular (Constanța) sau liniar (stațiunile litorale; I.Popovici și colab., 1984).

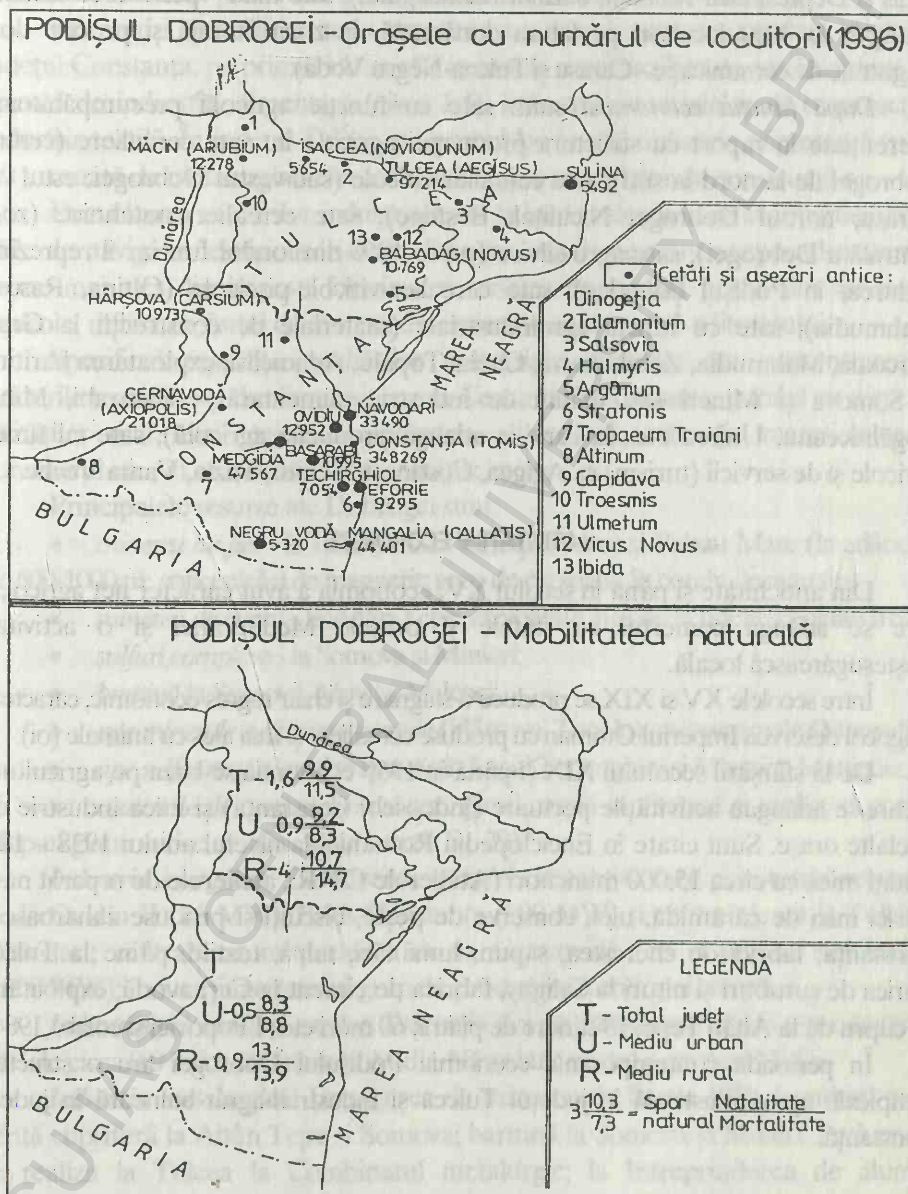
Sub raport *funcțional* se disting: orașe cu funcții complexe (Constanța și Tulcea); orașe cu funcții mixte (Cernavodă, Medgidia, Năvodari, Mangalia, în care se impun cea industrială și cea de servicii); orașe cu funcție predominant agricolă, la care se adaugă cea industrială sau de transport, de servicii (Isaccea, Măcin, Babadag, Hârșova, Ovidiu, Năvodari în prima situație; Eforie, Techirghiol în cea de a doua; Basarabi, Negru Vodă în a treia).

În cadrul orașelor mari și, în mai mică măsură, la cele mijlocii se conturează o zonare funcțională. La Constanța se disting: zona portuară din sud, est și nord; zona industrială din sud-vest; zona politico-administrativă-comercială în centru și zona rezidențială principală în nord. La Tulcea, la est și vest de zona centrală cu caracter complex (administrativ, comercial, rezidențial), se află două arii industriale.

Așezările rurale. Condițiile naturale (îndeosebi relieful de dealuri cu fragmentare mai mare în nord și de podiș în centru și sud) și particularitățile social-istorice în care au apărut așezările rurale au impus unele deosebiri.

Sub raport *morfologic* se disting: sate situate în bazinele de obârșie ale râurilor (în regiunea colinară nordică sunt mici și cu slabe perspective de extindere); sate situate în depresiuni (frecvent la marginile acestora, pe glacisuri coluviale sau pe pedimente, sunt mai mari și în general se pot extinde) în Dobrogea de Nord; sate situate la baza versanților orientați spre Dunăre sau din lungul văilor principale (sunt cele mai mari, au economie complexă și posibilități reale de dezvoltare); sate

situate pe podiș (în zona centrală a podișurilor din Dobrogea Centrală de Sud; deși au potențial favorabil extinderii, dezvoltarea lor este legată de caracterul economic și mai ales de modul de realizare a legăturilor).

T-0,6 $\frac{9,5}{10,1}$

Fig. 28

În funcție de numărul de locuitori se pot separa: sate mici sub 500 locuitori (frecvență mai mare o au cele între 100 și 300 locuitori) din sectoarele de obârșie ale văilor; sunt cele mai numeroase; sate mijlocii, între 500 și 1000 locuitori (frecvente în podiș și Depresiunea Nalbant, bazinul Babadagului); sate mari - peste 1000 locuitori (ajung și la 4000 locuitori pe latura dunăreană, în zona litorală și pe cele două magistrale de comunicație - Carasu și Tulcea-Negru Vodă).

După funcția economică sunt: sate cu funcție agricolă precumpănitoare, diferențiate în raport cu structura producției agricole în: sate cerealiere (centrul Dobrogei de la nord la sud); sate cerealier-viticole (sud-vestul Dobrogei; estul văii Carasu; nordul Dobrogei Niculițel, Beștepe); sate cerealier-zootehnice (zona centrală a Dobrogei); sate agro-silvice (peste 40% din fondul funciar îl reprezintă pădurea, în Podișul Babadag); sate cerealier-viticole-piscicole (Oltina, Rasova, Mahmudia); sate cu funcții agroindustriale (materiale de construcții la Greci, Turcoaia, Mahmudia, Zebil, Piatra, Cheia, Topalu, Adamclisi; exploatarea baritinei la Somova și Mineri sau unități de industrie alimentară – Basarabi, Mihail Kogălniceanu, Unirea etc., la care se adaugă producția agricolă); sate cu funcții agricole și de servicii (turism) ca Agigea, Costinești, Schitu, Tuzla, Vama Veche.

ACTIVITĂȚILE ECONOMICE

Din antichitate și până în secolul XV, economia a avut caracter net agricol, la care se adăuga comerțul cu statele și orașele Mediteranei și o activitate meșteșugărească locală.

Între secolele XV și XIX se produce o stagnare și chiar regres economic, caracterul ei agricol deservea Imperiul Otoman cu produse cerealiere și mai ales cu animale (oi).

De la sfârșitul secolului XIX și până în 1950 economia se baza pe agricultură, la care se adăugau activitățile portuare (îndeosebi Constanța) și mica industrie din celelalte orașe. Sunt citate în Enciclopedia României la nivelul anului 1938 – 1200 unități mici, cu circa 15.000 muncitori (Atelierele C.F.R., atelierele de reparat nave, fabrici mici de cărămidă, ulei, conserve de pește, biscuiți și produse zaharoase la Constanța; fabrici de cherestea, săpun, lumânări, talpă, textile, pâine la Tulcea; fabrica de șuruburi și nituri la Saligny, fabrica de ciment la Cernavodă; exploatarea de cupru de la Altân Tepe; 18 cariere de piatră; 60 mori etc.; I.Popovici și colab. ,1984).

În perioada contemporană, economia Podișului Dobrogei are o structură complexă: agro-industrială în județul Tulcea și industrial-agrar-balneară în județul Constanța.

Industria

Până în 1950, în structura producției industriale predomina cea dată de industria ușoară și alimentară (mai mult de 75%); în prezent, aproape 50% reprezintă valoarea producției industriei grele (mai mult în Constanța).

Pe ramuri apar diferențe în structura producției celor două județe. Astfel, în județul Constanța, pe primul loc se află industria construcțiilor de mașini (circa 1/3) urmată de industria alimentară (circa 1/4), industria materialelor de construcții și industria textilă. În județul Tulcea, pe primul loc se află industria alimentară (peste 1/3), urmată de metalurgia neferoasă, industria materialelor de construcții ș.a.

Dezvoltarea ramurilor industriale are la bază: valorificarea avantajului dat de căile de navigație lesnicioase (mare, Dunăre, canal) pentru transportul materiilor prime mai ales din import; folosirea resurselor de materii prime din sol și cele agricole; utilizarea forței de muncă; deservirea zonei turistice a litoralului.

Specificul repartiției unităților industriale este dat de: concentrarea în porturile maritime și dunărene și pe axa Cernavodă-Constanța, paralel cu dispersia unităților mai mici legate de industria alimentară, extracția materialelor de construcții etc., în orașele mici și localitățile rurale.

Principalele resurse ale Dobrogei sunt:

- *minereu de fier* - la Iulia (în curs de exploatare) și Palazu Mare (la adâncime de 600-1000 m; concentrări de magnetit; greu de exploatat în condițiile actuale);
- *minereu de cupru* - la Altân Tepe, exploatate încă de la finele secolului trecut;
- *sulfuri complexe* - la Somova și Minieri;
- *baritină* la Somova, Movila, Malcoci;
- *ape minerale sulfuroase termale* (Hârșova, Topalu), mezotermale (Mangalia);
- *ape sulfatate și nămol terapeutic* în Lacul Techirghiol și Mlaștina Mangalia;
- *materiale de construcție*: calcare, gresii, argilă caolinoasă și caolin, diatomite, nisipuri glauconitice, porfire, șisturi verzi (fig. 29).

Industria energetică. Producerea *energiei electrice* se face prin termocentralele de la Ovidiu II (36 MW), Palas-Constanța (100 MW) și centralele de la Tulcea și Năvodari; centrala atomonucleară de la Cernavodă (cu o putere instalată de 3.300 MW); în funcțiune primul grup de producere a energiei electrice.

Industria petrolului și gazelor. Extracția din platforma marină dă o producție de țiței de circa 0,9 mil.t; rafinărie la Midia-Năvodari; portul petrolier Midia.

Industria metalurgică. Extragerea de minereu de fier la Iulia (cantități mici); pirită cupriferă la Altân Tepe și Somova; baritină la Somova și Mineri. Prelucrarea se realiza la Tulcea la Combinatul metalurgic; la Intreprinderea de alumină calcinată se folosește bauxită de import - Grecia, Guineea, Turcia.

Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor. Are ca profil principal construcția de nave la Șantierul Naval Constanța (înființat în 1899 ca

atelier de reparații; dezvoltat după 1920 când se construiesc și nave mici de 1000 t și un doc plutitor; amplificat și modernizat după 1970; se adaugă un doc uscat și instalații moderne; se construiesc nave de tonaj mare de 55.000 tdw și 150.000 tdw, diferite mineraliere, petroliere, vrachiere etc.) și Șantierul Naval Mangalia (construit între 1976 și 1980 pentru mineraliere de 55.000 tdw și 65.000 tdw). Se mai realizează diverse utilaje la Constanța, Năvodari, Medgidia, Fabrica de șuruburi la Saligny, aparatură electrotehnică (motoare electrice la Tulcea, Constanța), piese și subansamble pentru tractoare (Măcin), piese de schimb pentru mașini agricole și tractoare la Medgidia.

Industria chimică. Este reprezentată de Combinatul de îngrășăminte chimice Năvodari (construit după 1954) – produce îngrășăminte fosfatice , acid sulfuric, acid fosforic și Combinatul petrochimic Midia-Năvodari.

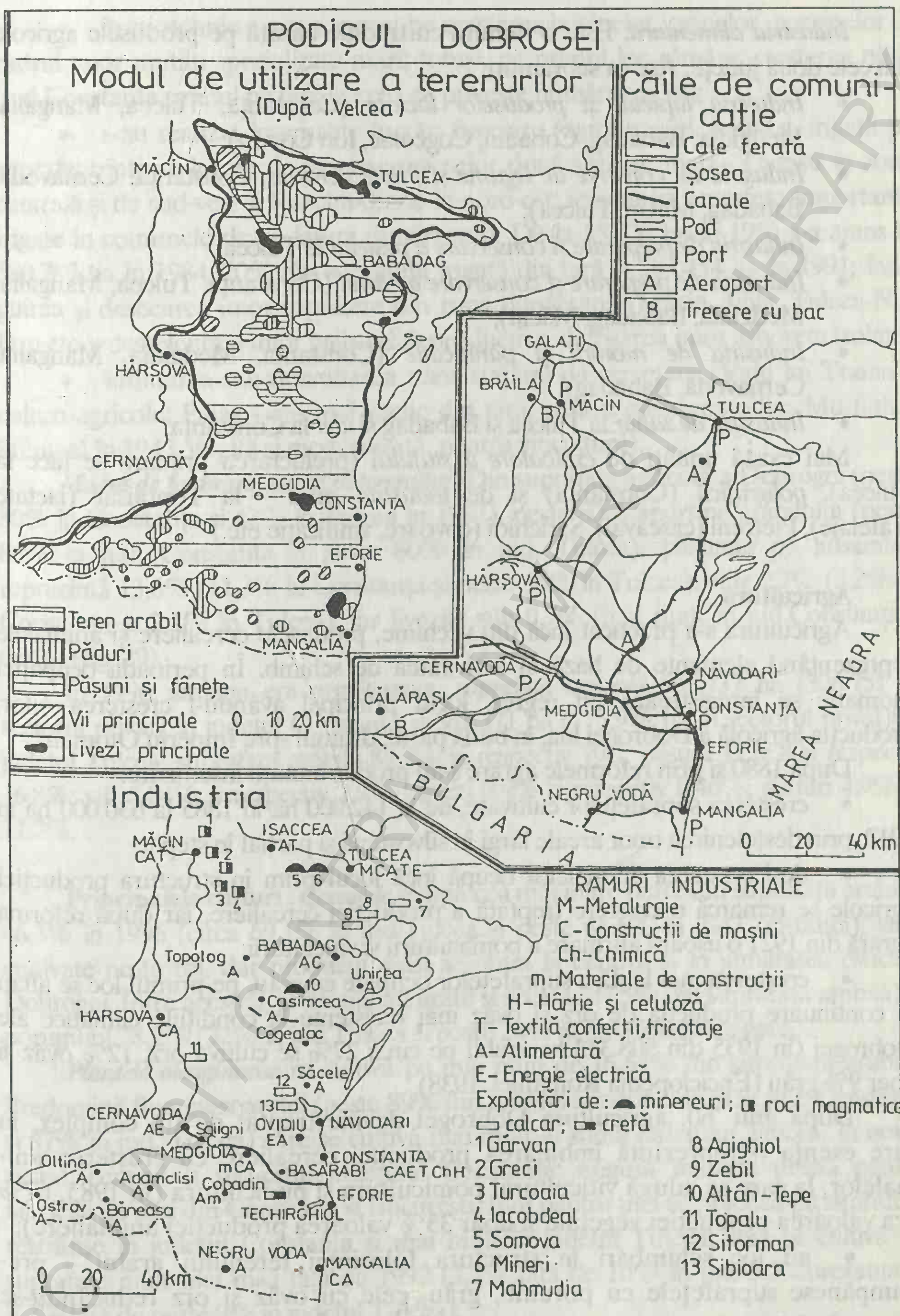
Industria de celuloză și hârtie. Existentă la Palas (Constanța) din 1959, produce celuloză din paie, hârtie, hârtie de ambalaj, mucava, imprimate pentru calculatoare.

Industria de exploatare a materialelor de construcții. Este ramură de tradiție. Se extrag: *granite* (Turcoaia, Greci, Măcin, Piatra Roșie); *porfire* (Camena, Cârjelari, Consul, Turcoaia); *cuarțite* (Cerna și Măcin); *calcare* la Sitorman (cea mai mare din țară), Sibioara, Luminița, Codru, Celea Mică, Hârșova, Topalu, Seimeni, Mircea Vodă, Istria, Târgșor etc.; *calcare dolomitice* (Mahmudia, Sarinasuf - alimentează Combinatul de la Galați); *marmură* la Parcheș (Somova), Agighiol etc.; *caolin* (Măcin).

Industria de prelucrare a materialelor de construcție. Este reprezentată de Combinatul de lianți și azbociment din Medgidia (din 1951, Fabrica de ciment Medgidia dă aproape 1/3 din producția de ciment a țării), două întreprinderi de prefabricate în Constanța și una la Tulcea, Întreprinderea de exploatare și prelucrare a cretei la Basarabi, Întreprinderea de prelucrare a marmurii și a pietrelor de construcție și o fabrică de sticlă la Tulcea și fabrici de cărămizi Mamaia-Sat și Cobadin.

Industria de prelucrare a lemnului. Este reprezentată prin unități la Constanța, Cernavodă ș.a.

Industria textilă și a confecțiilor. Are ca unități mai importante - Întreprinderea integrată din lână Constanța (din 1963, lână, țesături fine din lână, țesături din lână cu fire sintetice), *Întreprinderea de prelucrare a inului Mangalia* și fabrici de *confecții* - Constanța, Ovidiu, Tulcea. Se mai produc *covoare* la Babadag și Sarichioi și *tricotaje* la Babadag.

PODIȘUL DOBROGEI
Modul de utilizare a terenurilor
(După I.Velcea)
MĂCIN
TULCEA
BABADAG
HÂRȘOVA
CERNAVODĂ
MEDGIDIA
CONSTANȚA
EFORIE
MANGALIA
Teren arabil
Păduri
Pășuni și fânețe
Vii principale
Livezi principale
0 10 20 km
Căile de comunicație
Cale ferată
Șosea
Canale
Pod
P Port
A Aeroport
B Trecere cu bac
GALAȚI
BRĂILA
MĂCIN
TULCEA
HÂRȘOVA
CERNAVODĂ
CĂLĂRAȘI
MEDGIDIA
NĂVODARI
CONSTANȚA
EFORIE
NEGRU VODĂ
MANGALIA
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
0 20 40 km
Industria
MĂCIN CAT
ISACCEA AT
TULCEA MCATE
Topolog A
BABADAG AC
Unirea A
Casimcea A
HARSOVA CA
Cogealac A
Săcele A
CERNAVODA AE
Saligni
OVIDIU EA
NĂVODARI
MEDGIDIA mCA
CONSTANȚA CAETChH
BASARABI
Oltina A
Adamclisi A
Cobadin Am
Ostrov A
Băneasa A
EFORIE
TECHIRGHIOL
NEGRU VODA A
MANGALIA CA
0 20 40 km
RAMURI INDUSTRIALE
M-Metalurgie
C-Construcții de mașini
Ch-Chimică
m-Materiale de construcții
H-Hârtie și celuloză
T-Textilă,confecții,tricotaje
A-Alimentară
E-Energie electrică
Exploatări de: minereuri; roci magmatice
calcar; cretă
1 Gărvan
2 Greci
3 Turcoaia
4 Iacobdeal
5 Somova
6 Mineri
7 Mahmudia
8 Agighiol
9 Zebil
10 Altân-Tepe
11 Topalu
12 Sitorman
13 Sibioara

Fig. 29

Industria alimentară. Este o ramură cu tradiție bazată pe produsele agricole din cele două județe. Are ca subramuri:

- *Industria laptelui și produselor lactate* (Constanța, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Babadag, Cobadin, Cogealac, Ion Corvin);
- *Industria de conserve de legume și fructe* (Ovidiu, Constanța, Cernavodă, Babadag, Măcin, Tulcea);
- *Industria de preparare și conservare a peștelui* la Tulcea;
- *Industria de preparare și conservare a cărnii* (Constanța, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Babadag, Măcin);
- *Industria de morărit și panificație* (Constanța, Medgidia, Mangalia, Cernavodă, Babadag);
- *Industria de zahăr* la Tulcea și Babadag și *ulei* la Constanța.

Mai există unități de *exploatare a stufului* (prelucrarea primară se face la Tulcea), *poligrafică* (Constanța) și de *industria mică* - la Topraisar (lactate și atelaje), Pietreni (cașcaval), Sarichioi (covoare, vinificație etc.)

Agricultura

Agricultura s-a practicat încă din vechime, produsele cerealiere și animalele reprezentând elemente de bază în activitatea de schimb. În perioada ocupației otomane se înregistrează un regres, locul principal avându-l creșterea oilor; producția agricolă a Dobrogei lua, în bună parte, drumul spre Imperiu Otoman.

După 1880 și prin reformele agrare s-au produs mutații însemnate:

- creșterea suprafețelor cultivate, de la 142.000 ha în 1885 la 630.000 ha în 1912, prin desțelenirea unor areale largi în silvostepă și parțial în stepă;
- deși creșterea animalelor ocupă încă locul–prim în structura producției agricole se remarcă o creștere treptată a producției cerealiere, iar după reforma agrară din 1921 o ușoară afirmare a pomiculturii și viticulturii;
- creșterea mai lentă a suprafețelor ocupate cu grâu, pe primul loc se aflau în continuare producția de orz și ovăz mai rezistente la condițiile climatice ale Dobrogei (în 1935 din 508.313 ha arabil pe circa 27% se cultiva orz, 12% ovăz și doar 9% grâu (Enciclopedia României, 1938).

După anii '60, agricultura Dobrogei devine treptat de tip complex, în care esența o reprezintă îmbinarea producției cerealiere cu creșterea animalelor, la care se adugă viticultura, pomicultura și piscicultura (în 1985, 67% era valoarea producției vegetale și doar 33% valoarea producției animaliere);

- au loc schimbări în structura folosinței terenului arabil – precumpănesc suprafețele cu porumb, grâu, cele cu ovăz și orz reducându-se foarte mult;

• în zootehnie s-a pus accent pe creșterea bovinelor, ovinelor, porcinelor în cadrul unor unități specializate mari; totuși, pe primul loc rămâne creșterea oilor (jud.Constanța primul pe țară în ceea ce privește numărul de oi);

• s-au realizat însemnate lucrări funciare (agroterasări, terasări, irigații pe suprafețe întinse legate de amenajarea celor două sisteme mari - Carasu în zona centrală și de sud-vest și Razelm-Sinoe în nord-est; se adaugă suprafețe importante irigate în comunele de pe latura dunăreană). De la 15.000 ha în 1965 s-a ajuns la 580.789 ha în 1984, 20% din suprafața irigată din țară și 593.454 ha în 1991; îndiguirea și desecarea unor suprafețe din zona dunăreană (Măcin, Jijila, Tulcea-Nufăru etc.); desțelenirea unor pajiști slab productive, defrișarea unor arborete izolate;

• înființarea sau dezvoltarea unor stațiuni de cercetare (Valu lui Traian – culturi agricole; Palas - cea mai veche din țară, pentru creșterea oilor; Murfatlar, înființată în 1943, lărgită și modernizată, pentru viticultură).

Modul de folosință actual al terenului. Din suprafața agricolă a Dobrogei (peste 80% în Constanța și 42% în Tulcea în 1991), peste 80% aparține arabilului (peste 84% în jud. Constanța și peste 80% în jud. Tulcea); pășunile pe ansamblu reprezintă 13,6% (11,3% în Constanța și peste 16% în Tulcea), viile 2,7% (3,2% în Constanța și 2,2% în Tulcea), iar livezile sub 0,7% (mai mult în jud.Constanța - 0,9%) (fig. 29).

În 1996, situația era următoarea: *suprafața agricolă* 565.737 ha (326.751 în sectorul privat) în județul Constanța și 361.371 ha (175.978 ha în sectorul privat) în județul Tulcea; suprafața arabilă 84,4% și respectiv 79,7; pășuni 11,6% și respectiv 16,8%; vii 3,04% și respectiv 2,9% ; livezi 0,9% și respectiv 0,46%; păduri 4,9% și 11,2%.

Principalele culturi . *Cerealele* ocupă cea mai mare parte din suprafața arabilă, 66,3% în 1996 (circa 69,1% în jud.Tulcea și peste 64,6% în jud.Constanța); sunt cultivate peste tot, dar producții mari se obțin în centrul și în jumătatea estică a Dobrogei. Între acestea, predominau grâul și secara (27,5% din suprafața arabilă) și porumbul 28,2% (32% în jud.Tulcea și peste 26% în jud.Constanța) etc.

Plantele oleaginoase se cultivă pe mai mult de 16,54% din suprafața arabilă. Predomină floarea-soarelui (peste 89% din terenul acestor culturi în jud. Constanța și 87% în jud. Tulcea) care se cultivă mai mult în sudul județului Tulcea, în nord-vestul, centrul și sud-estul județului Constanța; asigură materia primă pentru fabricile de ulei din Constanța și București. Inul pentru ulei se practică pe suprafețe restrânse în județul Constanța și mai mult în județul Tulcea; soia se cultivă pe suprafețe mult mai mici față de 1992 (3,2% față de 10% în județul Constanța și 8,2% față de peste 9% în județul Tulcea).

Legumelor li se acordă o însemnătate din ce în ce mai mare, suprafața pe care se practică aceste culturi crescând la peste 2,8% din arabil (2,1% în județul

Constanța și 3,5% în județul Tulcea). În mod deosebit se cultivă cartofi (aproape 26% din aceste terenuri), apoi legume (60%), roșii (circa 15%), pepeni etc. Terenurile cu aceste culturi se află în jurul marilor orașe, pe latura dunăreană și pe luncile văilor mai mari.

Viticultura este favorizată de solul calcaros și climatul secetos; în 1996 au scăzut ca suprafață față de 1992, în Constanța (de la 19.070 ha la 17.289ha) și au crescut în Tulcea (de la 8.139ha la 10.565ha). Cele mai însemnate podgorii se află în bazinul Carasu (Murfatlar - cu specializare în struguri pentru vinuri desert, export, Nazarcea, pentru vinuri demisec și Medgidia pentru masă și stafide), sud-vestul Dobrogei (struguri de masă și vin), sud-estul Dobrogei (struguri de masă), Podișul Niculițel (vinuri seci), Tulcea și nord-estul Dobrogei (struguri de masă și pentru vin).

Pomicultura - deși ocupă în prezent sub 0,9% din suprafața agricolă, a înregistrat o ușoară scădere după 1989. În jud. Tulcea se practică mai mult culturile de cireș, vișin, gutui, prun, piersci (în Dealurile Tulcei și bazinul Taiței). În jud. Constanța iese în evidență bazinul pomicol Carasu cu specializare în piersici (Medgidia) și caise (Nazarcea), apoi cele din lungul litoralului (piersici) și sud-vestul Dobrogei. Aici se practică și culturi de migdal și nuci.

Creșterea animalelor. Reprezintă peste 1/3 din valoarea producției agricole; are o bază furajeră formată din pășuni, porumb pentru însilozare, lucernă pe terenurile irigate etc.

Ovinele ocupă locul întâi, creșterea lor având o îndelungată tradiție. Județul Constanța ocupă încă primul loc pe țară în ceea ce privește numărul de oi (peste 630.100 capete în 1992 și 391.600 în 1996), din care majoritatea cu lână fină și semifină (merinosul de Palas); în Tulcea 365.000 capete în 1992 și 283.600 în 1996. Numărul lor este mult inferior valorilor din 1985 (1 milion și respectiv peste 682.000 capete).

Porcinele, pe ansamblu, erau 626.000 capete în 1992 și doar 395.900 în 1996, fiind concentrate în zona Carasu-Constanța și în vecinătatea localităților Măcin, Nufăru, Babadag, Ceamulia de Jos, Zebil etc.

Bovinele cu un efectiv, în 1992, de peste 177.400 capete (peste 100.000 în jud. Constanța) au scăzut la 94.200 în 1996; sunt cuprinse mai ales în unitățile cu profil zootehnic din sud-estul Dobrogei, apoi la Albești, Poarta Albă, Amzacea în județul Constanța și Nalbant, Dăeni, Beștepe în județul Tulcea.

Apicultura are o dezvoltare mai mare (55.000 familii în 1992 și 33.000 familii în 1996) în pădurile de tei din Podișul Niculițel și Podișul Babadag, ca și în Podișul Oltinei.

Se adaugă *avicultura* (peste 5,2 milioane capete în 1992 și doar 3,35 milioane capete în 1996) îndeosebi la Moșneni, Lumina, Mineri, Cumpăna, Nalbant și *creșterea cailor* (peste 39.000 în 1992 și aproape 31.000 în 1996; herghelie de cai de rasă la Mangalia).

Căile de comunicație și transporturile

Dunărea și marea au fost importante căi de navigație încă din antichitate și au jucat în istoria poporului nostru un rol distinct în realizarea schimburilor economice. La acestea s-a adăugat rețeaua deasă de drumuri și anume cele din lungul fluviului, mării și cele două care străbăteau Dobrogea prin centru (nord-sud și est-vest); au avut un rol însemnat în asigurarea unei circulații bune între așezările dobrogene.

Până la mijlocul sec.XIX a fost o etapă lungă, cu faze în care condițiile externe au fost favorabile schimburilor și folosirii avantajului dat de poziția Dobrogei la mare și Dunăre (sec.VII î.e.n. - sec.VIe.n.; sec.X-XIX) și faze în care acest avantaj a fost în mai mică măsură utilizat sau chiar a fost neglijat (sec.XVI-XIX). De abia după liberalizarea transportului pe Dunăre (în 1829) și transformarea Dunării în fluviu internațional (1856) se creează premisele dezvoltării navigației fluviale și apoi maritime (început de amenajări portuare la mijlocul sec.XIX la Constanța).

Între 1880 și 1950 se fac pași importanți în dezvoltarea căilor de comunicație. Între momentele mai însemnate sunt: construcția căii ferate Cernavodă-Constanța (la 1860); construcția podurilor peste Dunăre și Balta Ialomiței (1895); construcția căilor ferate Medgidia-Tulcea (1911-1940); Medgidia-Negru Vodă (1911-1916); Constanța-Eforie Sud (1906-1927) și Eforie Sud-Mangalia (1927-1944); amenajarea portului Constanța și a șantierului naval (1896-1906); crearea unei flote cu nave fluviale și maritime (în 1938, flota comercială avea un tonaj de 58.204 t și 26 nave; cea mai mare parte a volumului de mărfuri era exportată prin folosirea navelor străine; la terminarea războiului – 1944 – mai erau două nave: Transilvania de pasageri și Ardealul de mărfuri; în 1950 existau 8 nave cu un tonaj total de 25.580 tdw).

După 1950, o bună parte din rețeaua de căi de comunicație a fost modernizată; s-a schimbat treptat structura schimburilor comerciale care se realizau prin porturile dobrogene. După 1996, s-au reluat lucrările de refacere a unora din căile rutiere.

Transporturile maritime. S-a produs modernizarea și lărgirea portului Constanța între 1960-1970 (spre sud prin amenajarea portului nou cu dane pentru nave de 75.000 tdw, petroliere de 65-85 și 150.000 t.d.w). În structura flotei comerciale sunt mineraliere, vrachiere, apoi petroliere și cargouri. Constanța este legată cu peste 400 de porturi din lume. Structura traficului comercial prin portul Constanța s-a modificat mult. Dacă în 1940 avea un trafic de 5,7 mil.t., în 1980 traficul a fost de 45 mil.t., din care 65% erau produse importate (petrol, minereuri, alte materii prime), 35% cele exportate (instalații, utilaje, mijloace de transport, mașini utilaje).

După 1980, s-au construit porturi noi care au preluat o parte din traficul Constanței (Mangalia - specializat în minereuri și mărfuri și Midia în petrol). În ultimii ani s-au produs mutații atât în structura flotei comerciale, cât și al volumului transportului.

Transporturile fluviale și pe Canalul Dunăre-Marea Neagră. Se realizează navigație fluvială între Ostrov și Măcin și fluvio-maritimă între Galați-Isaccea-Sulina. Există câteva porturi specializate: Mahmudia (calcare dolomitice pentru Galați), Tulcea (sector industrial, sector comercial, sector pasageri, port turistic,); Isaccea (cereale), Măcin (materiale de construcții), Cernavodă (port de intrare pe canal). *Canalul*, inaugurat în 1984, are o lungime de 64,2 km, o lățime la bază de 70-90 m; permite navigația convoaielor de 196 m lungime, 22.8 m lățime, un pescaj de 3,8 m și un deplasament de până la 5000 tdw; are două ecluze și porturi de așteptare. Pe canal, există porturile Medgidia (1,5 mil.t trafic) și Basarabi (0,7 mil.t trafic); șantier de reparații navale. Ulterior a fost construită ramura spre Midia pentru legătura cu portul petrolier: el are două canale laterale Ovidiu-Siutghiol și spre Tașaul la Lumina (calcar). Canalul este destinat îndeosebi mărfurilor grele (minereu, cocs, cărbuni, îngrășăminte). Scurtează distanța la mare cu circa 300 km, iar până la Constanța cu 440 km.

Transportul feroviar. Se face pe 460 km, din care 102 km linii duble, 77 km electrificate. Au fost construite căi ferate cu caracter industrial (Medgidia - Năvodari - Constanța; Lumina - Palas; Năvodari - Sitorman).

Rețeaua electrificată este între Agigea și Cernavodă Densitatea este de 55,6km/1000 km^2 în jud. Constanța și 8,1 km/1000 km^2 în jud.Tulcea. Sunt câteva stații complexe (Constanța, Tulcea, Medgidia) și altele specializte (Sitorman pentru calcare).

Cele două poduri noi cu 2,5 km lungime pe Borcea și Dunăre sunt folosite pentru linia dublă electrificată și transport rutier (fig. 29).

Transportul rutier. Lungimea totală a drumurilor era de 3459 km în 1996 din care 1317 km modernizați. Din acestea, 782 km sunt drumuri naționale. Podul de la Giurgeni (1970) are o lungime de 1456 m (750 m peste apă).

Valorile densității rețelei rutiere sunt de 32,1 la 100 km^2 în jud. Constanța și 14 la 100 km^2 în jud.Tulcea.

Transporturile aeriene. Sunt deservite de două aeroporturi (M.Kogălniceanu la 26km nord-vest de Constanța și Cataloi la 16 km sud-vest de Tulcea). De la M.Kogălniceanu, se realizează curse la București, Timișoara, Cluj-Napoca, Suceava, dar și curse externe.

Potențialul turistic

Regiunea dispune de un potențial natural și social-istoric, cu valențe turistice deosebite, dar specifice. Între acestea se impun litoralul, lacurile, condițiile climatice extrem de favorabile pentru o îndelungată activitate turistică (mai-octombrie), relieful ruiniform.

S-a dezvoltat și amplificat baza materială pentru turism. De la 45.000 locuri de cazare în 1960, în prezent s-a depășit cifra de 124.000 locuri, reprezentând circa

43 din capacitatea republicană. Acestea precumpănitor se află în zona sudică a litoralului (Mamaia; Eforie Nord; Eforie Sud; Saturn; Neptun; Venus; Jupiter; Olimp; Costinești; Techirghiol; Aurora; în jud.Tulcea, capacitatea de cazare este de numai 3.000 locuri (Tulcea, Măcin, Baia-Razim și cele din Delta Dunării).

SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

Majoritatea regionărilor realizate asupra teritoriului podișului dobrogean separă trei unități mari - Dobrogea de Nord, Dobrogea Centrală, Dobrogea de Sud, fiecare cu mai multe subunități (fig. 18). Există unele diferențe în denumirea subunităților, dar ele sunt mult mai mici în raport cu cele din alte podișuri.

DOBROGEA DE NORD

Este încadrată de Lunca Dunării în vest și nord care are ușoare pătrunderi în depresiuni; în est, de la Unirea limita trece pe la Zebil - Enisala (ocolind Lacul Babadag), Jurilovca-Ceamulia; în sud, urmează aliniamentul Peceneaga - Camena.

Relieful, inițial pediplenat, a fost reînălțat mai mult în jumătatea de vest și fragmentat intens în pliocen superior-cuaternar. Evoluția pliocen superior-cuaternară pe un fond petrografic divers a dus la individualizarea de pedimente. Are înălțimile cele mai mari din Dobrogea, fragmentarea cea mai bogată și asocierile cele mai diverse ale declivității. Este regiunea cea mai bine împădurită din Dobrogea (păduri de gorun, tei, carpen etc.). Aici există, pe de o parte, numărul cel mai mare de sate mici aflate în bazinele de obârșie și în lungul văilor principale, iar pe de altă parte așezări mari (peste 2000 locuitori) cu economie agricolă sau mixtă ce au largi posibilități de dezvoltare (se desfășoară pe contactul dintre dealuri și Lunca Dunării, în depresiuni și la limita cu câmpia fluvio-maritimă (Luncavița, Unirea, Topolog, Dorobanțu, Baia, Ciucurova). Majoritatea satelor au funcție agricolă axată fie pe producția cerealier-viticolă, fie pe cea cerealier-animalier-viticolă; în est se adaugă piscicultura, iar în nord-vest apicultura. La așezările mari funcția agricolă se îmbină cu cea industrială sau de servicii (Mahmudia, Somova, Mineri, Luncavița, Turcoaia, Greci etc.).

Se impun industria metalurgică (Tulcea), industria alimentară (valorificarea pe de o parte a peștelui din Deltă și apoi a produselor agricole), industria construcțiilor de mașini (ramură nouă axată pe repararea navelor de pescuit la Tulcea și utilaj agricol la Măcin), industria materialelor de construcție (exploatarea de piatră de construcție, sticlă etc.); este, în cea mai mare parte, concentrată în nord în Tulcea și în centrele limitrofe. Există unități din sectorul industriei alimentare și ușoare în comune.

În agricultură, care are un caracter complex, se remarcă unele diferențe determinate atât de folosirea terenurilor, cât și de producția realizată. Astfel, în nord-vest se impun culturile de câmp (cereale, floarea-soarelui, soia) și creșterea bovinelor la

care secundar se adaugă piscicultura; în Podișul Babadag, pe prim-plan se află creșterea animalelor și apoi culturile de câmp (porumb, secară, orz, grâu); în nord (Isaccea-Niculițel) se îmbină cultura cerealelor cu viticultura și creșterea animalelor; în nord-vest predomină creșterea animalelor și viticultura; în sud culturi cerealiere și zootehnie (oi).

Există patru orașe: *Tulcea* este anticul Aegyssus, sec.II; avea 97.214 locuitori în 1996. În prezent este centru industrial cu accent pe industria grea și alimentară; se conturează zone funcționale tipice (în vest și est industrială; în centru comercială, rezidențială, iar la Dunăre zona portuară; în sud și sud-est – pe dealurile care încadrează orașul – este zona agricolă (pomicolă, cerealieră, creșterea animalelor pentru lapte și carne); *Babadag* (Vicus Novus în epoca romană), atestat documentar la 1262 sub numele actual; centru agrar-industrial (cereale, legumicultură, creșterea bovinelor și porcine; fabrica de nutrețuri; întrepreprindere de vinificație, industrie alimentară, covoare etc.). *Măcin* (Arrubium) – punct de vamă în timpul ocupației otomane; funcții mixte: industrială (piese și subansambluri pentru tractoare; brânzeturi; vinificație; exploatarea materialelor de construcții), agricolă (grâu, porumb, viță de vie; creșterea porcinelor și a ovinelor); *Isaccea* (Noviodunum) cu funcție agrar-industrială (depozit de fermentare a tutunului; cariere de calcare și diabaz; covoare; cereale, floarea-soarelui, tutun, in, fructe).

În Dobrogea de Nord există următoarele subunități.

Munții Măcin. Sunt încadrați de Dunăre în vest și nord și de Culoarul Luncavița-Lozova în est; are cele mai mari înălțimi (patru vârfuri peste 400 m). Este alcătuit din formațiuni paleozoice, cu desfășurare în NV-SE, care s-au reflectat în relief. Climatul arid a favorizat dezvoltarea unui relief rezidual (creste pe cuarțite în poziție aproape verticală; mase de grohotișuri), scoarță de alterare groasă și culmi rotunjite (pe granite). Se separă în sectorul central - *Culmea Pricopan* (cea mai înaltă și omogenă, cu relief rezidual, cu exploatări de granite și cuarțite), *Dl. Megina-Priopcea* (vest) și *Dl. Boclugea* (est) în care se intercalează văi longitudinale sau depresiuni (Jijila, Greci, Cerna-Mircea Vodă în vest și Luncavița, Taița superioară în est).

Podișul Niculițel. Se desfășoară între văile Dunărea (N), Telița (E) - contactul cu Depresiunea Nalbant (pe aliniamentul Poșta - Nalbant - N. Bălcescu); Valea Taiței (S), văile Lazovei și Luncaviței (V). Este alcătuit din roci vulcanice (diabaze, porfire, câteva iviri de granite) și roci sedimentare triasice (calcare și gresii) cuprinse în mai multe cute orientate NV-SE și N-S. Înălțimile scad spre est și sud; către nord se termină brusc. Văile principale Telița, Taița sunt în bună măsură axate pe linii tectonice. Spre ele se desfășoară numeroase văi scurte ale căror obârșii corespund unor mici bazinete depresionare. Este o zonă încă bine împădurita în care circulația

se realizează prin culoarele depresionare din lungul văilor principale. Pe versantul nordic se află podgoria Niculițel-Sarica.

Dealurile Tulcei. Ocupă jumătatea nord-estică a Dobrogei de Nord. În alcătuirea lor se impune o culme de peste 40 km desfășurată de la vest la est, cu o înălțime medie de 80-120 m, dar în lungul căreia se ridică mai multe vârfuri rotunjite la peste 180 m altitudine. Din această culme, care se termină spre nord printr-un versant abrupt (adesea cu mai multe trepte tăiate în loess), se desprind spre sud interfluvii de tipul platourilor care coboară spre zonele joase depresionare (Nalbant, Agighiol etc.). Fizionomia reliefului este o reflectare a condițiilor structurale (diabaze și porfire, roci sedimentare cutate acoperite de depozite loessoide groase). Se impune relieful de pediment și de inselberguri.

Peste 90% sunt terenuri de cultură și pășuni; pădurea se află doar în câteva locuri (în nord și vest predomină gorunul). În sectorul nordic sunt principalele suprafețe cu livezi și viță de vie, pe când la sud terenurile cerealiere (îndeosebi porumbul).

Podișul Babadag. Se desfășoară în sudul Dobrogei de Nord de la Dunăre la Lacul Razim. Limita de nord o formează sudul Depresiunii Nalbant și culoarul Taița-Mircea Vodă, iar la sud culoarul văilor Aiorman - Slava Rusă. Geologic reprezintă un sinclinoriu cu numeroase cute secundare de care se leagă forme de relief structural (linii de cueste). Prezența rocilor calcaroase a favorizat dezvoltarea reliefului carstic. ªi aici există inselberguri și pedimente, iar în lungul văilor depresiuni de eroziune diferențială. Cele mai extinse sunt Dorobanțu (V), Babadag (E) și cele de pe Slava. Înălțimile scad de la vest (ating 400 m în Dl.Atmagea) spre SE (30-40 m la capul Dolojman deasupra Razelmului). Pădurile cu stejar brumăriu, carpen, tei etc. ocupă areale mai largi în centru și nord-vest; la exterior silvostepa a fost înlocuită cu întinse areale de culturi agricole (I. Marin, 1971).

PODIŞUL DOBROGEI CENTRALE

Se desfășoară pe aria șisturilor verzi, deci între aliniamentele faliilor Peceneaga-Camena (culoarul văilor Aiorman-Slava Rusă) și Topalu-Tașaul în sud. Ultima are contur ușor neregulat cu pătrunderi în bazinetele de la obârșia generației de văi ce aparțin de bazinul Carasu.

Structural, peste șisturile verzi urmează discordant formațiuni jurasice (calcare și conglomerate calcaroase) la care s-a putut reconstitui alcătuirea de tip recife (N. Orghidan, 1964), apoi depozite loessoide și loessuri.

În peisajul morfologic se impun cinci aspecte: podurile largi tipice regiunilor de podiș care coboară de la 250-300 m (în sectorul central-nordic) la sub 100 m (spre sud, sud-vest și sud-est) paralel cu creșterea în lățime și micșorarea gradului de fragmentare; desfășurarea radiară a văilor care se orientează spre mare, Dunăre sau Casimcea și care au obârșii largi (adesea sub formă de bazinete depresionare de

contact), un curs mijlociu adâncit și unul inferior larg, puternic aluvionat (ceairele); prezența martorilor de eroziune (frecvent de natură calcaroasă) care apar ca inselberguri flancate de pedimente; treptele de lângă Dunăre, mare și din bazinul Casimcei interpretate ca nivele de eroziune; relieful carstic din sectorul Topalu-Stupina și din bazinul inferior al râului Casimcea.

Continentalismul climatului se transpune în desfășurarea în nord a silvostepei, iar în centru și sud a stepei, amândouă fiind desțelenite în cea mai mare parte la sfârșitul sec. XIX.

Un *potențial demografic* redus exprimat printr-o rețea de așezări rurale, valori reduse ale densității populației (20-40 locuitori/km^2) și numai cinci comune cu peste 5000 locuitori. Există orașul *Hârșova* (Carsium, sec.II e.n.), cu funcții comercială, agricolă și industrială; are 10.973 locuitori (1996), două porturi (cel vechi specializat în expedierea cerealelor, iar cel nou pentru transportul de balast, nisip), o activitate industrială axată pe exploatarea materialelor de construcție, prelucrarea produselor agroalimentare și de lemn etc. Se mai impun ca centre de polarizare economico-socială comunele Stejaru (producția de pirită cupriferă de la Altân Tepe; primele exploatări la 1898), Baia (stația de flotare a piritei), Mihail Kogălniceanu (industria materialelor de construcție, alimentară, aeroportul internațional).

Agricultura reprezintă ramura economică de bază (peste 80% din suprafață fiind luată în cultură). În producția agricolă predomină cea de porumb, iar dintre plantele tehnice floarea-soarelui. La acestea, către Dunăre, se adugă viticultura, iar pe terenurile dealurilor mai înalte din nord, creșterea oilor.

Podișul Casimcei. Cea mai mare parte din teritoriu este inclus la Podișul Casimcei care are altitudinile cele mai mari, coborând de la 300 m (nord) la sub 250 m (sud); relieful corespunde pediplenei ce taie șisturile verzi; este străbătut pe centru de Casimcea; relief carstic, în sud, în calcare jurasice; pe contactele petrografice s-au individualizat bazinete depresionare cu margini glacisate; în nord, există pâlcuri de pădure, în centru silvostepă și în sud stepă; folosință agricolă și slabă populare.

Podișul Dăeni –Hârșova. La vest se află Podișul Dăeni-Hârșova sau Gârliciu cu o lățime în jur de 10-15 km, cu relief în două trepte (la 30 m și 65 m) considerate terase de abraziune (I. Rădulescu,1965) și pedimente (Gr. Posea); așezări la contactul cu Lunca Dunării și pe văile principale; peisaj agricol dominant.

Podișul Istriei. In est se găsește Podișul Istriei. Este alcătuit tot din două trepte joase (pedimente); aflat în aria de influență a Mării Negre. Peisajul de stepă a fost în mare parte înlocuit de cel agricol. Există areale mici cu soluri și vegetație de sărătură sau cu exces de umiditate (I. Marin, 1971).

Se desfăşoară la sud de aliniamentul faliei Topalu-Taşaul. Structural, se suprapune platformei Dobrogei de Sud în care peste cristalinul proterozoic mai importante sunt calcarele cretacice şi sarmaţiene, iar la suprafaţă mantia de loess. Mişcările neotectonice cuaternare au ridicat sectorul sud-vestic mai mult, determinând înălţimile actuale (150-200 m), caracterul antecedent al majorităţii văilor dunărene şi indirect fragmentarea mai accentuată a acestui sector.

În *relief* se impun, pe de o parte, interfluviile plate, cu lăţimi de zeci de kilometri în centru şi care cad altimetric mai lin spre nord şi est şi brusc către nord-vest şi vest. Al doilea aspect îl introduc văile care sunt evazate la obârşii şi care în aval se adâncesc treptat (cele mari creează un fel de canioane în loess şi în placa de calcar) şi se lărgesc căpătând uneori şi caracter depresionar. Versanţii la văile mari se termină prin glacisuri.

În Dobrogea de Sud, cumpăna de ape cu desfăşurare nord-sud se află la 8-10 km vest de ţărm urmărind un şir de înălţimi joase (sub 100 m). Faţă de aceasta, reţeaua de de râuri cu regim net intermitent se desfăşoară spre vest nord-vest şi est. Cele care ajung la Dunăre se termină în limanuri fluviale, iar cele dinspre mare în lagune sau limanuri fluvio-maritime.

Dinamica actuală este diferită. În SV (Podişul Oltinei) eroziunea torenţială se îmbină cu sufoziunea, tasarea, alunecările, spălarea areolară; în est precumpănesc procesele marine la care se adaugă tasarea; în centru mai importante sunt şiroirea, spălarea în suprafaţă, tasările şi procesele carstice.

Climatul continental arid a favorizat dezvoltarea stepei; doar în SV există un areal mai larg de păduri de cvercinee.

Intervenţia antropică a avut un rol deosebit în modificarea peisajului natural (desţelenirea stepei şi silvostepei; îndiguiri, desecări, irigări, cariere etc.).

Caracteristicile demografice sunt diferite în cadrul a trei sectoare. În SV (Podişul Oltinei) densitatea aşezărilor este mai mare, iar comunele depăşesc 3000 locuitori; în centru (Podişul Cobadin) satele sunt mai rare şi numărul de locuitori mai mic; în nord (valea Carasu) şi pe litoral sunt aşezările cele mai extinse; aici se află şi cele nouă oraşe.

Cernavodă (vechiul Axiopolis roman), în prezent cu peste 21.000 locuitori. Important port la capătul canalului, cu unităţi de industrie alimentară; din 1995 o însemnată bază de energie electrică prin centrala atomo-nucleară.

Medgidia (în evul mediu se numea Carasu); oraş de la mijlocul secolului XIX în 1996 avea 47.567 locuitori; este cel mai însemnat centru al industrei materialelor de construcţii (lianţi şi azbociment), apoi utilaj agricol, unităţi de industrie alimentară, confecţii, pielărie şi încălţăminte. În zonă există însemnate suprafeţe cu vii şi livezi de piersici. Prin construirea canalului aici s-a amenajat un port cu profil complex.

Constanța (Tomis, sec.VI î.e.n.), cu 348.269 locuitori, în 1996. Funcția economică principală este cea de transport (al șaptelea port din Europa) cu un volum anual de trafic de peste 50 mil.t. Principal nod feroviar, rutier al Dobrogei. În structura producției industriale - pe primul loc se află șantierul naval, apoi industria textilă (stofe de lână), industria celulozei și hârtiei etc.; ea este concentrată în vest în lungul căii ferate și în zona portului.

Prin portul Constanța se realizează 2/3 din volumul comerțului exterior al țării noastre. Deosebit de importantă este funcția balneo-turistică realizată prin mulțimea obiectivelor din oraș și din Mamaia. Se conturează clar zone funcționale tipice.

Eforie (primul stabiliment 1898 „Movilă", 1928 Carmen Sylva; 1948 V.Roaită) din 1966 a devenit oraș prin unirea cu Eforie Nord (dezvoltat în jurul stabilimentului de la 1901). Azi are peste 9.295 locuitori; funcția principală este cea balneoturistică; capacitate de cazare de peste 25.000 locuri; urmează funcția agricolă axată pe cultura cerealelor, legumelor și fructelor;

Techirghiol (cea mai veche așezare balneară 1892-1896); capacitatea actuală 3.500 locuri; funcție agro-balneară;

Mangalia (Callatis, sec.VI î.e.n.; în timpul ocupației turcești Pancale, Pangale). Peste 44000 locuitori; funcție industrială (șantierul naval, topitoria de in și cânepă) și funcție balneoturistică (amenajările din oraș și toată zona nordică pînă la Olimp).

Năvodari (în trecut Caracorum); în 1953 este construit Combinatul chimic; în 1968 este declarat oraș. În vecinătate se află Combinatul Petro-Midia și zona balneară.Din 1989 au devenit orașe localitățile *Ovidiu* și *Negru Vodă*.

Economia are caracter complex. *Agricultura*, ramură tradițională, îmbracă forme diverse. Culturilor cerealiere li se adaugă viticultura, pomicultura, creșterea oilor și a bovinelor. Sistemul de irigații Carasu se întinde pe cea mai mare parte a acestei regiuni agricole.

Industria este legată de centrele situate în lungul axei Cernavodă-Constanța și în orașele mari de pe litoral. Este axată pe industria construcțiilor de mașini, chimică, materiale de construcții, alimentară și textilă etc.

Marea, Canalul și Dunărea, la care se adaugă rețeaua feroviară și rutieră asigură (mai ales în jumătatea de nord și pe litoral) o intensă activitate de transport.

Turismul, în forme variate, contribuie din plin la dezvoltarea economică a acestei regiuni.

Se împarte în Podișul Medgidia (în nord), Podișul Oltinei (SV), Podișul Cobadin (centru) și Podișul Mangaliei (E).

Podișul Medgidiei

Are cea mai mare desfășurare (de la Dunăre la mare), situându-se la 80-100 m, cu relief de podiș în nord și de boturi de deal spre Dunăre și valea Carasu; grosimea mare a loessului favorizează procese de sufoziune, tasare, iar pe

versanții văilor principale șiroire și torențialitate, surpări etc.; valea Carasu care îl străbate de la est (la 4 km de mare) la vest, este largă, peisajul natural fiind aproape în întregime schimbat (culturi cerealiere, viticole, pomicole; canalul și sistemul de irigații); este o unitate bine populată cu așezări mari și economie cu caracter complex.

Podișul Oltinei. Aflat în sud-vestul Dobrogei are altitudinile cele mai mari (peste 180 m); este fragmentat de văi înguste orientate SE-NV; se deschid către Dunăre unde *râurile* (care în amonte sunt seci), în spatele unor baraje de aluviuni dunărene, au dat limanuri; relief de platouri pe calcare sarmațiene și loess: spre Dunăre există terasa levantină (descrisă de C. Brătescu), păduri de cer, gârniță și multe specii sudice, apoi silvostepa cu specii de stejar termofile și stepa, ultimile în mare măsură înlocuite de culturi de viță de vie, porumb.

Podișul Cobadin. Situat în sectorul central-sudic, are altitudini de 150-180 m, relief de platouri pe calcare sarmațiene separate de văi seci; există un relief carstic variat (multe forme fosilizate; la suprafață depresiuni carstice – Negru Vodă). O regiune agricolă importantă.

Podișul Mangaliei. Cunoscut în unele lucrări geografice sub numele de *Litoralul de la sud de Constanța*, este o unitate joasă (sub 50 m) în care se impun platourile pe calcare sarmațiene și loess, văi scurte care se termină în limanuri fluvio-maritime, faleze și plaje înguste. Influența mării în caracteristicile climatice este determinantă. Peisajul natural de stepă a fost aproape în întregime schimbat cu unul agricol diversificat (culturi cerealiere, vii, livezi de piersici). Există multe așezări înșirate în vecinătatea țărmului cu economie mixtă. Se impun Constanța, Mangalia și stațiunile balneoclimaterice.

BIBLIOGRAFIE

Basarabeanu, N., Marin, I., 1978, *Asupra evoluției reliefului Dobrogei*, St. de geogr., Univ. București.

Brătescu, C., 1928, *Pământul Dobrogei*, în vol. jub. „Dobrogea", An. Dobrogei, IX, 1.

Brătescu, C., 1943, *Oscilațiile de nivel ale apelor și bazinului Mării Negre în cuaternar*, B.S.R.R.G., LXI.

Breier, Adriana, 1978, *Lacurile de pe litoralul românesc*, Editura Academiei, București.

Conea, Ana, 1978, *Formațiuni cuaternare în Dobrogea*, Editura Academiei, București.

Coteț, P., 1969, *Dobrogea de Sud, geneză și evoluție*, St. geografice asupra Dobrogei, București.

Doniță, N., 1969, *Vegetația Dobrogei ca fenomen geografic*, St. geografice asupra Dobrogei, București.

Herbst-Rădoi, Athena, 1967, *Aspecte geografice în dezvoltarea satelor din Dobrogea, cu privire specială asupra mărimii lor*, S.U.B.B., St. geol.-geogr., 2, Cluj.

Herbst-Rădoi, Athena, 1972, *Aspecte geografice privind tipizarea funcțională a orașelor dobrogene după structura populației active*, St. cerc. de geogr. aplicată a Dobrogei, Constanța.

Iana, Sofia, 1965, *Aspecte fitogeografice în Dobrogea de Sud*, A. Universității Buc., XIV, 1, sr. șt. nat.

Iana, Sofia, Marin I., 1972, *Contribuții la studiul biotopurilor din Dobrogea*, St. cerc. geogr. aplicată a Dobrogei, Constanța.

Iancu, M., 1966, *Considerații fizico-geografice asupra Dobrogei maritime*, S..S.N.G., Bibl. geogr., 4.
Ielenicz, M., 1988, *Terasele din Dobrogea*, A. Universității București, Geogr.
Ielenicz, M., *Litoralul românesc - caracteristicile reliefului*, vol. Probleme speciale de geomorfologie, II, Univ. București.
Marin, I., 1971, *Cauze ale retragerii și degradării pădurilor din Dobrogea*, A. Universității București, șt. nat., XX, 3.
Marin, I., 1973, *Forme legate de structură în Podișul Babadag*, St. cerc. geogr. aplicată a Dobrogei, Constanța.
Mihăilescu, V., 1937, *Asupra geomorfologiei Dobrogei*, B.S.R.R.G., LV.
Norton, A., 1930, *Question de morphologie dobrogéene*, Paris.
Orghidan, N., 1964, *Valea Casimcei. Observații geomorfologice*, Lucr. Inst. speol. „E. Racoviță", I-II.
Popovici, I., Grigore, M., Marin, I., Velcea, I., 1984, *Podișul Dobrogei și Delta Dunării*, Editura Științifică București.
Posea, Gr., 1981, *Pediments in Romania*, Rev. roum. géogr., 24.
Posea, Gr., Popescu, N., Ielenicz, M., 1982, *Morfologia litoralului romanesc la sud de Constanța*, Terra, 4.
Rădulescu, I., 1965, *Podișul Casimcea*, St. cerc. G.G.G., Geogr., 12, 2.
Roșu, Al., 1969, *Observații geomorfologice pe latura de nord a Dobrogei*, St. cerc. geogr. aplicată a Dobrogei, Constanța.

6

PODIȘUL GETIC

AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI LIMITELE

Se desfășoară pe cca 13.950 km^2 (5,9% din teritoriul României) constituind o treaptă între munți, Subcarpați și câmpie.

În anul 1946, V.Mihăilescu realizează prima prezentare geografică a regiunii, cu accent pe elementele reliefului, căreia îi dă numele de „Piemontul Getic", ținând seama de structura formațiunilor de suprafață și evoluția ei. Anterior, G.Vâlsan, în „Câmpia Română", a folosit pentru diferite subunități ale podișului, vecine câmpiei, denumirile de platformă (Platforma Cândești, Platforma Cotmenei) sau coline (Colinele Olteniei). În anul 1957, P.Coteț în studiul „Câmpia Olteniei" folosește denumirea de podiș pentru unitățile de la nord și descrie detaliat limita dintre aceasta și câmpie. După 1960, cele două denumiri – „Piemontul Getic" și „Podișul Getic" – sunt folosite concomitent insistându-se, în prima situație pe geneza și evoluția regiunii, iar în a doua pe caracteristicile peisajului. S-au scris mai multe studii (Piemontul Cândești, Dealurile Coșuștei), o monografie economică și numeroase articole.

Limitele nu sunt clare decât pe alocuri; în rest apar fâșii de tranziție. În *nord-vest*, față de Podișul Mehedinți trecerea se realizează pe aliniamentul localităților Gura Văii-Bala-Comănești. În lungul lui există bazinetele depresionare de contact, șei largi, deosebiri nete sub raportul structurii și alcătuirii geologice, utilizării terenurilor, tipurilor de așezări.

În nord, între *Motru și Dâmbovița*, trecerea la Subcarpați se face uneori destul de clar, dar de cele mai multe ori ezitant datorită strânsei evoluții comune. Este descrisă în studiile realizate de Al.Roșu (1968), L.Badea (1968), D.Paraschiv (1968) etc. Astfel, între văile Motru și Gilort limita se află (după Al.Roșu) pe dreapta Tismanei și a Jiului (până la Peșteana), stânga văii Cioiana până la Târgu Cărbunești și este impusă de trecerea de la o structură cutată ce dă dealuri pe anticlinale și depresiuni pe sinclinale la una monoclinală (în podiș) marcată de un versant cuestic cu pantă mare, orientat spre nord și fragmentat de torenți și alunecări.

De la Gilort și până la Bădeni pe Olt contactul (L.Badea) este ambiguu, neexistând prea multe elemente de separare între cele două unități. Are un mers în zig-zag cu înaintări spre nord pe interfluvii; unește bazinetele depresionare (aflate

la confluențele principale, fiind dominate în sud de versanții abrupți cuestici împăduriți ai podișului) și trece prin șei înalte pe interfluvii.

La est de Olt, limita urcă pe văile Sâmnic, Topolog spre Curtea de Argeș, iar de aici pe la Schitu Golești (Râul Târgului) și Oncești (pe Dâmbovița) unde se află, în general, pe contactul dintre formațiunile pliocen-superioare (ale podișului) și cele paleogen-pliocene (ale muscelelor subcarpatice), cu structură monoclinală diferită ca alcătuire și pe care se realizează procese dinamice extrem de variate.

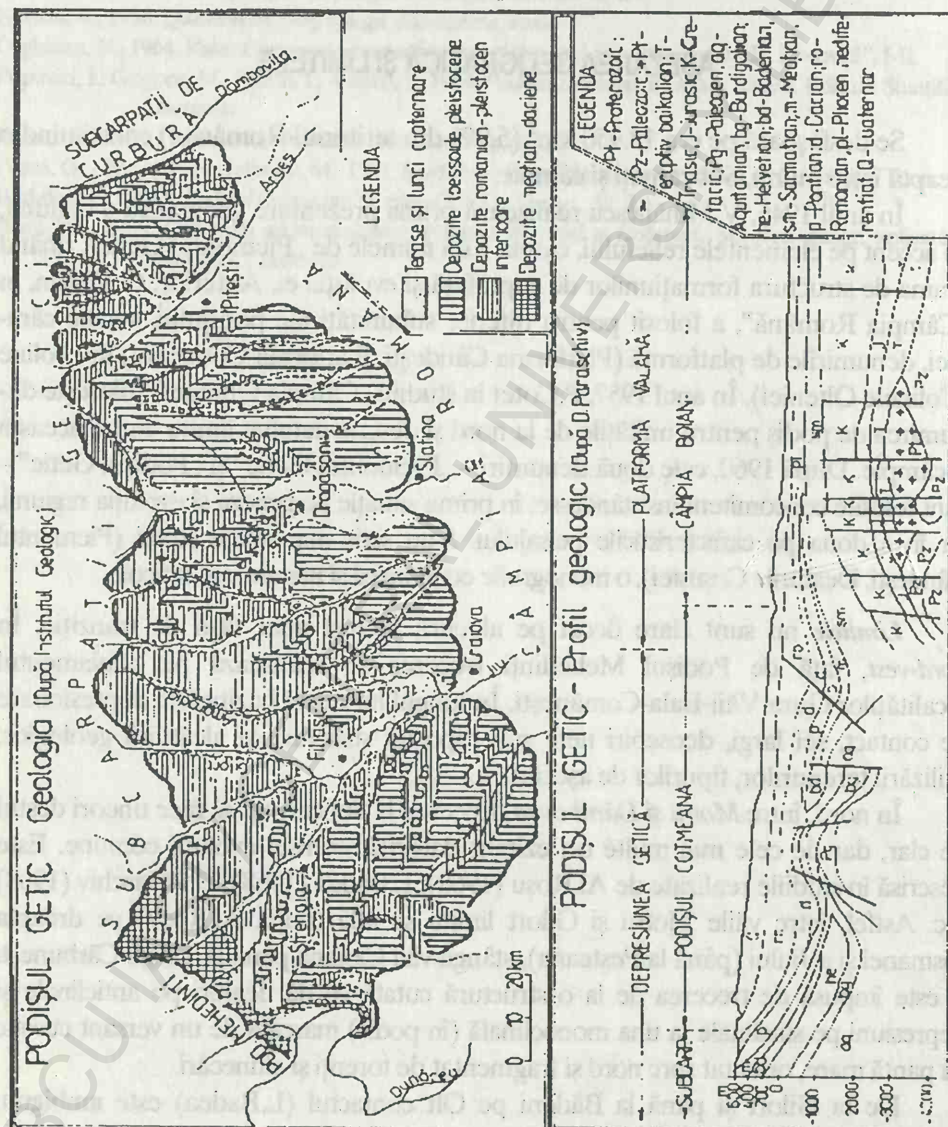

Fig. 30

Și *limita față de Câmpia Română* în multe sectoare este dificil de trasat datorită strânselor relații de evoluție dintre ele în cuaternar. Dacă de la Hinova (pe Dunăre) până la valea Desnățuiului limita este clară (contactul este marcat de o pantă abruptă de natură erozivă) la est, spre Craiova și de aici la Balș-Slatina-Costești-Pitești este dificil de indicat, trecerea făcându-se pe nesimțite. La est de Argeș până la Dâmbovița, Podișul Cândești se termină brusc deasupra câmpiei. În est, podișul se extinde până la valea Dâmbovița aceasta separându-l de Subcarpații de Curbură.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ȘI EVOLUȚIA PALEOGEOGRAFICĂ

Se suprapune peste două unități structurale separate de falia pericarpatică (Pitești – Filiași – Strehaia – Drobeta Turnu Severin). În nord, se află Depresiunea Getică (avanfosa carpatică). Aceasta s-a format la începutul neozoicului în fața Carpaților Meridionali (aflați în ridicare), are *fundament* carpatic, dar și de platformă alcătuit din roci cristaline și roci granitice. În sud, este Platforma Valahă din șisturi mezometamorfice străbătute de granite și alte magmatite proterozoice (fig. 30). Peste ele se află o *suprastructură sedimentară* acumulată în cadrul mai multor cicluri de sedimentare (fig. 30).

Până la finele miocenului acestea au fost predominant carbonatice, ulterior au căpătat caracter molasic cu elemente precumpănitor carpatice (gresii, argile, nisipuri, pietrișuri etc.). Dacă mișcările tectonice de la începutul *paleogenului* au creat Depresiunea Getică, cele de la finele *miocenului* cutează depozitele acesteia și le împing spre sud (pe platformă) mascând linia de fractură pericarpatică. Ulterior, în toată regiunea se acumulează strate (argilo-nisipoase, nisipoase, nisipo-argiloase) care au desfășurare orizontală sau slab monoclinală. Lacul, extins de la marginea Carpaților la începutul *pliocenului*, se retrage ulterior spre sud, râurile carpatice depun la finele acestei perioade conuri aluvionare extinse (Pietrișuri de Cândești). În *pleistocen*, ridicarea intensă a Carpaților se răsfrânge și asupra regiunilor vecine pe care le antrenează exondându-le treptat. În sudul Carpaților Meridionali apare o vastă câmpie piemontană care în a doua parte a pleistocenului și în *holocen* a fost tot mai mult ridicată și totodată fragmentată luând înfățișarea unui podiș.

Relieful

Caracteristici morfografice și morfometrice. Podișul Getic se desfășoară ca o treaptă între Carpați, Subcarpați și câmpie având o lățime ce variază între 18-20 km în Podișul Cândești și 40-45 km în Podișul Olteţului.

Interfluviile sunt netede, au lățime ce crește de la nord (sub 1 km) spre sud (câțiva kilometri); spre Subcarpați, unde altitudinile sunt mai mari, fragmentarea

torențială este mai intensă și reduce uneori podurile interfluviale la culmi și vârfuri rotunjite. Către sud, interfluviile sunt mai puțin înalte, mai slab fragmentate, impresionează prin netezire de unde și numele de platformă care le-a fost atribuită.

Versanții sunt abrupți, concavi, tăiați în pietrișuri și nisipuri slab cimentate în nord (aici au caracter de cueste) și în depozite leossoide în sud. Baza lor este acoperită de materiale coluvio-proluviale care uneori înaintează până aproape de jumătate.

Văile autohtone aparțin la trei generații: prima își are obârșia la contactul cu Subcarpații sau în cadrul acestora, a doua la altitudinile de 350-450 m (centrul podișului), iar cea mai nouă în vecinătatea câmpiei. La acestea se adaugă văile alohtone (largi) care separă marile subunități. Toate relevă faze evolutive ce se coroborează cu extinderea uscatului spre sud în a doua parte a cuaternarului.

Cele mai mari văi se remarcă prin lărgirea treptată a culoarelor de vale de la nord la sud, albii majore în una-două trepte, în raport de care se desfășoară bilateral sau alternant mai multe nivele de terasă.

Înălțimile cele mai mari se află la contactul cu Subcarpații, dar cresc ca valoare de la vest la est (300 m în Dealurile Coșuștei, 400 m în Gruiurile Jiului, peste 500 m în Podișul Olteţului și Podișul Cotmenei, peste 700 m în Podișul Cândești). Valoarea cea mai ridicată (745 m) este în Dealul Perilor din Podișul Cândești. Altitudinile minime sunt în culoarele văilor principale (Olt, Jiu, Argeș) și în sud la contactul cu câmpia (sub 200 m).

Vârfurile și podurile culmilor ce depășesc 500 m înălțime se desfășoară pe cca 3%, cele aflate la altitudini cuprinse între 300 și 500 m însumează 30%; reliefului dezvoltat între 200 și 300 m îi revine 40%, iar sub 200 m circa 27% (1,3% sub 100 m la contactul cu Câmpia Olteniei). Luând ca reper curba de nivel de 300 m se poate separa un sector nordic mai înalt (33%) unde *fragmentarea* este mai intensă (peste 1 km/km^2), iar energia de relief este sub 50 m (fig.31).

Ca urmare a fragmentării accentuate, în treimea nordică versanții au expuneri diferite, pe când în centrul și sudul regiunii vor avea două direcții - estică și vestică.

În afara *declivităților* locale date de fragmentare, în Podișul Getic se impun: căderea lentă spre sud, în concordanță cu retragerea apelor lacului în pleistocen și cu ridicarea ușoară a părții nordice; unele înclinări regionale spre SV sau SE ca urmare a unor bombări (Podișul Strehaiei, Podișul Cotmenei) impuse de acumularea unor conuri bogate de pietriș și nisip sau de ridicări ușoare a unor blocuri din fundament. Ele se reflectă în orientarea generațiilor de văi în aceste locuri.

Treptele de relief. Podișul Getic a rezultat prin ridicarea în pleistocen a unei câmpii piemontane acumulată în villafranchian-pleistocen inferior. Modelarea s-a înfăptuit într-un interval de timp scurt și a dat trei-patru generații de văi a căror evoluție a fost condiționată de: variația mecanismului eroziune-acumulare în fazele

reci sau calde (umede ori uscate) ale climatului de la finele pleistocenului și din holocen, retragerea lacului spre sud și est și ridicarea părții nordice din vecinătatea Subcarpaților.

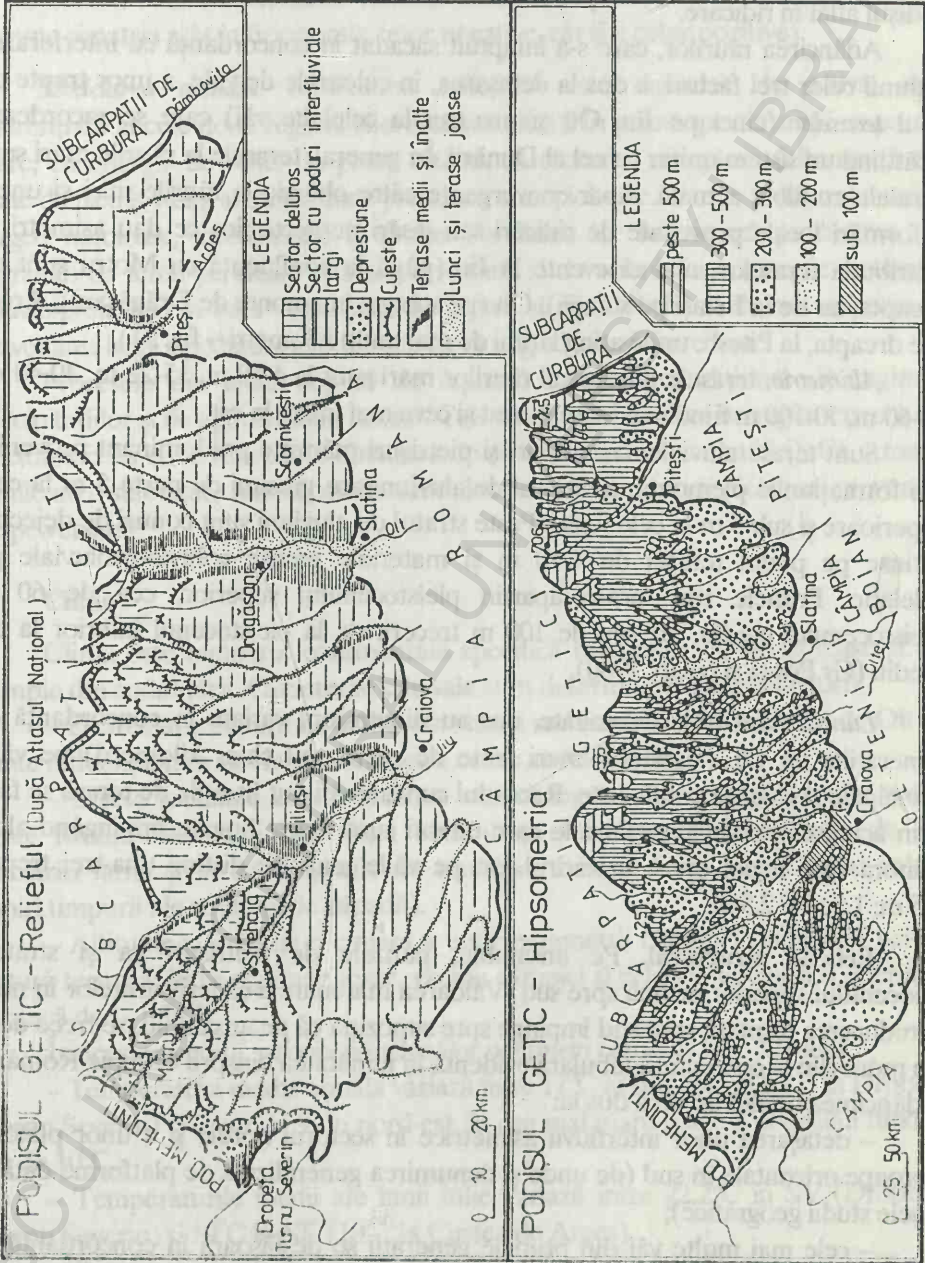

Fig. 31

Primele culoare de vale pe câmpia piemontană, apărută în pleistocenul superior, au fost create de râurile carpatice și de către Dunăre (în formare de la vest la est). La acestea, ulterior, s-au mai adăugat și altele cu obârșii în Subcarpați sau în podișul aflat în ridicare.

Adâncirea râurilor, care s-a înfăptuit sacadat în concordanță cu interferarea acțiunii celor trei factori, a dus la detașarea, în culoarele de vale, a unor trepte de tipul ***teraselor*** (cinci pe Jiu, Olt și una-trei la celelalte văi) care se racordează alcătuind un sistem unitar cu cel al Dunării. În general, terasele la râurile mari sunt paralele cu albia actuală. Apar convergențe către obârșie la râurile mici și unele deformări locale provocate de ridicări sau lăsări neotectonice ce dau asimetri în distribuția teraselor, mai elocvente la Jiu (până la confluența cu Motru sunt pe dreapta, iar de la Filiași pe stânga), Olt (pe stânga, în amonte de Drăgășani), Argeș (pe dreapta, la Pitești, unde ating lățimi de mai mulți kilometri – fig. 31).

Altimetric, terasele din lungul râurilor mari sunt la 4-10 m, 15-22 m, 30-40 m, 40-60 m, 70-100 m fiind mai joase în vest și ceva mai înalte în est.

Sunt terase aluviale, cu nisipuri și pietrișuri mărunte predominant provenite din formațiunile piemontane. Stratul de aluviuni are grosimi de peste 5 m la cele superioare și sub 5 m la cele joase. Peste stratul de aluviuni sunt conuri de dejecție, extinse pe podul terasei de 4-10 m și materiale groase coluvio-proluviale pe celelalte. Primele trei terase aparțin pleistocenului superior, cea de 60 m pleistocenului mediu, iar cea de 100 m trecerii de la pleistocenul inferior la cel mediu (Gr.Posea și colab. 1980).

Luncile sunt bine dezvoltate, dar au dimensiuni variate în concordanță cu generațiile de văi. Au lățimi mari (sute de metri sau chiar kilometri) pe văile principale și chiar la confluențe. Racordul cu versanții sau frunțile de terasă se face prin acumulări coluvio-proluviale care uneori sunt foarte bogate împingând albia minoră spre malul opus. În cadrul lor, pe văile mari, se disting una-trei trepte: 0,5 m; 1,5 m și 2,5 m.

Relieful structural. Pe ansamblu, pânzele de pietrișuri ca și stratele pliocenului superior înclină spre sud. Valoarea mai mare a căderii stratelor în nord și reducerea treptată spre sud împinge spre supoziția că pe ansamblu, se trece de la un monoclin la o structură tabulară evidentă în jumătatea dinspre Câmpia Română. Adâncimea rețelei de văi a dus la:

– detașarea unor interfluvii asimetrice în sectorul nordic și a unor platouri aproape orizontale în sud (de unde și denumirea generalizată de platforme dată în unele studii geografice);

– cele mai multe văi din primele generații se desfășoară în concordanță cu sensul înclinării stratelor;

– individualizarea locală, în sectorul nordic monoclinal, a unor forme de relief structural (cueste, cueste unghiulare la contactul cu Subcarpații sau pe văi secundare orientate spre est sau vest; văi obsecvente, subsecvente etc. – fig. 31);

– în sud sunt caracteristice formele întâlnite în podișurile tabulare (la care se impune simetria atât în fizionomia celor negative, cât și a celor pozitive).

Modelarea actuală. Modelarea reliefului este deosebit de activă, dar diferențiată în cele două regiuni (nordică și sudică). În prima, pe versanții cu pantă mare, cu energie de relief de peste 100 m, cu alcătuire complexă (alternanță de strate de pietriș, nisip, argile) și unde presiunea antropică este mare se produc alunecări, curgeri noroioase, torențialitate și șiroire. Asocierea lor favorizează producerea de degradări de teren pe areale extinse pe versanți și de acumulări bogate de materiale coluvio-proluviale la baza versanților. În centru și sud, relieful mult mai aplatizat și dezvoltarea largă a podurilor interfluviale fac ca degradările să fie reduse.

Procesele din albie depind de regimul scurgerii condiționat de regimul precipitațiilor și de aportul solid lateral. Cele mai multe râuri au un regim extrem de fluctuant ceea ce se reflectă în dinamica de albie (eroziune, acumulări). Ca urmare albiile au o stabilitate redusă, multe sunt „înecate" de nisipuri și pietrișuri provenite de pe versanți.

Clima

Clima este temperat continentală specifică regiunilor de podiș joase și de câmpie din sudul țării. Caracteristicile sale sunt determinate de trei factori:

– O circulație extrem de activă din vest și sud (sud-vest); doar la est de Olt se simte influența, mai ales iarna, a maselor estice anticiclonale;

– Efecte foehnale în extremitatea vestică legate de circulația aerului vestic peste Munții Banatului și Podișul Mehedinți și sesizate până aproape de Jiu (încălziri iarna și în anotimpurile de tranziție, toamne lungi, secetoase și calde, topiri timpurii ale stratului de zăpadă).

– Altitudinea impune o etajare a unor parametrii climatici (îndeosebi cei de natură termică; între regiunile joase, vecine câmpiei și cele înalte există o diferență termică de $1–1,5^0C$).

În aceste condiții, *valorile principalilor parametri climatici* (fig. 32) sunt:

– Temperatura medie anuală variază între 11^0C în sud-vest ($11,9^0C$ la Drobeta Turnu Severin) și în jur de 9^0 în nord-est, în cea mai mare parte a podișului fiind în jur de 10^0C.

– Temperaturile medii ale lunii iulie variază între $22,2^0C$ în SV (Drobeta-Turnu Severin) și 19^0C în NE ($18,7^0$ la Curtea de Argeș).

– Temperaturi negative iarna, dar moderate valoric ($-0,9^0C$ la Drobeta-Turnu Severin) și $-2,5^0$, -3^0C în nord-est. Înghețul la sol se produce în 140–150 zile, fiind

posibil la vest de Olt între jumătatea lui noiembrie și finalul lui martie, iar la est între finalul lui septembrie și mijlocul lunii aprilie.

– Primăvara este timpurie în vest (la mijlocul lunii februarie) și întârziată cu cca două săptămâni în est.

– Verile sunt calde, umede în nord (precipitații în jur de 100 mm) și mai uscate în vest; în sud, la contactul cu câmpia, se produc secete.

– Toamnele sunt calde, lungi și secetoase (septembrie este cea mai secetoasă lună).

– Precipitațiile anuale variază între 500 mm în sud și aproape 800 mm în N, NE. La vest de Olt se produc două căderi maxime: primăvara în aprilie-iunie, cu o medie de peste 100 mm/lună și toamna - finalul lunii noiembrie, cu o cantitate medie, apropiată, de aproximativ 100 mm; al doilea maxim, care este impus de circulația mediteraneană, nu se manifestă la est de Olt.

– Ninsorile se produc în cca 20 de zile, dar stratul de zăpadă, cel puțin în sud și sud-vest, nu se păstrează decât 15-20 de zile; la vest de Olt, frecvența activității ciclonale mediteraneene impune ploi, lapoviță și, în mai mică măsură, ninsori. Decembrie, ianuarie, februarie sunt luni reci, dar umede.

Deci, sub raport climatic, se delimitează mai întâi *un sector vestic* (dincolo de Olt) aflat atât sub directa influență a activității ciclonale mediteraneene, cât și a producerii influențelor fœhnale. Se caracterizeaz ă prin al doilea maxim al precipitațiilor, toamne calde și uscate, un interval mai scurt de îngheț, precipitații solide reduse. Al doilea *sector, cel estic*, resimte infuența maselor de aer continental estice (mai ales iarna); precipitațiile sunt mai puține și au un singur maxim; la contactul cu câmpia luna august este aridă. În al doilea rând, diferențe semnificative (termic de 1–1,5°) apar și între regiunile sudice (mai calde și mai secetoase) și cele nordice (mai umede și mai răcoroase) sau între culoarele de vale și podurile interfluviale.

Apele

Există o rețea bogată de râuri autohtone și mai multe râuri mari alohtone care pe ansamblu se desfășoară în concordanță cu panta generală a reliefului de la N la S, sau de la NV la SE; sunt unele centre de convergență hidrografică (Filiași, Pitești).

Râurile aparțin la mai multe bazine hidrografice care au pondere diferită (Jiu 37,7%; Olt 28,5%; Argeș 12,9%; Vedea 9,5%, alte râuri 11,4%). Cele mai mari râuri sunt: Jiu (120 km, panta medie 0,59‰), Olt (79 km, panta medie 1,2‰), Argeș (44 km, 3,4 ‰), Vedea etc. *Densitatea rețelei hidrografice* variază între 0,2 km/km^2 (în sud) și 0,57 km/km^2 (în nord) la contactul cu Subcarpații; valoarea medie este de 0,3-0,4 km/km^2. *Regimul scurgerii* este dependent de alimentarea nivo-pluvială la vest de Olteț și pluvio-nivală la est de Olteț; alimentarea din

subteran este extrem de mică și are importanță numai după perioadele bogate în precipitații. Ca urmare, în vest sunt ape mari primăvara (aprilie-iunie) și toamna (noiembrie-început de decembrie) și ape mici în august-octombrie, pe când în est se desfășoară un regim normal cu ape mari primăvara, viituri scurte de vară și în rest ape mici (fig. 33).

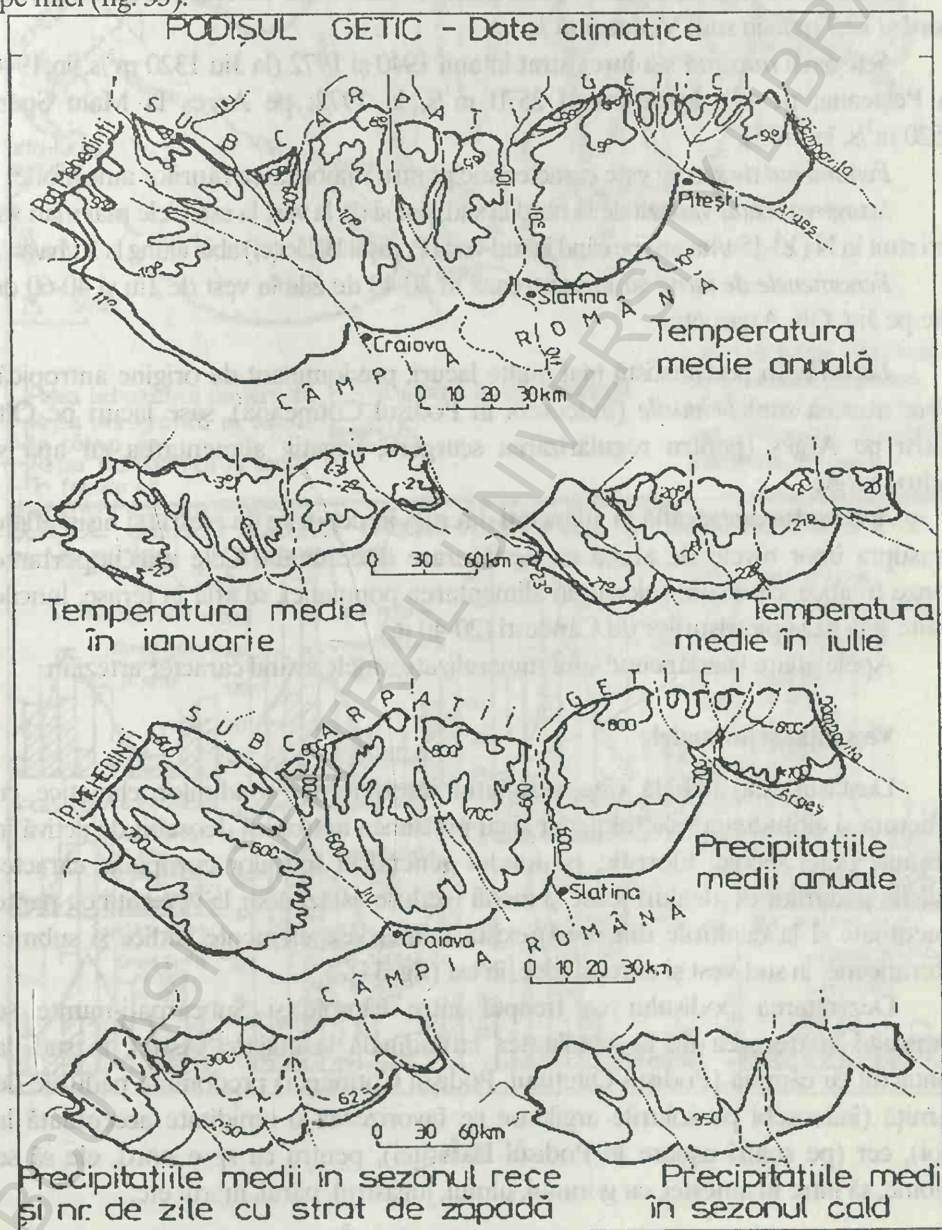

Fig. 32

Se diferențiază un regim al scurgerii lichide și solide la râurile mari, alohtone și altul la cele mici, autohtone. Astfel, din rețeaua alohtonă Jiul are un *debit mediu multianual* de 50,5 m^3/s la intrare și 91,4 m^3/s la ieșire; Oltul – 145 m^3/s în N și 160 m^3/s în S, Gilortul – 12,3 m^3/s, Motrul – 14,9 m^3/s.

Dintre râurile autohtone cea mai mare valoare o are Oltețul între 2,67 m^3/s în nord și 12,7 m^3/s în sud; Vedea 5 m^3/s.

Scurgerea maximă s-a înregistrat în anii 1940 și 1972 (la Jiu 1320 m^3/s, în 1940 la Peșteana; pe Olt la Stoenești 2570 m^3/s, în 1972; pe Argeș la Malu Spart 1520 m^3/s, în 1975).

Fenomenul de secare este caracteristic pentru majoritatea râurilor autohtone.

Scurgerea solidă variază de la nord la sud, dar și de la vest la est. Cele mai mari valori sunt în N (10-15 t/ha/an) pe când în sud-vest (Podișul Bălăciței) abia ajung la 1 t/ha/an.

Fenomenele de iarnă se înregistrează în 20-40 de zile la vest de Jiu și 40-60 de zile pe Jiu, Olt, Argeș etc.

Lacurile. În podiș există mai multe lacuri, predominant de origine antropică. Între acestea sunt *benturile* (îndeosebi în Podișul Cotmeana), șase lacuri pe Olt, patru pe Argeș (pentru regularizarea scurgerii, irigații, alimentarea cu apă și hidroenergie.

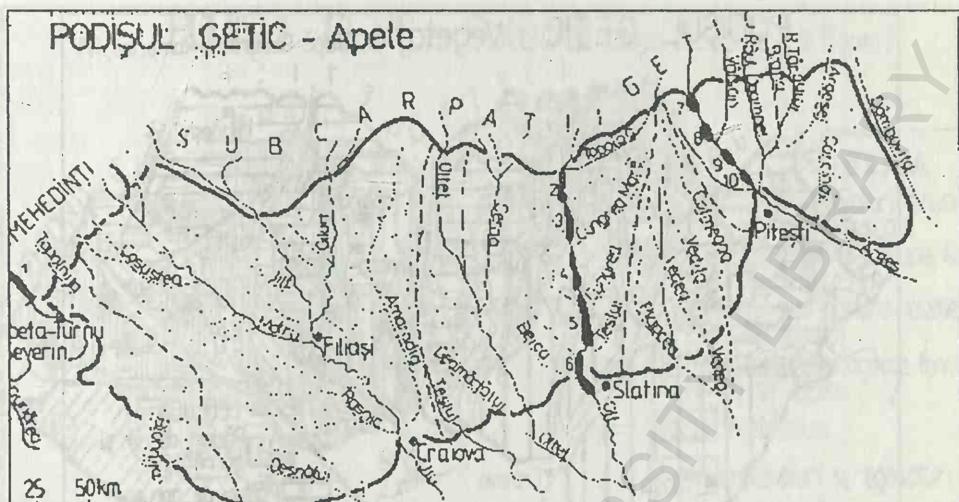
Apele subterane se află la adâncimi diferite, în depozite de pietriș și nisip aflate deasupra unor nivele de argilă cu desfășurare discontinuă. Cele mai importante pânze freatice, care sunt folosite în alimentarea populației, se află în terase, luncile înalte și la baza pietrișurilor de Cândești (20-40 m).

Apele aflate la adâncime sunt mineralizate, unele având caracter artezian.

Vegetația și animalele

Desfășurarea actuală este rezultatul interferenței condițiilor climatice cu structura și altitudinea reliefului, dar și cu presiunea antropică deosebit de activă în ultimele două secole. Floristic, pe fondul general al speciilor europene, caracteristicile pădurilor de dealuri joase și medii (reduse astăzi doar la versanții cu pante accentuate și la dealurile din nord) există numeroase elemente sudice și submediteraneene, în sud-vest și euroasiatice, în est (fig. 34).

Dezvoltarea podișului ca treaptă între câmpie și Subcarpați-munte se transmite în trecerea de la zonalitatea latitudinală la etajare. Astfel, în sud, la contactul cu câmpia (Podișul Oltețului, Podișul Cotmenei) predomină pădurile de gârniță (îndeosebi pe solurile argiloase ce favorizează o umiditate accentuată la ploi), cer (pe soluri ușoare în Podișul Bălăciței), pentru ca spre nord, ele să se îmbine, să intre în amestec cu gorunul, ulmul, jugastrul, părul, mărul etc.

PODIŞUL GETIC - Apele
SUBCARPAŢII GETICI
Lacuri de baraj. 1 Porţile de Fier I; 2 Ioneşti; 3 Zăvideni, 4 Drăgăşani, 5 Strejeşti; 6 Arceşti; 7 Băbăculeşti; 8 Vâlcele; 9 Budeasa, 10 Bascov
Reţea hidrografică permanentă
Reţea hidrografică ce seacă la câţiva ani
Reţea hidrografică ce seacă în fiecare an
Cumpănă de apă principală
Lac
Filiaşi
Craiova
Slatina
Piteşti
25 50km

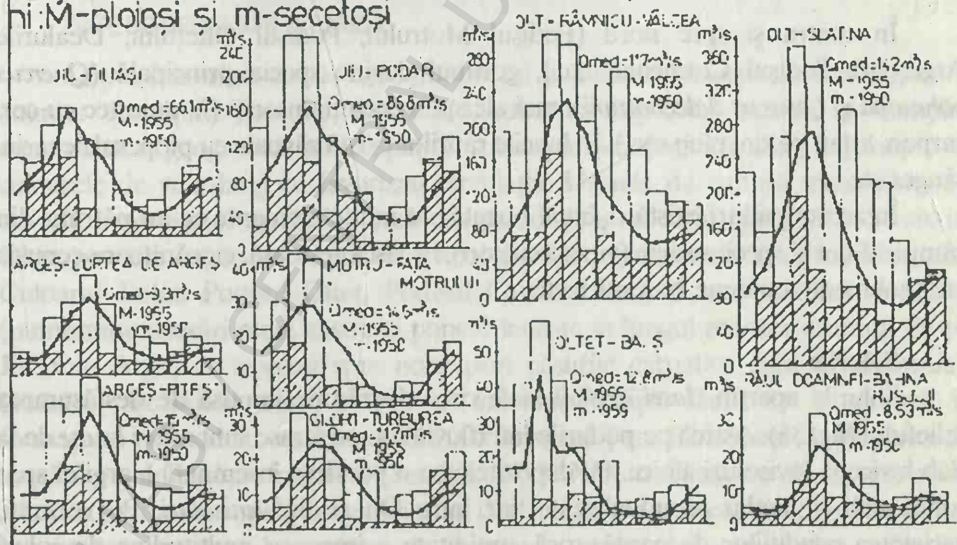

PODIŞUL GETIC - Debitul mediu multianual şi debitele lunare în ani: M-ploioşi şi m-secetoşi
JIU - FILIAŞI
JIU - PODARI
OLT - RÂMNICU - VÂLCEA
OLT - SLATINA
ARGEŞ - CURTEA DE ARGEŞ
MOTRU - FAŢA MOTRULUI
OLTEŢ - BALŞ
ARGEŞ - PITEŞTI
GILORT - TURBUREA
RÂUL DOAMNEI - BAHNA RUSULUI

Fig. 33

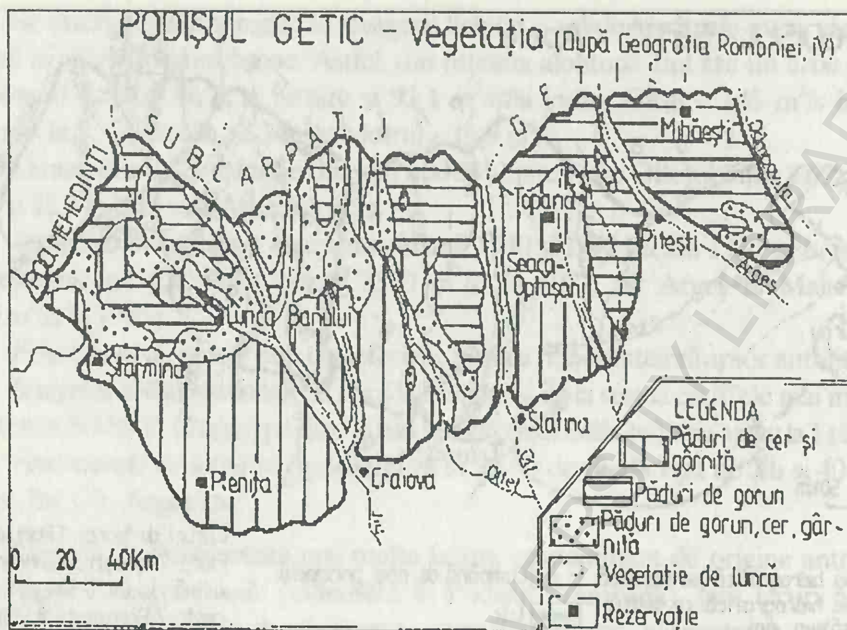

Fig. 34

În centru și spre nord (Podișul Motrului, Podișul Olteţului, Dealurile Argeșului, Podișul Cotmeana etc.), gorunul devine specia principală (*Quercus polycarpa* și *Quercus dalechampii*), mai ales pe versanții însoriți (în amestec cu cer, carpen, arțar, paltin, plop etc.). În luncile râurilor există zăvoaie cu plop, salcie, arin, sânger etc.

În aceste păduri există o *faună* bogată, cu multe elemente ce-au pătruns din câmpie. Sunt și specii sudice (viperă cu corn, broască țestoasă, ciocănitoare cenușie etc.) submediteraneene, balcanice etc.

Solurile

Solurile aparțin *clasei argiloiluviale* cu o distribuție impusă de desfășurarea reliefului (fig. 35). Astfel, pe podurile interfluviale și pe terase sunt *soluri brune* de la slab luvice la luvisoluri albice. Pe depozitele cu o pondere însemnată a argilei apar soluri slab și mediu pseudogleizate, iar între Olt și Jiu *vertisoluri*. Pe versanți, varietatea condițiilor de pantă, rocă, umiditate a impus o multitudine de soluri (pe *nisipuri și pietrișuri soluri brune acide*, pe un substrat marnos s-au dezvoltat *pseudorendzine*, în microdepresiunile din deluviile de alunecare sunt *soluri gleice*, pe pantele mai mari supuse șiroirii, spălării s-au individualizat *erodisolurile* etc. În lunci, există soluri aluviale aflate în diferite stadii de evoluție (aluviuni, protosoluri, soluri aluviale etc.).

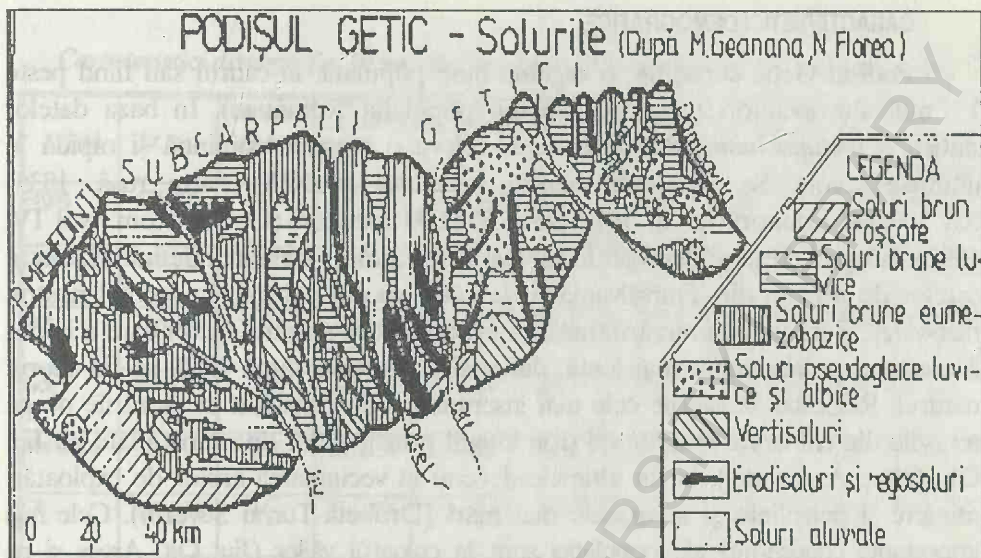

Fig. 35

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE

DATE DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Câțiva factori au stat la baza unei vechi și continui locuiri a acestei regiuni și anume: condițiile naturale favorabile culturilor agricole, poziția și complementaritatea geografică între spațiul subcarpatic-carpatic și cel de câmpie și culoarele de vale largi ce favorizau circulația. Urmele de cultură materiale stau dovadă a prezenței așezărilor încă din paleolitic și neolitic (podișurile Strehaia, Olteț, pe văile Argeșului, Jiului etc.), apoi din epoca preromană (Podișul Motrului, Culoarul Jiului, Podișul Olteț, Podișul Cândești etc.) și mai ales daco-romană (numeroase așezări mari, castre și puncte întărite în lungul marilor drumuri de pe Jiu, Olt, Argeș ce treceau spre nord prin pasurile carpatice spre Transilvania). Numărul așezărilor crește în primul mileniu; Podișul Getic se încadrează în formațiuni voievodale, iar în secolul XIV în statul Țara Românească. Rețeaua de așezări s-a definitivat treptat în secolele XVII-XIX trecându-se de la sate mici, aflate în bazine torențiale la așezări mari desfășurate pe terasele din culoarele văilor importante, proces determinat de creșterea exportului produselor culturilor agricole. Ca urmare, se constată o extindere a lor în suprafață, dezvoltarea rețelei de drumuri prin culoarele de vale și un plus de populație venită din Transilvania. În prezent, rețeaua de așezări însumează cca 1540 sate și 8 orașe.

CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

Podișul Getic constituie o regiune bine populată, în cadrul său fiind peste 1,1 milioane locuitori (aproape 5% din populația României). În baza datelor statistice, ***evoluția numărului de locuitori*** relevă o creștere continuă și rapidă în ultimele secole. Se estimează pentru începutul sec.XIX (harta rusă, 1835) cca 300.000 locuitori, iar în 1912 peste 854.000 locuitori (Geogr. Rom., vol IV, 1992). Această creștere demografică a fost favorizată de stabilirea definitivă, aici, a cetelor de români din Transilvania și de către sporul natural. În secolul nostru, războaiele și încetarea imigrării transilvane au făcut ca singurul factor care a impus o creștere, pe ansamblu mai lentă, dar mai accentuată după 1950, să fie sporul natural. Regional, creșterile cele mai însemnate s-au constatat în așezările de pe terasele din culoarele marilor văi și în lungul principalelor drumuri (aflate pe Jiu, Olt, Olteț, Argeș etc.), iar în ultimele decenii în vecinătatea ariilor de exploatări miniere și petroliere și în orașele mai mari (Drobeta-Turnu Severin). Cele mai importante concentrări ale populației sunt în culoarul văilor (Jiu, Olt, Argeș și pe principalii lor afluenți), iar cele mai mici pe câmpurile piemontane (folosință agricolă).

Dacă în 1912, doar 6% din populație se afla în cele trei orașe (Turnu Severin, Strehaia, Drăgășani), după 1960 prin dezvoltarea social-economică a acestora, dar și a declarării a noi așezări urbane (1967 – Motru, 1968 – Filiași și Topoloveni, 1989 – Colibași și Scornicești) ponderea acesteia a crescut la aproape 20% (o creștere numerică de peste 4 ori).

Densitatea populației înregistrează în prezent o valoare medie de 80 loc/km^2, fiind cu cca 20% mai ridicată față de începutul secolului. În cele două situații, creșteri evidente apar în toate categoriile de densitate. Rămâne însă constantă repartiția geografică a acestora. Astfel, în 1912, valori sub 25 loc./km^2 erau în centrul Podișului Oltețului, Podișul Bălăciței, centrul Podișului Cotmenei; cea mai mare parte a Podișului Getic avea valori cuprinse între 50 și 75 loc./km^2; valorile cele mai ridicate (în jur de 100 loc./km^2) erau în orașe și în culoarul Oltețului. În anul 1985 cele mai mici valori, 50-75 loc./km^2, erau în Podișul Bălăciței, nordul Podișului Olteț și centrul Podișului Cotmenei; ariile cu valori mari se concentrează în culoarele văilor Jiu, Olt, Argeș (100-125 loc./km^2); în cea mai mare parte a podișului valorile oscilau între 75 și 100 loc./km^2, iar în orașe sunt la peste 125 loc./km^2.

Sporul natural care constituie factorul primordial în creșterea populației este în jurul valorii medii pe țară (–1,6‰). Valori mai ridicate sunt în așezările din culoarele văilor principale și în orașe și destul de mici în satele situate în nordul unităților de podiș, în bazinele de recepție ale unor văi, depărtate de rețeaua principală de căi de comunicație.

Caracteristici demografice în județele în care se desfășoară Podișul Getic (în 1996)

Județul	Nr. loc.	Densitate Loc./km2	Populația pe sexe		Populația pe medii %		Sporul natural		
			M	F	urban	rural	Natalitate	Mortalitate	Sporul natural
Argeș	678705	99,4	332614	346091	47,5	52,5	10,4	11,2	-0,8
Dâmbovița	557.125	137,4	273408	283.717	31,5	68,5	10,9	12,2	-1,6
Dolj	756.318	102	370015	386.303	50,4	49,6	10,1	18,9	-3,7
Gorj	397170	70,9	197.023	200.147	42.7	57,3	14,7	11,3	0,4
Mehedinți	328517	66,6	161.154	167363	48,8	51,2	10,2	14,1	-3,9
Olt	519.030	94,4	256.375	262.655	39,8	60,2	10,6	13,3	-2,7
Vâlcea	436.144	75,7	21.4374	221770	40,6	59,4	10,3	11,7	-1,4

Cea mai mare parte din forța de muncă a fost și este ocupată în agricultură (în unele comune din Podișul Bălăciței, nord-vestul Podișului Oltețului, centrul Podișului Cotmeana chiar peste 80%). În ultimele decenii, prin intrarea în exploatare a zăcămintelor de petrol, gaze și cărbuni, prin dezvoltarea unor unități din industria alimentară, forestieră etc. s-au produs mutații atât în structura pe ansamblu, cât și la nivel de ramură economică (în agricultură predomină forța de muncă feminină).

Modificări însemnate sunt legate și de migrarea de la sate spre orașele din podiș (Drobeta-Turnu Severin) sau din regiunile vecine (Târgu Jiu, Craiova, Slatina, Râmnicu Vâlcea, Pitești etc.) a populației tinere absorbită în activitățile economice (mai ales industriale și în construcții). Ca urmare, în mediul rural aproape 1/5 din populație depășește 60 de ani; există sate mici (sub 250 locuitori) cu populația îmbătrânită.

CARACTERELE GENERALE ALE AȘEZĂRILOR

Așezările rurale concentrează circa 80% din totalul populației; sunt vechi, cele mai multe fiind datate de la mijlocul mileniului nostru, dar cu urme de cultură materială încă din antichitate. Condițiile naturale au favorizat nu numai numărul mare al lor, dar și o serie de particularități reflectate de structura, forma, mărimea, profilul economic etc.

Cele mai numeroase se află în culoarele văilor (Olt, Jiu, Argeș, Motru, Olteț, Amaradia etc.), pe terase, glacisuri, conuri de dejecție, iar cele mai puține pe podurile interfluviale (apa la adâncime, suprafețe agricole). Din această poziționare

a decurs în prima situație forma liniară sau poligonală a vetrei, mărimea ei (majoritatea satelor depășesc 500 de locuitori), densitatea ridicată și un profil economic variat (culturi cerealiere, creșterea animalelor, pomicultură etc.).

Satele situate în bazinele de recepție torențiale, la partea superioară a versanților sau în regiunile mai fragmentate din nord se desfășoară pe suprafețe mai mici, sunt răsfirate, au un număr mic de locuitori și un profil economic restrâns. Cele mai mari așezări (peste 1500 locuitori) sunt legate de contactul cu câmpia (profil agricol complex), de vecinătatea orașelor, de căile de comunicație modernizate și de ariile principalelor exploatări miniere și petrolifere (profil economic mixt).

Așezările urbane sunt puține (doar trei până în 1967 și opt în prezent) și concentrează peste 252.000 de locuitori. Doar municipiul Drobeta-Turnu Severin face parte din orașele vechi și mari din țara noastră având un profil economic complex. Celelalte au un profil mixt, la trei impunându-se funcția industrială (Motru, Colibași, Drăgășani), iar la celelalte cea agricolă (fig. 36).

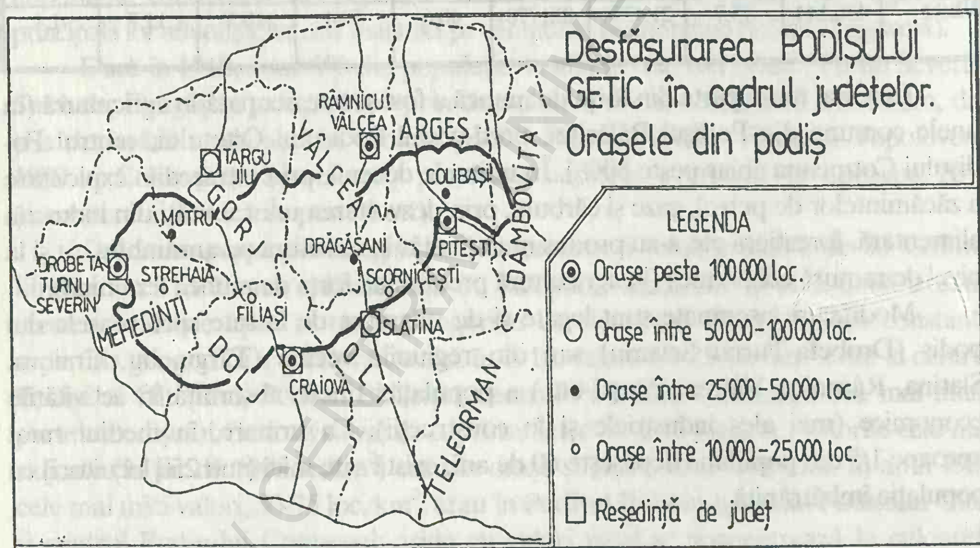

Fig. 36

ACTIVITĂȚILE ECONOMICE

Podișul Getic dispune de importante resurse ale solului și subsolului. Până către finele secolului trecut, cea mai mare parte a suprafeței sale era acoperită de păduri, culturile practicându-se îndeosebi în lungul culoarelor de vale și în vecinătatea așezărilor; creșterea animalelor era legată de islazurile comunale. Solicitarea tot mai mare pe piață a produselor cerealiere a produs primele mutații

care au constat în extinderea terenurilor agricole în detrimentul pădurilor, proces care s-a accentuat în secolul XX. Ca urmare, în prezent, aproape 2/3 din suprafața podișului reprezintă terenuri agricole (precumpănitor în centru și sud), iar pădurii îi revin doar 28% (dominante în nord). Până către mijlocul secolului nostru, activitățile industriale erau limitate la unități cu capacitate mică, pe profil alimentar sau de reparații. Modificări esențiale în această ramură s-au produs după 1955 mai întâi prin intrarea treptată în exploatare a resurselor de subsol (lignit, petrol, gaze) și apoi prin construirea de capacități de producție în industria grea, alimentară, textilă etc.

Toate acestea au făcut ca, pe ansamblul economiei, valoarea producției industriale să crească, iar caracterul acestei unități naturale din net agricol să devină industrial-agrar.

În concordanță cu aceste modificări s-au produs schimbări de esență în structura rețelei de căi de comunicație (modernizarea celei rutiere, tronsoane noi în cadrul celei feroviare).

Agricultura

Ramură de tradiție, ea se practică pe 64% din suprafața podișului (pondere mai mică în nord și foarte mare în centru, sud și în culoarele văilor prin-cipale). Din cadrul acesteia, 2/3 revine arabilului (60-80% în sud și în culoarele văilor principale), 1/5 pășunilor și fânețelor, 8% pomiculturii, 3,3% viticulturii (fig. 37).

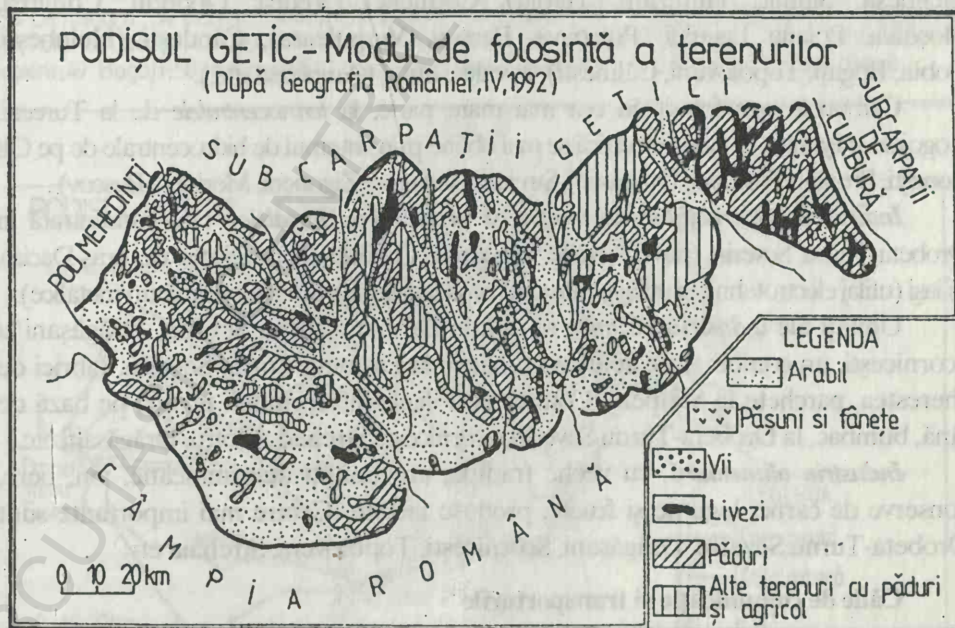

Fig. 37

Cerealele se cultivă pe 4/5 din arabil, precumpănitor în podișurile Bălăciței, Oltețului și Cotmenei (dau 60% din producția de grâu, porumb, orz și secară). În luncile râurilor (Jiu, Olt, Olteț etc.) și mai ales în apropierea marilor centre urbane suprafețe importante sunt cultivate cu legume, după cum în cadrul podișurilor Olteț, Cotmeana și Bălăcița se cultivă floarea-soarelui.

Livezile de pruni, meri au frecvență în centru și în nordul podișului, iar cele de cireși, vișini, în sud. *Vița de vie* ocupă suprafețe mai mari în Culoarul Oltului (Podgoria Drăgășani), în sudul Podișului Cândești (Podgoria Ștefănești).

Creșterea animalelor, ocupație de tradiție, se bazează pe pășuni și fânețe în nord (ovine, bovine, caprine) și pe culturi furajere, pajiști de luncă în sud (bovine, ovine, porcine).

Industria

Folosește ca materie primă îndeosebi resursele din subsol și produsele agricole. Există mai multe bazine miniere care concentrează cele mai mari rezerve de *lignit* din țară, exploatate în sistem de carieră sau mină. Între acestea sunt: Husnicioara, Motru, Jilț și Alunu-Cucești, iar ca centre - Lupoaia, Ploștina, Roșiuța, Leurda, Horăști, Alunu, Albeni, Berbești, Cernișoara etc.(fig. 38).

Zăcămintele de petrol și gaze sunt concentrate în depozitele mio-pliocene în câteva perimetre din podișurile Oltețului (Bălcești, Zătreni, Stoina, Iancu Jianu, Melinești, Șimnic, Hurezani, Tetoiu), Cotmenei (Vedea, Oporelu, Cungrea, Moșoaia, Poiana Lacului, Potcoava, Bascov, Verguleasa), Cândești (Hulubești, Cobia, Bogați, Topoloveni, Călinești), în valea Jiului (Aninoasa etc.).

Cărbunele este folosit, în cea mai mare parte, la *termocentralele* de la Turceni, Rogojelu și Ișalnița. Energia electrică se mai obține prin sistemul de hidrocentrale de pe Olt (Ionești, Prundu, Zăvideni, Drăgășani, Strejești) și Argeș (Zigoneni, Merișani, Bascov).

Industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor este concentrată în Drobeta-Turnu Severin (nave fluviale; vagoane), Colibași (autoturisme de oraș-Dacia), Filiași (utilaj electrotehnic și utilaj pentru industria lemnului), Strehaia (armături metalice).

Unități ale ***industriei chimice*** se află la Drobeta-Turnu Severin, Drăgășani și Scornicești, un combinat de celuloză și hârtie la Drobeta-Turnu Severin, fabrici de cherestea, parchete la Stâlpeni, Cotmeana, Filiași, intreprinderi textile, pe bază de lână, bumbac, la Drobeta-Turnu Severin, Scornicești, Strehaia, Motru, Drăgășani etc.

Industria alimentară, cu veche tradiție, are unități de panificație, vin, bere, conserve de carne, legume și fructe, produse lactate. Centre mai importante sunt Drobeta-Turnu Severin, Drăgășani, Scornicești, Topoloveni, Strehaia etc.

Căile de comunicație și transporturile

Urmăresc culoarele marilor văi în lungul cărora se află și cele mai multe așezări. Există patru *artere feroviare* mai vechi, pe Jiu (Craiova-Drobeta Turnu Severin cu

ramificație de la Filiași spre Târgu Jiu), pe Olt (Piatra Olt-Râmnicu Vâlcea) și în bazinul Argeșului (din Pitești spre Câmpulung și Curtea de Argeș), la care se adaugă trei artere recent construite dirijate spre exploatările de lignit (fig. 39).

PODIȘUL GETIC - Industria

LEGENDA
- ▪ Exploatări de lignit
- ▲ Expl. de hidrocarburi
- E - Ind. de energie electrică
- C - Ind. construcțiilor de mașini
- Ch - Ind. chimică
- A - Ind. alimentară
- m - Ind. materialelor de construcții
- T - Ind. textilă și de confecții
- L - Ind. lemnului

1 Husnicioara; 2 Zegujani; 3 Lupoaia; 4 Lupoița; 5 Roșiuța; 6 Ploștina; 7 Leurda; 8 Horăști; 9 Tehomir; 10 Cojmănești; 11 Drăgotești; 12 Mătăsari; 13 Jiltu; 14 Peșteana-Jiu; 15 Aninoasa; 16 Săulești; 17 Bărbătești; 18 Hurezani; 19 Căpreni; 20 Stoina; 21 Melinești; 22 Grădiștea; 23 Zătreni; 24 Tetoiu; 25 Bălcești; 26 Făurești; 27 Iancu Jianu; 28 Bustuchini; 29 Albeni; 30 Prigoria; 31 Alunu; 32 Berbești; 33 Cernișoara; 34 Băbeni; 35 Ionești; 36 Zăvideni; 37 Strejești; 38 Aricești; 39 Merișani; 40 Moșoaia; 41 Poiana Lacului; 42 Cocu; 43 Vedea; 44 Proboru; 45 Verguleasa; 46 Oporelu; 47 Potcoava; 48 Priboieni; 49 Bogați; 50 Hulubești; 51 Ludești; 52 Cobia; 53 Leordeni; 54 Crângurile; 55 Suța Seacă

Fig.38

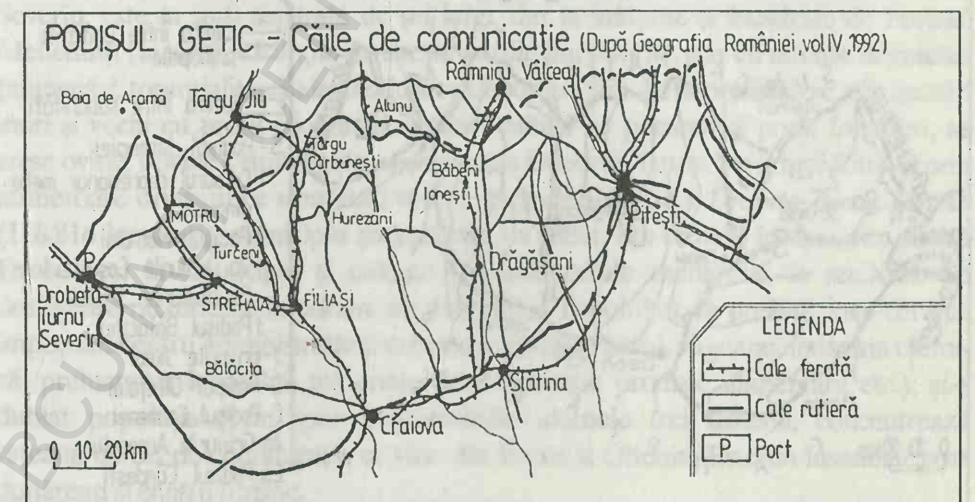

Fig. 39

Rețeaua rutieră este densă, în mare măsură modernizată (după 1965), se desfășoară în lungul văilor cu concentrări spre Jiu, Olt, Argeș. Există și câteva artere transversale.

Potențial turistic

Este reprezentat predominant de vestigiile istorice și de numeroase elemente de cultură populară; se adaugă unele peisaje inedite din luncile Oltului, Jiului, Dunării, lacurile amenajate, pâlcuri de pădure. În municipiul Drobeta-Turnu Severin sunt concentrate numeroase obiective turistice (castrul roman, ruinele piciorului podului lui Traian, cetatea medievală, edificii remarcabile prin stil artistic etc.) și însemnate dotări necesare practicării turismului. În celelalte așezări urbane sau rurale ponderea acestora este mică. Mai însemnate sunt mânăstirea Strehaia, ctitorie a lui Matei Basarab, mânăstirea Cotmeana, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, parcul dendrologic Mihăilești, casa memorială Liviu Rebreanu de la Valea Mare-Podgoria, numeroase mânăstiri și biserici din secolele XVIII-XIX, construcții țărănești etc.

SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

PODIȘUL STREHAIEI

Se desfășoară în vest, între Jiu și Dunăre, fiind încadrat în nord-vest de Podișul Mehedinți și în sud de Câmpia Olteniei. Numele este legat de orașul Strehaia care are poziție centrală fiind un însemnat centru polarizator (fig. 40).

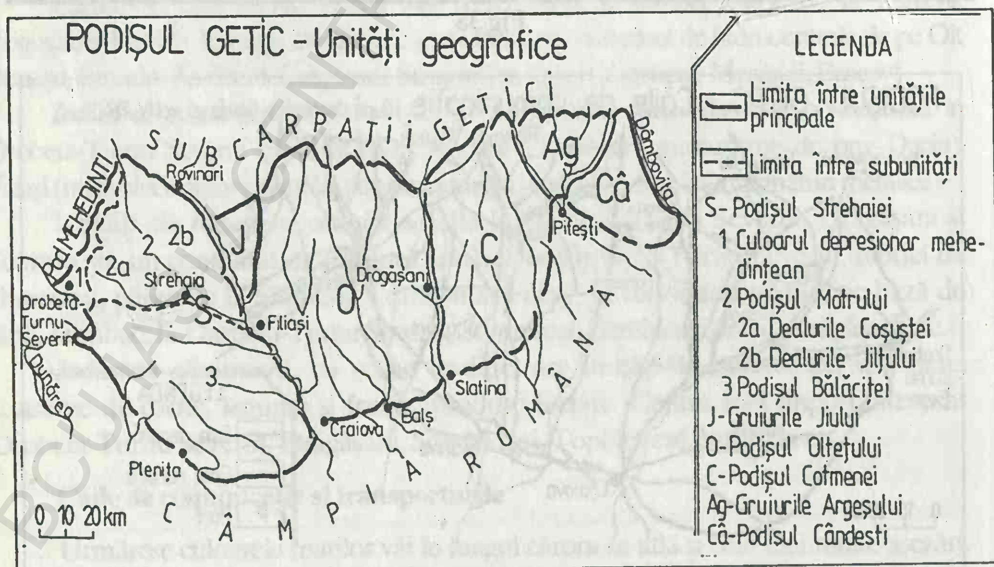

Fig. 40

Este alcătuit la suprafață, dominant, din depozite pliocene (se succed în fâșii de la ponțian, în vest la romanian, în est), nisipo-argiloase și cuaternare (în sud și sud-est), reprezentate prin nisipuri, pietrișuri, loessuri în concordanță cu retragerea lacului. Ele sunt cuprinse într-o structură monoclinală.

Relieful coboară de la câteva vârfuri de peste 350 m, situate în nord-vest, la poduri extinse în sud-est, la 200-250 m. Caracteristica principală este impusă, pe de-o parte, de fragmentarea mai accentuată în jumătatea de nord-vest și de structura monoclinală cu înclinare mai mare a stratelor tot în nord-vest. Ca urmare, iese în evidență, în jumătatea nordică, o unitate deluroasă cu interfluvii lungi cu cueste spre vest și văi principale consecvente spre sud-est; în jumătatea sudică, energia de relief este redusă, se impun platourile interfluviale și văile cu înfățișare influențată de structură.

Este unitatea unde se simt cel mai frecvent influențele climatice submediteraneene (ierni blânde) cu reflectare directă în regimul de scurgere al apei râurilor, în vegetație și faună. Solurile sunt argiloiluviale (brun-roșcate, luvisoluri).

Reprezintă o regiune bine populată, în care urmele de cultură materială relevă existența multor așezări încă din neolitic. Creșterea populației s-a făcut lent și precumpănitor pe seamă sporului natural. Dezvoltarea industrială a unor centre din vecinătate, dar și a zonei miniere Motru-Rovinari a determinat deplasări definitive a unei părți din populația tânără din multe sate (mai ales din sud, sud-est).

În economie, s-au produs mutații de structură în ultimele decenii, ca urmare a dezvoltării centrului industrial Drobeta-Turnu Severin și a zonei de exploatare a lignitului care au impus și modernizarea rețelei de căi de comunicație. În cadrul ei se separă trei subunități:

Culoarul depresionar mehedințean. Situat între Drobeta-Turnu Severin și Comănești este format din mai multe depresiuni (cea mai extinsă, Drobeta-Turnu Severin, este în sud) separate de șei largi, dar la înălțime și încadrate de Podișul Mehedinți (în vest) și frunțile de cuestă parțial împădurite, dar cu intense degradări (alunecări, torențialitate) ale Dealurilor Coșuștei (SE). În depresiuni, se află așezări mari și vechi cu profil economic agricol (culturi de porumb și pomi fructiferi; se cresc ovine, bovine); sunt legate prin șoseaua Drobeta-Turnu Severin–Motru și prin numeroase drumuri ce urmăresc văile principale (NV-SE). *Drobeta-Turnu Severin* (118.816 locuitori), municipiu și reședință de județ, are temelii în așezarea dacică Drobeta și în municipiu și colonia romană; cetate medievală în sec.XIII. Se desfășoară pe terasele inferioare ale Dunării și Topolniței. În prezent, este cel mai important centru administrativ și economic (șantier naval, vagoane, industria chimică, prelucrarea lemnului, materiale de construcții, produse alimentare etc.); și-a dublat populația (prin spor migratoriu)în ultimele trei decenii; concentrează rețeaua de căi de comunicație ce vine din Banat și Oltenia. Este un însemnat port dunărean și centru turistic.

Dealurile Motrului. Sunt bine delimitate de culoarele văilor Tismana (N), Jiu (NE și E), Hușnița (S) și Dunăre (SV) fiind străbătute aproape central de Motru. Se remarcă prin fragmentarea accentuată impusă de râuri consecvente ce și-au tăiat culoare largi cu terase pe care se înșiră numeroase sate cu peste 500 de locuitori; au textura liniară sau răsfirată și profil economic diversificat (de la cel bazat pe culturi cerealiere și pomicole tradiționale la cel complex agro-minier); interfluvii prelungi cu versanți acoperiți de livezi, pășuni și pâlcuri de pădure.

La vest de Motru, *Dealurile Coșuștei* sunt mai joase, cu văi largi și cu forme structurale bine păstrate, așezări liniare cu profil agricol; la Husnicioara se fac exploatări de lignit.

Dealurile Jilțului care se află la est de Culoarul Motrului, sunt înalte, intens fragmentate, încă bine împădurite. Numeroasele exploatări miniere intrate treptat în funcțiune începând cu anul 1960, aparțin celor mai însemnate bazine de lignit ale Olteniei (Rovinari, Motru, Jilț). De ele se leagă o concentrare rapidă a populației, construcția unor artere rutiere și feroviare din centrele principale de exploatare spre Rovinari, Turceni, Rogojel, Motru, Strehaia, Târgu Jiu etc., o intensă morfodinamică de versant (alunecări, șiroiri), modificări de structură în folosința terenurilor (prin decopertare au fost afectate pășunile și livezile), schimbări în profilul economic al satelor.

Valea Motrului are o luncă ce se lărgește treptat spre aval (depășește 4 km), mai multe terase (îndeosebi pe stânga) pe care se află numeroase sate mari și mijlocii, terenuri de culturi și o șosea modernizată. În cadrul ei se află orașele: *Motru* (26.907 loc.) a cărui apariție (1967) și dezvoltare este strâns legată de exploatările miniere și Strehaia (12.536 loc.) atestat documentar în sec.XV, important târg în secolele următoare pentru produse agricole, oraș cu un profil economic complex (agrar, industrie textilă, alimentară și armături metalice, nod feroviar și rutier).

Podișul Bălăciței. Este situat la sud de Hușnița și Motru; reprezintă o câmpie piemontană villafranchiană ușor ridicată (în nord peste 300 m, iar în sud cu puțin peste 200 m), bombată pe centru și fragmentată (nord, nord-est) de către o rețea hidrografică aproape consecventă, dar cu scurgere intermitentă. Văile au energie mică, au lunci largi în care torenții au depus conuri de dejecție bogate (mai ales în nord), versanții au degradări. Interfluviile au lățime mare (în sud și sud-est sunt netede). Așezările sunt numeroase, precumpănitor sunt axate în culoarele văilor; după numărul de locuitori marea majoritate sunt mici și mijlocii și au un profil economic agricol, dar diversificat teritorial (în nord culturi cerealiere, livezi și vii pe versanții cu expunere sudică, sud-estică și sud-vestică, iar în sud precumpănitor culturi cerealiere și creșterea animalelor). Localitatea *Plenița* a fost târg și chiar oraș

(până în 1950), are peste 5000 de locuitori și este cel mai însemnat centru agroindustrial din regiune.

GRUIURILE JIULUI

Sunt încadrate de culoarele văilor Cioiana (N), Jiu (V) și Gilort (E); sunt alcătuite din depozite romanian-villafranchiene (nisipuri, argile, pietrișuri). Formează un ansamblu de dealuri prelungi și coboară de la peste 400 m în nord la 300 m în sud; panta generală a lor fiind NV-SE determină și orientarea marei majorități a pâraielor cu scurgere semipermanentă care se varsă în Gilort. Spre nord și vest, dealurile se termină prin versanți cu pantă ridicată (adesea cuestice) pe care se produc frecvent alunecări și torenți.

O mare parte din suprafața gruiurilor este acoperită de păduri de cvercinee. În est, valea Gilortului este largă, cu lunci joase de peste 1,5 km și câteva terase și conuri aluviale ale principalelor râuri ce fragmentează dealurile. Pe ele se află cele mai multe așezări și terenuri de cultură. În vest, albia puternic meandrată a Jiului se află în vecinătatea regiunii deluroase. În cadrul ei se remarcă o luncă extinsă, terase pe dreapta și un glacis coluvio-proluvial la baza versanților dealurilor. Pe aceasta se înșiră, în lungul șoselei Târgu Jiu –Filiași, multe sate care depășesc frecvent 500 și chiar 1000 de locuitori; au profil agricol.

În interiorul regiunii deluroase, așezările sunt puține și cu un număr mic de locuitori. În est se exploatează lignit, petrol și gaze.

PODIȘUL OLTEȚULUI

Este cea mai mare subunitate a Podișului Getic (cca 33% din aceasta) desfășurată între Gilort-Jiu (vest) și Culoarul Oltului (est).

În nord, în vecinătatea Subcarpaților, apar la zi sub forma unor benzi înguste, depozite pliocene (argilo-nisipoase). Pe cea mai mare parte a podișului, la suprafață sunt depozite pleistocen inferioare reprezentate de pânze de pietrișuri și nisipuri piemontane. Structura este monoclinală, stratele cad spre sud, valoarea înclinării fiind mai mare în nord, unde și ridicarea neotectonică a fost cea mai intensă.

Ca urmare, panta generală a reliefului coboară lent de la câteva vârfuri, aflate la peste 500 m, ce domină depresiunile subcarpatice prin versanți cuestici împăduriți, la cca 200-225 m în sud, la contactul cu câmpia. Rețeaua de râuri cu obârșii în Carpați, Subcarpați sau în nordul podișului (Amaradia) s-a adâncit consecvent creând culoare de vale ce se deschid mult către sud. În nord, interfluviile au fost reduse la culmi deluroase cu versanți povârniți (intens degradați) ce domină albiile înguste ale văilor cu peste 150 m. În sud, ele se lărgesc treptat luând înfățișarea unor platouri ce alternează cu văi ce au lunci și terase extinse pe care se află așezări mari și terenuri de cultură.

Infuențele mediteraneene încă se resimt, dovadă fiind precipitațiile de la finele toamnei urmate de o creștere a debitelor râurilor. Pentru cea mai mare parte din rețeaua autohtonă, fenomenele de secare sau de scurgere cu fluctuații însemnate sunt caracteristice.

Vegetația de pădure, de cvercinee (de la gorun în nord, la cer, gârniță și elemente termofile în sud), ce se desfășura cu secole în urmă în întreg podișul, în prezent are o pondere însemnată doar în nord și în partea de vest. Pe terenurile defrișate există pășuni și fânețe, iar în sud întinse suprafețe agricole.

Există urme de locuire încă din paleoliticul inferior la Bugiulești și date care indică vechimea unui mare număr de sate; rețeaua de așezări s-a dobândit treptat, încât în secolul nostru; ea a ajuns la peste 400 de sate.

De-a lungul secolelor, populația a crescut lent pe baza sporului natural. Fluctuații teritoriale mai mari și chiar regres s-au produs în timpul celor două războaie mondiale și mai ales după 1960 când o mare parte din populația tânără, îndeosebi din satele din interiorul podișului, a migrat spre Craiova, Râmnicu Vâlcea, Slatina, Târgu Jiu etc. În aceste sate, predomină populația vârstnică (îndeosebi feminină).

Așezările care se desfășoară mai ales în lungul văilor (mono sau bilateral) au frecvent sub 500 de locuitori în nord și vest și peste 1000 de locuitori în sud și pe valea Oltului; specificul economic este cel agricol diversificat regional (în nord, culturi cerealiere, pomicole, creșterea animalelor, în sud cerealier și creșterea animalelor, în est cerealier, viti-pomicol, dar și exploatări de petrol, gaze, cărbune).

Suprafața agricolă ocupă 2/3 din podiș cu pondere ridicată în sud și centru unde, de altfel, arabilul ajunge la peste 70% din aceasta. Areale însemnate ocupă podgoriile (peste 33% din agricol) mai ales pe versanții cu expunere sudică și estică (cea mai însemnată zonă viticolă se află în jurul Drăgășanilor) și livezile de pruni și meri.

În ultimele decenii au intrat în exploatare zăcămintele de petrol și gaze și cele de lignit (la contactul cu Subcarpații la Albeni, Alunu, Berbești, Cernișoara etc.).

Rețeaua de drumuri urmărește culoarele de vale, doar la N și S există și două artere transversale.

Culoarul Jiului, cu o luncă largă încadrată în vest de un versant abrupt cu degradări frecvente și unul în est cu mai multe terase, concentrează numeroase așezări mari cu profil economic complex (culturi cerealiere, legumicultură, creșterea animalelor, exploatări petroliere). În nord, la confluența cu Gilortul, se află orașul *Filiași*, vechi târg de vite și cereale, nod de căi de comunicație; are unități economice cu profil alimentar, prelucrarea lemnului, electrotehnic etc. În 1996 existau 20199 de locuitori.

Culoarul Oltului are lățimi care cresc de la nord la sud ajungând la peste 15 km. Este alcătuit dintr-o luncă largă (ajunge la 1/3 din complexul văii) și mai multe terase cu poduri netede pe care se înșiră un număr mare de așezări mijlocii și mari ce asigură o densitate a populației de 100-150 loc./km^2.

PODIŞUL COTMENEI

Este cuprins între Olt, Topolog și Argeș, coboară de la peste 500 m, în nord, la 200 m în sud (în culoarele de vale) și la contactul cu subunitățile Câmpiei Române. În cuprinsul său apar evidente o generație de văi mai vechi (Vedea, Cotmeana) care-l străbat în întregime și una mai nouă (Cungrea, Plosca, Teslui etc.) în treimea sudică care prin desfășurarea divergentă (reflectare a acumulării piemontane) și caracteristici morfologice (versanți cu pantă mare pe care se înregistrează alunecări, ravenări, spălare în suprafață; albii tot mai extinse spre sud încadrate de una-trei terase) evidențiază relații similare de evoluție. Interfluviile au lărgimi de 2-10 km, netezime tot mai accentuată spre sud, pante slabe; sunt alcătuite dominant din roci cu permeabilitate mare (nisipuri, pietrișuri piemontane, depozite loessoide) ce determină frecvent poziția pânzelor de apă la adâncimi de 10-30 m (local,nivelele de argile situate la câțiva metri facilitează pânze freatice la sub 5 m) și posibilități reduse în alimentarea albiilor majorității râurilor.

Climatul, prin valorile termice și frecvența secetelor în sezonul cald (mai ales în jumătatea sudică,) se reflectă în regimul scurgerii râurilor (ape mari primăvara când se înregistrează și căderea unei părți însemnate din cele 600 mm de precipitații anuale și debite reduse în a doua parte a verii, toamna și iarna când majoritatea pâraielor seacă), în desfășurarea vegetației spontane (de la păduri de cer, gârniță, stejar în sud, la gorun și carpen în nord înlocuite în cea mai mare parte de culturi agricole) și a solurilor (de la brun-roșcate în nord, la brune-luvice în sud).

Lipsa apei este suplinită local prin amenajarea de benturi, în nord și de iazuri pe râurile mici (Teiuș, Plapcea), în sud.

Structura reliefului, fragmentarea mai accentuată a acestuia în nord și posibilitățile limitate în alimentarea cu apă au impus, de-a lungul mileniilor, concentrarea așezărilor pe terasele și versanții văilor, predominarea satelor mici și mijlocii (sub 500 de locuitori) ce concentrează cca 1/3 din populație în nord și a celor mari (peste 1000 de locuitori, unele au peste 2000 de locuitori), în sud (peste 30% din populație), extinderea terenurilor agricole cerealiere pe imensele poduri interfluviale din centrul și sudul podișului, prezența pădurilor, pășunilor, a plantațiilor pomicole (îndeosebi prun și măr) în nord.

Dezvoltarea industrială a orașelor Pitești, Slatina, Râmnicu Vâlcea a determinat migrația unei părți însemnate din forța de muncă tânără ceea ce s-a răsfrânt în ritmul lent al creșterii populației; procesul accentuat în nord este limitat în sud datorită intrării în exploatare a zăcămintelor de petrol, dezvoltarea unor unități industriale (alimentare, textile etc.) la *Scornicești*, (oraș din 1989, cu 13.777 de locuitori în 1996) și a căilor de comunicație rutiere ce facilitează naveta. La cele trei artere transversale, modernizate (Pitești – Râmnicu Vîlcea în nord, Pitești – Vedea – Drăgășani în centru și Pitești – Scornicești – Slatina în sud) se adaugă numeroasele artere în lungul văilor.

DEALURILE ARGEŞULUI

Numite de V.Mihăilescu „Gruiurile Argeșului" (frecvența apelativului „grui" pentru vârfurile culmilor în sectoarele de confluențe) sunt încadrate de Argeș și Argeșel. Reprezintă un ansamblu de culmi și văi desfășurate aproape paralel de la vest la est. Dealurile alcătuite din roci pliocene coboară de la 600-700 m în nord, la sub 300 m în sud, au versanții afectați de alunecări, torenți ce au creat și unele șei înalte folosite de multe drumuri locale. În lungul văilor principale, pe terasele și luncile largi, se află cea mai mare parte din așezările mijlocii și mari, precum și căile de comunicație importante (feroviare pe Argeș și Râul Târgului, rutiere pe Argeș, Râul Doamnei, Râul Târgului, Argeșel), în timp ce pe versanții și afluenții acestora sunt satele mici. Dacă râurile principale, cu izvoare în munți, au scurgere permanentă, debite medii între 5 și 20 m^3/s, dar cu fluctuații sezoniere (ape-mari primăvara, viituri de vară și ape-mici toamna și iarna), cele autohtone au în majoritate o scurgere intermitentă. Peste 50% din suprafața regiunii este acoperită de păduri (fag în nord, gorun și stejar în sud), aproape 17% pășuni și fânețe, 13% arabil (concentrat pe terase și în sud) și 11% livezi (pruni și meri, mai ales pe versanții văilor principale; Geografia României, vol. IV).

Ca urmare, economia are caracter agrosilvic, unele din produse fiind valorificate local (lemn la Stâlpeni, fructele la Băiculești). Se adaugă exploatările de petrol de la Merișani.

PODIŞUL CÂNDEŞTI

Este situat între Argeș, Argeșel și Dâmbovița, fiind constituit dintr-un ansamblu de culmi cu poduri de 0,5–3 km lățime și altitudini ce coboară de la peste 700 m în nord la 300 m în sud, separate de o rețea de văi autohtone cu albii ce au un sistem de scurgere puternic influențat de regimul precipitațiilor (sub 800 mm predominant primăvara). Aproape jumătate din suprafața podișului este acoperită de pădure (fag în nord, gorun și stejar în sud); se adaugă cca 20% teren arabil pe terase, 12% pășuni și fânețe (îndeosebi în centru și nord), 10% livezi (pruni, meri, peri, nuci etc.) și 3% suprafețe cu vii concentrate pe versanții din sudul podișului ce domină lunca Argeșului. Așezările preponderent se află în lungul văilor principale (îndeosebi pe terase) și pe glacisul de la contactul cu lunca Argeșului; au o economie bazată pe culturi agricole (cerealier-viticolă, cerealier-pomicolă) în sud și centru și creșterea animalelor și unele culturi pomicole în nord. Se adaugă extracții petrolifere și exploatarea lemnului și a materialelor de construcție.

În sud-vest există orașele *Colibași* (din 1989, 33.908 locuitori în 1996; Uzina de autoturisme „Dacia") și *Topoloveni* (din 1968, 9995 locuitori în 1996, unități economice ale industriei alimentare).

BIBLIOGRAFIE

Badea, L., 1967, *Subcarpații dintre Cerna Oltețului și Gilort. Studiu de geomorfologie*. Editura Academiei, București.

Badea, L., 1970, *Terasele fluviatile din Oltenia*, S.C.G.G.G., Geogr., XVII, 3.

Badea, L., Dinu, Mihaela, 1974, *Depresiunile de contact din estul Podișului Mehedințean*, S.C.G.G.G., Geogr., XXI, 2.

Baranovschi, Niculina, 1968, *Repartiția teritorială și dinamica populației Piemontului Getic* dintre *Jiu și Motru în sec. XIX și XX*, S.C.G.G.G., Geogr., XV, 1.

Bugă, D., 1968, *Populația Olteniei în sec. XIX și XX*, Rev. stat., XVII, 6.

Iacob, Gh., Ianoș, I., 1980, *Zona carboniferă Motru-Jiu. Considerații economico-geografice*, Terra, XII (XXXII), 4.

Mihăilescu, V., 1946, *Piemontul Getic*, Rev. Geogr., I.C.G.R., II (I-IV).

Paraschiv, D., 1965, *Piemontul Cândești*, S.T.E. Sr.H. Geol. cuatern., 2.

Șchiopoiu, Al., 1982, *Dealurile piemontane ale Coșuștei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova.

Urucu, Veseline, 1983, *Piemontul Oltețului. Aspecte ale dezvoltării economice*, S.C.G.G.G., Geogr., XXX.

7

DEALURILE TRANSILVANIEI

(DEPRESIUNEA COLINARĂ A TRANSILVANIEI)

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Aşezare. Dealurile Transilvaniei ocupă o suprafaţă de 26.675 km^2 (11,25% din suprafaţa României), fiind în centrul ţării. Sunt bine încadrate de ramurile carpatice (N,E,S,V); doar în NV trecerea se face la Dealurile Silvaniei. În cuprinsul lor se includ părţi importante din bazinele văilor Someş, Mureş, Olt la care se adaugă un areal mic la obârşia Crişului Repede. *Poziţia geografică* (încadrată aproape circular de către Carpaţi) a avut un rol însemnat în dezvoltarea caracteristicilor naturale şi în geneza şi evoluţia poporului român. Culoarele văilor, trecătorile şi pasurile din munţi au facilitat legături strânse şi permanente între românii aflaţi de o parte şi de alta a Carpaţilor.

Denumirea „Transilvania" este foarte veche. Apare în documente la 1195 sub forme adjectivale (ultransiluanus, transiluanus, transilvaniensis) sau substantivale (Transiluanae, Terra ulsiluas) cu sensul de ţară (regiune) aflată dincolo de marile păduri (Silvania). Toponimul „Ardeal" este de origine daco–latin (Ardil din care a derivat Ardalia, Ardelia) şi are sens de spaţiu deluros (del), înalt (ard) care se mărgineşte cu ţări axate pe depresiuni (P.Tănciulescu, 1985). Gr.Ureche în cronica sa spunea „Ţara Ardealului nu este numai o ţară însuşi ci Ardealul se cheamă mijlocul ţării...iar pe marginile ei sunt alte ţări mai mici". Termenul a fost preluat de maghiari care, în scrierile din secolele XIV–XVIII, i–au schimbat nu numai literele (Erdeli), dar şi sensul (ţară bogată în aur, ţară dincolo de pădure).

Denumirea geografică a apărut în sec.XX sub diferite forme: Colinele Transilvaniei, Podişul Transilvaniei, Depresiunea Transilvaniei, Depresiunea colinară a Transilvaniei etc.. S–a impus în ultimele decenii ultima formă, ea referindu–se atât la spaţiul jos, creat tectonic, dintre ramurile carpatice, cât şi la înfăţişarea dominantă a reliefului acestuia.

Mult mai îndreptăţită ni se pare denumirea „Dealurile Transilvaniei" întrucât şi geologii folosesc termenul de „Depresiunea Transilvaniei" pentru un bazin tectonic născut la începutul neozoicului şi care se întindea până la ramurile cristaline carpatice, apoi relieful şi peisajul dezvoltate sunt dominant deluroase; sectoarele de podiş sunt mici şi disparate. Totodată s–ar evita unele exprimări de genul „Depresiunea Făgăraş se află în sudul Depresiunii Transilvaniei".

Limitele. Stabilirea lor este ușurată, în mare măsură, de faptul că la periferia acestei unități, la contactul cu munții, tectonica și mai ales eroziunea au creat depresiuni și prin acestea discontinuități evidente în peisaj (diferențe de altitudine de sute de metri, unități structurale și petrografice deosebite, caracteristici morfologice, biopedogeografice, demografice și de valorificare economică aparte). Local, există și unele complicații (N și E) ceea ce face ca limita, pe parcursul ei să nu apară ca o linie dreaptă, ci cu pătrunderi în spațiul montan pe văile principale, iar în alte sectoare (în care nu apar depresiuni de contact) să capete caracter de „fâșie de tranziție".

Limita de est se realizează la contactul cu munții dintre Someșul Mare și Olt, pe aliniamentul Ilva Mică (E) – Mijlocenii Bârgăului (Bistrița) – Cușma–Sebiș (E) – Bistra (Mureș) – Eremitu (Niraj) – Sovata–Praid (Târnava Mică) – Brădești (Târnava Mare) – Comănești (Homorodul Mare) – Lueta (Homorodul Mic) – Racoș (Olt). Este susținută de: diferența de nivel de peste 250 m între culmile și platourile vulcanice (la 1000 m) alcătuite din piroclastite și lave în est și depresiunile și culmile joase din vest (sedimentar panonic); prezența pădurilor bine închegate în munte comparativ cu extensiunea pășunilor, fânețelor și a așezărilor din depresiuni. Limita descrie o linie cu pătrunderi spre est, în dreptul văilor principale și cu unele retrageri spre vest, în dreptul culmilor mai înalte care au la partea superioară aglomerate vulcanice groase. În spațiul strict al Subcarpaților Transilvaniei, I.Mac (1972) a inclus și unele măguri cu aglomerate vulcanice explicând astfel regresul spre est al limitei dintre Dealurile Transilvaniei și platoul vulcanic montan pe măsura fragmentării acestuia și a creării de depresiuni de contact.

Limita de sud–est și sud se realizează printr–un culoar format din câteva depresiuni cu desfășurare mare, Făgăraș–Sibiu–Săliște și Apold. Dacă în dreptul Munților Perșani contactul este dat de o diferență de nivel de numai 200–300 m, în sud, ultimele culmi ale munților Făgăraș și Cindrel se termină prin abrupturi mai mari de 400 m. Limita urmărește traseul: Hoghiz–Cuciulata–Comana de Sus–Veneția de Sus–Turnu Roșu–Rășinari–Orlat–Sibiel–Săliște–Cărpiniș–Săsciori–Pianu de Sus. El se realizează la altitudinea de 600–700 m la contactul dintre cristalinul carpatic și sedimentarul mio–pliocen din bazinul transilvan.

În *sud–vest*, între Pianu de Sus și Blandiana, limita este convențională aici trecându–se spre vest de la un peisaj de depresiune la unul caracteristic culoarelor de vale (Culoarul Orăștie), cu nivelele de vale și terase (dezvoltate pe stânga Mureșului) și care se leagă mai mult de ansamblul depresionar din bazinul Streiului.

Limita de vest are o desfășurare complexă și aceasta datorită modului variat de realizare a contactului dintre sedimentarul mezozoic și paleogen și uneori cristalinul din estul Munților Apuseni și sedimentarul mio–pliocen din bazinul transilvan. Râurile care tranversează aceste formațiuni au creat bazinete depresionare; în alte locuri, formațiunile mai dure din munte (îndeosebi calcarele și ofiolitele) apar sub forma unor abrupturi petrografice ce domină cu 100–200 m glacisurile de la baza lor.

Aceste aspecte apar clar la sud de Tureni, limita fiind pe aliniamentul dat de așezările Săndulești–Cheia (pe la vest de pintenul calcaros în care sunt tăiate Cheile Turzii), Livezile – Geoagiu de Sus – Ighiel – Ampoița – Blandiana.

Între Tureni și Căpuș, limita se desfășoară aproximativ SE–NV și are numeroase pătrunderi spre munte în depresiunile de contact Iara – Băișoara – Hășdate (V) – Vlaha – Luna de Sus. Urmărește apoi un contact mai puțin evident față de M. Gilău pe valea Căpușului și în continuare în bazinul Călatei (coboară spre sud la Călățele și Mărgău). De la Mărgău și până la valea Crișului Repede, limita fața de Munții Vlădeasa este netă (contact structural și petrografic accentuat prin diferențe de nivel de 300–400 m, prin deosebiri în modul de folosință a terenului și în caracteristicile așezărilor).

Limita de nord-vest se desfășoară mai întâi sub versantul din estul Culmii Meseș până la Jibou, porțiune în care formațiunile paleogene și miocene din podiș iau contact cu cristalinul muntelui. Eroziunea selectivă n–a ajuns să creeze depresiuni de contact extinse și nici versanți cristalini pe diferențe de nivel mari. Altitudinea redusă a Culmii Meseș n–a favorizat realizarea acestui lucru. De la Jibou spre NE până în Depresiune Lăpuș, limita cu Dealurile de Vest se înscrie pe la baza abruptului (100–300 m) tăiat de Someș și afluenții săi, la contactul dintre rocile paleogene și cristaline ale Podișului Boiului și cele panoniene din Depresiunea Guruslău și dealurile din sudul și estul Depresiunii Baia Mare.

Limita de nord se realizează față de munții Lăpușului, Țibleșului, Rodnei și Bârgăului între văile Lăpuș și Ilva. Limita este mai dificil de trasat întrucât, în mare parte, lipsesc depresiunile mari și diferențele de peisaj. Mai întâi, ea se află în nordul Depresiunii Lăpuș (pe la baza masivului Șatra) de unde în continuare parcurge un aliniament ce urmărește bazinetele depresionare (frecvent cu caracter subsecvent și de eroziune selectivă) de pe văile principale prin șeile de eroziune diferențială de pe culmile principale. Trece pe la Suciu de Sus (estul Depresiunii Lăpuș), la Târlișua (pe valea Ilișua), Coșbuc (valea Sălăuța), Parva (pe valea Rebra), Sângeoz–Băi (Someșul Mare) –Ilva Mică.

CADRUL FIZICO–GEOGRAFIC

ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ȘI EVOLUȚIA PALEOGEOGRAFICĂ

Dealurile Transilvaniei se desfășoară pe cea mai mare parte a unității structurale numită de geologi Depresiunea Transilvaniei (Bazinul Transilvaniei). Aceasta se schițează în mezozoicul superior prin dezvoltarea unor linii de fractură profunde care au fragmentat o masă cristalină (blocul transilvan) cu caracteristici similare celor din Carpați. Sunt șisturi epimetamorfice (est) și mezometamorfice (vest) care au fost interceptate în foraje la adâncimi diferite, acoperite cu formațiuni mezozoice (conglomerate, calcare) cu caracter epicontinental (interceptate doar în

câteva locuri). Mișcările tectonice de la finele cretacicului și din paleogen au fragmentat blocul cristalin în mai multe subunități care în paleogen–miocen inferior au suferit subsidențe slabe și chiar ridicări pentru ca din miocenul mijlociu toate să coboare, cu intensități diferite. Acest lucru a avut câteva consecințe: poziția altimetrică deosebită a blocurilor din fundament (se disting trei compartimente mai ridicate: Blaj–Pogăceaua la – 3000 m; Făgăraș–Perșani la – 1200–3000 m; Podișul Someșan–Prisnel până la – 2000 m) separate de trei compartimente mult mai coborâte (Turda–Beclean la – 6000 m; Târnavele la – 8000 m; Odorhei–Deva la – 6500 m după V.Mutihac); grosimi și chiar faciesuri sedimentare deosebite; realizarea propriu–zisă a depresiunii tectonice cu areal foarte larg. De abia, în pliocen superior–pleistocen, prin ridicarea munților vecini și formarea lanțului vulcanic, s–a ajuns la individualizarea spațiului în sens geografic.

Suprastructura sedimentară este alcătuită din depozite paleogene, miocene și parțial pliocene (fig. 41).

Paleogenul apare larg dezvoltat în nord–vest (între Iara și Meseș unde a fost și cel mai mult studiat), apoi în sud–vest (sector Alba Iulia) și în sud (la intrarea Oltului în defileu). Alternează faciesuri continentale, lacustre, marine ceea ce indică oscilații pe verticală ale uscatului limitrof.

În cadrul *eocenului* apar argile vărgate inferioare; marnele vărgate superioare; gipsurile superioare; calcarul grosier superior; marnocalcarele cu numuliți; marnele cu briozoare. În zona Oltului sunt microconglomerate , gresii, calcare etc., cu afinități cu eocenul din Depresiunea Getică.

Oligocenul (faciesuri continentale, marine, salmastre) are o dezvoltare largă în NV și SV (la Alba Iulia). Este reprezentat prin stratele de Hoia (nisipuri, calcare grezoase și coraligene); stratele de Mera (marne, argile nisipoase cu intercalații de gresii și calcare); stratele de Tic (argile roșii, intercalații de cărbuni); stratele de Cetățuia (gresii grosiere, microconglomerate cu stratificație torențială); stratele de Zimbor (gresii, nisipuri, intercalații de argile roșii).

Miocenul este alcătuit în cea mai mare parte din depozite marine și salmastre; către final trece în regim lacustru. Dacă în nord–vest are o dezvoltare completă în restul bazinului apare doar începând cu tortonianul (badenian) ca urmare a unei subsidențe active generalizată.

Acvitanianul este reprezentat prin stratele de Sânmihai (argile roșii urmate de gresii cu cărbuni).

DEALURILE TRANSILVANIEI - Harta geologică

(După V. Mutihac)

DEALURILE DE VEST

CARPAŢII ORIENTALI

MUNŢII APUSENI

CARPAŢII MERIDIONALI

Someşul Mic

Someşul Mare

Bistriţa

Cluj Napoca

Târgu Mureş

Alba-Iulia

Mureş

Sibiu

0 10 20 30 km

LEGENDA

Cuaternar

Pliocen

Sarmatian

Badenian

Miocen inferior

Oligocen

Eocen

Vulcanite neogene

Masive de sare

Câmpuri de gaze

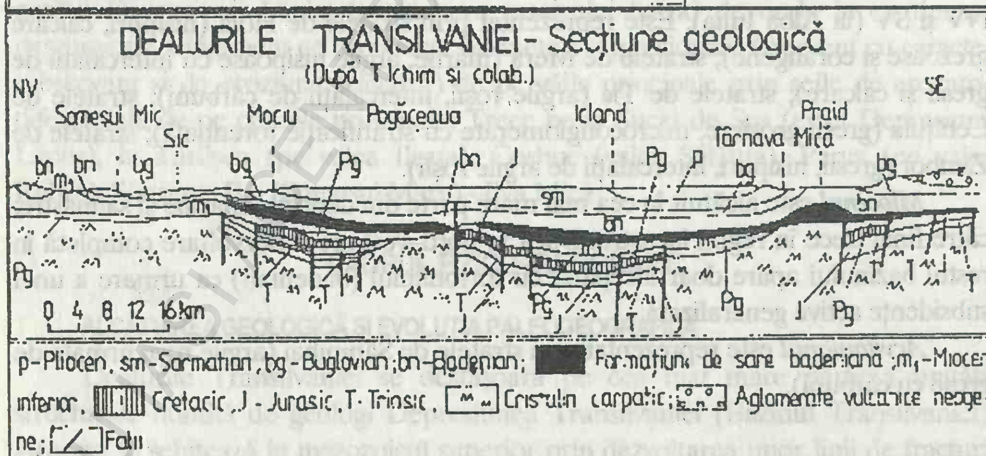

Fig. 41

Burdigalianul este legat de o transgresiune însemnată. Începe cu Stratele de Coruș (conglomerate, gresii, nisipuri care lateral trec în pelite) și se încheie cu Stratele de Chechiș (argile, argile marnoase, marne).

Helvețianul are caracter de molasă (conglomerate, microconglomerate, gresii, nisipuri) depuse în condițiile ridicării regiunilor limitrofe.

Tortonianul (badenianul) este marcat de o transgresiune puternică pe fondul unei subsidențe active și de erupții vulcanice puternice ce au avut loc în estul bazinului. Ca urmare, în componența lui intră: complexul tufului de Dej (piroclastite cu intercalații de marno-argile și gresii argiloase), un facies conglomeratic (în sud) și *recifal* în vest, peste care urmează formațiunea cu sare care are o largă dezvoltare și cea mai mare grosime între Mureș și Târnava Mare unde suportă depozite sarmato-pliocene (4000 m). Presiunea mare exercitată de acestea au determinat împingerea laterală a sării, proces care a dus, pe de o parte, la dezvoltarea de cute diapire cu poziție periferică (Ocna Dejului – Sic – Cojocna – Turda – Ocna Mureșului; Aiud – Ocnișoara, Păuca – Ocna Sibiului, Șieu – Odorhei – Sovata – Praid; Lueta – Rupea), iar, pe de altă parte, prin îngroșarea locală a blocurilor de sare s-a ajuns la domuri și brahianticlinale (la nord de Mureș, structurile Luduș, Sânger – Utieș – Șincai – Mădăraș, Sărmășel – Crăești, Bozed; în zona centrală structurile Deleni – Cetatea de Baltă – Copșa Mică, Sângeorgiu de Pădure; în zona sudică structurile Cristur-Țelina) separate de sinclinale. La partea superioară sunt șisturile cu radiolari (argile brune, marne cu radiolari) și marnele cu *Spiralis* (marne, argile, nisipuri, tufuri subțiri).

Sarmațianul inferior-mediu (buglovianul și volhinianul) are dezvoltare în tot bazinul când a rezultat o molasă cu depozite argilo-marnoase și nisipuri cu intercalații de cinerite (tuful de Hădăreni și tuful de Ghiriș); lateral (mai des în est) apar pietrișuri dintr-un piemont.

Sarmato-pliocenul. După basarabianul inferior, ca efect al ridicării Carpaților și probabil al unei lăsări active în centrul bazinului (Paucă M., 1972), se întrerup legăturile cu bazinul panonic și cu bazinele extracarpatice. Au loc acumulări în sectorul Mureș-Târnave (marne cu intercalații de nisipuri, marne, calcare, tuful andezitic de Bazna). După întreruperea legăturilor cu exteriorul, a existat un moment de regresiune urmat de o extindere treptată a lacului. În ponțian, depresiunea se colmatează.

Concluzii. Evoluția Bazinului Transilvaniei a fost determinată de câțiva factori:

– coborârea în neozoic, cu intensități diferite, a blocurilor cristaline care compun fundamentul;

– ridicarea cu intensități diferite în timp și spațiu a regiunilor montane limitrofe de care a depins ritmul acumulării și caracteristicile faciesurilor;

– condițiile climatice din diferite perioade geologice care au impus tipul și ritmul modelării uscatului limitrof;

– masa de sare care sub influența presiunii exercitate diferit de stivele de sedimente de deasupra (în funcție de grosimea lor) a creat boltiri de tipul domurilor și cutelor diapire.

La acestea s–au adăugat ridicarea mai accentuată în pliocenul superior și cuaternar a formațiunilor de la marginea bazinului și unele presiuni laterale exercitate de către ramura montană în ascensiune.

Urmare a acestei evoluții tectonice în Bazinul Transilvaniei au rezultat trei structuri distincte: *domuri* (în cea mai mare parte), *cute diapire* (pe laturile de est și vest) și *monoclinală* (în NV,N și S).

Relieful

Caracteristici morfografice și morfometrice. Urmărind, în amănunt, fizionomia reliefului se poate conchide că numai în sectoare restrânse are caracteristici de podiș (la vest de Someșul Mic și la sud de Târnava Mare). În rest, apare evident aspectul tipic regiunilor de deal cu interfluvii rotunjite încadrate de văi foarte largi. Această fizionomie este rezultatul unei îndelungate evoluții la începutul căreia, prin adâncirea rețelei de râuri în relieful inițial (câmpia fluvio–lacustră înălțată), înfățișarea de podiș era dominantă.

Structura orografică actuală are câteva caracteristici importante:

– existența unor interfluvii majore cu desfășurare de la E la V sau NE–SV în lungul cărora se pot delimita și cumpenele de apă principale;

– desfășurarea celor mai extinse arii depresionare pe latura de sud și de sud–vest;

– văile, cu excepția celor torențiale, sunt foarte largi, adesea căpătând înfățișarea unor culoare cu lunci și terase extinse;

– pe ansamblu, la nivelul macrounității, relieful prezintă o cădere generală către regiunea centrală (axa Mureș); la nivelul interfluviilor principale căderea, în cele mai multe situații, este de le est la vest; doar în Podișul Someșan ea este orientată spre axa Someșului; la nivelul interfluviilor secundare căderea variază mult, dar se impune ca direcție cea nord–sud sau sud–nord;

– desfășurarea văilor principale este în concordanță cu direcțiile înclinării diferitelor sectoare ale câmpiei fluvio-lacustre daciene; direcția văilor secundare a fost legată însă de alți factori la exteriorul regiunii, a intervenit panta rezultată prin înălțarea fâșiei de podiș limitrofă munților concomitent cu ridicarea în cuaternar a acestora, în interiorul podișului dezvoltarea unor bombări locale corespunzătoare domurilor și de producerea unor captări.

Relieful are o *altitudine medie* de 425 m. Cele mai mari valori se întâlnesc în nord în Culmea Breaza (975 m), iar în est în câteva vârfuri din Subcarpații

Transilvaniei (Bicheș 1080 m, Firtuș 1060 m, Șiclod 1028 m, Rez 932 m) toate prezente pe roci mai dure. Ele constituie excepții întrucât valorile altimetrice maxime au frecvență între 750 și 800 m. De altfel, înălțimile din această regiune, care depășesc 750 m, reprezintă sub 1% din suprafața ei. Sectoarele cele mai joase se află în culoarele văilor Someș și Mureș fiind cuprinse între 200 și 300 m (mai coborât pe Someș); le revin circa 14% din suprafața regiunii. Cea mai mare extensiune (peste 56%) o au culmile și culoarele de vale cu înălțimi desfășurate între 300 și 500 m. Ele precumpănesc între Târnava Mare și Someș. Circa 29% reprezintă culmile situate între 500 și 750 m, ele având o desfășurare mai largă (chiar domină intervalul hipsometric anterior) în Podișul Hârtibaciului, la contactul cu rama montană (mai ales în răsărit).

Comparând valorile altimetrice din luncile văilor aparținând sistemelor Someș, Mureș, Olt se remarcă faptul că primele sunt mult mai joase de unde rezultă un potențial eroziv mult mai activ pentru afluenții acestora.

Fragmentarea dată de rețeaua hidrografică are valori de 1,5–2 km/km^2 în regiunile înalte, unde precumpănesc faciesurile nisipoase și de 0,5–1 km/km^2 în depresiuni, pe versanții marno–argiloși și în culoarele văilor principale.

Energia de relief înregistrează valorile cele mai ridicate (peste 300 m) în lungul culoarelor văilor Mureș, Someș, Târnave, Hârtibaci, Niraj, în sectoarele în care acestea taie dealuri cu înălțimi de peste 500 m. În văile secundare și pe afluenții torențiali, ea este sub 100 m.

Declivitățile sunt strâns legate nu numai de gradul de fragmentare, ci mai ales de influențele locale impuse de rocă, structură, producerea de alunecări și torenți. Se pot separa trei situații generale. Acestea sunt: fronturile structurale sau petrografice, frunțile de terase și râpele de desprindere cu înclinări care depășesc 25°; luncile largi ale văilor, podurile de terasă și de culme și mai ales glacisurile coluvio–proluviale sau coluvio–deluviale cu înclinări de pînă la 10°; restul versanților cu pante între 10° și 25°.

Treptele de relief. Paleogeografic către finele sarmațianului, mișcările care au loc în spațiul montan limitrof întrerup culoarul marin de legătură al bazinului cu regiunea panonică. În bazin, va rămâne un lac ale cărui limite vor oscila însă pe ansamblu; acesta se va restrânge treptat. Poziția limitelor actuale dintre depozitele helvețiene și cele tortoniene, dintre acestea și cele sarmațiene sau dintre ultimele și cele panoniene reflectă aceste oscilații. Analizându–le se deduce că *uscatul s–a realizat treptat de la nord–vest și nord către centru debutând cu sarmațianul superior și încheind cu începutul dacianului,* când *întreaga regiune a devenit o câmpie fluvio–lacustră*. Înălțarea sacadată a acestuia în pliocenul superior–cuaternar a dus la fragmentarea ei și la crearea

în etape lungi a unui relief cu trepte ce au caracteristici genetice și vârste diferite.

Problema suprafețelor de eroziune. O sinteză referitoare la suprafețele de nivelare din Dealurile Transilvaniei s–a realizat de abia în 1974, în „Relieful României" (Gr.Posea și colab.). Până atunci au fost doar studii parțiale, pe unități. Problema a fost pusă prima dată de M.David (1945) care separă în regiunea sud–vestică a Transilvaniei trei suprafețe de eroziune (*Proștea Mare* la 500 m, ponțiană; *Agârbiciu* la 400–480 m, daciană; *Secaș* la 300–390 m, levantină).

În regiunea Lăpușului, V.Mihăilescu remarcă existența a două suprafețe: *„Platforma Țării Lăpușului"* la 400–550 m în E și S și 350–500 m în vest. Ea are o dezvoltare largă fiind întâlnită și în Dealurile Năsăudului dar și în zona Baia Mare. O consideră similară Platformei Secașelor. Platforma superioară se află la 600–750 m (*Platforma Breaza*).

În cursul „Geografia fizică a R.P.R." (1960), în caracterizarea Podișului Târnavelor sunt descrise cele trei suprafețe separate de M.David și se insistă pe ideea că mișcările de la finele pliocenului și din cuaternar le–au ridicat tot mai intens către est și sud, spre contactul cu rama montană.

Gh.Pop (1975) arată că în zona Clujului eroziunea în intervalul sarmațian-meoțian a creiat *„Platforma piemontană a Feleacului"*, echivalentă suprafeței Măguri–Mărișel; ea astăzi se desfășoară la 700–750 m.

Gr.Posea (1960) identifică în Țara Lăpușului: *suprafața de eroziune pretortoniană* (în câteva puncte din nord–vestul Culmei Breaza), care este pe cale de a fi exhumată; *Suprafața poligenetică Țara Lăpușului*, sculptată în intervalul sarmațian mediu-ponțian la 400–500 m în depresiune și 600–800 m în Culmea Breaza (urmare a unei înălțări ulterioare); *suprafața piemonturilor* (dacian–romanian) la 400–650 m din care au rămas doar martori, *piemontul inferior* (finele romanianului) care în Țara Lăpușului apare ca nivel de vale ce trece în terasa superioară.

V.Gârbacea (1956,1960), în Dealurile Bistriței, amintește trei nivele: la 800 m *Nivelul general al piemontului Călimanului* la 640–710 m, *nivelul general* format între sarmațian și ponțian la 500–550 m, *nivelul inferior piemontan,* levantin corelabil cu terasa de 140 m a Șieului.

N.Orghidan (1960) vede în lungul Mureșului o singură treaptă la ±500 m.

Gr.Posea (1969) arată că în sud–vestul Transilvaniei există doar două trepte cu caracter de suprafețe de eroziune: *Suprafața superioară Amnaș* care este bine dezvoltată în Podișul Amnaș, pe rama de N și E a Depresiunii Săliște la ± 600 m; spre est crește în altitudine fiind extinsă între Târnava Mare și Hârtibaci și doar bănuită pe interfluviul de la stânga Hârtibaciului; retează ponțianul fiind de vârstă dacian–levantin inferior; *Suprafața Secașelor*, se află la 450–500 m, urcă spre rama montană la 600 m; în Podișul Hârtibaci și pe Visa apare ca nivel de vale (Nivelul Visei) pe care uneori se află pietrișuri; este considerată ca levantin superioară; Se

adaugă o *suprafață meoțiană*, în prezent fosilizată și *piemonturile* Cibinului și Sadului (villafranchiene).

Fig. 42

I.Mac (1972) descrie în regiunea estică a Transilvaniei două trepte. Prima, numită *Suprafața peritransilvană*, s–a realizat în intervalul sarmațian superior–meoțian și apare în Subcarpații Transilvaniei la 700–800 m; în majoritatea situațiilor este fosilizată fie de depozite ponțiene, ponțian–daciene, fie de aglomerate vulcanice. Reprezintă sectorul mai coborât al suprafeței care în regiunea montană (Perșani) ajunge la 1000 m. Cea de a doua suprafață *„pedimentul levantin–pleistocen"* apare ca poduri interfluviale, pedimente la baza unor măguri vulcanice, uneori prispe periferice văilor mari etc. la o altitudine medie de 600–700 m.

N.Josan (1979) cartează și descrie în Dealurile Târnavei Mici o treaptă de eroziune superioară la 550–600 m care urcă spre est și sud (se continuă larg în Podișul Hârtibaciului) de vârstă daciană și un nivel de *pedimentație* levantin la 500–550 m. Condiții locale de natură tectonică sau de nivel de bază au dus la conturarea încă a unui nivel la 480–500 m.

N.Popescu (1981) cartează pe rama montană a Făgărașului și în Defileul Oltului la 950–1100 m, *suprafața de bordură carpatică* care se racordează cu *„Suprafața Săliște"* prezentată de Gr.Posea la vest de Sibiu. Ea a fost realizată în intervalul sarmațian superior–ponțian. Sub aceasta, apar *două nivele de umeri și glacisuri de eroziune* detașate pe rama montană și pe dealurile limitrofe ei, la 750–800 m și 650–700 m. Sunt considerate ca dacian–levantin și levantin superior–pleistocen inferior. În cuaternar aici au rezultat glacisul piemontan superior, glacisuri, terase.

În Geografia României, vol.III (1983), sunt menționate în Câmpia Transilvaniei o *suprafață de nivelare la 550–650 m* (dezvoltare mare în NV) și două *nivele de eroziune* la 400–500 m și 300–350 m (I.Mac), iar în Podișul Secașelor două suprafețe (*Amnaș* 550–620 m și *Secașe* la 450–550 m) și un nivel de eroziune la 400–430 m (N.Raboca, 1996).

Concluzii. Studiile realizate au pus în evidență câteva trepte cu caracteristici diferite.

– *Suprafața de eroziune superioară* (peritransilvană, circumtransilvană) modelată în regiunile periferice exhumate după sarmațianul inferior. Exondarea a fost se pare mai timpurie în nord (Lăpuș) și mai întârziată în rest. În intervalul de modelare a ei, în centrul bazinului era un lac. Climatul era subtropical–mediteraneean. A rezultat o suprafață de eroziune care se păstrează pe marginea munților ((Suprafața de bordură) la circa 950–1000 m, dar și pe dealurile de la marginea bazinului Transilvaniei. În nord, în regiunea Feleac și în Lăpuș, are o dezvoltare mai mare, pe când în est corespunde desfășurării unor martori piemontani și unor nivele fosilizate. În general, ea se desfășoară la 700–800 m.

– *Suprafața medie* este întâlnită la circa 600 m pe podurile de pe interfluviile principale (în nord, nord–vest și la sud–est de Mureș) unde urcă spre periferie la 700 m. Către sud–vest apare ca martori la ±500 m sau lipsește, absența ei fiind pusă

pe seama eroziunii exercitată de Mureș și afluenții săi în romanian–cuaternar. La contactul cu unitățile montane s–a dezvoltat fie ca suprafață piemontană mixtă, fie ca pedimente, fie ca glacisuri erozivo–acumulative. Este considerată ca aparținând intervalului dacian–romanian.

– *Suprafața inferioară* se desfășoară în una sau două trepte care în regiunea centrală și vestică se află la 400–550 m și 350–400 m. Cea mai largă dezvoltare o are în regiunea Secașelor și în Câmpia Transilvaniei. Este considerată ca romanian–cuaternar inferioară.

Terasele sunt în număr de opt dacă se include și treapta de luncă înaltă de 2–3 m. Cu excepția unor mici variații, înălțimea acestora este de: t_1 = 2–3 m; t_2 = 6–12 m; t_3 = 15–22 m; t_4 = 30–40 m; t_5 = 50–55 m; t_6 = 70–75 m; t_7 = 90–110 m; t_8 = 130–140 m. La acestea se adaugă în culoarele văilor Mureș și Someș, un nivel de eroziune la 160–200 m (T.Morariu, V.Gârbacea, 1960). Pe afluenți apar doar 2–5 nivele, frecvent cele inferioare.

Terasele sunt paralele între ele, dar și cu talvegul relevând importanța factorului climatic în geneza și evoluția lor (fig. 42). Terasele mai înalte de 50–55 m sunt mai slab conturate și au caracter mixt, tectonic și climatic; terasele inferioare au poduri extinse, aluviuni groase; sunt legate îndeosebi de variația condițiilor climatice. Vârsta teraselor inferioare este pleistocen superior–holocen, iar a celorlalte pleistocen inferior–mediu. Se disting ca *terase reper* nivelele de *30–35 m, 50–60 m* și *90–125 m* (Gr.Posea și colab. 1974). Deformări locale apar în sectorul cutelor diapire și în cele ușor subsidente. Boltirile au dus la deplasări laterale și de aici la desfășurarea uneori monolaterală a lor.

După N.Popescu (1981), în Depresiunea Făgăraș s–au individualizat trei *glacisuri–terasă* dispuse în evantai în lungul râurilor care le–au creat, dar care spre Olt se contopesc căpătând înfățișarea unor trepte care fie că rămân suspendate deasupra Oltului, fie că se contopesc cu terasele acestuia (glacisul superior se racordează cu t_{35} m; glacisul mediu cu t_{17-25} m; glacisul inferior cu t_{4-10} m). Acumularea formațiunilor glacisurilor este apreciată ca würm$_1$ și würm$_2$ pentru cel superior, würm$_3$ pentru cel mediu și tardiglaciar pentru cel inferior.

Luncile au trăsături aparte pentru cele două categorii de văi. La văile mari (Olt, Mureș, Someș) se remarcă prin: lățimi mari (depășesc frecvent 1 km), pantă foarte mică (0,7–1,2 m/km), grosimea mare a depozitului (6–10 m; în sectoarele ușor subsidente – la Someșeni, după Gr.Posea, depășește 15 m), prezența a 2–3 trepte și a unei micromorfologii variate. Văile autohtone cu obârșii în rama montană au lunci bine exprimate în culoarele de vale, uneori chiar de la obârșie; lățimea variază de la câteva sute de metri până la 1 km, iar panta este de 0,4–1 m/km. Lateral prezintă glacisuri proluvio–coluviale extinse care uneori au fost retezate apărând ca trepte. Grosimea aluviului este de câțiva metri (2–4 m la cele

mici, 5–8 m la cele mai mari). La râurile mai mari (Târnave, Bistrița etc.) apar grinduri, meandre părăsite, trepte etc.

Relieful structural și petrografic. Sunt caracteristice trei tipuri de structuri (monoclinală, cutată și în domuri), o litologie cu mai multe situații impuse de modul de asociere a stratelor de marne, argile, tufuri, nisipuri, diferit cimentate și o neotectonică cu câteva areale cu mișcări subsidente sau cu bombări. Toate acestea au determinat apariția și dezvoltarea unor forme de relief specific.

– *Structura monoclinală* apare în Podișul Someșan și în Dealurile Năsăudului. În prima unitate ies în evidență fronturile cuestice (mai ales cele de pe stânga văilor Căpuș, Nadeș, Nădășel) care alcătuiesc uneori 2–3 șiruri (Gr. Posea) a căror etajare este favorizată de existența unor orizonturi de roci mai rezistente (gresii și microconglomerate). Tot aici se mai dezvoltă bazinete și depresiuni de contact de tip subsecvent. În Dealurile Năsăudului și Dejului frontul de cueste se dezvoltă spre nord și apare la contactul dintre formațiunile monoclinale și cele cutate. Văile râurilor afluente Someșului Mare au în majoritate caracter consecvent iar depresiunile care apar pe acestea au mai mult specific de depresiuni de contact. Pe interfluviile care coboară spre sud apar și influențe structurale materializate în aliniamente de vârfuri, șei și mici platouri.

– *Structura cutată* este în bună parte determinată de tectonica sării, care prin migrare din centru spre est și vest a impus sistemul de *cute diapire*. Ea este mai simplă în vest și ceva mai complicată în est unde a fost acoperită de aglomerate vulcanice. Înlăturarea unor mari părți din acestea a dus la degajarea structurii cutate. Aici apar mai multe cute (frecvent 2–4) paralele cu muntele. Eroziunea a dus, pe de o parte, la individualizarea unor forme de concordanță directă, pe de alta la forme derivate. Astfel, în vest, la contactul cu Podișul Târnavelor, apar bazinete depresionare mici axate pe sinclinale; ele comunică prin șei. Urmează spre est un șir de culmi deluroase cu înălțimi variabile (în funcție de rocă), dezvoltate pe anticlinalul marginal. Ele închid o vastă arie sinclinală, în lungul căreia s-au individualizat fie depresiuni și bazinete, fie dealuri (roci mai dure) cu funcție de interfluviu între văile principale. Aici apar și dealurile cu înălțimile cele mai mari (peste 1000 m). Ele sunt legate de prezența mai groasă a păturii de aglomerate vulcanice existente în zona sinclinală în raport cu cea anticlinală vecină unde au fost complet înlăturate. Către est urmează anticlinalul subcarpatic în care la Sovata, Praid etc. eroziunea a creat depresiuni (prin golire); în alte sectoare există dealuri – deci concordanță directă. Local, mai intervin cute secundare și linii de fractură care complică structura de ansamblu și imprimă un caracter variat formelor rezultate. Pe acest fond morfostructural major, apar suprafețe structurale (îndeosebi pe rocile mai dure – aglomerate, conglomerate), abrupturi cuestice cu dimensiuni variabile.

– *Structura în domuri* este caracteristică celei mai mari părți din centrul Transilvaniei. Prin bombare stratele au căpătat căderi de 1–10°; ele sunt separate de sinclinale. În dezvoltarea reliefului structural un rol deosebit l–au avut alternanțele de strate cu duritate și consistență diferită. Apar cueste, suprafețe structurale, văi subsecvente etc. rezultate din intersectarea domurilor de către rețeaua de văi. De aici diversitatea de aspecte care ies în evidență îndeosebi pe cueste.

Rolul litologiei. În ceea ce privește influența rocilor în configurația văilor și dealurilor se pot separa trei situații:

– *predominarea stratelor argiloase sau marnoase* în care s–au dezvoltat văi largi, sectoare mlăștinoase și interfluvii cu versanți teșiți; aici pe versanți domină spălarea în suprafață și alunecările;

– *predominarea faciesurilor nisipoase ușor cimentate* în care s–au format văi ceva mai înguste cu versanți cu pantă accentuată, cu polițe structurale, intens afectați de eroziunea torențială; interfluviile sunt rotunjite și apar adesea ca promontorii, vârfurile s unt țuguiate și separate de șei;

– *prezența unor orizonturi de rocă dură în alternanță cu roci friabile*; în profilul văilor, ca și al dealurilor apar numeroase trepte; pe culmi sunt vârfuri și șei adânci, iar pe versanți se produc: șiroire, torențialitate, alunecări cu dimensiuni diferite.

Evoluția rețelei hidrografice. Formarea rețelei hidrografice aparținând celor patru bazine și, în primul rând, a colectorilor principali, în condițiile evoluției paleogeografice specifice a Depresiunii Transilvaniei în care legătura cu regiunile extracarpatice prin cele trei porți s–a format diferit în timp, a suscitat un interes deosebit (Gr. Posea, Al. Savu, V. Gârbacea, I. Mac, L. Someșan, H. Wachner, V. Mihăilescu. N. Josan, Florina Grecu, N. Popescu etc.).

Poziția centrală a bazinului, în raport cu lanțurile montane, a determinat orientarea rețelei de râuri ce coborau din Carpați. De aici, o rețea cu caracter convergent, care s–a ierarhizat treptat pe măsura retragerii liniei de țărm și a exhumării regiunii.

Modul în care s–a realizat legătura cu exteriorul. Se pare că după sarmațianul mijlociu, singura „poartă” prin care se evacuau apele din bazin era cea someșană spre care s–a organizat prima rețea de văi. Al. Savu (citat de Gr. Posea) consideră că la finele ponțianului când lacul a fost scurs, tot bazinul era drenat către nord–vest.

Jocul tectonic al blocurilor din fundament se pare că a creat unele făgașe mai joase în câmpia rezultată prin exondare (M.Paucă, 1977, îl indică pentru Someșul Mic, Someșul Unit, iar N.Josan la Mureș). Totodată *neotectonica* diferențiată local ca intensitate și sens a provocat deplasări ale direcțiilor principale ale rețelei secundare de râuri.

Rolul nivelelor de bază regionale în romanian–cuaternar, a fost diferit și a avut drept urmare extinderea unor bazine în dauna altora.

Pe baza tuturor datelor din literatură, la nivelul întregii regiuni, se pot separa:

Mai multe faze în formarea marilor bazine hidrografice

În ponțian superior–dacian întreaga rețea era dirijată spre centru unde era un colector orientat spre poarta din nord–vest (Al.Savu).

În romanianul inferior are loc înaintarea și dezvoltarea unui bazin larg al Oltului în sudul Transilvaniei. În cadrul său, Gr.Posea (1969) include nu numai Târnava Mare, Hârtibaci, un Olt cu obârșie în sectorul Perșani (I.Rodeanu), ci și o rețea formată din râuri care veneau din sud–estul Munților Apuseni (Ampoiul) și din Munții Sebeșului (râuri paralele pe direcție vest–est). În nord, se formează bazinul Someșului Mare printr–o suită de captări efectuate de către un râu vestic asupra altora ce coboarau spre centrul Transilvaniei (V.Gârbacea).

În romanianul mediu–pleistocenul inferior pătrunde Mureșul dinspre Orăștie (Gr.Posea) și preia treptat Ampoiul, Mureșul din podiș care împreună cu Târnava Mică erau orientate anterior spre NV. În Podișul Secaș se dezvoltă Secașele. În NV, sunt captate Șieul și Bistrița (V.Gârbacea); în NV, în Podișul Someșan, Crișul Repede pătrunde până în zona Huedin; dinspre Someș înaintează Almașul și Agrișul care efectuează captări ajungând pînă în preajma Crișului Repede (Gr.Posea).

În pleistocenul mediu, pe de o parte, Oltul realizează legătura cu regiunea Baraolt și Brașov (N.Popescu, 1981), iar, pe de alta, pierde Târnava Mare care este captată de un afluent venit dinspre Blaj (I.Rodeanu).

În pleistocenul superior au loc și alte modificări notabile care duc în final la aspectul actual. Astfel, cele două cursuri longitudinale din depresiunea subcarpatică Reghin–Corund–Odorhei orientate unul spre Mureș și altul spre Olt sunt captate de Niraj, Târnava Mică, Târnava Mare care–și stabilesc astfel cursul superior (I.Mac,1982). Unele modificări au loc în bazinul Bistriței (schimbarea cursului Budacului la nivelul terasei de 50 m (V.Gârbacea, 1961) și în zona Alba Iulia (D.Bilag) între Ampoi, Mureș, Târnava.

Clima

Dealurile Transilvaniei au un climat continental moderat, specific înălțimilor până la 800 m. Caracteristicile parametrilor climatici, regimul de manifestare al lor sunt determinate de câțiva factori.

Larga deschidere spre sud–vest ce asigură o circulație a maselor de aer predominant din vestul și nord–vestul continentului. În anotimpul rece, frecvență mai mare o au masele de aer de natură maritim – polară sau arctică legate de activitatea centrilor barici islandez și scandinav; sunt mase de aer reci și umede. În

anotimpul călduros pătrund și mase de aer din vestul și nordul Mediteranei legate de circulația sud–vestică; ele aduc precipitații, dar asigură și un regim termic moderat.

Prezența lanțului carpatic (aproape înconjoară regiunea) determină, pe de o parte, stagnarea masele de aer vestice, dar și împiedică pătrunderea maselor reci continentale estice iarna sau a celor fierbinți din sud, în timpul verii.

Desfășurarea unor masive montane, care se termină prin versanți povârniți (dezvoltă diferențe altimetrice de ordinul mai multor sute de metri) pe laturile de sud și de vest ale regiunii, favorizează producerea unor efecte foehnale, în depresiunile și dealurile limitrofe contactului, prin descendența maselor de aer ce vin din exterior. Aceasta se resimte în creșterea bruscă a temperaturilor la începutul primăverii, topirea rapidă a zăpezii, vânturi intense, un număr mai mare de zile cu cer senin etc; se produc mai ales în depresiunile Alba Iulia și Turda, Făgăraș, Sibiu.

Existența unor culoare de vale (largi la partea superioară – Olt, Mureș, Someș) sau a unor pasuri montane joase, care asigură într–o anumită măsură pătrunderea maselor de aer din exteriorul Carpaților, contribuie la diversificarea locală a valorilor de temperatură, precipitații, umiditate etc.

Relieful cu altitudini frecvent între 350 și 550 m asigură o relativă uniformitate în desfășurarea valorilor elementelor climatice. Totuși, înălțimile mai mari (îndeosebi în sud–est, est și nord–vest) și culoarele de vale largi impun deosebiri la toți parametri. Acest factor de altfel, determină și diferențierea a două subtipuri climatice.

Climatul dealurilor și podișurilor înalte. Este specific Podișului Hârtibaci, Subcarpaților Transilvaniei și unei părți din Podișul Someșan. Înălțimile de peste 600 m determină un climat mai umed, mai răcoros.

Cantitatea medie de *radiație solară* este de 110–115 kcal/cm^2/an, ea fiind realizată în condițiile unei durate medii de strălucire a Soarelui de 1900–1950 ore. *Potențialul termic* este definit de temperaturi medii anuale în jur de 7° C, în lunile de iarnă de –2° C … –4° C (ianuarie –4° C), iar în cele de vară 14…18° C (18° C în iulie), amplitudini termice medii anuale în jur de 22–23° C, 110–130 de zile cu îngheț și peste 150 de zile fără îngheț și circa 60–70 de zile de vară; în lunile iulie–august se produc până la 10 zile tropicale (mai mult de jumătate în august – fig. 43).

Anual, în circa 125 de zile cu *precipitații*, cad peste 700 mm din care cea mai mare parte în intervalul mai–iunie, iar cele mai scăzute în sezonul rece când stratul de zăpadă se menține pe circa 70 de zile, ninsorile fiind posibile după 20 noiembrie în circa 30–35 zile. Ploile torențiale sunt puține, iar cantitățile maxime căzute în 24 ore nu depășesc 100 mm. În aceste condiții *umiditatea relativă medie* se ridică la 70–75%, fiind mai ridicată în lunile de iarnă (peste 80%) și mai scăzută vara (65–70%). Nu se înregistrează deficit de umiditate. *Nebulozitatea,* cu o medie anuală de 5,5–6 zecimi, este maximă în decembrie (7–8 zecimi) și minimă în august–

septembrie (sub 5 zecimi). Seninul (sub 3,5 zecimi) se înregistrează în aproape 120 de zile, iar cerul este complet acoperit în mai mult de 140 de zile. Dintre fenomenele meteorologice frecvență mare o au roua, bruma.

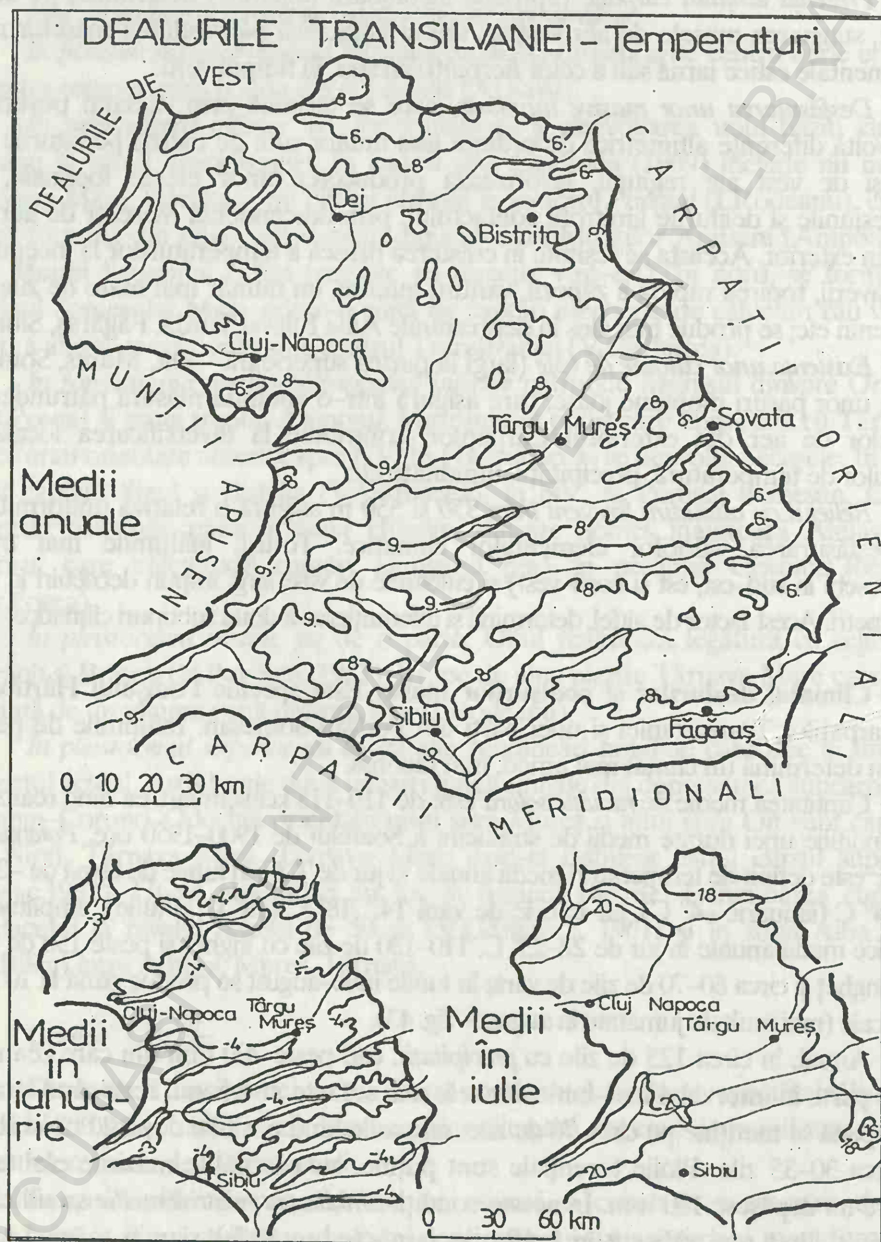

Fig. 43

Climatul dealurilor și podișurilor joase. Este caracteristic în centru și vest unde dealurile au înălțimi sub 550 m. Diferențierile topoclimatice sunt impuse mai ales de existența culoarelor de vale largi care adesea au caracter depresionar și apoi de manifestările de tip foehnal din sud–vestul și sudul Transilvaniei. Pe ansamblu este un climat cu nuanțe mai uscate în comparație cu cel din dealurile înalte.

Aici *radiația solară*, anual, ajunge la o valoare medie de 115–117 kcal/cm^2 (peste 80 kcal/cm^2/an în sezonul cald). Durata de strălucire a Soarelui depășește 2050 ore/an. *Regimul termic* prezintă valori medii care depășesc cu circa 1–2°C pe cele din dealurile înalte. Astfel media anuală urcă de la 8°C la nivelul dealurilor din est la 9° pe culoarele văilor Mureș, Târnave atingând maximum de 9,5°C la Alba Iulia. În timpul iernii, în ianuarie, cea mai mare parte a regiunii se încadrează în spațiul izotermei de –4°C (mai coborâtă în culoarele de vale din centru unde masele stagnând se răcesc creând inversiuni termice), iar în SV, în Culoarul Mureșului în aval de Teiuș, se ajunge la –3°C. Vara, în iulie, media termică urcă la 18°C în centru și 20°C în SV. Aceleași tendințe se remarcă în numărul zilelor cu temperaturi caracteristice: 160–170 (175 în SV) zile fără îngheț, 110–120 (106 la Ighiu) zile cu îngheț, 60–80 zile de vară (Ighiu 84), 10–20 zile tropicale (Ighiu 19,5 și Sebeș 19,8 zile).

Valorile nebulozității medii anuale se păstrează în jur de 5,5 iar ale *umidității relative* la 70–75% (mai ridicate în lungul luncilor extinse ale râurilor mari). Zilele senine propriu–zise oscilează între 55–60, iar cele cu cer complet acoperit ajung la 100–120.

Precipitațiile scad cantitativ din centru și est (650–700 mm) spre Culoarul Mureșului (550 mm – fig. 44). Aceasta face ca în condițiile evapotranspirației puternice în sectorul de SV să se înregistreze un deficit de umiditate de 80–100 mm (îndeosebi în lunile iulie și august când se ridică la aproape 45% din valoarea anuală). În regimul de cădere al precipitațiilor, proces care are loc în circa 120–130 de zile, valorile maxime se produc în intervalul mai–iulie (iunie fiind luna cu căderile cele mai bogate, în jur de 80 mm), iar cele mai reduse în sezonul rece (februarie și martie cu circa 40–50 mm în centru și est și 20–30 mm în Culoarul Mureșului). Cantitățile maxime de precipitații căzute în 24 ore variază în sud–vest între 50–60 mm, iar în centru și est între 65 și 100 mm, fiind în majoritatea situațiilor de natură convectivă. În Transilvania, în anii 1970 și 1975, s–au produs cele mai mari inundații din secolul nostru. *Ninsorile* au loc în circa 20–30 zile, dar stratul de zăpadă se păstrează 40–50 de zile; în SV durata este mai mică (la Ighiu 32,9 zile).

Apele

Dealurile Transilvaniei se încadrează în bazinele hidrografice ale Someșului (35%), Mureșului (48,5%), Oltului (16%) și Crișului Repede (0,5%). Rețeaua hidrografică este formată din *văi alohtone* care reprezintă colectorii principali (în primul rând Someșul, Mureșul, Oltul, apoi Șieul, Târnavele, Arieșul etc.) și dintr–o

bogată *rețea autohtonă* cu râuri mici, cu scurgere cu mari fluctuații. Ele asigură o densitate de 0,6–1 km/km^2, valorile fiind mai reduse în Câmpia Transilvaniei (0,5–0,6km/km^2).

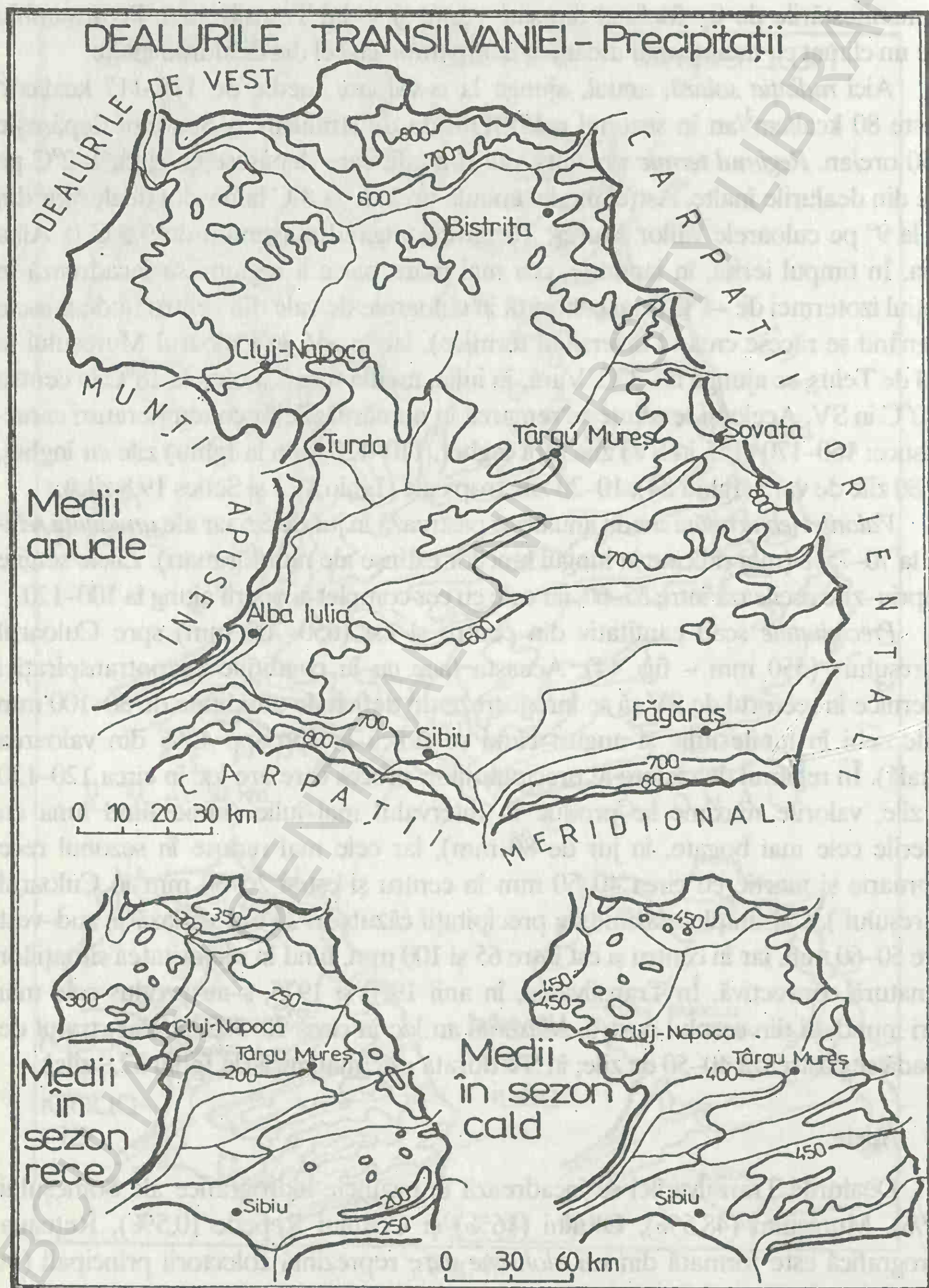

Fig. 44

Apele subterane. Apele freatice cantonate în diferite formațiuni geologice, au debite variabile și grad de mineralizare și duritate deosebite. Astfel, în structurile paleogene din NV și V predomină apele sulfatate cu duritate medie, în regiunile unde sarea din cutele diapire se află aproape de suprafață apa este clorurată și are duritate mare, în formațiunile sarmațiene și panoniene cu structură în domuri, apele conțin carbonați și sulfați, iar duritatea este medie (local apar și izvoare cu apă magneziană, iodurată la Bazna). *Apele de adâncime* sunt cantonate la nivele diferite, au caracter artezian sau ascensional, sunt puternic mineralizate, nepotabile. În cea mai mare măsură sunt cloruro–sodice, sulfatate, bromurate, iodurate. Unele dintre acestea sunt utilizate în scop balnear.

Apele de la suprafață. Scurgerea medie este diferită ca regim de manifestare la cele două categorii de văi, situație care l–a determinat pe I.Ujvári să separe două tipuri (fig. 45).

Tipul carpato–transilvan cuprinde râurile cu obârșii în Carpați și care străbate o mare parte din regiune. *Alimentarea pluvio–nivală* bogată le asigură o scurgere ridicată cu predominarea valorilor mari în timpul primăverii (43–44% din totalul scurgerii); de regulă, luna cu cea mai bogată scurgere este aprilie (20–25% din scurgerea totală). *Valorile scurgerii* din timpul iernii sunt apropiate de cele din sezonul cald (19–20%), iar cele mai scăzute se produc toamna (septembrie). Aceste râuri străbat pe distanțe mari Dealurile Transilvaniei. Cu toate acestea nu se produc schimbări importante în regimul scurgerii între punctele extreme. Spre vest, ca urmare a producerii de viituri în timpul iernii (legate de invaziile de mase de aer cald vestice), se înregistrează o ușoară creștere a ponderii scurgerii în acest sezon (I.Ujvári). *Debitele medii multianuale* la râurile mari cresc foarte mult între punctele de intrare și ieșire din regiunea deluroasă (Someșul Mare de la 17 m^3/s la 75 m^3/s; Mureșul de la 11 m^3/s la 120 m^3/s; Oltul de la 75 m^3/s la 110 m^3/s). Creșteri se produc și la afluenții mai însemnați ai acestora dar cu obîrșia în regiunea montană, ei înregistrând la vărsare valori de 15–25 m^3/s. Ele transportă și un volum însemnat de *aluviuni în suspensie* – apreciate la circa 20 kg/s la Olt, 20–65 kg/s la Mureș și 55 kg/s la Someș (I.Ujvári; Enciclopedia Geografică a României). În luna mai 1970 s–au înregistrat *cele mai mari debite* ca urmare a căderii unei cantități însemnate de precipitații într–un interval cu umiditate accentuată. Viitura a durat circa 10 zile și a dat debite maxime de 2300 m^3/s la Someș și 1600 m^3/s la Mureș, volumul de apă scurs pe acestea fiind de 740 mil.m^3 și respectiv 800 mil.m^3.

Tipul transilvan este specific râurilor autohtone; au *alimentare pluvio–nivală moderată* datorită evapotranspirației bogate (mai ales în jumătatea de vest); multe din ele au caracter semipermanent. *Scurgerea* este majoritară primăvara (44–50%), luna cu valorile cele mai ridicate este martie (17–20%) după care urmează aprilie și

mai. Iarna la râurile din NV și SV, scurgerea este mai ridicată decât în timpul verii (17–20%); se produc viituri în februarie (pondere de 13–14%) din scurgerea anuală). La toate râurile, scurgerea cea mai săracă se înregistrează într–un interval lung (august–noiembrie, uneori și în decembrie) când lunar valorile se mențin între 3% și 4%. *Debitele medii multianuale* ale râurilor autohtone variază foarte mult. Astfel, la cele mijlocii de tipul Almașului, Agrișului ele se ridică la 1,5–2,5 m^3/s, iar la cele mai mari (Hârtibaci) la 3,3 m^3/s. (I.Ujvari; Enciclopedia geografică a României).

Lacurile sunt numeroase. După *originea cuvetei* se împart în antropice și naturale. În prima grupă se includ *lacurile din fostele exploatări de sare*. Sunt peste 70, cel mai mare este Ursu (peste 4 ha), cel mai adânc Avram Iancu 132,5 m; salinitatea apei crește de la suprafață spre fund unde ajunge la 200–300 g/l. La cele mai mari fenomenul de heliotermie este frecvent. Se găsesc 15 lacuri la Ocna Sibiului (Avram Iancu, Brâncoveanu, Ocnița etc.), la Ocna Mureș, apoi, 31 la Turda (Ocnei, Dulce, Rotund, Durgău, Sulfuros etc.), 4 la Cojocna, 4 la Sic, 11 la Ocna Dejului, 8 la Sovata (Ursu, Negru, Sărat, Verde, Roșu etc.). Unele dintre acestea au rezultat și prin procese naturale (Ursu).

Cele mai multe lacuri s–au format *prin tasări și barări naturale*, dar au fost menținute prin diguri suplimentare. Ele formează *iazurile* care au o frecvență deosebită în Câmpia Transilvaniei (pe Pârâul de Câmpie–Bujor 1 și Bujor 2, Zau de Câmpie, Tăureni; în bazinul Fizeșului–Cătina, Popii 1, Popii 2, Geaca, Sucutard, Țaga Mare, Țaga Mică, Știucii, Sântejude, Legii etc.). Vârsta unora este apreciată pe bază de analize la 7000–8000 de ani în urmă (B.Diaconeasa) (fig. 46, 47).

În afara acestora, există lacuri în *spatele unor valuri de alunecare* (Tău fără Fund, lacurile de la Băgău etc.).

Vegetația și fauna

Patru factori au influențat structura actuală a vegetației și faunei din Dealurile Transilvaniei. Mai întâi, *poziția* acestei regiuni între lanțurile carpatice și *desfășurarea între 250 și 1000 m* înălțime care au imprimat diferențieri notabile în *condițiile climatice*, în funcție de care a rezultat o etajare a asociațiilor vegetale. Oscilațiile importante ale limitelor diferitelor formațiuni pe fondul evoluției generale a climatului în tardiglaciar–holocen au determinat prezența unor specii caracteristice regiunilor din sud și vest, dar care s–au păstrat datorită gradului mai ridicat de uscăciune din regiunile mai joase. În sfârșit, *intervenția omului* a avut un rol hotărâtor; o mare parte din pădurile ce acopereau dealurile și terasele din regiune au fost defrișate, locul lor fiind luat de culturi sau de pajiști secundare.

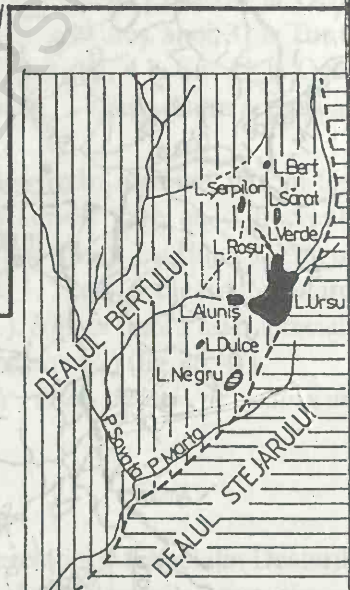

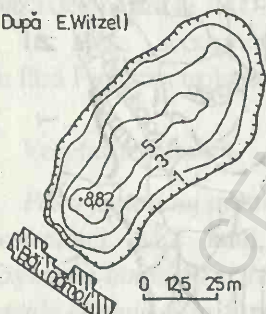
DEALURILE TRANSILVANIEI - Apele
(După Atlasul Național)
LEGENDA
Rețea cu scurgere permanentă
Rețea cu scurgere temporara
Lac
Cumpănă de apă principală
DEALURILE DE VEST
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII MERIDIONALI
SOMEȘ
MUREȘ
OLT
CÂMPIA TRANSILVANIEI
Lăpuș
Someș
Sălăuța
Rebra
Someșu Mare
Bistrița
Șieu
Agrij
Almaș
OCNA DEJ
Fizeș
Meleș
Dipșa
Lechința
Lonea
Borșa
Știucilor
Someșu Mic
Țaga
Crișul Repede
Nadeș
Căpuș
Cătina
COJOCNA
Gurghiu
Bujor
Zau
Comlod
TURDA
Pârâul de Câmpie
Ursu
Arieș
Mureș
Niraj
OCNA MUREȘ
Târnava Mică
Stremț
Galda
Târnava Mare
Archita
Saeș
Homorodul Mare
Homorodul Mic
Ampoi
Secaș
Visa
Râpa
Pianu
Hârtibaciu
Olt
Sebeș
Cibin
Arpaș
Avrig
Sadu

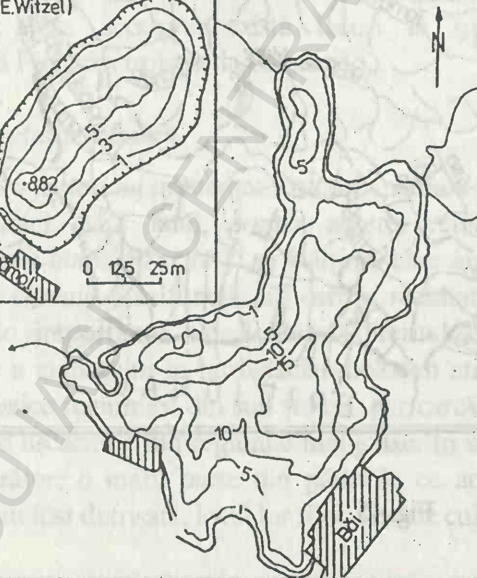
Fig. 45

LACURI DIN DEALURILE TRANSILVANIEI

Lacuri în Câmpia Transilvaniei
(După Al. Săndulache)

Lacurile de la Sovata
(După P. Găștescu)

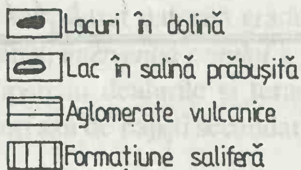
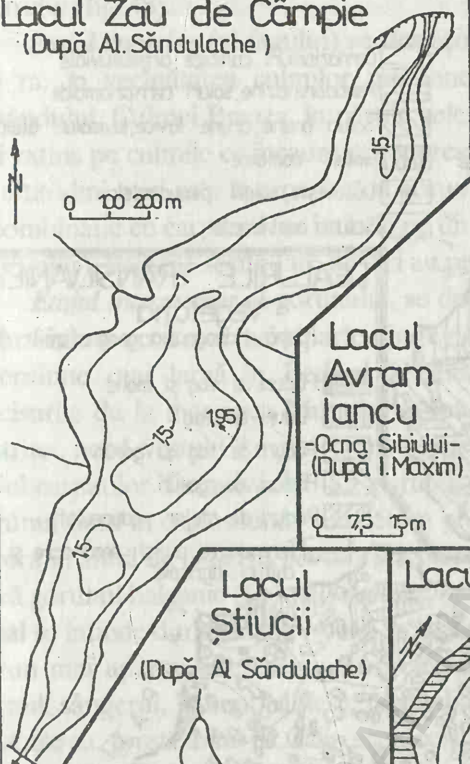
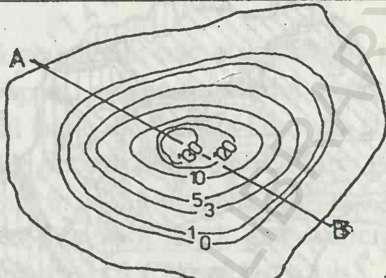
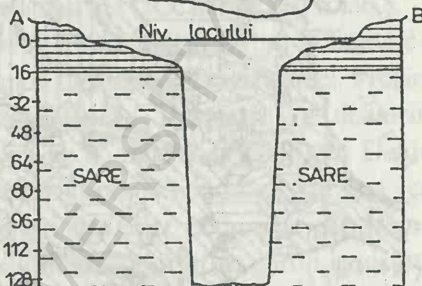

Fig. 46

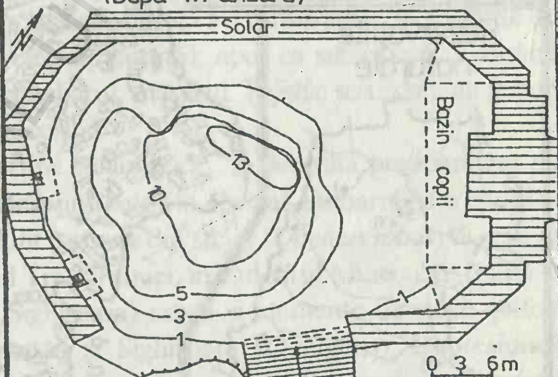
LACURI DIN DEALURILE TRANSILVANIEI

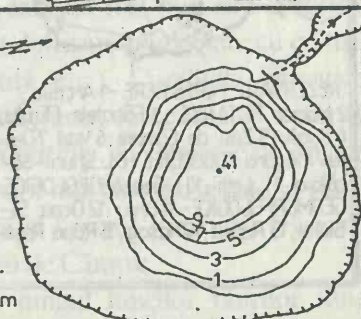
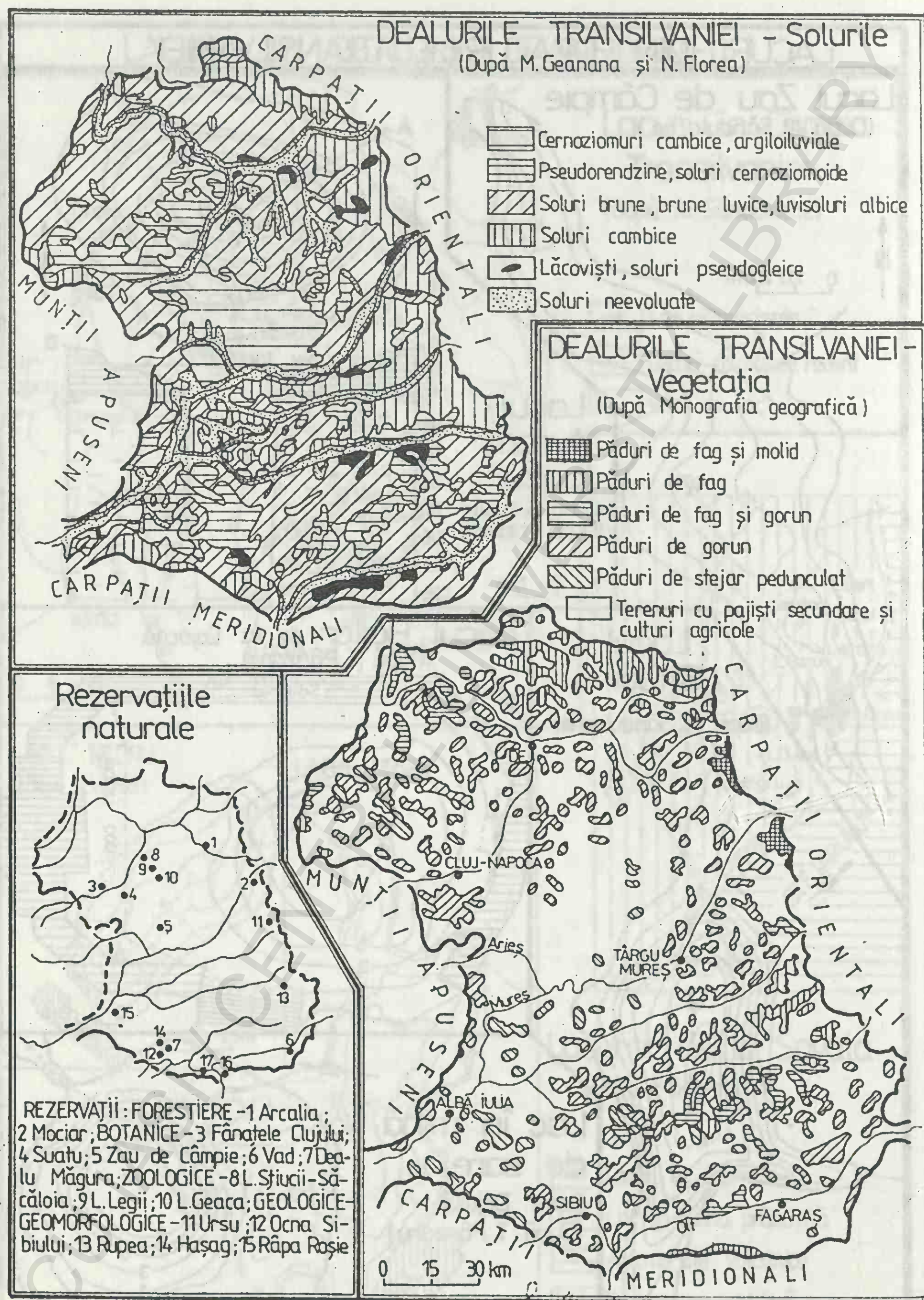

Fig. 47

DEALURILE TRANSILVANIEI - Solurile
(După M. Geanana și N. Florea)
Cernoziomuri cambice, argiloiluviale
Pseudorendzine, soluri cernoziomoide
Soluri brune, brune luvice, luvisoluri albice
Soluri cambice
Lăcoviști, soluri pseudogleice
Soluri neevoluate
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII MERIDIONALI
DEALURILE TRANSILVANIEI - Vegetația
(După Monografia geografică)
Păduri de fag și molid
Păduri de fag
Păduri de fag și gorun
Păduri de gorun
Păduri de stejar pedunculat
Terenuri cu pajiști secundare și culturi agricole
CLUJ-NAPOCA
Arieș
Mureș
TÂRGU MUREȘ
ALBA IULIA
SIBIU
FAGARAS
Olt
0 15 30 km
Rezervațiile naturale
REZERVAȚII: FORESTIERE - 1 Arcalia; 2 Mociar; BOTANICE - 3 Fânațele Clujului; 4 Suatu; 5 Zau de Câmpie; 6 Vad; 7 Dealu Măgura; ZOOLOGICE - 8 L. Știucii-Săcăloia; 9 L. Legii; 10 L. Geaca; GEOLOGICE-GEOMORFOLOGICE - 11 Ursu; 12 Ocna Sibiului; 13 Rupea; 14 Hașag; 15 Râpa Roșie

Fig. 48

Întreaga regiune se include în *provincia biogeografică dacică* în cadrul a *trei etaje* – unul superior al pădurilor de fag, unul intermediar al gorunului și altul jos al stejarului (fig. 48).

Etajul superior (al fagului) se desfășoară pe culmile cele mai înalte, la peste 700 m, în vecinătatea culmilor montane. Apare insular în nordul Dealurilor Năsăudului, Culmei Breaza, în părțile cele mai înalte din Podișul Someșan și ceva mai extins pe culmile ce încadrează depresiunile Subcarpaților dintre Mureș și Olt. La altitudini mici este în amestec cu gorunul, iar în estul Podișului Hârtibaci, intră în combinație cu carpenul (se întinde pe un areal extrem de larg la limita superioară a culmilor). Pajiștile secundare de aici au pir și fâneață (R.Călinescu și colab.).

Etajul intermediar al gorunului, se dezvoltă între 400 și 700 m în limitele sale incluzându–se cea mai mare parte din regiunea Dealurilor Transilvaniei. Prezintă o extensiune mai largă în Podișul Hârtibaci, Podișul Someșan, pe dealurile și glacisurile de la marginea Munților Apuseni, pe culmile mai înalte din Dealurile Bistriței, nord–vestul Câmpiei Transilvaniei, Dealurile Năsăudului, pe rama vestică a Subcarpaților Transilvaniei. La partea superioară apar păduri de gorun cu fag, gorunul fiind în expansiune. Sub 650 m predomină pădurile de gorun în alcătuirea cărora în afară de *Quercus petraea* (elementul central european cu largă dezvoltare) intră gorunul balcanic (*Quercus dalechampii*) și mai rar *Q.polycarpa,* specii ale căror areal se întinde din sudul țării până în partea centrală a Transilvaniei. În pădurile de gorun mai apar și alte esențe (carpen, tei, gârniță), apoi ca subarboret – alunul, cornul, sângerul, lemnul câinesc, porumbarul, măceșul. Pajiștile secundare au ierburi mezofite cu *Agrostis tenuis* (R.Călinescu și colab.).

Etajul inferior, sub 500 m, aparține stejăretelor. Se dezvoltă predominant pe Mureș și Someș și în culoarele văilor principale (în special Culoarul Mureșului și sud–vestul Transilvaniei). Pădurile sunt formate din stejar (*Quercus robur*) la care se adaugă cerul și gârnița. În sud–vestul Transilvaniei, în Culoarul Mureșului (până la Aiud), pe Târnava Mare (până la Sighișoara) există și elemente de stejar pufos. Lângă Târgu Mureș (Platoul Cornești) și Sighișoara (D.Stejeriș), Depresiunea Sibiului există pâlcuri de pădure cu stejari seculari care au fost puși sub ocrotire. Cea mai mare parte din pădurile de cvercinee au fost defrișate și înlocuite cu culturi agricole, cu fânețe și pășuni secundare (pir, firuță etc.). Condițiile climatice caracterizate prin temperaturi mai ridicate, uscăciune (accentuată datorită foehnizării) au permis păstrarea unor specii mezofile și xerofile, cu elemente de origine daco–balcanică și continentală. Ele au caracter relict, sunt mai bine dezvoltate la Râpa Roșie, Râpa Lancrămului. Tot un relict îl reprezintă și bujorul românesc (*Paeonia tenuifolia*) întâlnit pe valea Bota Mare, în localitatea Zau de Câmpie.

Vegetația intrazonală este bine dezvoltată în lungul luncilor râurilor fiind alcătuită din sălcii, plopi și fânețe higrofile. Multe din lacurile existente în secolul trecut în luncile unor râuri au dispărut prin înmlăștinire; la altele, fenomenul este în

fază avansată aici deosebindu-se centurile de vegetație caracteristice cu stuf, papură și rogoz. Pe terenurile sărăturoase (Fânațele Clujului, Someșului, Dezmir, Cojocna, Apahida, Gherla, Dej, Ocna Dejului, Turda, Sovata, Corund, Jabenița, Ideciu de Jos, Ocna Sibiului etc.) există specii halofile (*Salicornia herbacea, Suaeda maritima*, specii de *Aster*).

Fauna pădurilor este diversă: mai importante sunt însă cervideele, mistrețul, lupul, foarte multe păsări, insecte etc. La înălțimi mai mici, există multe rozătoare (iepurele, pârșul, nevăstuica), multe specii de păsări (ciocănitoarele, gaița, turturica, cucul, cinteza etc.). Diverse specii de pești populează lacurile transilvănene (crapul, știuca, cleanul). În ultimele decenii au fost colonizați fazani.

Solurile

În distribuția solurilor din Dealurile Transilvaniei un rol deosebit l-au avut: *variațiile condițiilor climatice, desfășurarea pe verticală a reliefului, diferențierile locale ale rocii de solificare, activitatea umană și gradul de umiditate*. Toți acești factori au permis individualizarea unei regiuni pedogeografice aparte (***Transilvania***), în cuprinsul căreia există 17 tipuri de soluri din care cele mai multe sunt soluri zonale (molisoluri, soluri argilo-iluviale, soluri cambice), intrazonale (hidromorfe și halomorfe) și slab formate (aluviale și erodisoluri).

Urmărirea desfășurării tipurilor de sol scoate în evidență câteva aspecte:

– caracterul mozaicat al distribuției lor:

– mărimea extrem de diferită a arealelor – de la sub 10 km^2 la peste 2500 km^2;

– desfășurarea principalelor tipuri de soluri zonale, sub forma unor domenii largi care se succed de la periferia regiunii spre Culoarul Mureșului. În nord și în est, în Subcarpații Transilvaniei și în sud, în Depresiunea Făgăraș se diferențiază larg ***domeniul solurilor cambice-brune și mezobazice, brun-acide***, în asociații uneori cu soluri podzolice argiloiluviale. Din această grupă apar câteva areale mai mici și în dealurile din estul Apusenilor (Feleac). Au potențial pentru silvicultură și pășuni; când sunt luate în cultură necesită măsuri de creștere a fertilizării și combaterea eroziunii (fig. 48).

Către interior, ocupând jumătatea nordică a Podișului Someșan, Dealurile Năsăudului, partea de est a Câmpiei Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, cea mai mare parte a Podișului Hârtibaciului, o bună parte din Culoarul Făgăraș-Sibiu-Apold și o fâșie ce pleacă de la Alba Iulia spre Feleac se întinde ***domeniul solurilor argiloiluviale***. La ele se remarcă individualizarea orizontului **Bt** prin iluvionarea argilei din orizonturile superioare și lipsa carbonaților. Au fertilitate bună pentru pășuni, fânețe, pomicultură dar și pentru culturi cerealiere. Necesită fertilizare, amendamente cu calcar, iar uneori măsuri de combatere a excesului de umiditate în depresiuni și pe suprafețe orizontale. Cea mai mare extensiune o au

solurile brune podzolite în est și nord, apoi *solurile argiloiluviale* la vestul și sud–vestul acestora (Podișul Hârtibaci, Depresiunea Sibiului), precum și în Dealurile Feleac. Areale mai mici au *luvisolurile pseudogleizate* (Depresiunea Făgăraș), *solurile brun-roșcate* și *brun-roșcate luvice* (în aria formațiunilor argiloase roșii paleogene din Podișul Someșan) și *brune argiloiluviale* (în centrul Câmpiei Transilvaniei). Se remarcă o diferențiere pe verticală cu luvisoluri în bază, brune luvice pe pantele mici și brune argilo–luvice pe pante mai mari.

Cel de–al treilea ***domeniu*** îl formează ***solurile molice*** care au un areal larg în centrul și vestul Câmpiei Transilvaniei, dar se extinde și la nord–vest de Someșu Mic, în Podișul Someșan și la sud de Arieș pe terasele Mureșului. Predomină *cernoziomurile argiloiluviale și cambice*. Sunt soluri determinate de condițiile bioclimatice. În Depresiunea Apoldului apar și *cernoziomuri argiloiluviale* în asociere cu *vertisoluri*. Sunt soluri cu un conținut bogat în humus, bine structurate și cu fertilitate bună pentru culturile agricole.

Legat de prezența calcarelor și a marnelor s–au dezvoltat *soluri molice* de tipul *rendzinelor* și *pseudorendzinelor*. Primele sunt în câteva areale mici în vestul Podișului Someșan și în Dealurile Ciceului, iar celelalte în arealele foarte largi în Dealurile Târnavei Mici, în dealurile din bazinele văilor Hârtibaci și Homoroade, Visa și Secaș. Sunt utilizate atât pentru pășuni, fânețe, cât și în culturi cerealiere, pomicultură; necesită însă îngrășăminte și afânare adâncă.

Dintre solurile ***hidromorfe*** cea mai largă dezvoltare o au *solurile negre de fâneață* care se asociază frecvent cu cernoziomurile cambice și pseudorendzinele mai ales în bazinele văilor Secaș (aici acoperă aproapoe 50% din Podișul Secașelor), Hârtibaci (în amonte de Agnita), pe versanții unor văi afluente Someșului Mic și de pe stânga Târnavei Mici. Utilizarea lor presupune și realizarea unui drenaj adecvat. ***Solonceacurile*** se dezvoltă în areale mici (pe argile și marne sărăturoase) din aria cutelor diapire. Nu sunt utilizate decât ca pășuni. Dintre ***solurile neevoluate*** sunt de reținut *solurile aluviale* din luncile văilor mari.

Dealurile Transilvaniei se remarcă prin existența unor areale cu *soluri aflate în diferite grade de degradare* pricinuite de eroziune, spălare în suprafață și alunecări (***erodisoluri***). Acestea sunt întâlnite aproape peste tot, dar mai ales în Câmpia Transilvaniei și în Podișul Târnavelor.

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE

CONSIDERAȚII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

În spațiul deluros al Transilvaniei, descoperirile arheologice au indicat numeroase puncte de locuire încă din *paleolitic*. Așezări mult mai multe (de tip „deschis" sau de tip „întărit") au fost identificate pentru epoca *neolitică*. Perioada de intensă populare și dezvoltare de așezări au fost epocile *dacică* și *daco–romană*.

Au apărut așezări mari, întărite, nu numai în vecinătatea muntelui, dar și în lungul drumurilor de legătură care urmăreau frecvent arterele hidrografice principale. Multe așezări erau legate de exploatările de sare (Dej, Sic, Cojocna, Ocna Sibiului), altele de meșteșugul prelucrării pietrei, de drumurile romane din depresiunile din sud și vest etc. Se impun pentru perioada romană orașele Napoca, Potaissa, Apulum la care se adaugă un număr mare de castre și sate (se practică cultura plantelor și creșterea animalelor). Cele mai însemnate se aflau în lungul drumurilor de la Turnu Roșu la Apulum, Potaissa și Napoca–Porolissum, apoi prin Subcarpații Transilvaniei de la Odorhei spre Orheiu Bistriței.

Secolele III–X e.n constituie o etapă deosebit de importantă în istoria Transilvaniei când elementul autohton a asimilat elemente aparținând popoarelor migratoare. Există descoperiri arheologice care indică prezența goților, slavilor, pecenegilor etc.,care au conviețuit cu populația locală și s–au contopit (cei care au rămas) cu aceștia. În acest proces istoric al etnogenezei poporului român un rol important l–a avut realizarea primelor forme de organizare prefeudale de tipul cnezatelor și voievodatelor. Pe o mare parte din Transilvania a fost voievodatul lui Gelu; în sud, în secolul XIII existau Țara Făgărașului, Țara Amnașului etc. În cadrul acestora se aflau așezări numeroase cu economie axată pe creșterea animalelor și diverse culturi.

Un eveniment deosebit de important în evoluția populației și așezărilor l–a reprezentat *colonizarea de către regii unguri a sașilor și secuilor* în secolele XII–XIII (se vor stabili inițial în partea de est și de sud). Apar astfel, noi așezări alături de cele existente.

În secolele XIII–XV sunt consemnate cele mai multe sate și orașe din Transilvania. Orașele s–au dezvoltat foarte mult și au căpătat dreptul de a–și construi ziduri de apărare. Ulterior, acest privilegiu l–au obținut și unele așezări sătești. Se dezvoltă foarte mult meșteșugurile și schimburile comerciale.

Deci, realizarea rețelei de așezări din Transilvania a fost un proces continuu care a început cu fondul străvechi din primul mileniu î.e.n. și care s–a accentuat pe măsura dezvoltării economice (atât a agriculturii, cât și a meșteșugurilor, dar și a legăturilor comerciale tot mai intense).

În secolele XVI–XX, importanță prezintă nu apariția de așezări noi (acestea sunt în general puține), cât mai mult dezvoltarea celor existente (număr de locuitori, extinderea vetrei, diversificarea economiei). Spre exemplu, în agricultură importanță au prezentat noile culturi introduse – porumbul (sec. XVII), cartoful și tutunul (sec. XVIII), sfecla de zahăr (sec. XIX). De la finele secolului XIX și începutul secolului XX producția manufacturieră cedează în fața celei industriale; sunt realizate primele linii de cale ferată, iar drumurile din lungul Mureșului, Târnavelor, Someșelor devin axe principale de comunicație.

În *perioada interbelică* s–au adăugat exploatările de gaz, lărgirea celor de sare, dezvoltarea industriei alimentare și ușoare etc. Toate acestea au dus la dezvoltarea așezărilor din Dealurile Transilvaniei și mai ales a principalelor orașe. După 1950, s–a completat rețeaua așezărilor urbane, unele orașe printr–o puternică dezvoltare industrială și–au dublat, triplat populația, s–au născut unele probleme demografice în lumea satului etc.

CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

Dealurile Transilvaniei sunt cuprinse în limitele a nouă județe: Brașov, Sibiu, Alba, Mureș, Cluj, Bistrița- Năsăud, Maramureș, Sălaj, Harghita. În cuprinsul lor există 38 de orașe și peste 350 de comune (fig. 49).

Numărul de locuitori. Transilvania oferă condiții extrem de favorabile locuirii și desfășurării unor activități economice complexe. De aceea, ea a fost și este o provincie bine populată. La nivelul anului 1996 existau peste 4.200.000 de locuitori reprezentând circa 18,9% din populația țării. Față de situația de la începutul secolului (cca. 1,8 mil. loc), se constată o creștere caracterizată prin faze în care numărul populației a sporit mai mult și faze cu un ritm mai lent (1910–1920; 1940–1948 legat de pierderile umane importante din perioadele celor două războaie mondiale). Regional apar deosebiri: până în 1948 în zona Clujului s–au înregistrat creșteri cu peste 30%, pe când în Podișul Someșan, Subcarpații Transilvaniei, Podișul Hârtibaciului și Podișul Secașelor doar cu 5–10%; între 1948 și 1966 se remarcă o creștere oarecum generală cu 10–20% ca urmare a unei natalități mai ridicate. După 1966, în cea mai mare parte a așezărilor rurale creșterea a fost mică uneori înregistrându–se scăderi (sporul migrator ridicat cu plecări definitive spre centrele industriale și o populație rămasă îmbătrânită). A crescut foarte mult numărul populației în orașe, în comunele din lungul căilor de comunicație principale ce permiteau naveta și în așezările rurale cu profil economic complex (pe Someș, Mureș, bazinul Târnavelor, în depresiunile din sud). Ca urmare, culoarele de vale și depresiunile s–au individualizat ca principale areale de creștere și concentrare a populației. Creșterea aici a depins nu numai de sporul natural ridicat, dar mai ales de sporul migratoriu accentuat din satele mici din interiorul unităților deluroase.

Natalitatea, pe ansamblu, înregistra la nivelul anului 1992 o valoare în jurul celei pe țară (11,9‰), oscilând între 10,7 și 14,7‰. Pe medii situația este diferită. Dacă până în 1989 în orașe ea depășea cu 1–2‰ valoarea pe țară, ulterior ea s–a situat la limita ei (mai puțin în județele Sălaj, Cluj, Mureș). Valori mai mari se înregistrează în satele din vecinătatea orașelor, din lungul culoarelor de vale, căilor de comunicație principale și în depresiuni (așezări cu economie complexă și, unde naveta, încă se practică). Valorile sunt scăzute în satele din interiorul unităților

deluroase (aici precumpănește populația în vârstă).După 1992, valorile peste tot au oscilat în jur de 10‰ (între 8,8‰ în județul Cluj și 12,6‰ în județul Bistrița-Năsăud în 1996).

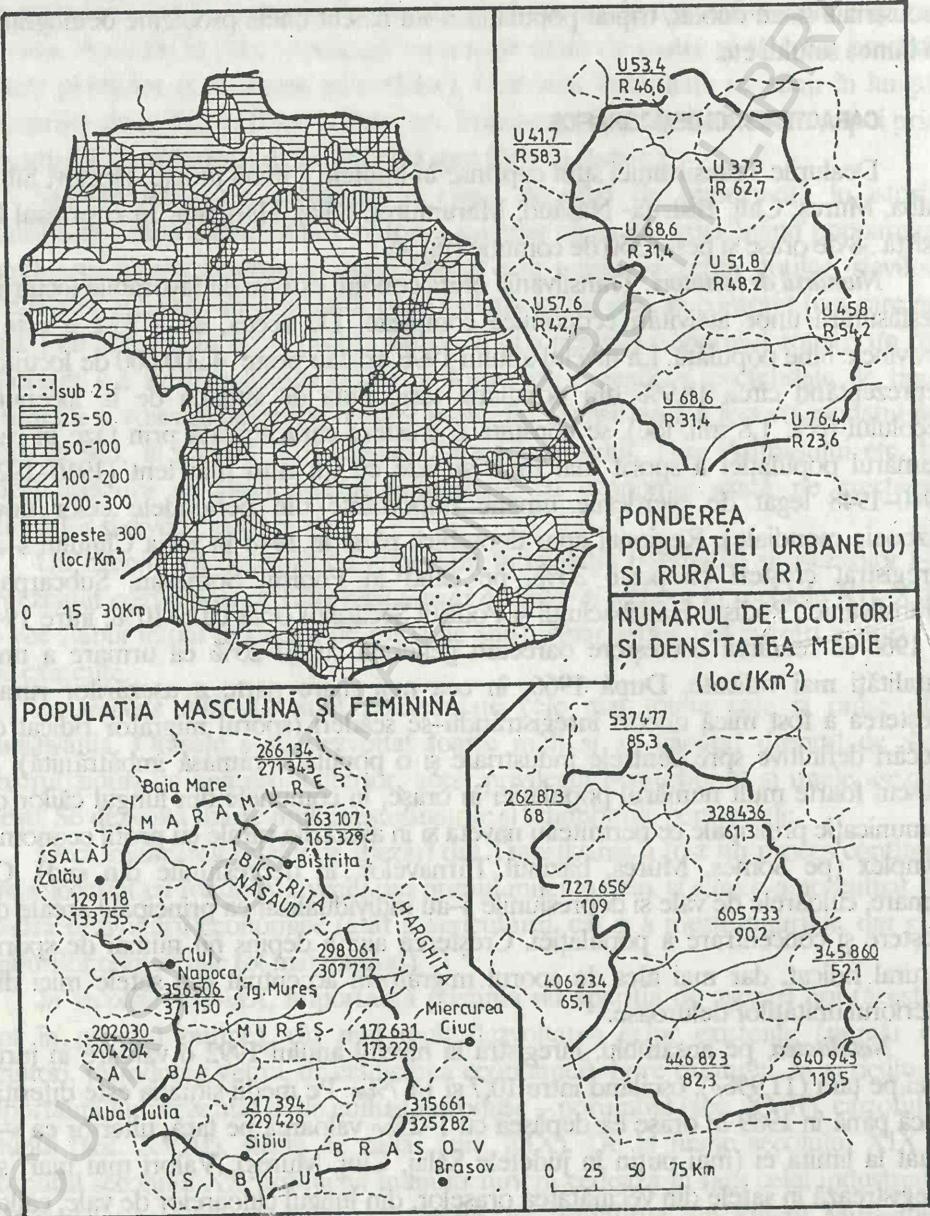

Fig. 49

Mortalitatea este mai mică, față de perioada interbelică fiind, în 1992, între 9,1‰ (Sibiu) și 10,9‰ (Mureș), deci ceva mai mică decât valoarea medie pe țară (11,6‰). Pe medii este ceva mai redusă în orașe, dar depășește cu 0,5–5‰ în sate. În așezările depărtate de căile de comunicație principale și unde există populație în vârstă (Câmpia Transilvaniei, Podișul Someșan etc.) valorile sunt mai mari. Ulterior mărimile mortalității au crescut (în 1996 între 10 și 12,4‰).

Sporul natural este în general puțin mai ridicat față de cel de la nivelul țării. În 1996 se pot distinge câteva situații: Județul Bistrița-Năsăud are valoarea cea mai mare (2,6‰), în celelalte județe aceasta oscilează între – 0,2‰ (Sibiu) și –3,2 ‰ (Cluj). În mediul urban, valoarea este între media pe țară (extremele Sălaj 4,6 ‰ și –0,4 ‰ Alba; în comunele din culoarele de vale, din jurul orașelor și în cele cu economie complexă valoarea depășește media pe țară cu 0,5–1‰; în multe așezări din Subcarpații Transilvaniei, Câmpia Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, Podișul Someșan etc., sporul natural este negativ; pe județe, în mediu rural, valorile negative sunt în Alba (–5,3‰), Cluj (–7,5‰), Mureș (–4‰) etc. (fig. 50).

Mișcarea migratorie reprezintă un proces complex care s–a manifestat diferit în timp.

Până în 1948, în condițiile unei economii slab dezvoltate în care se impuneau câteva centre urbane (Cluj, Târgu Mureș, Sibiu), mișcarea migratorie definitivă era redusă. Existau însă deplasări sezoniere, ale unei părți din forța de muncă din sate către regiunile agricole principale din țară.

Între 1948 și 1969 (1970) în contextul afirmării unor centre industriale nu numai în Transilvania, dar și în regiunile vecine plecările definitive se accentuează. Ca urmare, crește mult populația din orașele mari paralel cu scăderea ei în comune. Principalii curenți au fost din așezările din Podișul Someșan, Dealurile Năsăudului, Dealurile Bistriței, nordul Câmpiei Transilvaniei spre Cluj, centrele de minierit din Maramureș și către Turda. Apoi din Dealurile Târnavei Mici și Câmpia Transilvaniei spre Târgu Mureș, din Podișul Hârtibaci spre Sibiu, din Culoarul Mureșului și Podișul Secașelor spre Alba Iulia. La aceasta se adaugă deplasări spre centre aflate în afara Transilvaniei (Hunedoara, Brașov, București, Oradea etc.).

După 1970, paralel cu dezvoltarea, în continuare, a industriei și construcțiilor în orașele mari, încep să fie amplasate unități industriale în orașele mai mici, inclusiv în cele care au luat ființă după 1966. Mișcarea migratorie definitivă se diversifică prin dirijarea din sate și către acestea. Ea este stimulată de disponibilul de forță de muncă creat prin cooperativizarea forțată a agriculturii. Dezvoltarea rețelei de căi de comunicație va facilita treptat micșorarea deplasărilor definitive, paralel cu creșterea în importanță a „navetismului", fenomen curent înregistrat în jurul tuturor marilor orașe. Ca urmare, în comunele din apropierea acestora, numărul de locuitori și sporul natural au început să crească din nou. Principalele arii de plecare definitivă sunt satele aflate la distanțe mai mari de orașe și unde

puterea economică era limitată (Podișul Someșan, Câmpia Transilvaniei, Subcarpații Transilvaniei, partea de răsărit a Podișului Hârtibaci. După 1990, în condițiile recesiunii economice, fenomenul încetează. Mai mult o parte a populației (în număr mic) s–a întors la sate.

Densitatea populației. Transilvania a reprezentat o provincie cu așezări din cele mai vechi timpuri și cu un număr mare de locuitori. La începutul secolului XX, în afara orașelor Cluj, Sibiu unde densitatea populației depășea 100 loc./km^2, în rest precumpăneau valorile de 40–80 loc./km^2 (orașe mici și așezările mari din depresiuni și culoarele văilor) și sub 40 loc./km^2 în Câmpia Transilvaniei, Subcarpații Transilvaniei, Podișul Someșan, Podișul Secaș. În prezent, densitatea pe ansamblul regiunii este de cca.90 loc./km^2 fiind cu puțin sub valoarea calculată la nivelul țării. Valorile variază foarte mult în teritoriu. Cele mai mari, peste 400 loc./km^2 sunt legate de orașele principale Sibiu, Cluj-Napoca, Făgăraș, Alba Iulia, Târgu Mureș, Odorheiu Secuiesc etc. Între 100 și 300 loc./km^2 sunt densitățile din celelalte orașe (Bistrița, Năsăud, Beclean, Dej, Mediaș, Sighișoara etc.), precum și din unele așezări din lungul văilor Târnave, Someș. Între 50 și 100 loc./km^2 sunt areale largi în culoarele văilor principale, în depresiunile din sud și vest, în depresiunile din est, Dealurile Târnavei Mici, la nord de Mureș. Valorile cele mai reduse (sub 25 loc./km^2) se desfășoară în sectoarele mai fragmentate și înalte din Subcarpații Transilvaniei, Podișul Hârtibaci etc.

Populația activă în mediul rural este dominant ocupată în agricultură (70–90%), dar diversificat teritorial (în culturile cerealiere, plante tehnice, în viticultură și creșterea animalelor în centru, vest și în depresiunile din sud; creșterea animalelor, pomicultură în est). În satele în care se realizează exploatări de gaze naturale, sare (Praid) unde există amenajări balneare (Bazna, Miercurea Sibiului, la Cojocna, Ocna Dej etc.) sau noduri de cale ferată o parte din forța de muncă, este folosită atât în industrie, cât și în servicii etc.

În orașe, până în 1989, populația activă era precumpănitor ocupată în industrie, construcții, servicii. După 1990, ponderea celor din servicii a crescut mult paralel cu micșorarea rapidă a celei din industrie. Importantă este problema șomajului, rata fiind în jur de 10% (maximum de 15,3% în județul Bistrița-Năsăud), dar mai ridicată în rândul populației feminine.

CARACTERISTICILE AȘEZĂRILOR

Rețeaua de așezări este formată din 353 de comune și 38 de orașe. Ea s–a realizat treptat într–un îndelungat proces de evoluție social–istorică.

Până în sec.I î.e.n. existau așezări mici deschise sau cu un început de fortificație; (pe terasele râurilor mari, în depresiuni și la contactul muntelui cu dealul).

Între secolul I î.e.n. și secolul III e.n. sunt numeroase așezări dacice (multe din ele întărite), apoi așezări daco–romane (orașe, castre, sate în punctele de exploatare a sării sau calcarului). Se formează un prim schelet de așezări axat pe drumurile principale de legătură dintre diferitele părți ale Daciei romane, dar și în lungul drumurilor ce asigurau legăturile cu regiunile de la exteriorul Carpaților pe Olt, spre Depresiunea Brașov, pe Mureș, Someș etc.

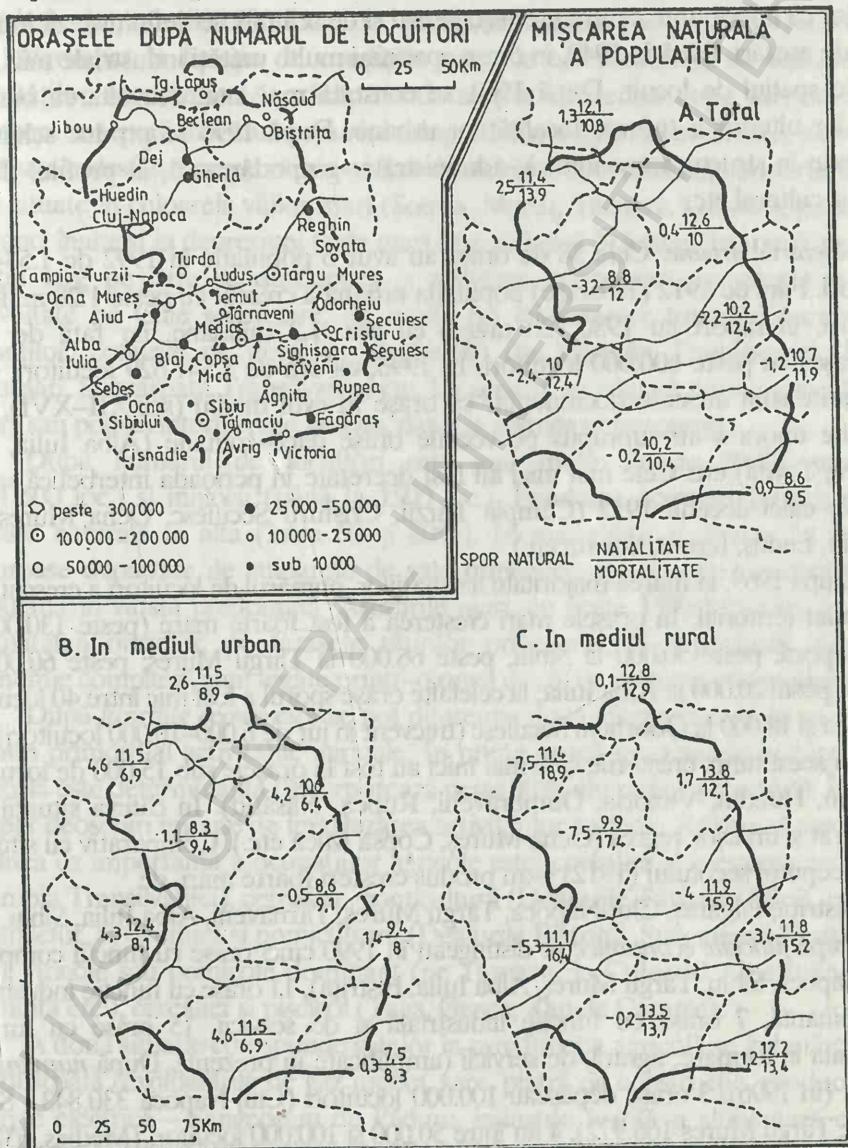

Fig. 50

Între secolele IV și XII, deși a suferit de pe urma frecventelor invazii, rețeaua de așezări se dezvoltă dar într–un ritm mai lent. Din secolul XII e.n. se constată: o creștere treptată a numărului de așezări, atestarea documentară a celor mai multe din localitățile transilvănene, afirmarea economică a principalelor orașe. În afara cetăților de apărare din și în cadrul orașelor, aceste forme vor fi realizate și în jurul unor așezări rurale (cetăți țărănești). În secolele XVIII–XIX, paralel cu dezvoltarea orașelor ca importante centre meșteșugărești și de schimb, se definitivează întreaga rețea de așezări. Până în 1940, în orașe apar mai multe unități industriale mici, și se extinde spațiul de locuit. După 1960, se constată mai întâi dezvoltarea orașelor mari, iar ulterior a tuturor localităților urbane. După 1990 se produc schimbări profunde în structura economică, administrativ–gospodărească, în profilul demografic și cultural etc.

Așezările urbane. Cele 38 de orașe au avut o populație în 1992 de 1.534.581 locuitori. Față de 1912 (18 orașe) populația urbană a crescut cu peste 1.28 milioane locuitori, în raport cu 1930 (20 orașe) cu cca. 1,2 milioane, iar față de 1966 (32 orașe) cu peste 600.000 locuitori. În 1996, ea era de 1.541.629 locuitori. Cele mai multe sunt atestate documentar ca orașe în evul mediu (sec.XII–XVI), deși temeliile unora s–au suprapus pe vechile orașe daco–romane (Alba Iulia, Cluj Napoca, Turda) etc. Cele mai mici au fost decretate în perioada interbelică sau în ultimele cinci decenii 1952 (Câmpia Turzii, Cristuru Secuiesc, Ocna Mureșului, Victoria, Luduș, Iernut, Sovata etc).

După 1969, în marea majoritate a situațiilor, numărul de locuitori a crescut, dar diferențiat teritorial. În orașele mari creșterea a fost foarte mare (peste 130.000 la Cluj-Napoca, peste 50.000 la Sibiu, peste 66.000 la Târgu Mureș; peste 60.000 la Bistrița, peste 20.000 la Alba Iulia; la celelalte orașe sporul a fost mic între 40 locuitori la Rupea și 18.000 la Odorheiu Secuiesc (frecvent în jur de 6.000–10.000 locuitori).

În acest timp, creșterile cele mai mici au fost la orașele sub 15.000 de locuitori (Beclean, Huedin, Victoria, Dumbrăveni, Rupea, Năsăud). În câteva situații s–a înregistrat și un ușor regres (Ocna Mureș, Copșa Mică etc.). Comparativ cu situația de la începutul secolului (1912) s–au produs creșteri foarte mari, de 5–7 ori în Bistrița, Făgăraș, Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Târnăveni, Alba Iulia, Sibiu.

După *funcțiile economice* se distingeau în 1990 cinci orașe cu funcții complexe (Cluj Napoca, Sibiu, Târgu Mureș, Alba Iulia, Bistrița), 11 orașe cu funcție industrială predominantă, 7 orașe cu funcție industrială și de servicii, 15 orașe cu funcție industrială în formare, agrară, de servicii (amplificate în prezent). După *numărul de locuitori* (în 1996), 3 orașe depășeau 100.000 locuitori (Cluj-Napoca 330.843 ; Sibiu 170.139; Târgu Mureș 166.972), 4 au între 50.000 și 100.000 locuitori (Mediaș, 63204; Turda 61776; Bistrița 88.199; Alba Iulia 71.254), 24 orașe aveau între 10.000 și 50.000

locuitori și 7 erau sub 10.000 (Dumbrăveni 9.356, Tălmaciu 9.367, Huedin 9.921, Iernut 9.889, Rupea 6.236, Copșa Mică 5.229, Ocna Sibiului 4.322).

Așezările rurale. Condițiile naturale din Dealurile Transilvaniei sunt deosebit de favorabile locuirii, dovadă așezările numeroase existente, multe cu o vechime foarte mare. În majoritate au fost atestate documentar în secolele XI–XV, ele situându–se pe toate formele de relief. În aceste așezări este concentrată o populație de peste 800.000 locuitori, ritmul de creștere (pe ansamblu) a fost lent, dar diferențiat în funcție de condițiile naturale ale locuirii și de desfășurare a activităților economice. Așezările rurale se pot diferenția după diverse criterii. Frecvent se separă mai multe *tipuri și subtipuri morfologice*. În acest sens, numeroase sunt satele desfășurate pe văi de ordine deosebite. Apar diferențe importante între cele situate în culoarele văilor mari (Someș, Mureș, Târnave, Olt etc.), pe terase și pe lunci înalte și în depresiuni (sate mari care se înșiră în lungul drumurilor și au un spațiu larg pe care se desfășoară o activitate economică complexă) și satele dezvoltate pe văile secundare, de multe ori cu caracter torențial (ocupă baza versnților, conurile de dejecție, glacisurile) din Câmpia Transilvaniei, Podișul Someșan, Subcarpații Transilvaniei etc. La acestea se adaugă puține sate aflate pe culmi sau poduri interfluviale netede, dar și la obârșia unor torenți.

După numărul de locuitori cele mai multe (peste 80%) sunt mici (sub 500 loc.) și mijlocii (până la 1500 loc.). Ponderea acestora variază de la o unitate naturală la alta (între 60 și 80%). În majoritate se găsesc în regiunile deluroase depărtate de culoarele de vale principale, n–au putere economică, iar populația în vârstă predomină. Așezările mari, cu peste 1500 locuitori, se află în vecinătatea orașelor, pe terasele râurilor principale, în depresiuni. Ele au o economie complexă, sunt legate printr–o rețea de căi de comunicație modernizată.

După *funcțiile economice* se pot diferenția două categorii care au ca element comun primordial activitățile agricole. În prima grupă intră satele în care funcția agricolă este determinantă (încorporează peste 90% din populația activă). În cadrul ei apar deosebiri impuse de ierarhizarea activităților agricole. Se separă sate în care ordinea ca importanță a ocupațiilor agricole este: cerealier și creșterea animalelor (Câmpia Transilvaniei), cerealier, pomicultură (Dealurile Târnavei Mici), creșterea animalelor, silvicultură și pomicultură (Dealurile Bistriței, Subcarpații Transilvaniei etc.), viticole sau pomicole dominant (pe Târnave, în Culoarul Alba Iulia–Turda, Lechința etc.), cerealier și piscicol (Țaga, Geaca, Zau de Câmpie).

A doua situație corespunde satelor în care funcția agricolă se îmbină cu o alta – industrială (exploatările de gaz metan, sare, piatră de construcție, producerea de energie electrică – Sângeorgiu de Pădure, industrie textilă și alimentară etc.), de servicii (stațiunile balneoclimaterice Cojocna, Ocna Dejului, Sic, Corund etc.), noduri de cale ferată (Vințu de Jos etc.).

Cele mai multe sate sunt de tip adunat. Se adaugă cele compacte (în sud), liniare pe văi, răsfirate pe unii versnți din regiunile înalte și fragmentate.

ACTIVITĂȚILE ECONOMICE

Regiunea colinară a Transilvaniei dispune de condiții naturale favorabile pentru desfășurarea unei intense activități economice (relieful de dealuri puțin accidentate, cu suprafațe plane propice culturilor, numeroase pășuni și fânețe pentru creșterea animalelor, resurse ale subsolului suficiente pentru afirmarea anumitor ramuri industriale, culoarele de vale largi care au facilitat o circulație rapidă și o densitate mare a populației etc).

În condițiile dezvoltării social–istorice a acestei regiuni până în secolul XVI economia a avut caracter net-agrar. Ulterior, prin dezvoltarea activităților meșteșugărești, iar în secolul XIX și în prima jumătate a secolului XX a celor industriale s–a ajuns la un caracter agrar–industrial cu o agricultură diversificată cu producții limitate; în industrie precumpăneau ramurile ușoară și alimentară. După 1950 în condițiile unei industrializări forțate, s–a realizat o modificare a caracterului acesteia (industrial–agrar). După 1990 își păstrează caracterul complex, dar mult mai diversificat teritorial.

Industria

Are la bază o îndelungată activitate de breaslă menționată în documente încă din secolul XIV. Ea se desfășura în orașele și comunele mai importante, avea profil variat, iar produsele serveau schimburilor, nu numai în Transilvania, ci și cu celelalte țări românești. Se prelucrau îndeosebi lână, piei și blănuri, de ele fiind legate numeroase specializări (tăbăcari, cizmari, ciubotari, pantofari sau cavafi, cojocari, blănari, curelari, mănușari, trăistari etc.). Importantă era activitatea acestora în orașele Sibiu, Sighișoara, Cluj, Târgu Mureș, Cisnădie, dar și în unele comune precum Sadu, Rășinari, Gura Râului etc.; în orașele mari erau bresle care produceau arme, obiecte de lux etc. În afara acestora mai existau exploatări de sare (Sic, Turda, Ocna Dejului etc.), sticlărie (Porumbacu de Sus), exploatarea lemnului etc.

Din a doua jumătate a secolului XVIII se afirmă treptat activitatea manufacturieră din care va deriva producția de fabrică prezentă după 1870. La baza acestor prefaceri au stat trei factori: materia primă abundentă, forța de muncă specializată, cerințele crescânde ale pieței. S–au dezvoltat, în primul rând, industria textilă și a pielăriei, apoi cea alimentară (îndeosebi morăritul) și a materialelor de construcții (cărămizi, țigle).

Între 1918 și 1950 se dezvoltă ramurile vechi tradiționale, la care se adaugă industria lemnului (Reghin, Tălmaciu, Orlat), exploatarea gazului metan (Delenii și Sărmășel) și chimică (Târnăveni). Existau câteva centre industriale (Cluj, Turda,

Dej, Câmpia Turzii, Alba Iulia, Sibiu, Făgăraș, Odorheiul Secuiesc, Târgu Mureș, Sighișoara etc.) cu întreprinderi mici și un număr redus de muncitori. În structura pe ramuri predominau industriile ușoară și alimentară, în timp ce construcțiile de mașini ocupau un loc modest (unelte, articole electrice, electrotehnice, balanțe și cântare la Sibiu).

În ultimele cinci decenii, în industria Transilvaniei s–au înregistrat: reorganizarea unităţiilor existente prin comasarea celor mici; reprofilarea unor întreprinderi în funcție de cerințe și de posibilitățile de aprovizionare cu materie primă; creșterea treptată a ponderii în producția industrială a unor ramuri și subramuri din industria grea; apariția unor ramuri noi (îngrășăminte chimice, produse electrotehnice, utilaje pentru industria ușoară etc.); creșterea economică a orașelor Cluj Napoca, Turda, Câmpia Turzii, Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Făgăraș, Târgu Mureș; dezvoltarea unităților industriale în orașele mari ajungându–se la crearea de platforme industriale (Cluj Napoca, Sibiu, Târgu Mureș, Alba Iulia etc.), amplasarea unor obiective industriale în toate orașele și chiar în așezări rurale (Fântânele, Săliște, Teiuș etc.); detașarea unor areale industriale cu profil complex în lungul culoarelor de vale (îndeosebi pe Mureș, Târnave, Someșul Mic–Arieș) și în depresiunile din sud (Sibiu, Făgăraș). Ca urmare, se realizează schimbări în structura producției industriale. Pe ansamblu, județele din Transilvania participă la producția industrială cu ponderi importante la sticlă, porțelan și ceramică fină, pielărie ,materiale de construcții, exploatarea și prelucrarea lemnului, textilă, confecții, construcții de mașini. Ierarhizarea acestora la nivelul fiecărui județ se prezintă diferit (Cluj Napoca – industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, metalurgie feroasă, industria alimentară, materiale de construcție etc.; Mureș – industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, industria chimică, combustibili, alimentară; Sibiu – construcții de mașini și prelucrarea metalelor, textilă, metalurgie neferoasă, alimentară; Bistrița-Năsăud – industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, textilă, prelucrarea lemnului), dar predomină industria grea (peste 1/3 din volumul producției lor), apoi ramurile de tradiție (textilă, alimentară, lemn) și cele legate de folosirea complexă a resurselor (gaze naturale, sare).După 1992 s–au înregistrat transformări însemnate urmărindu–se privatizarea unităților industriale, eliminarea unităților energofage și reconversia forței de muncă.

Industria energetică. Folosirea gazului metan și a cărbunilor s–a realizat până la mijlocul secolului nostru în cantități mici și predominant sub formă de combustibil (la încălzit, pentru producerea de energie electrică). După 1950 gazele naturale sunt întrebuințate în cantități mari în industria chimică și în termocentrale cu putere instalată mare.

Cărbunii se găsesc în formațiunile paleogene și acvitaniene din nord–vest (în bazinul Almaș). Sunt cărbuni bruni și huilă în strate de 0,2–1,2 m grosime la Surduc și Cristolțel (fig. 51).

Gazul metan cunoscut încă din secolele XVII–XVIII (apariții locale de „focuri vii") a intrat în exploatare în 1908 la Sărmășel, iar din 1909 la Zau de Câmpie, Șincai, Saroș, Copșa Mică.

În prezent există peste 50 de locuri de extracție în Câmpia Transilvaniei și în Podișul Târnavelor, aparținând la mai multe câmpuri gazeifere – localizate între Someșe și Hârtibaci. Cele mai însemnate câmpuri sunt în: Podișul Târnavelor (Delenii, Nadeș, Sângeorgiu de Pădure, Filitelnic, Miercurea Nirajului, Teleac, Gornești, Bogata de Mureș, Dumbrăvioara, Adămuș, Bălcaciu, Bazna, Mediaș, Axente Sever, Nou Săsesc, Suplac, Săcel, Simionești, Jimbor, Slimnic) și Câmpia Transilvaniei (Țaga, Geaca, Sărmașu, Zau de Câmpie, Luduș, Sânger, Grebenișu de Câmpie, Șincai, Ceaușu de Câmpie, Râciu, Matei etc.). Cele mai importante centre sunt: Grebenișu de Câmpie, Bălăușeri, Delenii, Nou Săsesc. Sunt utilizate în industria chimică (Târgu Mureș, Târnăveni, Victoria, Făgăraș) sau în producerea de energie electrică (Iernut, Fântânele). Gazele sunt transportate prin conducte ((7500 km de magistrale) spre regiunile exterioare Carpaților: de la Șincai la Satu Mare; de la Bazna la Hunedoara și Reșița cu o ramificație la Arad–Timișoara; de la Nadeș la Onești–Bacău–Iași și o ramificație spre Galați; de la Delenii la Brașov și București. Sunt folosite pentru chimizare, la încălzit și în termocentrale (Paroșeni, Brazi). Județul Mureș ocupă primul loc în exploatarea gazului metan iar la Mediaș se află centrala industrială care dirijează întreaga activitate de extracție, transport și distribuție a gazului metan.

Energia electrică era produsă până în 1950 în câteva centrale termoelectrice mici. Mai însemnată era cea de la Aghireș (din 1930, folosea lignitul de la Tic) pentru alimentarea Clujului. După 1950, au fost construite termocentalele de la Fântânele (250 MW) și Iernut (800 MW) care folosesc gazul metan; la rețea se adaugă centrale mici aflate aproape în fiecare centru industrial (Târnăveni, Ocna Mureș, Blaj, Sibiu, Cluj Napoca etc.). Necesarul de energie electrică este acoperit din rețeaua națională (în primul rând de la hidrocentralele din Munții Apuseni și de pe Sebeș). Există și câteva hidrocentrale mici pe Olt în Depresiunea Făgăraș.

Industria siderurgică. Prima unitate industrială a apărut în 1920 la Câmpia Turzii care a fost lărgită și modernizată după anii '50. Ulterior au apărut unități și în alte localități. La Câmpia Turzii sunt: o oțelărie electrică și Siemens Martin, laminor de conductori electrici, cabluri de oțel, sârmă, cuie etc. Pentru combinat, la Turda, s–a amenajat o semicocserie. La Beclean se realizează cuie, sârmă, la Aiud există o turnătorie de lingotiere, iar la Alba Iulia o turnătorie de piese de fontă.

Metalurgia neferoasă este reprezentată de unitatea de la Copșa Mică ce funcționa pe baza materiei prime aduse de la Baia Mare. Se produc zinc (încă din 1940), plumb, cadmiu, diverși acizi etc.În prezent este în reorganizare

Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor. În perioada interbelică erau numeroase unități cu profil de reparații. În prezent are subramuri diverse, dar în reorganizare. *Industria electronică și electrotehnică* produce diverse articole la Târgu Mureș și Cluj Napoca. *Industria de mașini și material rulant auto* are unități la Mârșa, Mediaș, Târgu Mureș, Reghin, Sibiu. *Utilajul pentru industria chimică* se produce la Făgăraș, Bistrița și Sibiu. *Mașini și utilaje folosite în industria ușoară* (țesut, tricotaje etc.) se realizează la Târgu Mureș, Sighișoara, Cluj Napoca. *Mașini și utilaje pentru exploatări forestiere și prelucrarea lemnului* se produc la Reghin și Alba Iulia. *Utilaje necesare în industria materialelor de construcții* sunt obținute la Reghin (pentru fabrici de țigle și cărămizi), Alba Iulia și Bistrița. *Utilaje pentru industria alimentară* se fabrică la: Cluj Napoca și Odorheiu Secuiesc. Se mai produc: *utilaje agricole* la Aiud, *utilaj minier* la Alba Iulia, *aparatură tehnico–medicală* la Sighișoara (seringi), *articole de uz casnic* la Mediaș, Ocna Mureșului (cuțite) și Năsăud (tacâmuri), *aparatură de măsură* și control la Sibiu.

Industria chimică are la dispoziție două surse de materii prime cu rezerve mari în regiune: gaz metan și sare. Primele fabrici au apărut la sfîrșitul secolului la Ocna Mureș pentru produse clorosodice și la Târnăveni pentru carbid; din 1936 la Copșa Mică se obține negru de fum, iar la Făgăraș, din 1941, amoniac. S-au construit combinate chimice pentru diverse produse la Târnăveni, Târgu Mureș, Copșa Mică, Făgăraș, Victoria, Turda, Ocna Mureș; în prezent suferă transformări esențiale. Industria chimică de bază are ca subramuri *industria produselor sodice și clorosodice* la Ocna Mureș (carbonat de sodiu, sodă calcinată), Turda și Târnăveni; *industria azotului* la Făgăraș (amoniac, acid azotic) și Târgu Mureș (acid azotic); *negru de fum* ,în prezent închisă (Copșa Mică), *carbid* (Târnăveni) și *produse abrazive* (Cluj Napoca). *Industria îngrășămintelor chimice* este axată pe producerea de uree și azotat de amoniu la Târgu Mureș și Făgăraș, îngrășăminte concentrate la Târgu Mureș și pesticide la Turda, Târnăveni. *Industria de medicamente* este la Cluj Napoca. La Copșa Mică se mai obține oxid de zinc, iar la Odorheiu Secuiesc lacuri și vopsele.

Industria materialelor de construcții este o ramură de tradiție, care folosește calcar, nisip și balast dar și roci eruptive (din măgurile aflate la contactul cu lanțul vulcanic). Extracția calcarului se face în carierele din localitățile din lungul Someșului (Glod, Răstoci, Letca, Cuciulat), apoi la Cheile Babei, Săndulești (pentru Turda), Leghia etc.

Se extrag: *nisip caolinos* la Cornești și Aghireș, *nisip cuarțos* la Gârbău, Aghireș, Făgetu Ierii, Mânăstireni, *nisip metalurgic* la Feleac și Aghireș; *tufuri vulcanice* (folosite în industria lianților la Dej, Apahida, Șercaia), *bazalt* la Rupea și *andezite* la Iliești–Sovata. Există numeroase *balastiere* în lungul văilor Someșului

(Beclean, Uriu, Băbeni, Vad), Mureș (Deda, Rușii Munți, Aluniș, Brâncovenești, Suseni, Gornești, Ungheni, Vidrasău, Luduș, Teiuș, Sântimbru), Olt (Podu Olt), Niraj (Eremitu), Arieș (Hădăreni, Gura Arieșului), Târnava Mică (Sângiorgiu de Pădure) etc. Se mai extrage *argilă* la Blaj, Cetatea de Baltă, Războieni-Cetate, Sântimbru, Vințu de Jos și *argilă bentonitică* la Ocna Mureșului. În *industria lianților* se obțin: ciment (Turda – prima unitate în 1914), var (Turda), ipsos (Turda – pe baza gipsului de la Cheia de lângă Cheile Turzii); Aghireș (pe baza gipsului de la Leghia). *Industria de cărămizi și țigle* are unități la Câmpia Turzii, Sîntimbru, Alba Iulia, Turda, Cluj Napoca, Ocna Mureș, Blaj, Vințu de Jos, Cetatea de Baltă; *materiale refractare* se produc la Turda, Dej, Alba Iulia (șamotă, cărămizi refractare necesare pentru siderurgie și în termocentrale; folosește, alumină de la Oradea și Tulcea, iar argilă de la Anina și Șuncuiuș); *ceramică fină* se fabrică la Cluj Napoca (porțelan), *produse de menaj* se obțin la Albești (Sighișoara) și Alba Iulia, *faianță* la Târnăveni, Sighișoara, iar *plăci de teracotă și izolatori termici* la Turda. În *industria sticlei* se produc: geamuri (trase, șlefuite, laminate, turnate, securizate, plane și curbe etc.) la Târnăveni, Mediaș, Albești (Sighișoara); produse de sticlărie suflată la Albești, Târgu Mureș, Târnăveni, becuri la Turda, Mediaș și Avrig, semicristal la Turda, Mediaș și Avrig. Industria *prefabricatelor din beton* este dezvoltată în centrele Cluj Napoca, Turda, Dej. La Turda se mai produce și *carton asfaltat*.

Industria lemnului este o ramură de tradiție axată pe prelucrarea lemnului de foioase și de conifere în cadrul unor combinate. Se obțin: cherestea (Reghin, Sovata, Sibiu, Bistrița, Dej, Sebeș), plăci aglomerate, placaje și furnire (Reghin, Dej, Blaj, Gherla), mobilă (Târgu Mureș, Cluj Napoca, Bistrița, Sibiu, Mediaș, Târgu Mureș, Sebeș, Dej, Odorhei), instrumente muzicale și ambarcațiuni sportive (Reghin).

Industria celulozei și hârtiei are la sorginte moara de hârtie de la Tălmaciu (1571), a doua din Transilvania și totodată din țară (după Brașov 1546); în perioada interbelică exista o unitate mai mare la Cluj. În prezent există: Combinatul de celuloză și hârtie de la Dej (folosește lemn de rășinoase și deșeuri de la unitățile de cherestea; produce celuloză papetară trimisă la fabricile de hârtie de la exteriorul Carpaților; hârtie de ambalaj și pungi), fabrica de la Cluj Napoca (cartoane și rechizite școlare), combinatele de la Petrești (hârtie velină de scris și tipărit, semivelină) și Prundul Bârgăului (carton, carton ondulat).

Industria textilă și a confecțiilor are rădăcini în producția casnică și de breaslă. Folosește ca materie primă lâna, inul și cânepa apoi bumbacul, mătasea și firele sintetice.

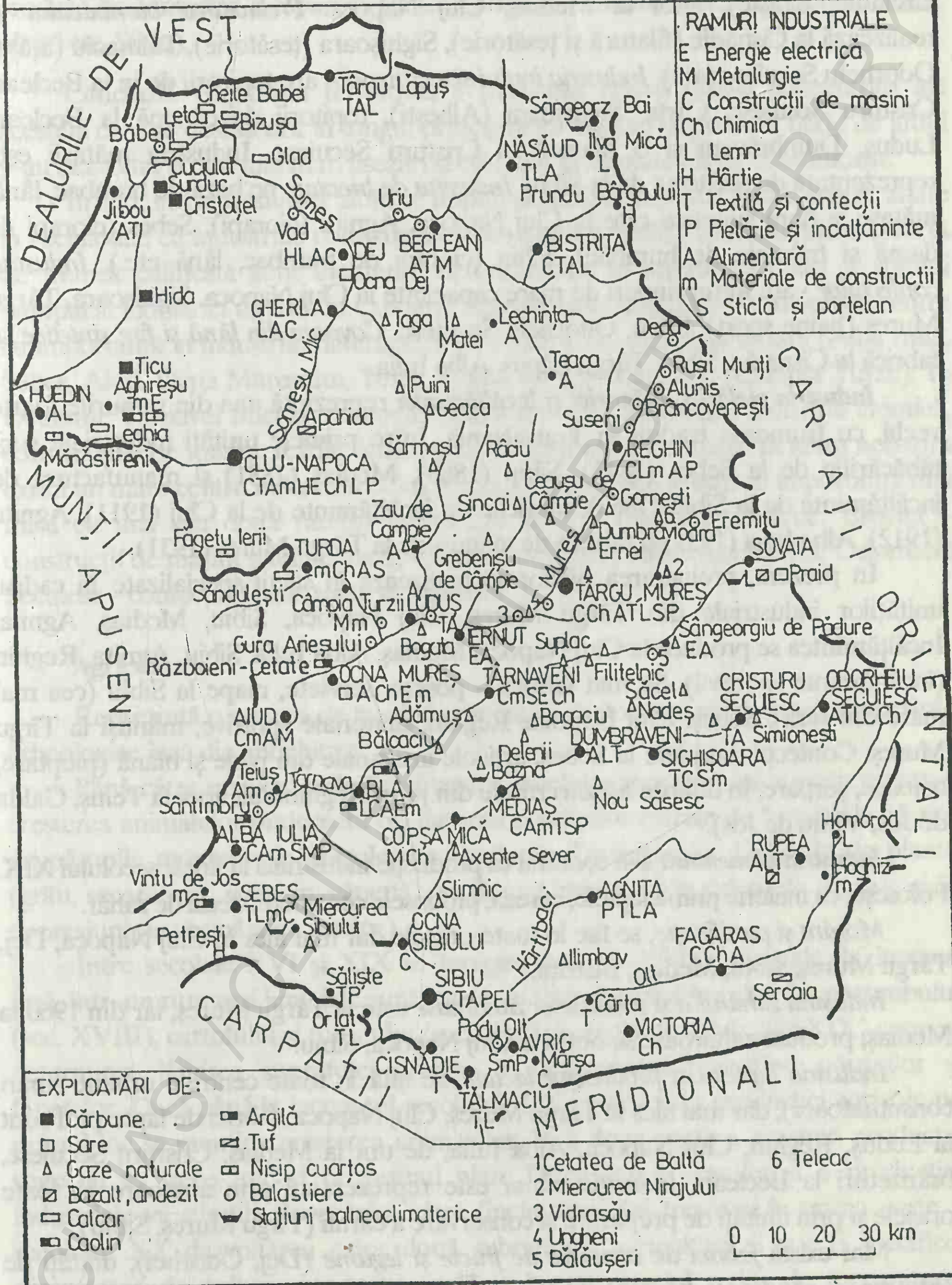

DEALURILE TRANSILVANIEI - Industria
RAMURI INDUSTRIALE
E Energie electrică
M Metalurgie
C Construcții de mașini
Ch Chimică
L Lemn
H Hârtie
T Textilă și confecții
P Pielărie și încălțăminte
A Alimentară
m Materiale de construcții
S Sticlă și porțelan
EXPLOATĂRI DE:
Cărbune
Sare
Gaze naturale
Bazalt, andezit
Calcar
Caolin
Argilă
Tuf
Nisip cuarțos
Balastiere
Stațiuni balneoclimaterice
1 Cetatea de Baltă
2 Miercurea Nirajului
3 Vidrasău
4 Ungheni
5 Bălăușeri
6 Teleac
0 10 20 30 km
DEALURILE DE VEST
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII ORIENTALI
CARPAȚII MERIDIONALI
CLUJ-NAPOCA CTAmHEChLP
TÂRGU MUREȘ CChATLSP
SIBIU CTAPEL
BISTRIȚA CTAL

Fig. 51

Industria lânii, cu vechi tradiții, este concentrată în zona Sibiului (Sibiu, Orlat, Cisnădie, Săliște), apoi la Mediaș, Cluj Napoca. *Prelucrarea bumbacului* se realizează la Cisnădie (filatură și țesătorie), Sighișoara (țesătorie), Tălmaciu (ață) și Odorheiu Secuiesc (ață). *Industria inului și a cânepei* – are topitorii de in la Beclean, Cristuru Secuiesc, Cârța, Sighișoara (Albești), topitorii de cânepă la Beclean, Luduș, Dumbrăveni și o filatură la Cristuru Secuiesc. Industria mătăsii este reprezentată de țesătoria de la Sibiu. *Industria de tricotaje* pe bază de bumbac, lână, mătase și fibre sintetice este la Cluj Napoca, Agnita (ciorapi), Sebeș (ciorapi de damă și tricotaje de bumbac), Sibiu (ciorapi de bumbac, lână etc.). *Industria confecțiilor* - are întreprinderi de mare capacitate la Cluj Napoca, Sighișoara, Târgu Mureș (haine sport), Sibiu, Odorheiu Secuiesc. *Covoare din lână și fire sintetice* se fabrică la Cisnădie, Sibiu, Târgu Lăpuș, Alba Iulia.

Industria pielăriei, blănăriei și încălțămintei reprezintă una din ramurile foarte vechi, cu frumoase tradiții în Transilvania. Între primele unități industriale sunt tăbăcăriile de la Sebeș (1843), Sibiu (1863), Mediaș (1881) și manufactura de încălțăminte de la Sibiu (1863), fabricile de încălțăminte de la Cluj (1911), Agnita (1912), Alba Iulia (1931) și fabrica de mănuși de la Târgu Mureș (1931).

În prezent, prelucrarea pieilor se realizează în secții specializate în cadrul unităților industriale din Târgu Mureș, Cluj Napoca, Sibiu, Mediaș, Agnita. Încălțămintea se produce la Cluj Napoca, Mediaș, Alba Iulia, Sibiu, Agnita, Reghin (încălțăminte sportivă). Se mai fabrică – poșete, serviete, mape la Sibiu (cea mai mare din țară), Sebeș, Cluj Napoca, Reghin, materiale sportive, mănuși la Tîrgu Mureș. Confecții din piele la Sebeș, articole artizanale din piele și blană (pieptare, cojoace, șerpare, în diferite așezări rurale din jurul Reghinului, apoi la Teiuș, Galda de Jos, Vințu de Jos).

Industria alimentară s–a conturat ca producție industrială la finele secolului XIX. Folosește ca materie primă laptele, carnea, produsele cerealiere, sfecla de zahăr.

Morărit și panificație, se fac în toate orașele dar mai ales în Cluj Napoca, Dej, Târgu Mureș, Sibiu, Mediaș, Bistrița.

Industria zahărului și produselor zaharoase este la Târgu Mureș, iar din 1960 la Mediaș; produse zaharoase se obțin la Cluj Napoca, Sibiu.

Industria laptelui și produselor lactate, se află în toate centrele urbane (mari consumatoare), dar mai ales la Târgu Mureș, Cluj Napoca; fabrici de lapte praf sunt la Luduș, Reghin, Cluj Napoca, Alba Iulia, de unt la Mediaș, Cristuru Secuiesc, brânzeturi la Beclean. *Industria cărnii* este reprezentată prin abatoare în toate orașele și prin unități de preparare și conservare a cărnii (Tîrgu Mureș, Sibiu).

Mai există *fabrici de conserve de fructe și legume* (Dej, Odorhei), unități de obținere a *vinului și băuturilor alcoolice* (Târgu Mureș, Sighișoara, Târnăveni, Luduș, Reghin, Sibiu, Bistrița, Alba Iulia etc.), *vin șampanizat* (Alba Iulia), *bere* (Reghin, Sibiu, Târgu Mureș, Aiud etc.), *țigarete* (Cluj Napoca, Ocna Mureș), *oțet*

(Târgu Mureș, Sighișoara, Bistrița), *sare de bucătărie* (Ocna Dej). Se mai obțin produse de *cosmetică și săpunuri* (la Cluj Napoca și Sibiu), *articole școlare* (stilouri, pixuri etc. Sibiu).

Concluzii. Repartiția teritorială a industriei relevă câteva concentrări ale acesteia care se desfășoară în lungul principalelor văi sau depresiuni unde de altfel s–au dezvoltat și cele mai mari așezări și cele mai însemnate căi de comunicație.

În sud, în Depresiunea Sibiu se impun orașul Sibiu și mai multe centre aflate în vecinătate, cu industriile construcțiilor de mașini și textilă. Materia primă și forța de muncă calificată sunt elemente determinante în imprimarea aici a rolului esențial al industriei ușoare. În Culoarul depresionar Alba Iulia–Turda există centre cu importanță în industria materialelor de construcție, industria ușoară (Alba Iulia, Sebeș, Aiud, Ocna Mureșului, Teiuș, Turda etc.) și siderurgie (Câmpia Turzii). În Dealurile Târnavei Mici se remarcă exploatarea gazului metan, industria chimică, construcțiile de mașini, textile, lemn, și două mari termocentrale. În afara acestora există un mare centru industrial (Cluj Napoca), mai multe centre cu importanță mai mică cu una sau două ramuri industriale (Dej – celuloză și hârtie, Bistrița – construcții de mașini și alimentară, Victoria și Făgăraș industria chimică, Odorheiul Secuiesc – confecții și construcții de mașini).

Agricultura

Reprezintă o ramură de tradiție consemată în documente și prin descoperirile arheologice încă din antichitate.

Până către mijlocul mileniului nostru îndeletnicirea de bază a reprezentat–o creșterea animalelor (îndeosebi oi) datorită condițiilor extrem de favorabile oferite de pășunile montane și fânețele din Dealurile Transilvaniei. Culturile de plante (grâu, secară, orz, ovăz, in, cânepă), se făceau îndeosebi în culoarele de vale și în depresiuni (în vecinătatea satelor).

Între secolele XVI și XIX se înregistrează modificări esențiale, la început însă, într–un ritm mai lent. Ele sunt legate de introducerea în cultură a porumbului (sec. XVIII), cartofului și tutunului (sec. XVIII), sfecla de zahăr (sec.XIX) care au determinat lărgirea suprafeței arabile în detrimentul pădurilor, pășunilor și fânețelor. Dacă până la începutul secolului XIX în structura producției agricole pe primul loc se menține creșterea animalelor, în a doua parte a acestuia producția vegetală va trece treptat pe primul plan. Dezvoltarea orașelor și a producției industriale va stimula deopotrivă către finele secolului trecut și în prima parte a secolului XX dezvoltarea celor două subramuri; agriculturii îi vor fi specifice: diversitatea de culturi, producția mică la hectar, gradul redus de mecanizare, folosirea celei mai mari părți a populației active. În ultimele cinci decenii accentul s–a pus pe producția cerealieră, pe extinderea suprafețelor cu plante tehnice

(îndeosebi sfeclă de zahăr) și de furaj, pe realizarea unor plantații intensiv–pomicole și viticole; pe folosirea largă a îngrășămintelor chimice; pe creșterea numărului de animale și îmbunătățirea soiurilor. Cu toate acestea, pe ansamblu, rezultatele nu au fost favorabile unei agriculturi complexe, intensive de mare productivitate. S–a neglijat factorul uman, psihologia românului care de–a lungul veacurilor s–a luptat permanent pentru bucata sa de pământ. Lipsindu–l forțat de acesta s–a ajuns la efecte contrare. După 1990, se revine treptat la proprietatea privată, la agricultura organizată pe ferme cu dimensiuni diferite care în condițiile economiei de piață și a aplicării unei tehnologii moderne va trebui să relanseze producția agricolă.

Modul de folosință a terenurilor variază de la o unitate naturală la alta (datorită multitudinii de aspecte impuse de condițiile naturale), de la o comună la alta. Suprafața agricolă este de 70–85% în regiunile deluroase joase, în depresiuni și în culoarele de vale și de numai 10–25% în dealurile înalte. Pădurile ocupă areale modeste (8–15%) în cea mai mare parte a regiunii (resturi din pădurile de odinioară) situându–se la obârșiile unor văi secundare, pe platouri, pe versanți cu pantă mai mare. La contactul cu muntele și pe dealurile înalte, fragmentate, pădurile se desfășoară pe 45–55%. Din suprafața agricolă, arabilului îi revin între 50 și 85% în Câmpia Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, Podișul Secașelor, în culoarele de vale și în depresiuni și între 10 și 40% în celelalte subunități. Pe el se cultivă cereale (20–70%; variabil ca pondere pe comune; grâul, porumbul predomină în sectoarele joase și orzul, orzoaica cu importanță mai mare în cele răcoroase și umede), plante de nutreț (5–20%), cartofi (până în 8%), sfeclă de zahăr (în comunele din vecinătatea fabricilor de zahăr), inul, cânepa, legumele (în luncile râurilor mari) etc. (fig. 52).

Pășunile și fânețele, importante resurse furajere, se mențin la 20–30% în cea mai mare parte a regiunii și urcă la aproape 50% în dealurile înalte. Suprafețele cu vii și livezi, pe ansamblul Dealurilor Transilvaniei, nu depășesc 1,5%. Ele variază mult ca areal în funcție de condițiile pedoclimatice (de la câteva procente în comunele ce au bazine pomicole sau viticole bine organizate la sub un procent în rest).

Principalele culturi agricole. *Cultura cerealelor* este o activitate de tradiție prezentă în întreaga regiune. Se cultivă grâu de toamnă, porumb, orz, orzoaică, secară și ovăz. Acestora le revin în culoarele de vale, depresiuni, dealuri joase, până la 60% din terenul agricol. Suprafețele cele mai întinse sunt pe terasele râurilor Someș, Mureș, Târnave etc. și în Câmpia Transilvaniei, unde depășesc frecvent 70%, iar cele mai mici în regiunile deluroase mai înalte (SE, E și NV), unde nu depășesc 30%. Între culturi precumpănesc porumbul, grâul de toamnă (între 33 și 39%), orzul și orzoaica (utilizată în industria berii).

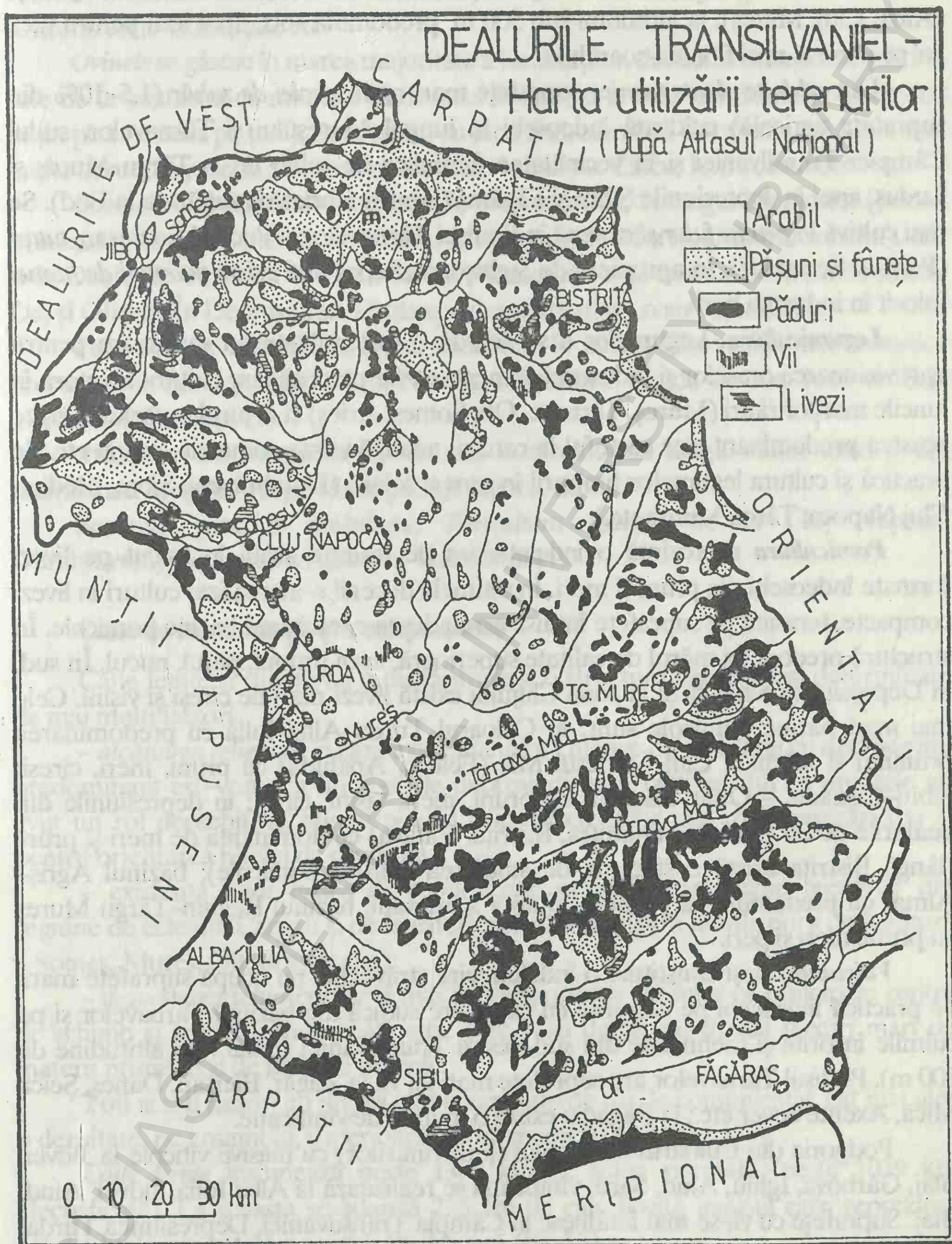

DEALURILE TRANSILVANIEI -
Harta utilizării terenurilor
(După Atlasul Național)
Arabil
Pășuni si fânețe
Păduri
Vii
Livezi
CARPAȚII
DEALURILE DE VEST
JIBOU
Someș
DEJ
BISTRIȚA
Someșul Mic
CLUJ NAPOCA
TURDA
Mureș
TG. MUREȘ
Târnava Mică
Târnava Mare
ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
ALBA IULIA
SIBIU
FĂGĂRAȘ
Olt
CARPAȚII
MERIDIONALI
0 10 20 30 km

Fig. 52

Plantele oleaginoase se cultivă pe suprafețe restrânse și doar în câteva județe (Alba, Cluj, Mureș); la altitudini sub 500 m, predomină soia, apoi inul pentru ulei, iar pe parcele mici floarea-soarelui.

Din *celelalte plante tehnice* suprafețe mari revin *sfeclei de zahăr* (1,5–10% din suprafața agricolă) cultivată îndeosebi în lungul Mureșului și Târnavelor, sudul Câmpiei Transilvaniei și în vecinătatea fabricilor de zahăr de la Târgu Mureș și Luduș, apoi în depresiunile Sibiu și Făgăraș (pentru fabrica de zahăr de la Bod). Se mai cultivă *in pentru fuior și cânepă* în Podișul Târnavelor și Podișul Someșan, *tutun* (Podișul Secașelor). În apropiere de Sighișoara, Sebeș mai există *plantații de hamei* folosit în industria berii.

Legumicultura. Legumelor li se acordă o însemnătate tot mai mare pentru aprovizionarea orașelor și industriei alimentare. Se practică larg cultura acestora în luncile marilor râuri (Mureș, Târnave, Olt, Someș, Arieș) și în jurul orașelor. Dintre acestea predominant este cartoful la care se adaugă varza, tomatele, ceapa etc. Se practică și cultura legumelor timpurii în sere și solarii (Dumbrăveni, Sibiu, Mediaș, Cluj Napoca, Târgu Mureș etc.).

Pomicultura reprezintă o îndeletnicire de tradiție axată în trecut pe livezi formate îndeosebi din pruni și meri. În ultimele decenii s–au realizat culturi în livezi compacte, terasate pe suprafețe întinse care adesea conturează bazine pomicole. În structură predomină mărul de calitate superioară, apoi prunul, părul, nucul. În sud, în Depresiunea Sibiu ca și în zona Clujului există livezi mari de cireși și vișini. Cele mai mari bazine pomicole sunt: în Culoarul Turda–Alba Iulia cu predominarea prunului și mărului; Cluj–Someșul Mic (Feleac, Apahida) cu pruni, meri, cireși; Sibiu–Cisnădie – Orlat–Rășinari cu pruni, meri, vișini, cireși; în depresiunile din dealurile de est (bazinele Dumitra, Bistrița, Vătava) cu dominanță de meri și pruni (lângă Bistrița există o stațiune de studierea culturii pomicole); bazinul Agriș–Almaș cu predominarea prunului și apoi a mărului; bazinul Reghin–Târgu Mureș cu pruni, meri și peri.

Viticultura deși constituie o îndeletnicire străveche, nu ocupă suprafețe mari. Se practică îndeosebi pe versanții cu expunere sudică din bazinul Târnavelor și pe culmile însorite și foehnizate din sud–vestul Transilvaniei (până la o altitudine de 500 m). Podișul Târnavelor are suprafețe mari cu vii la Zagăr, Biertan, Daneș, Șeica Mică, Axente Sever etc.; la Băgaciu există o unitate de vinificație.

Podgoria din Culoarul Mureșului (țara vinurilor) cu masive viticole la Jidvei, Blaj, Gârbova, Ighiu, Aiud, Șard; vinificația se realizează la Alba Iulia, Jidvei, Aiud, Blaj. Suprafețe cu vii se mai întâlnesc în Câmpia Transilvaniei, Depresiunea Turda, Podișul Someșan, dar nu au dimensiunile și valoarea celor din sud.

Creșterea animalelor a fost și este strâns legată de suprafețele întinse cu pășuni și fânețe prezente atât în regiunea deluroasă (între 20 și 40%), cât și pe

culmile montane limitrofe. În ultimele decenii s–au adăugat plantele furajere, concentratele industriale etc.

Ovinele se găsesc în marea majoritate a localităților, dar cu frecvențe mai mari în cele de la contactul cu muntele (îndeosebi în sud) și în cele din dealurile înalte (cu puțin peste media pe țară). Sunt specii cu lână fină, semifină dar și țurcană. Cele mai multe oi sunt în județul Sibiu, iar ca localități în Săliște, Cincu, Iernut, Dumitra etc.

Bovinele sunt răspândite mai ales în zona centrală, în lungul Mureșului (Lunca Mureșului, Iernut–Sâncraiu de Mureș, Sângeorgiu de Mureș, Dumbrăvicioara), dar și în Dealurile Târnavei Mici. În bazinul Someșului mai mult sunt în satele dintre Dej și Gherla. În Depresiunea Făgăraș o densitate mare o au *bubalinele*.

Porcinele au răspândire largă, mai ales în satele din vecinătatea orașelor precum și la Șercaia, Șura Mică, Nocrih, Sântimbru, Galda de Jos, Jucu de Sus, Voivodeni, Cornești etc.

Avicultura este importantă mai ales în satelor din lungul văilor mari și din vecinătatea orașelor Târgu Mureș, Cluj Napoca, Sibiu.

Se mai practică *apicultura, floricultura* (serele de la Cluj Napoca, Dumbrăveni), *piscicultura* (Câmpia Transilvaniei).

Căile de comunicație și transporturile

Căile ferate și rutiere au o desfășurare și o structură care au fost determinate de mai mulți factori:

– *alcătuirea reliefului* în care existența unor culoare de vale largi cu desfășurare predominant est–vest și a unui șir de depresiuni mari la contactul cu muntele au avut un rol deosebit nu numai pentru dispunerea celor mai multe așezări dar și pentru orientarea rețelei de drumuri;

– existența unor *trasee de comunicație străvechi* care legau așezările din regiune de cele din Carpați și de la exteriorul acestora (prin marile porți de legătură – Someș, Mureș, Olt, Brașov etc.);

– *dezvoltarea schimburilor* și mai ales impunerea orașelor ca principale centre de schimb și activități industriale spre care s–au dirijat nu numai fluxuri mari de materii prime, ci și de forță de muncă.

Toți acești factori au impus atât o varietate de căi de comunicație, cât mai ales o densitate, pe ansamblu, superioară valorii medii pe țară.

Căile ferate însumează peste 1300 km de rețea normală (peste 1019 km electrificată). La aceasta se adaugă 225 km de cale ferată îngustă care reprezintă 1/3 din lungimea totală a acestui tip din țară (fig. 53).

Pe ansamblu, densitatea este 49‰ (față de 47‰, media pe țară), dar ea este mai mare în centrul regiunii și în ariile de convergență unde s–au impus câteva

noduri feroviare mari (Sibiu, Podu Olt, Teiuș, Războieni, Cluj Napoca, Dej, Beclean, Vințu de Jos, Copșa Mică).

Apariția căilor ferate este legată de a doua parte a secolului XIX și începutul secolului XX. Ea a pătruns pe Mureș (1868, Arad–Alba Iulia) și Crișul Repde (1870 Oradea–Cluj); în următoarele decenii, rețeaua s–a dezvoltat pe Mureș, Târnava Mare, în sud de la Sibiu spre Făgăraș, iar în nord de la Cluj spre Dej și Bistrița (1884). De abia la 1890 este legat Dejul de Zalău, iar către finele secolului Sibiul de Alba Iulia. Definitivarea structurii se realizează în perioada interbelică. După 1948 s–a refăcut întreaga structură, în cea mai mare parte a fost dublată, iar după 1970 s–a înfăptuit electrificarea ei. În prezent, ea aparține la trei magistrale feroviare (2,3,4) și asigură transportul de călători, materii prime, materiale, produse finite.

Căile rutiere reprezintă mijlocul cel mai vechi de realizare a legărurilor dintre așezări. În documente sunt menționate numeroase drumuri care asigurau circulația încă din perioada daco–romană. Erau axate pe culoarele de vale și prin depresiuni. Drumurile principale romane (imperiale) erau pavate cu dale de piatră mari. Cel mai important venea de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana spre Apulum – Potaissa – Napoca – Porolissum.

Ulteriori pe măsura înmulțirii satelor, rețeaua s–a ramificat foarte mult. Primele artere modernizate s–au realizat în perioada interbelică (1931–1938) și legau Bucureștiul și Brașovul cu Sibiul – Sebeșul – Alba Iulia, Clujul de Oradea și Aradul de Sebeș.

După 1950 s–a refăcut rețeaua de drumuri, multe din ele și în primul rând cele naționale și județene au fost modernizate. Ele asigură valori ale densității medii, la nivelul de județ, cuprinse între 20 și peste 36 km/100 km^2, dar în spațiul strict deluros ea se ridică deasupra valorii medii pe țară.

Se remarcă existența unui inel circumtransilvan, cu numeroase artere principale în lungul văilor mari. Structural însă, se impun câteva artere cu valoare europeană (E 60 – Oradea – Cluj Napoca – Târgu Mureș – Brașov – București; E 81 – Satu Mare – Zalău – Cluj Napoca – Alba Iulia – Sibiu – București; E 68 – Arad – Sibiu – Brașov – București) pe care se racordează numeroase trasee rutiere transcarpatice. (Suceava – Bistrița – Cluj Napoca; Piatra Neamț – Gheorgheni – Târgu Mureș – Alba Iulia) sau din lungul culoarelor de vale (Arieș, Târnave, Hârtibaci etc.). În această structură marile orașe sunt și cele mai însemnate noduri rutiere.

Rețeaua rutieră asigură transportul unui volum însemnat de mărfuri pe distanțe scurte, precum și cel al forței de muncă din așezările rurale aflate în vecinătatea orașelor.

Transportul pe cablu și conducte s–a înfăptuit mai ales în ultimele două deceni. Există o rețea de linii de înaltă tensiune care leagă Transilvania cu sistemul

electroenergetic național în ea fiind cuprinse toate centralele electrice și în primul rând Sângeorgiul de Pădure și Luduș-Iernut.

DEALURILE TRANSILVANIEI -
Principalele căi de comunicație

Cale ferată
Cale ferată îngustă
Şosea
A Aeroport

Fig. 53

Prin conductele magistrale se transportă gazele naturale în localitățile de la exteriorul Carpaților unde sunt folosite fie în scop industrial (Onești–Borzești, Iași, Săvinești, Suceava, Galați, Timișoara, Reșița etc.), fie pentru încălzit. Primele conducte de gaze au fost realizate în 1914 (Sărmășel–Turda–Ocna Mureș), 1917 (Delenii–Târnăveni) și 1918 (Bazna–Mediaș). În prezent, există patru magistrale – spre București, Moldova, Banat și nord–vestul țării.

Transportul aerian. Sunt aeroporturi la Sibiu, Târgu Mureș și Cluj Napoca (Someșeni) care sunt legate prin curse zilnice cu capitala; în perspectivă va funcționa aeroportul din Culoarul Mureșului (Avram Iancu) ce va servi orașul Alba Iulia.

Potențialul turistic

Dealurile Transilvaniei se remarcă printr–o varietate de peisaje – culmi prelungi acoperite cu pâlcuri de pădure, versanți cu fânețe, livezi și vii cu întinse culturi agricole. Spectaculoasă este rezervația naturală de lângă orașul Sebeș – Râpa Roșie.

Prăbușirea vechilor ocne de sare a dus la individualizarea unor lacuri cu dimensiuni mari (la Sovata, Ocna Sibiului, Ocna Mureșului, Turda, Ocna Dejului etc.) unele conținând și nămol sapropelic. În Câmpia Transilvaniei, peisajul este întregit de numeroase lacuri (iazuri) cu dimensiuni mari – Geaga, Țaga, Cătina, Zau de Câmpie etc. (aici și rezervație naturală floristică).

În numeroase localități, descoperirile arheologice au identificat urme materiale din neolitic, din epoca dacică, castre și cetăți romane, fragmente din vechile cetăți feudale, biserici fortificate, bisericile și castrele din secolele XV–XVIII construite în stiluri diferite, edificii impunătoare din secolele XIX–XX etc. Transilvania se identifică și cu existența unor zone etnofolclorice bine conturate. Sunt renumite prin port, textile, obiceiuri – zonele Năsăud, Bistrița, Săliște–Sibiu–Făgăraș etc.

În nord–vestul Transilvaniei, se află municipiul *Cluj–Napoca* cel mai mare oraș din Transilvania și unul din cele mai importante centre turistice. Cunoscut în antichitatea daco–romană el concentrează câteva fragmente din cetatea medievală, biserici vechi construite în stiluri diferite, edificii mari din secolele XVII–XX, Grădina Botanică și numeroase construcții și amenajări pentru turism.

În bazinul Someșului mai sunt: *Năsăud* (principalul centru al Țării Năsăudului, însemnată zonă etnofolclorică), *Bistrița* (urme din cetatea din sec.XV), mai multe biserici din lemn în satele din nord–vest etc.

Cel mai vechi oraș din lungul Mureșului este *Alba Iulia* devenit un important centru militar, administrativ și politic al Daciei romane (Apulum), iar în epoca medievală capitală a Principatului Transilvania și a țărilor Române unite sub Mihai

Viteazul. Aici există o mare parte din cetatea medievală (sec.XVIII), biserici din secolele XIII–XIX, Obeliscul Horia, Cloșca și Crișan.

Urmărind Mureșul în amonte se trece prin câteva orașe: *Aiud* (cetate din secolele XIII–XVI), *Ocna Mureș* (stațiune balneoclimaterică), *Târgu Mureș* (biserici din secolele XV–XVIII, clădiri construite din sec.XVII), *Reghin* (renumit pentru construcția instrumentelor muzicale și materiale sportive). Pe Târnave se impun centrele turistice *Blaj*, *Sighișoara* (cetatea medievală), *Odorheiu Secuiesc* etc.

În așezările de la nord de Mureș sunt biserici din lemn ridicate în secolele XVIII–XIX, iazuri și câteva rezervații naturale (la Zau de Câmpie este ocrotit bujorul sălbatic). În sudul Transilvaniei, există municipiul *Sibiu* (părți din fortificațiile din secolele XIII–XVI, clădiri din secolele XIV–XIX realizate în diferite stiluri arhitectonice între care Palatul Brukenthal) și așezări din Mărginimea Sibiului, între care Cisnădie, Rășinari, Săliște etc.

În Țara Oltului, cele mai însemnate elemente de interes turistic se află în *Făgăraș* (cetate din secolele XIV–XVII) și la contactul cu muntele (complexul Sâmbăta); lângă satul Vad se găsește o rezervație floristică „Poiana narciselor".

UNITĂȚI ȘI SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

În literatura geografică există mai multe regionări care au comun trei mari unități – Podișul Someșan, Câmpia Transilvaniei și Podișul Târnavelor (inclusiv subunitățile principale). Deosebirile sunt legate de modul de grupare a subunităților situate la contactul cu munții și în taxonomia folosită. Aici se acceptă un șir de dealuri și depresiuni care datorită caracteristicilor sunt grupate în unități de mărime deosebită și de rang taxonomic diferit. Acestea au însă unele elemente comune – poziția geografică, geneza și fazele de individualizare, specific biopedoclimatic, mod de apariție și de dezvoltare a așezărilor, desfășurarea căilor de comunicație, rolul economic de legătură între munte și restul dealurilor etc. De aceea, ele se constituie într–o singură unitate majoră.

Caracteristicile naturale și specificul activităților sociale și economice diferențiază în Dealurile Transilvaniei patru mari unități geografice, fiecare cu mai multe subunități.

DEALURILE ȘI DEPRESIUNILE PERITRANSILVANE (PERIMONTANE)

Se desfășoară în cea mai mare măsură la contactul cu Carpații, având lățimi variabile. Sunt alcătuite la suprafață din formațiuni sedimentare diverse: paleogene (NV,N), miopliocene (dominant); se adaugă câteva petice de aglomerate vulcanice (în est). Ele sunt cutate diapir (între Someș și Homoroade și în sectorul Turda – Ocna Mureș; Miercurea Sibiului – Ocna Sibiului) sau au o dispoziție monoclinală (dominant în nord și nord–vest), care se reflectă în trăsăturile morfografice ale văilor și interfluviilor.

Relieful este variat. Se impun mai întâi depresiunile și interfluviile frecvent cu fizionomie deluroasă, iar în al doilea rând glacisurile la contactul cu muntele, un sistem de terase cu mărime diversă pe care se află cele mai multe așezări și terenuri agricole, luncile, cuestele (uneori chiar sub formă de fronturi) etc.

Climatul specific unităților deluroase are două nuanțe distincte – una mai răcoroasă și mai umedă în est și alta mai uscată, cu influențe foehnale în vest. Acestea se reflectă și în celelalte elemente naturale și, în primul rând, în regimul de scurgere al râurilor mici, în distribuția vegetației (cvercinee și specii de silvostepă în vest și gorun cu fag, carpen în est), solurilor (eu–mezobazice, brune acide, brune luvice în est și cernoziomuri argiloiluviale, brun-roșcate etc. în vest) etc. Reprezintă o unitate geografică cu multe așezări, majoritatea fiind atestate documentar în secolele XI–XIV. Satele de mărime deosebită se înscriu pe mai multe aliniamente: la contactul cu muntele, pe terasele mai extinse, pe văile mici ce fragmentează dealurile. Cele mai vechi se află în lungul drumurilor tradiționale folosite încă din epoca dacică și daco–romană. De altfel, în culoarele depresionare se află cele mai multe așezări urbane, unele având un loc însemnat în istoria, economia, tradițiile culturale ale Transilvaniei (Alba Iulia, Sibiu, Bistrița, Odorheiu Secuiesc etc.).

În cadrul acestei mari unități geografice se pot separa mai multe subunități care se grupează pe cele trei laturi ale Dealurilor Transilvaniei.

Dealurile și depresiunile peritransilvane din nord și est. Se desfășoară la contactul dintre masivele din vestul Carpaților Orientali, Podișul Someșan, Câmpia Transilvaniei și Podișul Târnavelor. Pentru ea, Gr.Posea folosește termenul de *Subcarpații Transilvaniei*.

Se impun câteva trăsături caracteristice. O structura geologică complexă în care apar sectoare cutate (cute diapire în est), monoclinale (Năsăud) sau boltite (la contactul cu Podișul Târnavelor). Alcătuirea petrografică este variată (conglomerate, gresii în strate groase, tufuri vulcanice, argile, marne, nisipuri etc.). Altitudinile cele mai mari aparțin mai multor vârfuri de peste 900 m (chiar peste 1000 m). Alcătuirea orografică este complexă în care ies în evidență două șiruri de depresiuni și două șiruri de dealuri care reflectă mai mult sau mai puțin structura geologică (bine exprimate sunt între Mureș și Olt); petice de pietrișuri ce au aparținut unor piemonturi pliocene; suprafețe, nivele de eroziune, terase ce ilustrează o evoluție a reliefului începând cu miocenul superior. Climatul este mai umed și mai răcoros cu diferențieri topoclimatice determinate de desfășurarea reliefului pe verticală. Rețeaua hidrografică este deasă, cu obârșii în munți; are debite bogate; în relief există mărturii ale unor remanieri hidrografice în cuaternar (V.Mihăilescu, V.Gârbacea, Gr.Posea, I.Mac).

Cea mai mare parte a dealurilor sunt acoperite de păduri de gorun în amestec cu fag; doar pe vârfuri domină fagul. În depresiuni și la baza versanților, pădurile au fost înlocuite cu pășuni și fânețe.

Așezările, în marea lor majoritate sunt mici și mijlocii cu o economie dominant silvo–pastorală. Doar în depresiunile mai mari se fac culturi agricole (cerealiere pe terase, livezi și chiar vii pe versanții cu expoziții favorabile). Există câteva orașe, frecvent în culoarele văilor principale, care reprezintă centre însemnate de polarizare a activităților economice, de schimb, culturale din areale largi și totodată factori determinanți în dinamica proceselor demografice de aici (Târgu Lăpuș, Beclean, Năsăud, Bistrița, Reghin, Sovata, Odorgeiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc).

Regiunea este traversată de mai multe șosele modernizate și căi ferate desfășurate în culoarele văilor mari (Mureș, Târnave, Someșul Mare etc.) ce constituie nu numai axe vechi de legătură între așezările din Dealurile Transilvaniei și cele din Carpați, dar și elementul pe care se racordează numeroase drumuri ce duc la satele din vecinătate.

În cadrul acestei regiuni se disting mai multe subunități cu caracteristici geografice aparte.

Subcarpații Lăpușului. Denumire dată de Gr.Posea. Includ: *Țara Lăpușului* – o arie depresionară cu structuri cutate miocene și un relief de piemonturi și terase și *Culmea Breaza* – un sinclinal suspendat, alcătuit din conglomerate și un relief de masiv deluros ce domină regiunile vecine prin versanți cu pantă mare și diferențe de nivel de peste 200 m. Dacă în depresiune domină satele mijlocii cu economie agricolă diversificată, în Culmea Breaza, care este încă bine împădurită, sunt câteva sate mici în care ocupația este dominant creșterea animalelor. Orașul *Târgu Lăpuș* (14.387 locuitori în 1996) este o așezare veche, atestată documentar la 1291; este principalul centru economic, comercial și cultural al Țării Lăpușului; are câteva unități industriale (alimentară, prelucrarea lemnului, textile).

Muscelele (Dealurile) Năsăudului. Se află la vest de Someșul Mare și sud de culmile munților Țibleș și Rodnei (contactul este mai puțin relevant; trece printr–o serie de bazinete depresionare și șei de altitudine). Sunt alcătuite din depozite oligocene (gresii) și miocene (conglomerate, gresii) ce alcătuiesc o structură monoclinală (cade de la N la S) ce a favorizat dezvoltarea de văi consecvente, subsecvente, obsecvente și interfluvii înalte cu șei de contact (tip muscel). Dealurile cu înălțimi ce scad de la ± 950 m în N la ± 500 m în S sunt încă bine împădurite. Satele (mici și mijlocii) se află pe văi, în bazinetele depresionare și pe terasele Someșului Mare. Au o economie silvo-pastorală. Doar la Parva se exploatează

caolin. Pe seama izvoarelor minerale, orașul *Sângeorz–Băi* (10.568 locuitori în 1996) s–a dezvoltat ca stațiune balneoclimaterică.

Culoarul Someșului Mare este asimetric având caracter subsecvent. Pe terase există majoritatea așezărilor mari și căile de comunicație ce duc în Moldova. În vestul culoarului este orașul *Beclean* (11.962 locuitori în 1996), atestat documentar în sec.XIV, târg important în evul mediu; are o topitorie de in și câteva unități industriale (alimentară, textilă). În partea centrală se află municipiul *Năsăud* atestat documentar la 1264. În prezent, are peste 11731 locuitori, fiind principalul centru economic, comercial, turistic al regiunii. Sunt mai multe unități industriale de țesături, alimentare, mase plastice etc.

Dealurile Bistriței. Se află în nord–est desfășurându–se între văile Someșul Mare (N) și Dipșa (V), munții Bârgău și Căliman (E) și obârșia Șieului (SE). Sunt alcătuite predominant din formațiuni argioase, marnoase, tufuri (sarmațiene și panoniene) prinse într–un sistem de cute orientate NV–SE și N–S. Peste ele, în vecinătatea muntelui se află petice dintr–un piemont pliocen superior–cuaternar (pietrișuri, nisipuri) cu grosime mică; în vest apare formațiunea saliferă. Relieful (V.Gârbacea) este reprezentat de un ansamblu de depresiuni, culoare de vale largi separate de interfluvii. În est, la contactul cu muntele, se află *Piemontul Călimanului,* format în principal din interfluvii netede (la 700–750 m altitudine dominat de câteva vârfuri (aglomerate vulcanice) ce ating 900–950 m, separate de văi înguste. Cea mai mare parte a regiunii este alcătuită din depresiunile *Budac* (lăsare tectonică și eroziune; la 400–450 m), *Bistriței* (de eroziune, terasele joase au extensiune; la 350–400 m), *Dumitra* (de eroziune, culmi separate de văi largi la ± 400 m altitudine, *Șieu* (culoar de vale cu terase) separate de dealuri la 500–600 m (înălțimi mai mari sunt pe gresii, conglomerate). În extremitatea vestică se află *Dealurile Șieului* axate în principal pe o structură anticlinală faliată, cu depozite sarmațiene (pe conglomerate, înălțimi de peste 650 m) și cu sâmburi de sare badenieni (V.Gârbacea).

Clima prezintă diferențe între dealurile înalte la peste 700 m, cu temperaturi medii mai mici (7°C anual, –5°C ianuarie, 16–18°C iulie) și precipitații mai multe (800 mm; în SE chiar 1000 mm) și dealurile joase și depresiuni cu temperaturi medii de 8°C anual, –4°C ianuarie, 19°C iulie, cu precipitații moderate (sub 700 mm); precipitații abundente în mai–iunie și reduse toamna și iarna. Rețeaua hidrografică aparține bazinului Șieu (debit mediu 13,4 m^3/s) care are ca afluenți principali pe Bistrița (7,3 m^3/s), Dipșa, Budac. Apele freatice potabile se află în depozitele de terasă. Pe versanți apar izvoare sărate, sulfatate.

Vegetația aparține domeniului forestier și este reprezentată la contactul cu muntele de păduri de fag ce trec spre vest în fag în amestec cu gorun, gorun și stejar pedunculat. Ele apar la partea superioară a dealurilor și pe versanții cu pantă mare

sau expuși spre nord. În rest au fost înlocuite cu fânețe, pajiști și terenuri de cultură (livezi pe versanți, cereale pe terase). Izvoarele sărate, rocile sărăturoase au impus o vegetație halofilă. Pe cea mai mare parte a depresiunii se află soluri argiloiluviale favorabile culturilor; local în sectoarele cu exces de umiditate sunt soluri humicogleice, iar pe sărături solonceacuri.

Regiunea a oferit condiții bune pentru locuire, urmele de cultură materială atestă vechimea (din neolitic și bronz în majoritatea situațiilor) și continuitatea așezărilor. Cele mai vechi apar în documente în secolele XIII–XIV. Densitatea populației variază de la sub 50 locuitori/km^2 în est, la contactul cu muntele, la peste 100 locuitori/km^2 în depresiuni. Bilanțul demografic este ridicat în depresiuni (îndeosebi Bistrița) și mai scăzut în est și la contactul cu Câmpia Transilvaniei. Majoritatea așezărilor rurale sunt mici (sub 500 locuitori; concentrate pe dealuri) și mijlocii (sub 1500 locuitori), au profil agricol (cerealier și creșterea animalelor, pomicol și creșterea animalelor și local legumicol sau viticol). În Piemontul Călimanilor și pe dealurile înalte din vest, pădurile ocupă peste 50% din suprafață, pe versanți domină pășunile și fânețele, iar pe terasele râurilor și pe treimea inferioară a versanților–culturile (50–60% arabil). În culturi se impun porumbul, grâul, livezile de meri cu soiuri superioare, iar în zootehnie bovinele de rasă și ovinele. Există două căi ferate (pe Șieu și Bistrița) și mai multe artere rutiere (cea de pe Bistrița asigură legătura cu Moldova peste pasul Tihuța).

Orașul *Bistrița*, municipiu și reședință de județ, are 88.199 de locuitori (1996). Sunt urme de cultură materială din neolitic; este atestat documentar în sec.XIII; a fost o însemnată localitate în evul mediu. În perioada interbelică avea cca. 14.000 locuitori și era un centru comercial cu câteva unități industriale mici. S–a dezvoltat mult după 1971, de când a devenit reședință de județ; au fost construite mai multe unități industriale în nord și sud–vest cu profil diferit (construcții de mașini, prelucrarea lemnului, textile, preparate din carne și fructe etc.). Este un însemnat centru cultural, turistic și nod rutier.

Subcarpații Transilvaniei. Sistem de depresiuni și dealuri, în cea mai mare parte în bazinul Mureșului, care prin geneză, evoluție și peisaj se apropie de unitățile naturale subcarpatice de la exteriorul Carpaților. Limita față de munte este sinuoasă cu pătrunderi spre est pe văile principale (I. Mac, 1972).

Sunt alcătuiți din depozite mio–pliocene cutate (mai multe sinclinale și anticlinale paralele cu munții vulcanici) acoperite local de aglomerate vulcanice sau formațiuni piemontane (Gurghiu). Cutele de lângă munte sunt deformate prin ascensiunea blocurilor de sare. Spre Podișul Transilvaniei cutele au suferit ridicări sau coborâri locale căpătând configurație de brahianticlinale. Depozitele sunt reprezentate de marne, nisipuri, conglomerate, tufuri.

Relieful major reflectă alcătuirea structurală și evoluția. De la est la vest I.Mac distinge:

– *depresiuni subcarpatice*, submontane (Hoghiz–Homoroade, Odorheiu Secuiesc, Praid–Sovata, Vălenii de Mureș) pe structură anticlinală;

– *dealuri subcarpatice* cu cele mai mari altitudini (Rez, 932 m; Plopiș, 1050 m; Șiclod, 1025 m; Bicheș, 1080 m) dezvoltate pe anticlinal, pe sinclinal sau pe flancurile acestora; pe unele se păstrează resturi de aglomerate din fostul platou vulcanic;

– *depresiuni intracolinare* – un uluc îngust (Reghin, Măgherani–Atid, Archita, Beia, Rupea);

– *dealuri scunde* de 400–600 m cu poduri extinse.

Morfologic sunt regiuni de dealuri la 600–1000 m, cu energie de relief de 200–500 m și convergențe hidrografice în depresiuni etc. *Rețeaua de văi secundare afluentă Mureșului, Nirajului, Târnavelor* etc. a spart carapacea de aglomerate vulcanice creând un *relief subcarpatic* în structurile neogene. Rezultatul evoluției este marcat de *suprafața de eroziune Lueta* la 600–900 m altitudine și *pedimentele de vale pe marginile depresiunilor* (I.Mac).

Regiunea este bine populată, urmele de cultură materială cele mai vechi datând din neolitic; bronz. Continuitatea este marcată în majoritatea așezărilor care au fost atestate documentar în secolele XII–XV. În secolele XII–XIII aici au fost colonizați sași și secui. Creșterea populației a înregistrat în secolul XX un *ritm continuu, mai accentuat după 1960*. A fost mai rapidă în mediu urban unde atât sporul natural cât și cel migratoriu au fost pozitive și mai mică în cel rural (plecări masive spre orașele din afara regiunii). Ca urmare, densitatea populației variază de la peste 250 locuitori/km^2 în orașe, la 60–80 locuitori/km^2 în depresiuni și sub 40 locuitori/km^2 pe văile secundare.

Există patru orașe. *Reghin* (39.265 locuitori) atestat documentar în 1228; vechi târg și centru meșteșugăresc. Sunt mai multe unități industriale (instrumente muzicale, articole sportive, mobilă, încălțăminte etc.). *Sovata* (12.078 locuitori în 1996), stațiune balneoclimaterică organizată în jurul lacului sărat Ursu; industria lemnului. *Odorheiu Secuiesc* (39.037 locuitori în 1996), municipiu, așezare daco–romană, târg în evul mediu și însemnat centru economic (industrie textilă, confecții, alimentară, materiale de constrcție). *Cristuru Secuiesc* (11.212 locuitori în 1996) atestat documentar în secolul XIII, centru agro–industrial (textilă, alimentară). Așezările rurale precumpănesc. Sunt sate mici și mijlocii situate predominant pe văile principale și în depresiuni. Au funcții variate – pastorale, forestiere, pomicole, cerealiere.

Terenul agricol depășește 50% din suprafața unității, iar pădurile 39%. Mai mult de 50% din agricol aparține pășunilor și fânețelor. Se practică culturi în depresiuni și mai ales pe terasele râurilor principale (orz, ovăz, cartofi, livezi de

pruni, meri). Industria este concentrată în orașe. În rest se exploatează sare (Praid), andezite (Zetea), aragonit (Corund); se practică olăritul (Corund, Sâncrăieni, Atid), cusături, dantelărie. Căile de comunicație (îndeosebi șosele) se desfășoară pe văile principale din care se desprind unele drumuri modernizate ce străbat depresiunile de la nord la sud. In cadrul Subcarpaților Transilvaniei se disting trei subunități (I. Mac).

Subcarpații Odorheiului și Homoroadelor au ca elemente centrale cele două depresiuni cu întinse suprafețe de culturi, pășuni, fânețe, iar pe dealuri păduri. Concentrează numeroase sate mici și mijlocii cu structură răsfirată sau adunată și orașele Cristuru Secuiesc și Odorheiu Secuiesc.

Subcarpații Târnavei Mici – cu ulucul depresionar Praid–Sovata pe o cută diapiră, dealurile subcarpatice cu înălțimile cele mai mari, depresiuni intracolinare și dealuri pe brahianticlinale cu înălțimi de 500–600 m; numeroase așezări în lungul Târnavei Mici și pe afluenți.

Subcarpații Mureșului și Gurghiului – în nord cu două depresiuni (Reghin și Vălenii de Mureș), un relief de terase întinse pe care se află așezări mari și se practică culturi diverse, cu o rețea de căi de comunicație majore.

Depresiunile peritransilvane sudice. Se desfășoară de la Munții Perșani (E) la Culoarul Mureșului (V) fiind dominate în sud de versanții cu pantă mare ai munților Făgăraș și Cibin, iar în nord de fronturile de cuestă cu care se termină unitățile de podiș (Hârtibaciu, Secașe). Sunt depresiuni realizate prin eroziune fluviatilă (Olt, Cibin, Secașu Mare) în sectorul de contact dintre formațiunile miocene ale podișului și cristalinul muntelui. Au un relief ce cade în trepte spre nord (dealuri miocene cu intense degradări; parțial împădurite; glacisuri piemontane și câteva terase pe râurile principale). În climat ies în evidență câteva aspecte – inversiuni termice iarna și manifestări foehnale la începutul primăverii (Vântul Mare). Există o rețea hidrografică bogată (densitate în jur de 1 km/km^2), cu obârșii în circurile glaciare, colectată în cea mai mare măsură de Olt și care are debite bogate. Vegetația de păduri de gorun a fost în mare măsură înlocuită de pășuni, fânețe (predomină în porțiunile înalte) în sectoarele joase, netede, din vecinătatea satelor. Reprezintă o regiune cu așezări vechi și foarte vechi, la populația românească adăugându-se, din sec.XII, sașii. Satele se dispun pe mai multe aliniamente din care două sunt principale în vecinătatea muntelui și în lungul căilor de comunicații importante (de la Turnu Roșu la Sibiu și Șercaia). Sunt sate mijlocii, mari, cu economie agricolă diversificată (se impun la cele de sub munte creșterea animalelor, iar la celelalte diferite culturi și creșterea animalelor). Există opt orașe și câteva sate mari cu rol polarizator al activităților economice.

În lungul culoarului se disting patru depresiuni cu caracteristici aparte.

Depresiunea Făgăraș. Este foarte bine delimitată de munți și de Podișul Hârtibaci. A rezultat printr–o acțiune concomitentă de eroziune a Oltului și a afluenților făgărășeni în formațiunile miopliocene și de creare a trei generații de terase și de glacisuri piemontane ce se succed spre nord (N.Popescu). Relieful coboară spre nord în trepte. Astfel, la contactul cu muntele sunt mai multe dealuri (600–800 m) acoperite cu păduri de foioase. Urmează glacisurile piemontane și terasele Oltului pe care se află soluri brune și pâlcuri de pădure de cvercinee (peste 80% sunt pășuni și suprafețe agricole) și la baza Podișului Hârtibaci lunca largă a Oltului în care revărsările sunt frecvente.

Configurația depresiunii favorizează inversiunile de temperatură și gerurile iarna, iar poziția la baza Munților Făgăraș producerea efectelor foehnale primăvara (Vântul Mare) în nord. Reprezintă o regiune bine populată, cu sate cu un număr variabil de locuitori, desfășurate pe 2–3 aliniamente (cele vechi pe terasele Oltului, iar cele mai noi în apropierea muntelui) și cu o economie predominant agricolă (creșterea animalelor, culturi cerealiere, sfecla de zahăr și cartofi). În unele există și unități industriale (construcții de mașini la Mârșa, hidrocentrale pe Olt), iar la Sâmbăta de Sus o stațiune climaterică.

Există trei orașe care în 1996 însumau aproape 40% din populație. *Municipiul Făgaraș* (44.426 locuitori în 1996) este atestat documentar la 1291, un important târg în secolul XV când a început și ridicarea cetății. Este un însemnat centru al industriei chimice având și numeroase obiective turistice. *Victoria* este oraș din 1950, în 1996 avea 10.831 locuitori; este centru al industriei chimice. *Avrig* (15.618 locuitori), oraș din 1989; tradiție în industria sticlei.

Depresiunea Sibiu. Este încadrată de Munții Cibinului în sud și de dealuri la nord și est. Relieful coboară în trepte de la sud spre nord: dealuri piemontane la 500–650 m sub munte, cu păduri de gorun, pajiște și multe sate, trei terase ale Cibinului, cu așezări și suprafețe agricole și lunca Cibinului (M. Sandu, 1982).

Există patru orașe ce cuprind peste 80% din populație. *Municipiul Sibiu* (170.139 locuitori în 1996), atestat documentar la 1223 și oraș din 1241, a fost un important centru comercial, meșteșugăresc (textile care au apărut într–un areal de intersecție de drumuri). În prezent are o industrie axată pe construcții de mașini, textile, produse alimentare; este centru universitar și are numeroase obiective turistice (cetatea, Muzeul Brukenthal, Dumbrava, iar în apropiere, stațiunile Păltiniș și Ocna Sibiului). *Cisnădie* (17.484 locuitori), atestat documentar la 1323, este un însemnat centru al industriei textile ce își are tradiția în producția de breaslă și de manufactură. *Ocna Sibiului* (4.322 locuitori), cunoscută așezare de exploatare a sării încă din perioada romană, atestată documentar la 1417. Pe locul vechilor ocne au luat naștere lacuri

sărate folosite terapeutic. *Tălmaciu* (9.367 locuitori) oraș din 1989. Centru al industriei lemnului.

Depresiunea Săliște. Aflată între Podișul Amnaș (N) și Munții Cândrel (S) este suspendată față de Depresiunea Sibiu, între ele aflându-se o culme ce se termină prin măgura cristalină a Zidului în care Pârâul Negru, afluent al Cibinului, taie un defileu epigenetic. Există la contactul cu muntele, mai multe sate vechi din „Mărginimea Sibiului" în care ocupațiile de bază sunt creșterea oilor, unele culturi agricole (în depresiune) și țesutul (Săliște); aici sunt biserici vechi, muzeul de icoane pe sticlă de la Sibiel, tradiții etnofolclorice.

Depresiunea Apold. Se desfășoară ca un culoar ce coboară, mai întâi de la est (450–500 m) la vest (250 m), iar apoi în trepte de la Munții Cândrel spre Podișul Secașelor (Dealurile Gârbovei în sud la peste 450 m alcătuite din faciesuri marno–argilo–nisipoase, cu frecvente alunecări și torenți); un glacis la ± 400 m acoperit cu livezi, apoi terasele și lunca Secașului cu culturi. Așezările rurale se dispun pe două aliniamente principale – în vecinătatea contactului cu muntele (sunt vechi și au economie pastorală de tradiție) și în lungul drumului principal (Sibiu–Sebeș) pe terase și glacis (sate mari, adunate, culturi cerealiere, pomi-viticole, creșterea animalelor). La Miercurea Sibiului există o stațiune balneară de interes regional. În extremitatea vestică, la contactul cu Culoarul Mureșului, se află orașul *Sebeș* (30 010 locuitori, în 1996). Așezare străveche, menționată în documente în 1245, important târg cu cetate (sec. XIV–XV), centru meșteșugăresc, are în prezent unități de prelucrarea lemnului, textile, blănărie, pielărie etc. Între obiectivele turistice însemnate sunt: ruinele din cetatea medievală, clădiri din secolele XVIII–XX, rezervația Râpa Roșie etc.

Depresiunile și dealurile peritransilvane din vest. Se află la contactul cu Munții Apuseni. Detașarea lor s-a înfăptuit la finele pliocenului și mai ales în cuaternar prin adâncirea Mureșului, care a creat un culoar extins și a afluenților Someșului și Arieșului, care au tăiat bazinete depresionare de contact; șirul acestora este întrerupt între Someșul Mic și Crișul Repede unde Podișul Păniceni este strâns legat de Munții Gilăului. Ca urmare, relieful este variat, cu glacisuri sub munte, lunci și terase pe văile mai mari, dealuri sau martori din podișul inițial. Apar și forme de relief structural (îndeosebi cueste), văi subsecvente și mai multe alunecări de teren. Au un climat de adăpost în care se simt efectele foehnale. Pădurile acoperă suprafețe mai importante pe dealurile mai înalte și la contactul cu muntele. Așezările sunt numeroase întrucât depresiunile se înșiră în lungul unor axe de legătură foarte vechi (pe Mureș, Crișul Repede, Almaș, Agrij). Acestea se intersectează cu alte drumuri ce vin din munte sau din podiș. La fel de importante sunt condițiile naturale favorabile unei economii agricole diversificate. Satele se

desfăşoară fie la contactul cu muntele (sunt mici şi au profil economic silvo–pastoral), fie pe glacisurile şi terasele din depresiuni (sate medii şi mari cu economie agricolă complexă la care se adaugă unele servicii, exploatări miniere sau unităţi din industria alimentară). Se disting patru subunităţi.

Culoarul depresionar Alba Iulia–Turda. Se desfăşoară în lungul Mureşului şi al Arieşului inferior, râuri ce–au avut rol hotărâtor în crearea reliefului reprezentat prin trei componente; la contactul cu Munţii Apuseni există un glacis cu lăţimi variate secţionat de râurile ce vin din munte şi pe care se află podgorii renumite; culoarele celor două râuri cu terase extinse şi lunci (ocupă cea mai mare parte a regiunii; sate mari cu economie agricolă diversificată; pe ele se află cele mai importante căi de comunicaţie) şi unele dealuri (Bilag, Măhăceni) detaşate prin eroziune (pâlcuri de pădure, sate mici; creşterea animalelor şi unele culturi). În Dealul Măhăceni şi la Turda există cute diapire; unii sâmburi de sare au fost exploataţi la Turda: pe vechile ocne prăbuşite s–au dezvoltat lacuri sărate. Efectele foehnale şi deschiderea spre sud–vest a Culoarului Mureşului favorizează climatul mai cald şi mai uscat care a impus prezenţa solurilor cernoziomice şi o diversificare a tipurilor de culturi. Reprezintă o regiune bine populată, cu numeroase aşezări care, deşi au atestare documentară din secolele XII–XIV, sunt foarte vechi (urme din epoca dacică) fiind situate pe o axă de comunicaţie cunoscută încă din antichitate (de la Apulum la Napoca). Există cinci oraşe. *Alba Iulia* (73.239 locuitori în 1996), capitală a Daciei romane (Apulum), prezentă în documente ca oraş la 1097 (Bălgrad); este unul din cele mai însemnate oraşe ale Transilvaniei ca istorie, economie (materiale de construcţii, utilaje industriale, produse alimentare, textile, încălţăminte etc.), turism (cetate din sec.XVIII, muzee, monumente arhitectonice, biserici din sec.XIV–XX), nod de comunicaţie etc. *Aiud* (29.191 locuitori, în 1996), cu urme vechi (aşezarea daco–romană Brucla), în documente din 1229, cetate din sec.XV, are o economie mixtă (industria alimentară, prefabricate din beton şi produse agricole). *Ocna Mureş* (16.001 locuitori, în 1996) pe stânga Mureşului, cunoscută încă din perioada daco–romană pentru exploatarea sării, în documente din 1202; este în prezent un centru important de produse clorosodice. *Câmpia Turzii* (29.929 locuitori, în 1996) este oraş din secolul XX, principal centru al industriei siderurgice (laminate din oţel şi cabluri electrice). *Turda* (61.776 locuitori, în 1996) este cunoscut încă din antichitate (castrul roman Potaissa şi exploatări de sare), prezent în documente la 1197, este un însemnat centru industrial (materiale de construcţii, produse chimice, sticlărie etc.), turism (lacurile sărate, stabiliment balnear, case şi biserici vechi etc.)

Se adaugă unele aşezări rurale mari cu funcţii economice mixte între care importante sunt: *Teiuş* (nod feroviar, ateliere de reparaţii, diverse culturi agricole etc.), *Vinţu de Jos* (nod feroviar, materiale de construcţii etc.).

Dealurile Feleacului. Includ masivul deluros (cristalin acoperit de sedimentar miocen), cu altitudini de peste 750 m (vf.Pena, 832 m), încă bine împădurit, dar și cu pășuni și culoarul depresionar de la contactul cu muntele (Mărtinești–Hășdate–Iara–Vlaha–Săvădisla) în care se află mai multe sate mici și mijocii cu economie agricolă bazată pe creșterea animalelor, livezi și unele culturi de câmp. Pentru turism sunt importante ruinele cetății Lita, biserica (sec.XV) și trovanții din Feleac.

Depresiunea Huedin. Este numită de Gr. Posea, Podișul Huedin. Aflată la 500–600 m altitudine este dominată, în vest de Muntele Vlădeasa (versanți împăduriți cu diferențe de nivel de 200–400 m); în nord, există o culme ce se dezvoltă dinspre Podișul Păn,iceni (aflat în est) și care domină printr–o cuestă lunca Crișului Repede; în sud se realizează o trecere gradată spre Munții Gilău. A rezultat prin adâncirea Calatei și a Crișului Repede în cuaternar în nivelul general al podișului (600–700 m); în lungul văilor există lunci și mai multe terase. Climatul răcoros a favorizat solurile podzolice și pădurile de fag și gorun (în bună parte înlocuite cu pășuni). Satele sunt mici și mijlocii cu economie silvo–pastorală; unele culturi se practică pe terase. Orașul *Huedin* (10.286 locuitori, în 1996), atestat documentar la 1332, este principalul centru economic.

Depresiunea Almaș–Agrij. Se află între Munții Meseș (vest) și Dealurile Clujului și Dealurile Dejului (est). Este sculptată în formațiuni variate ale paleogenului (vest) și miocenului, ceea ce a condus la detașarea de forme de eroziune diferențială. În relief se impun: culoarele de vale ale Agrijului și Almașului cu lunci largi și mai multe terase pe care se află sate mici și suprafețe cu culturi agricole (cereale și livezi), interfluviul deluros care le separă cu șei de contact sau de remaniere hidrografică (Al. Savu), cu versanți afectați de alunecări masive (Gâlgău) și torențialitate, cu numeroase pâlcuri de pădure de cvercinee și pajiști, mai multe bazinete depresionare pe afluenți dezvoltate pe contacte petrografice (în ele se află sate mici cu economie pastorală). Climatul, mai blând în raport cu unitățile vecine (valori termice mai ridicate cu 1–2°C și precipitații cu 100–150 mm mai puține) este legat de descendența aerului vestic după depășirea Munților Meseș (efecte foehnale, Al.Savu).

Pădurile se află pe dealurile mai înalte, la contactul cu unitățile vecine unde ocupă peste 50% din suprafața acestora. Este traversată de șoseaua Cluj Napoca–Zalău și de două drumuri relativ modernizate ce urcă pe Almaș și Agrij de la Someș la Huedin. Există unele resurse exploatate local. Mai importante sunt: cărbunele brun (Ticu, Hida), nisip, gips etc. Pentru turism valoroase sunt: rezervația geomorfologică de la Grădina Zmeilor Gâlgău, numeroasele biserici din lemn cu elemente specifice, urmele castrelor romane din așezările de pe Agrij, ruinele cetății Almaș etc.

Se află în NV, de la poalele Munţilor Gilău (S) şi până la contactul cu Dealurile de Vest (NV) şi Culmea Brezei (NE); culoarul format de Someşul Mic şi Someşul Mare (în E) şi depresiunile Almaş–Agrij (V) îl delimitează net. Are un fundament cristalin fragmentat în blocuri cu poziţie verticală diferită, dar apropiată de suprafaţă peste care se află o cuvertură sedimentară. Jocul blocurilor în cuaternar a impus local, unele bombări sau subsidenţe (Jibou, Someşeni). Adâncirea reţelei hidrografice a dus la conturarea unui ansamblu de subunităţi de dealuri şi podiş dezvoltate pe roci paleogene, în sud şi dominant miocene în rest care înclină monoclinal spre Culoarul Someşului dintre Dej şi Jibou. Ca urmare, s–a dezvoltat în Podişul Someşan un relief structural tipic. Se impun fronturile de cuestă dezvoltate la nivelul unor strate de gresii, conglomerate (S), tufuri (în centru) şi calcare (N), platouri structurale extinse, văi de diferite tipuri în lungul cărora s–au format chei epigenetice, bazinete depresionare (multe subsecvente). Se adaugă forme de relief petrografic (îndeosebi pe calcare) şi două suprafeţe de eroziune ± 650 m şi ± 550 m (Al.Savu), butoniera de la Leghia etc.

Climatul moderat (7–8°C anual, 600–800 mm) a favorizat dezvoltarea dominantă a pădurilor de cvercinee, la care se adaugă pe culmile înalte cele de fag, fag şi gorun. Sub ele există argiluvisoluri şi local cambisoluri, rendzine etc.

Aşezările sunt concentrate pe văi şi aproape lipsesc pe culmi. În majoritate sunt mici, mijlocii şi au economie cu caracter silvo–pastoral. Cele din lungul văilor mari au frecvent peste 1500 de locuitori şi o economie cu caracter complex (culturi cerealiere, pomicole, creşterea animalelor şi unele exploatări de materiale de construcţie, cărbune, lemn, gips etc. În lungul Someşelor, dar şi a unor afluenţi sunt mai multe artere de comunicaţie importante (pleacă din Dej şi Cluj Napoca) ce asigură legături cu aşezările din nordul şi nord–vestul ţării. Sunt elemente naturale şi sociale cu valoare deosebită pentru turism (ruine de cetăţi medievale, biserici din lemn, biserici din secolele XIV–XVII în stiluri arhitectonice diferite, rezervaţii naturale, peşteri etc.

În cadrul său sunt separate cinci subunităţi: la nord de Someş sunt Podişul Boiului şi Dealurile Ciceului, iar la sud Dealurile Clujului şi Dealurile Dejului; se adaugă culoarele Someşelor.

Podişul Boiului. Are altitudini de 400–500 m, este alcătuit din depozite eocene monoclinale (cad de la nord la sud) predominant calcaroase, pe care s–au individualizat cueste (domină depresiunile şi văile din jur cu 100–150 m), forme de relief carstice (platouri cu lapiezuri, doline, peşteri, chei). Este bine împădurit (gorun), are aşezări mici (la periferie sau în bazinetele depresionare de obîrşie) cu activităţi silvo–pastorale. Se mai practică pomicultura iar local se exploatează calcar.

Este traversat de trei șosele care duc la Baia Mare; pentru turism au importanță Cheile Babei, peștera cu picturi rupestre de la Cuciulat, biserici din lemn etc.

Dealurile Ciceului. Se desfășoară între văile Poiana (Gâlgău) în vest și Ileanda în est, Culmea Breaza (N) și Culoarul Someșului (S). Scad în înălțime de la nord (700 m) la sud (500 m). Sunt alcătuite din formațiuni miocene (argile, marne, tufuri, nisip) cutate (două aliniamente de cute est–vest de care se leagă unele bazinete depresionare pe sinclinale și culmi plate pe anticlinale). Așezările mici se află în lungul văilor (orientare nord–sud) și în bazinetele depresionare, de contact. Se remarcă caracterul silvo–pastoral al economiei și unele obiective turistice (ruinele cetății Ciceu din sec.XVI, muzeul memorial de la Târlișua, elementele etnofolclorice).

Dealurile Dejului. Se află între Someș (N) și Valea Luna (S), sunt alcătuite din formațiuni miocene în care pentru relief (altitudini mari, cueste etc.) prezintă importanță desfășurarea orizontului tufului de Dej. Reprezintă un masiv deluros bombat, cu înălțimi de peste 600 m, fragmentat de văi cu orientare radială. Este încă bine împădurit, satele sunt mici și au o economie dominant silvo–pastorală. Se adaugă pe văi unele culturi (cerealiere, cartofi, livezi de meri și pruni), exploatarea locală a sării (Ocna Dej) sau a tufurilor. Pentru turism de reținut sunt monumentul de la Bobâlna, bisericile vechi și stațiunea balneară Ocna Dejului.

Dealurile Clujului. Se desfășoară între văile Căpuș–Someșul Mic și Luna, fiind alcătuite din formațiuni monoclinale paleogene în sud (calcare, marne, gipsuri, argile etc.) și miocene în centru și nord (însemnat este orizontul tufurilor de Dej aflat în est). Structura orografică evidențiază interfluvii lungi orientate NV–SE, V–E cu altitudini de ± 600 m (cele mai mari înălțimi apar pe tufuri, calcare și gresii) separate de văi asimetrice orientate spre Someșul Mic. Stratele de roci dure au favorizat fronturile de cuestă (după Gr. Posea pe stânga Căpușului, Nadășului) și menținerea fizionomiei de podiș, pe când stratele marno–argiloase au stimulat degradările de teren (alunecări). Pădurile de cvercinee au fost, în mare măsură, defrișate pentru pășuni, fânețe (39% din arabil) și culturi (cereale, livezi). Satele din interior sunt mici având ca element specific în economie creșterea animalelor. Pe văile principale și mai ales pe acelea pe care se află și drumuri importante (Căpuș, Nadăș, Borșa etc.) sunt sate mijlocii cu economie agricolă diversificată). Se exploatează nisipuri caolinoase, silicioase folosite la Aghireș. Pentru turism, sunt importante vestigiile reședinței voievodului Gelu de la Dăbâca și rezervația Fânațele Clujului.

Culoarele Someșelor. Constituie o unitate joasă care separă, pe de o parte, Podișul Someșan de Câmpia Transilvaniei, iar pe de altă parte unitățile din nordul de cele din sudul podișului. El este format din sectoarele:

Culoarul Someșului Mic, între Gilău și Dej, cu terase extinse, desfășurate monolateral sau bilateral, pe care se află așezări rurale mijlocii și mari cu profil economic complex (culturi de câmp, livezi, creșterea animalelor, balastiere, unități de morărit, hidrocentrale și lacuri de acumulare – Gilău).

Cluj Napoca este cel mai mare centru urban al Transilvaniei, cu urme de locuire din cele mai vechi timpuri istorice (aici a existat așezarea dacă Napuca, cea romană Napoca – capitală a Daciei Porolissensis). Este cunoscut în documente la 1213 (Castrum Clus) și are rang de oraș de la 1316. Din secolele XIV–XVI datează și urmele cetății medievale. A fost unul din marile centre meșteșugărești, comerciale, culturale ale Transilvaniei medievale. Din a doua parte a sec.XIX se dezvoltă industria. În 1996 avea peste 330.843 locuitori (locul patru pe țară), o industrie complexă (unități masate în nordul și estul orașului în lungul căii ferate); este unul din marile centre cultural științifice (una din cele mai vechi universități din Europa de la 1581), cu numeroase puncte de agrement și turism (Grădina Botanică, complexul etnografic Hoia, Stațiunea balneară Someșeni etc.). *Gherla* (peste 24.612 locuitori) este o așezare veche (castru roman în sec.II), cetate medievală și centru comercial și meșteșugăresc. Are unități industriale (lemn, textilă, alimentară) și o stațiune climaterică locală (Băița). *Dej* (peste 41.585locuitori) are urme de locuire străveche, aici a existat un castru roman; este atestat documentar la 1214, oraș din sec.XIV; a avut importanță deosebită prin exploatarea sării și prin schimburile comercile. În prezent are un combinat de prelucrarea lemnului (celuloză, hârtie, mobilă etc.) și unități industriale, alimentare. Lângă Dej se află stațiunea balneară Ocna Dejului și întinse livezi.

Culoarul Someșului Mare, în aval de Beclean, prelungit spre vest, cu cel al *Someșului*, prezintă o lățime de mai mulți kilometri și opt terase. Pe cele inferioare se află așezări rurale mari în cadrul cărora se practică culturi cerealiere, pomicole și se cresc cornute mari. In luncă există mai multe balastriere; la Bizușa sunt izvoare minerale folosite terapeutic pe plan local.

CÂMPIA TRANSILVANIEI
(Dealurile mureșano–someșene)

Are o poziție geografică relativ centrală fiind limitată de culoarele văilor Someșul Mic, Someșul Mare, Mureș, Dipșa. Doar în sud–vest limita este trasată în lungul unor văi secundare dezvoltate la contactul Dealului Feleacului și la marginea culoarului Arieșului. S–a introdus termenul de „câmpie" datorită importanței folosinței agricole a terenurilor situație reflectată și în denumirea multor așezări rurale. În realitate, peisajul este deluros. Formațiunile sedimentare, miocene la

suprafață (argile, nisipuri, tufuri, gresii etc.), acoperă un fundament cristalin în blocuri aflate la adâncimi tot mai mari către sud. Sedimentarul este cutat sub formă de domuri în centru și sud și de cute diapire pe laturile de nord și vest. Relieful deluros atinge înălțimi maxime în jur de 600 m; limita marilor înălțimi se află la nord de cumpăna de ape actuală dovadă a unor remanieri hidrografice (I.Mac). Văile principale dirijate spre Someș și Mureș s–au adâncit cu 150–350 m, au lunci foarte largi, în raport cu albiile, ca urmare a unor intense retrageri a versanților în holocen (ele se racordează cu versanții prin glacisuri extinse); rar se păstrează una – două terase. La nivelul dealurilor există o suprafață de nivelare (550–660 m) și două nivele de eroziune (400–500 m în toată regiunea și 300–350 m ca boturi de deal (I.Mac).

Climatul moderat trece de la o nuanță mai aridă în vest (temperaturi anuale de 8–9° C, precipitații în jur de 500 mm, deficit de umiditate în lunile de vară), la alta mai umedă (700 mm) și mai răcoroasă (7–8° C) în est. Ca urmare, pentru cea mai mare parte din rețeaua hidrografică fenomenul de secare este caracteristic. Aportul însemnat de materiale spălate de pe versanți a dat naștere la acumulări ce–au barat local albiile creând iazuri. B.Diaconeasa a stabilit vârsta unor lacuri la începutul holocenului, acum 7000–8000 ani). Din cele peste 150 de lacuri existente în secolul .XVIII, în prezent sunt doar 17, ele constituind însemnate bazine piscicole.

Regiunea a fost bine împădurită cu cvercinee. Eliminarea pădurilor s–a făcut treptat, dar mai ales în ultimele secole, locul ei fiind luat de fânețe și pășuni (cca. 30%) și terenuri de cultură (cca.60%) dar și de o vegetație ierboasă și arbustivă xerofilă ce evidențiază în prezent areale mici cu caracter stepic și silvostepic. Ca urmare, alături de solurile brune s–au individualizat cernoziomuri.

Există circa 350 de sate, din care cca.60% sunt atestate documentar până în sec.XIV (Geografia României, vol.III, 1987). Aproape 50% sunt sate mici cu profil economic axat pe culturi și creșterea animalelor. Celelalte, situate pe văile principale (Fizeș, Comlod etc.) sau la contactul cu culoarele văilor Mureș, Someș, au peste 1000 locuitori și activități economice variate (exploatarea gazului metan, a sării etc.). Densitatea populației este 80–100 loc/km^2 în centru și sud și scade la 60–80 loc/km^2, în nord. Regiunea a reprezentat o importantă arie de plecare definitivă a populației spre orașele transilvănene. Arterele de comunicație principale se desfășoară prin culoarele văilor de la periferie (Mureș, Someș). Aici sunt doar câteva șosele ce urmăresc văile Fizeșului, Comlodului sau care leagă așezările de orașele din exterior (Reghin–Cluj Napoca). Se disting două subunități:

Dealurile Fizeșului. Reprezintă o unitate înaltă cu o structură miocenă complexă. Pe latura de vest există cute diapire (Cojocna, Sic, Băile Gherla etc., ascensiunea sării impune și altitudini mai mari 550–600 m), iar în centru și sud domuri. Relieful se caracterizează prin forme structurale (versanți cuestici orientați

spre Someșu Mic și Someșu Mare. Cueste locale sunt pe versanții afluenților subsecvenți ai Fizeșului, iar cueste semicirculare pe versanții văilor ce taie domurile. Alunecările de teren au dimensiuni mari (glimee la contactul dintre badenian și sarmațian); torențialitate. Există văi secundare dezvoltate pe sinclinalele dintre cutele diapire sau care străbat sectoarele mai joase (sinclinalele de compensație) dintre domuri (I.Mac).

În climat se resimt în vest, influențe foehnale care contribuie la o ușoară aridizare iar pe văile principale frecvente inversiuni termice. Doar râurile mari au o scurgere permanentă în regimul căreia se manifestă și viituri de iarnă. Există multe iazuri, lacuri dezvoltate în masive de sare prin prăbușire și lacuri între treptele de alunecare (în mare măsură înmlăștinite). La Suatu există o rezervație naturală în care abundă speciile pontice xerofile.

Satele sunt mici și mijlocii și au o structură adunată; populația dominant se ocupă cu culturi cerealiere și creșterea animalelor la care local o oarecare pondere capătă și viticultura (Lechința, Teaca etc.), pomicultura (Braniștea), piscicultura (Geaca, Țaga), serviciile (Cojocna) și exploatarea gazului metan (Puini, Matei).

Dealurile Sărmașului. Se desfășoară în jumătatea sudică, fiind în cea mai mare măsură cuprinse în bazinul acestui râu. Au structură de domuri, sunt alcătuite din faciesuri marno–argiloase. Dealurile au înălțimi sub 500 m, văile au lunci largi mlăștinoase, pe versanți eroziunea areolară, torențialitatea și mai ales alunecările de teren (glimeele) cunosc o intensitate deosebită. Climatul este mai secetos favorizând dezvoltarea plantelor xerofile dar și a culturilor cerealiere. Pâraiele frecvent, seacă, scurgerea dominantă fiind din februarie până în iunie (peste 55%). Lângă Zau de Câmpie, există rezervația naturală de bujor de câmpie.

Este o regiune *bine populată* (233 de sate, peste 55% sate mici și 37% mijlocii, au structură variabilă – răsfirată, adunată etc. (Geografia României, vol.III). Funcția agricolă (cu accent pe culturile cerealiere) este dominantă (arabilul deține 80% din agricol care este de 85% din suprafață). Sunt multe sate la care se adaugă exploatarea gazului metan sau a argilelor.

PODIȘUL TÂRNAVELOR

Reprezintă cea mai extinsă unitate a Dealurilor Transilvanei, desfășurându–se de la Culoarul Mureșului, în nord și până la șirul de depresiuni pericarpatice. Contactul cu acestea este net, podișul terminându–se prin versanți povârniți ce dezvoltă o energie de relief de peste 100 m. Dominant, suprafața sedimentară miopliocenă are o structură în domuri; dar local apar boltiri diapire sau o structură monoclinală.

Relieful, în cea mai mare măsură, cu caracteristici de podiș, are înălțimi mari în est (peste 650 m), și mici în vest (350–400 m); este format din interfluvii majore separate de culoare de vale extinse orientate de la est la vest, are versanți intens

degradați prin alunecări și torențialitate. Există urme ale unei evoluții ciclice pliocen superioare (suprafețe și nivele de eroziune) și cuaternare (terase, forme structurale, glimee).

Climatul este moderat cu influențe foehnale în vest și sud, cu inversiuni de temperatură în culoarele văilor mari și cu nuanțe mai umede în est. Apar diferențe evidente în regimul de alimentare și ca urmare de scurgere a râurilor alohtone și autohtone (au o scurgere cu fluctuații mari, multe din cele mici vara seacă).

Pădurile de cvercinee au o distribuție variabilă ocupând suprafețe mai mari în est și pe toți versanții cu pantă mai mare și mult mai redusă în culoarele de vale, bazinetele depresionare și pe dealurile joase (în SV); în aceste locuri au fost înlocuite de pășuni, fânețe și terenuri de cultură.

Condițiile naturale au fost favorabile unei străvechi și continui populări (multe mărturii din paleolitic, neolitic, epocile dacică și daco–romană etc.). În secolele XII–XIII au fost colonizați sașii, iar în secolul XIII sunt atestate documentar majoritatea așezărilor rurale, unele devenind târguri, orașe, cetăți. În prezent, există 10 orașe concentrate în lungul Mureșului și Târnavelor, numeroase sate mici pe văile secundare din interiorul dealurilor și sate mari cu economie agricolă complexă pe terasele și glacisurile din lungul văilor principale. Se extrag gaz metan și materiale de construcție și se prelucrează produse din agricultură. În orașe, industria este mult diversificată (construcții de mașini, chimică, textilă, materiale de construcții etc.). Dacă în așezările din dealuri, în producția agricolă predomină creșterea vitelor, în cele din lungul văilor pe primul loc sunt culturile cerealiere, de plante tehnice (sfecla de zahăr, inul), pomicultura.

În lungul Mureșului, Târnavelor, Hârtibaciului sunt principalele artere de comunicație. Ele se racordează cu rețeaua din culoarele depresionare peritransilvane. De asemenea este străbătută de magistrala feroviară „trei".

Prin caracteristicile geografice se diferențiază trei subunități:

Dealurile Târnavei Mici. Se desfășoară între Mureș, Târnava Mare și un șir de depresiuni aflate la contactul cu Subcarpații Transilvaniei.

Fundamentul cristalin (câteva blocuri) este situat la adâncimi diferite. Suprastructura sedimentară (3000–8000 m) are la suprafață depozite panoniene (marne, argile, nisipuri) și sarmațiene (marno–argile, gresii, tufuri) prinse în cute diapire în vest (Blaj–Ocna Mureș) și în 12 domuri, în centru și est. Relieful se impune prin cinci caracteristici majore – culoare de vale foarte largi, orientate NE–SV (Mureș, Niraj, Târnava Mică, Târnava Mare), în cadrul cărora sunt 6–8 terase și lunci extinse (mai ales pe stânga albiilor); interfluvii principale care coboară altimetric de la 600–700 m (E) la 450–500 m (V), ce au un versant abrupt (spre sud) și altul prelung (spre nord) de unde o asimetrie orografică evidentă; un grad ridicat de fragmentare (energie de relief de peste 150 m) care a impus fizionomia de dealuri și o reducere a suprafețelor de eroziune (550–600, 500–550,

480–500 m, N.Josan, 1979) la martori, umeri și interfluvii secundare; un relief structural cu cueste simple și în trepte; o dinamică de versant activă cu șiroire, torențialitate, curgeri noroioase și alunecări de teren.

Climatul moderat este relevat de valorile medii termice (la Blaj 9°C anual, 20,6°C iulie, –3,8°C în ianuarie; la Târgu Mureș 8,6°C anual, 19,4°C în iulie, –4,5°C în ianuarie; pe dealurile din est, 8°C anual, –5°C în ianuarie, 18°C în iulie), pluviale (580 mm la Blaj, 645 mm la Târgu Mureș și 700 mm pe dealurile din est), în frecvența producerii unor fenomene climatice (inversiuni de temperatură, cețuri în culoarele de vale etc.).

Apar și izvoare minerale clorurate (în aria diapiră) sau iodurate, bromurate, sulfuroase (Bazna). Râurile alohtone au scurgere bogată în martie–mai, dar și viituri de vară spre deosebire de cele autohtone (10–20 km lungime) cu scurgere și debite variabile.

Pădurile au dezvoltare mai mare pe culmile din est și aparțin etajului cvercineelor; se adaugă în vest, ca urmare a condițiilor climaterice, specii ierboase xerofite. Aceeași tranziție se remarcă și în distribuția solurilor – de la cernoziomuri levigate, în vest și pe terasele Mureșului spre brune de pădure în diferite grade de podzolire, în centru și est. Pe marne abundă pseudorendzinele.

Este o regiune bine populată (aproape 500.000 de locuitori) în care valorile densității depășesc 100 loc./km în culoarele de vale (peste 300 loc./km^2 în orașe), dar sunt sub 75 loc./km^2 în bazinele văilor secundare (Geografia României, vol.III).

Rețeaua de așezări este formată din 250 sate mici (cele mai multe pe văile secundare), mijlocii (în culoarele văilor principale) și mari (în apropierea orașelor). Au funcții dominant agricole (cerealiere, creșterea animalelor în est, cerealier–pomicol sau viticol în centru și vest) la care se adaugă cele cu funcții mixte (exploatări de gaze, energie electrică la Fântânele; industrie alimentară – Jidvei; confecții – Miercurea Nirajului etc.), stațiune balneoclimaterică (Bazna) etc.

Se găsesc mai multe orașe. *Târgu Mureș*, municipiu, reședință de județ; vestigiile cele mai vechi din neolitic; atestare documentară din 1332; însemnat centru comercial, meșteșugăresc și cultural în secolele XIV–XVIII când aici a funcționat și o cetate. Populația a crescut de la sub 40.000 locuitori, în perioada interbelică, la 166.972 locuitori în 1996. A cunoscut o puternică dezvoltare economia; în ultimele trei decenii au fost construite multe unități aparținând industriei construcțiilor de mașini (electronică, electrotehnică, utilaj textil), chimică, textilă, alimentară. Este centru universitar, nod de căi de comunicație și are numeroase obiective turistice (cetatea, biserici vechi, Palatul Culturii etc.). *Luduș*, atestat documentar la 1377, târg din secolul XV, oraș din 1960 cu o populație, în 1996, de 18.969 locuitori; economie mixtă industrial (materiale de construcție, alimentară, textilă etc.) - agrară. *Iernut*, oraș din 1989, cu o populație de 9889 locuitori (în 1996), termocentrală, sere, culturi cerealiere și de sfeclă de zahăr. *Blaj* ,

așezare foarte veche (urme din sec.VI î.e.n.); în documente apare al 1271, important târg în secolele XVII–XVIII; unul din cele mai însemnate centre ale spiritualității românești în secolele XVIII–XIX. În prezent are 22.246 locuitori (4618 locuitori în 1930) și mai multe unități ale industriei lemnului și alimentară, numeroase obiective turistice (biserici din secolele XVII–XVIII, monumentele de pe Câmpia Libertății). *Târnăveni*, atestat documentar la 1278, avea în 1996, 30.265 locuitori. Este un important centru industrial (combinat chimic, în care se produce carbit, sodă caustică etc.; materiale de construcție etc.).

Dealurile Târnavei Mici se pot divide în:

• *culoarele văilor Mureș, Niraj, Târnava Mică* cu lățimea mare (de unde aspect depresionar, cu lunci extinse și multe terase), concentrează cele mai mari așezări (inclusiv pe cele urbane), principalele artere de comunicație și arii industriale;

• a doua categorie de subunități este formată din *interfluviile dintre aceste culoare*, ce cresc altimetric spre est, sunt fragmentate de o rețea scurtă de văi pe care se află așezări mici cu economie dominant agricolă. Local se pot face divizări ale acestora.

Podișul Hârtibaciului. Este cea mai mare subunitate a Podișului Târnavelor (peste 4000 km^2) fiind situată între culoarele văilor Târnava Mare, Olt, Visa, Cibin. Este alcătuită din formațiuni miocene și pliocene cu o structură în domuri sau monoclinală.

Relieful este de podiș, podurile interfluviale fiind situate la 600–650 m în vest și 750–800 m în est. Albiile râurilor periferice (Târnava, Olt) au nivel mai coborât decât Hârtibaciu care străbate podișul prin centru. Ca urmare, afluenții acestora au înaintat în detrimentul bazinului Hârtibaci, iar în nord cumpăna de ape a fost mult împinsă spre sud de afluenții Târnavei Mari și nu mai coincide cu linia marilor înălțimi (Florina Grecu, N. Popescu).

Există o suprafață de eroziune superioară (Amnaș) la ± 600 m (V) și ± 700 m (E), daciană, una inferioară (Hârtibaci) la ± 500 m (V) și ± 600 m (E), romanian–pleistocen inferior și un nivel de eroziune ce domină cu 90–100 m lunca Hârtibaciului (cuaternar inferior). Pe Hârtibaci sunt trei terase (10–15 m, 20–35 m, 40–55 m) și lunci cu glacisuri extinse. Relieful structural este reprezentat prin fronturi de cuestă și văi asimetrice. Pe versanți predomină alunecările de teren (au dimensiuni foarte variate; cele mai mari sunt glimeele de la Saeș, Movile, Saschiz, Cornățel; Florina Grecu).

Climat cu temperaturi medii anuale ce scad de la 8–9°C (NV) la 7–8° C (E); vara sunt în jur de 18° iar iarna de –4°; precipitațiile cresc de la 600 mm (NV) la 700 mm (E); cele mai multe cad vara sub formă de aversă.

Hârtibaciul este principalul râu din podiș cu un debit mediu anual de 3,08 m^3/s.

Vegetația de pădure (cca 109.000 ha) este alcătuită din fag (pe versanții nordici sau la peste 700 m), fag în amestec cu gorun, gorun și stejar pedunculat (sud).

Există un mozaic de soluri. Predomină cele argiloiluviale (brune luvice, luvisoluri albice, brune și eu–mezobazice) la care se adaugă solurile negre de fâneață.

În podiș (după Geografia României, vol.III) sunt 165 de așezări (cinci orașe), marea majoritate atestate documentar în secolele XI–XIV, dar cu numeroase urme de locuire continuă începând cu neoliticul și bronzul. Majoritatea se află pe văile mari (pe terase, glacisuri, luncă), dar și pe cele secundare. Numărul locuitorilor este de cca 280.000 locuitori, de cca 5–6 ori mai mult decât în 1920, iar densitatea populației este de cca 50 loc./km^2 fiind mai mare în orașe și mai redusă în podișul propriu–zis (25–40 loc/km^2).

Mediașul (63.204 locuitori, în 1996), cel mai important oraș, este atestat documentar la 1267; are cetate din secolele XIV–XVI, este un important centru meșteșugăresc și comercial în secolele XV–XVIII; are multe unități industriale (unele de tradiție apărute le finele secolului XIX) de pielărie, încălțăminte, geamuri, vase emailate, țesături, alimentară, industria construcțiilor de mașini. Există multe obiective turistice.

Sighișoara (36.486 locuitori) este atestat documentar la 1280 (Castrum sex), are o cetate din sec.XIV–XV, a fost un puternic oraș–cetate în secolele XVI–XVII cu o bună organizare meșteșugărescă și comercială. În prezent, are unități de industrie textilă, confecții, construcții de mașini, sticlă și faianță, alimentară etc. Există numeroase obiective turistice (cetatea; rezervația naturală de stejar, defileul etc.

Dumbrăveni (8.800 locuitori, în 1996) este centru industrial (topitorie de cânepă, prelucrarea lemnului, prelucrarea cărnii). *Copșa Mică* (5229 locuitori în 1996) are unități industriale (metalurgie neferoasă). *Agnita* (12.342 loc. in 1996), atestat documentar la 1280, oraș din 1950, cu unități în industriile de încălțăminte, mănuși, ciorapi, utilaje.

În toate orașele populația a crescut până la 1985 fiind de 3–6 ori mai mare ca în 1990. Ulterior a scăzut de la câteva sute la 1500 locuitori. Populația urbană este concentrată pe văile Târnava Mare și Hârtibaci.

Satele sunt mici și mijlocii (aproape 80%); cele mari se află în culoarele văilor principale și ajung la 3000–4500 locuitori. Sunt sate compacte cu textură neregulată. În multe din ele există biserici fortificate. Economia acestora este dominant agricolă (suprafața agricolă depășește 60%, arabilul ridicându–se la 25%, pășunile și fânețele la peste 33%, viile și livezile în jur de 1%). Se cultivă cereale, plante de nutreț, cartofi, sfeclă de zahăr. Creșterea animalelor ocupă un loc însemnat. Se practică extracția de gaze naturale, materiale de construcție, iar în unele sate sunt ateliere textile și de confecții.

Podișul Secașelor. Este situat la sud–vest, între Mureș, Târnava, Visa și culoarul depresionar Apold. Sedimentarul miopliocen are o structură cutată sau monoclinală (căderea spre nord). Relieful, format din câteva interfluvii, unde se păstrează caracterul de podiș, între culoarele largi ale văilor Secașu Mare, Secașu Mic, Târnava și Visa. Se adaugă multe dealuri scunde (Amnașu la 550–600 m în sud–est și Secaș la 450–500 m) și un nivel de eroziune la 400 m ce domină culoarele văilor vecine cu cca 100 m. Structura a impus un relief de cueste (uneori cu caracter de front) pe dreapta Secașelor pe care se produc intense alunecări, șiroiri favorizate de lipsa pădurii și de rocă. Pe Mureș și Târnavă sunt 8 terase, iar pe Secașe – 6 (de la 9–10 m la 90–120 m) pe care se află majoritatea așezărilor mari.

Climatul moderat, cu o circulație dominant vestică, este puternic influențat de descendența aerului din Munții Apuseni ce produce efecte foehnale (încălziri timpurii, brusce, timp senin mai îndelungat și precipitații ceva mai reduse). Temperaturile sunt mai mici în sud și mai ridicate în nord, nord–vest.

Râurile principale (Secașele și Visa) au lungimi în jur de 40 km, debite medii anuale de 0,8m^3/s, o scurgere permanentă dar cu oscilații foarte mari, fenomenul secării fiind caracteristic.

Pădurile (cca 13%) sunt prezente la nivelul culmilor și a pantelor abrupte (stejar, gorun, carpen cu diferențe în funcție de expunere, pantă). Pe suprafețele despădurite s–a instalat o vegetație de pajiște cu multe elemente stepice (xerofile).

Sunt soluri brune argiloiluviale, brune eu–mezobazice, brune luvice, dar și cernoziomuri levigate. Se adaugă lăcoviști, pseudorendzine și soluri aluviale.

Populația (cca 63.000 locuitori) aparține la 62 de sate mici și mijlocii situate pe văi; au o structură adunată, profil agricol (dominant cerealier, creșterrea animalelor la care se adaugă local viticultura, pomicultura); în majoritate sunt atestate documentar în secolele XIII–XIV.

Economia este dominant agricolă. Peste 82% este suprafață agricolă din care peste 68% este arabil și peste 26% pășuni și fânețe (Geografia României, vol.III). Există mai multe obiective turistice (Râpa Roșie, Râpa Lancram, în sate biserici vechi din sec.XV–XVI sau din lemn din sec.XVIII).

În cadrul său pot fi separate: :

• *culoarele de vale Secașu Mic, Secașu Mare, Visa* cu terase, lunci și glacisuri întinse pe care se află majoritatea așezărilor;

• *interfluviile principale cu caracter de podiș* situate în sectoarele înalte și de dealuri spre culoarele de vale ca rezultat al fragmentării (*Podișul Amnaș,* în est, *Podișul Cergăului*, în nord și *Podișul Întresecașe*) pe care se află pâlcuri de pădure, pășuni și terenuri de cultură (pe versanții expuși către sud și est sunt plantații pomicole – pruni, meri – sau viticole).

BIBLIOGRAFIE

Bogdan, A., 1971, *Dezvoltarea viticulturii în Transilvania*, S.U.B.B., G.G., V, 1.

Buta, I., 1963, *Bilanțul hidrologic în bazinul Someșului Mare*, S.U.B.B., G., G., XVI, 1.

Ciangă, N., 1984, *Economia turismului în Depresiunea Transilvaniei*, S.U.B.B., G.G., XXVII.

Ciulache S., 1997, *Clima Depresiunii Sibiu*, Editura Universității București.

Ciupaga, D., Paucă, M., Ichim, I., 1970, *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Editura Academiei, București.

Conea, Ana, Parichi, M., Andrei, Gr., *Harta solurilor Câmpiei Transilvaniei și Dealurilor Bistriței*, D.S.C.G., L, 2 (1962–1963).

David, M., 1945, *Geneza, evoluția și aspecte de relief ale Podișului Transilvaniei*, Rev. șt. „V. Adamachi", XXXI, 1–2.

Gârbacea, V., 1960, *Observații morfologice în partea de nord–est a Podișului Transilvaniei*, Probl. de Geogr., VII.

Gârbacea, V., 1961, *Considerații cu privire la evolutia rețelei hidrografice în partea de nord–est a Podișului Transilvaniei (Dealurile Bistriței)*, S.U.B.B., G.G., VI, 1.

Gârbacea, V., 1964, *Alunecările de teren de la Saschie (Podișul Hârtibaciului)*, B.S.S.G.R., VI (LXXVI).

Grecu, Florina, 1985, *Problema formării și evoluției rețelei hidrografice din Depresiunea Transilvaniei*, M.S.S., Acad. Rom. serie IV. (1983), 2.

Grecu, Florina, 1992, *Bazinul Hârtibaciului*, Editura Academiei Române, București.

Josan, N., 1979, *Dealurile Târnavei Mici. Studiu geomorfologic*, Editura Academiei, București.

Mac, I., 1972, *Subcarpații transilvăneni dintre Mureș și Olt*. Editura Academiei, București.

Mac, I., 1978, *Aspects de morphologie structurale dans la Dépression de Transylvanie*,. R.R.G.G.G., Géogr., 22, 1.

Mac, I., Sorocovschi, V., 1978, *Relații morfodinamice în Dépresiunea Transilvanie*, S.C.G.G.G., Geogr., XXXIII, 2.

Mac, I., Sorocovschi, V., 1979, *Geneza și dinamica sistemului de drenaj din Depresiunea Transilvaniei*, S.C.G.G.G., Géogr., XXVI.

Mac, I., Sorocovschi V., 1982, *Intercondiționări morfoclimatice în Depresiunea Transilvaniei cu efecte semnificative în peisaj*, B.S.S.G.R., VI, (LXXXVI).

Mac, I., Tudoran, I., 1982, *Morfodinamica reliefului din Depresiunea Transilvaniei și implicațiile ei geoecologice*, B.S.S.G.R., VI (LXXVI).

Manciulea, Șt., 1944, *Câmpia Transilvaniei*, Editura Scrisul Românesc.

Martiniuc, C., 1946, *Problema unei regiuni subcarpatice și a unităților geografice învecinate de pe rama de vest a Munților Harghita–Perșani*, Rev. Geogr., I.C.G.R., III–IV.

Martonne, Emm. de, 1929, *Colinele Transilvaniei, vol. Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul*, 1928–1929, I.

Mihail, Maria, 1967, *Contribuții la geografia agriculturii din Câmpia Transilvaniei*, S.U.B.B., G.G., XII, 2.

Mihăilă, N., Popescu, N., 1977, *Morfogeneza Defileului Oltului de la Racoș*, D.S., I.G.G., Stratigr., LXIII (1976).

Mihăilescu, V., 1935, *Platforma Someșană*, B.S.R.R.G., LXIII (1934).

Molnar, E., 1969, *Tipuri de agricultură în Podișul Transilvaniei*, Com. geogr., S.S.G.R., G., XV, 2.

Morariu, T., Gârbacea, V., 1968, *Déplacements massifs de terrain de type glimee en Roumanie*, R.R.G.G.G., Géogr., 12, 1–2.

Morariu, T., Gârbacea V., 1968 *Studii asupra proceselor de versant din Depresiunea Transilvaniei*, S.U.B.B., Geogr., XV, 1.

Morariu, T., Posea, Gr., Mac, I., 1980, *Regionarea Depresiunii Transilvaniei*, S.C.G.G.G., Geogr., XXVII, 2.

Pascu, Șt., 1972, 1979, 19.. , *Voievodatul Transilvaniei*, I, II, III, Editura Dacia, Cluj Napoca.
Paucă, M., 1972, *Etapele genetice ale Depresiunii Transilvaniei*, S.C.G.G.G.–Geol., XVII, 2.
Paucă, M., 1977, *Rețeaua hidrografică a blocului Someșului. Geneză și evoluție*, S.C.G.G.G., Geogr., XXIV, 2.
Popescu, N., 1972, *Relieful zonei de contact dintre Depresiunea Făgăraș și Podișul Hârtibaciului*, A.U.B., Geogr., XXI.
Popescu, N., 1977, *Condiționări tectono–structurale în formarea reliefului Depresiunii Făgăraș*, A.U.B., Geogr., XXVI.
Popescu, N., 1989 , *Depresiunea Făgăraș*, Editura Academiei, București.
Posea, Gr., 1962, *Țara Lăpușului*, Editura Științifică, București.
Posea, Gr., 1967, *Antecedență și captare în văile transversale carpatice*, Lucr. Șt. Inst. Ped. Oradea, Sr. A.
Posea, Gr., 1968, *Problema Subcarpaților în Transilvania*, Natura, Geogr.–Geol., XX, 4.
Posea, Gr., 1969, *Asupra suprafețelor și nivelelor morfologice din sud–vestul Transilvaniei*, Lucr.Șt.Inst.Ped. Oradea, Sr. A.
Posea, Gr., 1978, *Podișul Huedin–Păniceni*, S.C.G.G.G., Geogr., XXV.
Raboca, N., 1983, *Aspects concerning slope modelling of the Secaș Plateau by runoff*, R.R.G.G.G., Géogr., 27.
Raboca, N.,1996, Podișul Secașelor, Cluj–Napoca.
Rodeanu, I., 1926, *Observări geomorfologice în zona de contact a bazinelor Oltului și Mureșului în jud. Sibiu*, L.I.G.U.C., II (1924–1925).
Sandu Maria, 1998, *Culoarul depresionar Sibiu-Apold*, Editura Academiei, București
Savu, Al., 1965, *Terasele Someșului între Dej și Jibou*, S.U.B.B.–G.G., X, 2.
Savu, Al., 1980, *Depresiunea Transilvaniei (Regionarea fizico–geografică)*, S.U.B.B.–G.G., XXV, 2.
Savu, Al., Mac I., Tudoran, P., 1973, *Aspecte privind geneza și vîrsta teraselor din România*, vol. Realizări în Geogr. Rom., Editura Științifică, București.
Sorocovschi, V., 1985, *Particularitățile regimului pluviometric din Podișul Târnavelor*, S.U.B.B., –G.G., XXX.
Sorocovschi, V., 1986, *Podișul Târnavelor, Studiu hidrogeologic*, CETIB, Cluj Napoca.
Sorocovschi, V., Tudoran P., 1982, *Les particularités du régime éolien dans la Dépression de la Transylvanie*, R.R.G.G.G., Géogr., 26.
Sorocovschi, V., 1996, Podișul Târnavelor– Studiu hidrogeografic, C.E.T.I.B., Cluj–Napoca.
Tufescu, V., 1966, *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei*, Editura Științifică, București.
Vancea, A., 1960, *Neogenul din Bazinul Transilvaniei*, Editura Academiei, București.
* * * 1966, *Atlasul climatologic al R.S.R.*, Com. stat al apelor, I.M.H.
* * * 1971, *Râurile României*, I.M.H.
* * * 1980, *Ecosistemele din România*, Editura Ceres, București.

8

DEALURILE DE VEST

(DEALURILE BANATO–SOMEŞENE)

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Dealurile de Vest se desfăşoară între Someş şi Nera. Li se mai spune şi Dealurile Banato–Someşene. Latitudinal se extind pe circa 3^0, situaţie reflectată de unele diferenţieri ale elementelor climatice, hidrologice, de vegetaţie dintre regiunile aflate la extremităţi.

Contactul cu unităţile naturale limitrofe este destul de complex datorită îndeosebi interferenţelor evolutive. Faţă de Munţii Apuseni şi Munţii Banatului *limita* este, în cea mai mare parte, clară fiind susţinută între altele de: *deosebiri structurale nete* (cristalin sau sedimentar cutat–paleozoic; mezozoic în munte, în raport cu sedimentarul precumpănitor panonian cu structură monoclinală din dealuri), o *diferenţă de nivel de 100–200 m* pusă în evidenţă de versanţi povârniţi şi bine împăduriţi. O situaţie mai aparte există în depresiunile-golf, mai ales în vestul Munţilor Apuseni. Aici, problema *limitei* poate fi interpretată în două moduri. Dacă se urmăreşte nivelul general al dealurilor care se prelungeşte de la contactul cu câmpia pe rama depresiunilor-golf şi se ţine cont de evoluţia comună a acestui spaţiu în miocen şi pliocen, atunci arealul Dealurilor de Vest trebuie să–l includă în întregime. Deci, depresiunile Borod, Beiuş, Hălmagiu, Oraviţei ar aparţine Dealurilor de Vest, situaţia constituind, după părerea lui Gr.Posea, o particularitate a acestei mari unităţi naturale. Dacă însă se raportează aceste depresiuni la unităţile de relief limitrofe care sunt montane şi se mai ţine cont de diferenţierile evolutive ce au apărut în cuaternar, după ce râurile principale au început adâncirea în blocurile eruptive sau cristaline exhumate de sub depozitele panoniene, atunci ele trebuiesc incluse la Munţii Apuseni ca depresiuni intramontane. În această situaţie, limita dintre Dealurile de Vest şi depresiuni este relativă şi ar merge prin sectorul unde are loc trecerea de la un tip de peisaj la celălalt. Acest lucru se produce frecvent în dreptul defileelor care au impus specificul modelării în amonte diferenţiindu–l de cel din aval.

Trecerea la câmpie se face pe un aliniament extrem de sinuos. El se află în dreptul dealurilor, la o altitudine de 160–180 m (uneori 200 m), unde se realizează contactul dintre depozitele panoniene (în dealuri) şi cele cuaternare (în câmpiile de

glacis, de terase sau piemontane după Gr.Posea). Aici, apar denivelări de 30–150 m și multe modificări de peisaj (Gh.Măhăra, F.Bențe, I.Tudoran).

Spre deosebire de aceste sectoare, pe văile principale câmpia pătrunde adânc în spațiul deluros. *Limita dintre cele două unități* se poate trasa în sectoarele în care culoarele de vale se îngustează și, sub nivelul versanților dealurilor, apare bine evidențiat sistemul de terase. În aval de acest sector, frecvent terasele trec în nivele de glacisuri ce capătă o extensiune deosebită ca trepte ale cîmpiei subcolinare glacisată.

În acest spațiu, Dealurile de Vest se desfăşoară pe circa 9275 km^2 ceea ce reprezintă 3,9% din teritoriul ţării noastre.

CADRUL FIZICO–GEOGRAFIC

Elemente de ordin geologic

Structural, în alcătuirea Dealurilor de Vest se disting un fundament cristalin (precambrian–paleozoic) și o suprastructură groasă. *Fundamentul* este reprezentat de blocuri, cu dimensiuni diferite, situate la adâncimi care cresc de la contactul cu muntele spre vest. În câteva locuri sunt însă și blocuri ridicate ce dau măguri sau creste cristaline la zi. *Sedimentarul* ce–l acoperă apare sub două forme – unul vechi (prelaramic) care este cutat și discontinuu și altul neogen cu grosime mare și în structură frecvent ușor monoclinală. Importante sunt *ciclurile de sedimentare* din badenian (acumulări de depozite grosiere, calcare, tufuri etc.), sarmațian (marne, argile, tufuri etc.), pliocene (faciesuri piemontane cu pietrișuri, nisipuri, argile etc.), ca și erupțiile vulcanice miocene de care sunt legate unele blocuri de andezite, dacite etc. Regiunea, care a devenit uscat în a doua parte a pliocenului, a fost antrenată de ridicarea carpatică la finele acestuia și în cuaternar. În aceste condiții, eroziunea a fragmentat–o transformând–o într–o treaptă deluroasă situată între munte și cîmpie.

Relieful

Caracteristici generale. Analiza detaliată relevă următoarele:

– altitudinile cele mai mari sunt legate de măguri și culmi formate din roci cristaline, eruptive sau calcare și depășesc 500 m (maximum 795 m în D.Preluca);

– altitudinile cele mai mici se află la nivelul vetrelor depresionare și în luncile râurilor principale (120–150 m); rezultă o energie de relief majoră care variază pe subunități între 300 și 500 m;

– marea majoritate a interfluviilor se desfășoară la 200–350 m, au poduri largi (mai ales în jumătatea vestică), versanți cuestici orientați spre est și sud pe care se înregistrează o dinamică accelerată (șiroire, alunecări, torențialitate) și versanți

cvasistructurali cu pantă mică spre N și V și pe care se produc eroziune areală și șiroire slabă;

– văile principale, la care energia de relief depășește 100 m, cu lunci largi și 5–7 terase care sunt extinse în depresiuni și spre contactul cu câmpia;

– structura monoclinală, influența unor centre locale de subsidență activă, prezența unui număr mare de afluenți importanți ca debit și ca suprafață pe o latură a bazinelor au determinat situarea albiilor râurilor principale spre un versant creând asimetrii și impunând aici o morfodinamică de versant diferențiată (Dealurile Silvaniei);

– văile mici sunt în general simetrice, au albii înguste, versanți cu pantă accentuată pe care sunt active alunecările de teren, șiroirea și năruirile;

– o mare parte din suprafețe au panta sub 10% (frecvent între 3 și 7% pe podurile interfluviale, terase, lunci); cele mai ridicate valori ale declivității aparțin versanților alcătuiți din roci cristaline, eruptive, frunților de cuestă și râpelor de alunecare;

– evoluția reliefului în pliocen superior–cuaternar s–a materializat într–un piemont erozivo–acumulativ din care au rămas martori (I.Tudoran, Gh.Măhăra, Fl.Bențe), o suprafață de nivelare romanian–pleistocen inferior la 260–280 m (uneori 300 m) dominată de măguri; exhumarea unei suprafețe de eroziune veche în Preluca (Gr.Posea); terase în număr de 5–7 pe văile principale și 1–3 pe cele secundare; defilee epigenetice (uneori și antecedente) în amonte, din care sau individualizat depresiuni; bazinete depresionare în vecinătatea culmilor cristaline sau pe alte contacte petrografice etc.

UNITĂȚI ȘI SUBUNITĂȚI

Dealurile și Depresiunea Baia Mare. Prezintă un relief variat cu cea mai îndelungată evoluție. Se separă:

- *Depresiunea Baia Mare* (peste 650 Km^2) are o origine complexă și un relief în mai multe trepte (în S și E între 250 și 380 m martori din piemontul pliocen; în N, la poalele M.Gutâi, o prispă erozivo–acumulativă de 250 m; terasele Lăpușului care, după C.Moldovan, se află la 20–25 m, 35–40 m, 60–80 m, 90–100 m; vatra depresiunii în care se impune lunca Someșului cu albii părăsite, sectoare mlăștinoase, grinduri, popine;
- *Depresiunea Copalnic,* bine încadrată de munții vulcanici în N și de dealuri în rest, a fost bazin tectonic până în sarmațian; în pliocen a fost realizată o suprafață de eroziune ce a fost acoperită de piemonturi romanian–cuaternar inferior. Relieful prezintă interfluvii largi aproape paralele (NE–SV) la cca 400 m altitudine separate de văi (Cavnic, Bloaja, Berința) cu 2–3 terase și lunci extinse; în SV râul Cavnic și–a format un defileu epigenetic (Gr.Posea);

• *Masivul Preluca* reprezintă un horst cristalin cu petice de sedimentar (calcare, gresii eocene); în relief se remarcă abruptul tectonic din nord, o suprafață de eroziune la 700–800 m exhumată și defileul epigenetic al Lăpușului în care apar meandre încătușate (Gr.Posea);

• *Dealul Prisaca* constituie un bloc cristalin exhumat în cuaternar. Are 660 m în Vf.Mare și 626 m în Vf. Prisaca. Someșul și-a tăiat un defileu epigenetic la Benesat–Țicău;

• *Dealurile Bârsăului* (D.Chioarului) sunt alcătuite din calcare, gresii, marne, nisipuri etc. dispuse în strate ce înclină spre nord. Ca urmare sunt frecvente cuestele, suprafețele structurale, iar pe calcare și unele forme carstice. Pe contactele petrografice, eroziunea a creat bazinetele depresionare Fericea și Stejerea în care se află așezări mici.

Dealurile Silvaniei. Se desfășoară între Someș și Barcău. Munții cristalini Plopiș și Meseș le domină cu 100–300 m prin versanți povârniți, contactul fiind în lungul unor linii de fractură. Fundamentul cristalin este reprezentat de un ansamblu de microhorsturi ce alcătuiesc un prag între Depresiunea Panonică și Depresiunea Transilvaniei. Pe el, pătura sedimentară este relativ subțire ceea ce a făcut ca eroziunea să exhumeze măguri și culmi (Lespezi 580 m, Măgura Șimleu 595 m) ce au versanți abrupți bine împăduriți. Înclinarea generală a podurilor interfluviale, desfășurate pe sedimentar, reflectă sensul retragerii apelor la finele pleistocenului și influența ridicării munților limitrofi sau a unor blocuri cristaline locale. Această pantă generală a fost urmată de rețeaua hidrografică primară. Eroziunea a pus în evidență două tipuri de depresiuni: unele mici, la contactul cu muntele și altele mari pe culoarele văilor principale (Crasna, Barcău), în spatele unor defilee epigenetice. Se disting următoarele șapte subunități;

• *Colinele Meseșului și Plopișului* (300–400 m) formate din sedimentar miopliocen monoclinal; sunt înguste și separate de văi adânci la a căror obârșii au fost sculptate bazinete depresionare în care se află așezări;

• *Depresiunea Barcău* situată în amonte de defileul de la Marca; are o luncă largă (2–4 km) și cinci terase extinse îndeosebi pe stânga râului;

• *Depresiunea Crasnei (Șimleu)*, aflată în amonte de defileul de la Uileac, are vatra alcătuită dintr–o luncă și o terasă joasă; se adaugă patru terase pe stânga râurilor și versanții dealurilor limitrofe, cu pante accentuate pe care se produc alunecări și ravenări;

• *Depresiunea Zalău* se desfășoară pe râul omonim pe cca 10 km amonte de confluența cu Crasna; vatra, formată din luncă, terase joase, este dominată de versanți povârniți cu morfodinamică accentuată;

• *Dealurile Crasnei* se află în NV, sunt alcătuite din depozite panoniene ce înclină spre vest; versanții cuestici sunt orientați spre E și SE; interfluviile au poduri

largi cvasistructurale; văile sunt consecvente și orientate către vest. Există două măguri cristaline (Șimleu 595 m și Coșeiu 420 m) cu versanți stâncoși;

• *Dealurile Codrului* situate între Crasna și Someș reprezintă o culme înaltă (Codru), cristalină, orientată NE–SV, cu poziție centrală (Vf.Lespezi 580 m) și versanți abrupți împăduriți și un ansamblu de culmi joase (350 m lângă Codru și 200–250 m la exterior) alcătuite din roci argilo–nisipoase panoniene (D.Codrului în vest, D.Sălajului în NE) sau mio–pliocene (D.Asuajului în SE). În est există o măgură cristalină. Predominarea rocilor ușor de dislocat a facilitat o dinamică de versant intensă (torenți, alunecări) care au dus la dezvoltarea de glacisuri proluvio–coluviale și la supraaluvionarea albiilor. Marea majoritate a râurilor sunt radiare, se deschid mult în aval și au un regim de scurgere temporar. În cursul superior, la contactul cu Culmea Codrului, există bazinete depresionare în care se află așezări mici;

• *Depresiunea Sălajului* se află în bazinul râului omonim deschizându–se larg în N spre Depresiunea Baia Mare. Relieful este alcătuit dintr–o luncă largă și glacisuri coluvio–proluviale extinse.

Dealurile Crișurilor. Sunt cuprinse între Barcău și sud de Crișul Alb alcătuind o treaptă între munți și câmpie la 200–350 m. Precumpănesc formațiunile panoniene; local apar depozite miocene și cristaline. Caracteristicile principale sunt: desfășurarea sinuoasă, dezvoltarea spațială, cea mai mare la extremitatea munților Plopiș, Pădurea Craiului, Codru–Moma și Zarand, podurile interfluviilor principale aparțin unei suprafețe de nivelAre pe care se păstrează martori din vechiul piemont pliocen, terase care se pierd în 3–4 nivele de glacisuri ale câmpiei colinare.

Se împart în mai multe subunități:

• *Dealurile Plopișului (Oradei)* aflate între Barcău și Crișul Repede, coboară de la 350 m (lângă munte) la 180 m deasupra cîmpiei. La contactul cu muntele apar bazinete depresionare în spatele unor îngustări epigenetice tăiate în blocuri cristaline exhumate. Văile principale (Bistra, Barcău, Ghepiș) sunt asimetrice cu versantul stâng în trepte (terase și glacisuri) și cel drept abrupt (dinamică activă). În rest sunt văi scurte, relativ simetrice ce se deschid spre câmpie. Se împart în D.Barcăului (N), D.Fertișagului (SV);

• *Dealurile Pădurii Craiului* se află în extremitatea Munților Pădurea Craiului formând o treaptă între aceștia și Câmpia Miersigului. Relieful este alcătuit din interfluvii cu poduri plate ce coboară de la 400 m la 180–200 m și văi adânci cu desfășurare radială (D.Tășadului, D.Hidișel). În est (D.Răbăgani) eroziunea a exhumat roci dure (miocene, cretacice, cristaline) și a creat un relief ceva mai accidentat (energie de relief mare, măguri cristaline, defilee epigenetice pe Holod la Spinuș și Sitani și pe Crișul Negru la Uileac);

• *Dealurile Codrului* alcătuiesc un ansamblu de culmi plate la 250–300 m între munții omonimi și Câmpia Cermei. Se adaugă măguri vulcanice (Usumal 289 m, Pleașa-Sebiș 403 m) sau din vechiul piemont, îngustări epigenetice în eruptiv, în amonte de care se află depresiuni;

• *Depresiunea Gurahonț* (tectonică și de eroziune) are un relief format din dealuri ce coboară de la 300 m (contactul cu Muntele Moma și cu Muntele Drocea) până la 250 m în centru, deasupra teraselor Crișului Alb (I.Tudoran indică șapte terase de la 2–3 m la 90 –110 m). Există vârfuri vulcanice (Măgura 447 m, Măguricea 416 m) și defilee epigenetice (pe Crișul Alb la Aciuța și Joia Mare);

• *Dealurile Cigherului* aflate în nordul Munților Highiș, au poduri interfluviale largi la 400 m lângă aceștia și 200 m deasupra cîmpiei. Versanții sunt frecvent domoli și abrupți doar în rocile dure (îndeosebi eruptive). Văile sunt largi și se deschid mult spre nord. Se separă Dealurile Tăuțului (V) și Dealurile Cuiedului (E).

Dealurile Banatului. Alcătuiesc o prispă, uneori destul de lată în vestul și nordul Munților Banatului. Se impun câteva aspecte – platourile largi desfășurare pe depozite panoniene și care coboară lin de la 300 m (în vecinătatea muntelui) la 140–160 m (la contactul cu câmpia); trecerea spre cele două unități se realizează uneori foarte lin (mai ales în câmpie) încât trasarea limitei este mai dificilă; existența unor vârfuri ce depășesc 350 m și care sunt legate de roci cristaline sau eruptive.

În cadrul lor, se pot separa șase subunități:

• *Dealurile Lipovei* constituie cea mai întinsă unitate de la sud de Mureș. Are un masiv deluros în est la 400–450 m (D.Bulzei) format din roci eruptive (andezit) și sedimentar mezozoic pe care apare o suprafață de eroziune miocen superioară exhumată. În centru și vest (Podișul Lipovei), există două trepte morfologice pe formațiuni panoniene fragmentate de o rețea de văi scurte desfășurate radial. Contactul cu câmpia piemontană Vinga (în V și SV) se face la 160–180 m, nivel racordabil cu terasele de 60–80 m ale Mureșului din sectorul Lipova–Zăbrani (E.Vespremeanu, N.Mihăilă, Gr. Posea). Versantul sudic este terasat, podișului aparținându–i nivelele superioare și medii, pe când câmpiei terasele de 2 m și 6–12 m (Gr.Posea);

• *Dealurile Surducului* se află la NV–ul Munților Poiana Ruscă care le domină prin versanți povârniți împăduriți și deasupra teraselor inferioare ale Begăi. În general, scad în înălțime și cresc în lărgime de la est (D.Lăpugiului 300 m) spre vest (D.Lugojului – caracter piemontan la 160–200 m). În centru, se află culmea cristalină Surduc (496 m), un pinten din Munții Poiana Ruscă. Văile sunt scurte și se deschid larg spre culoarul Begăi;

• *Dealurile Pogănișului* prezintă un contact net cu Munții Semenic și relativ lin în nordul Munților Dognecei; spre câmpie trecerea se face lin la nivelul terasei medii a Timișului (Gr.Posea) unde, la obîrșia unei generații de văi, există bazinete depresionare cu sate. Cuprind: *D.Buziașului* , în V, o culme centrală, cristalină, exhumată de sub sedimentar panonic și cuaternar ce apare ca prispe la periferie; *Depresiunea Brebu,* la contactul cu cristalinul din Munții Semenic și eruptivul din Munții Dognecei și în spatele defileului epigenetic al Pogănișului de la Dulău; periferic există un nivel de eroziune la ± 260 m, sub care sunt două terase joase, glacisuri proluvio–coluviale extinse și o luncă largă; măgurile eruptive de la Dezești, în care râul și–a format o îngustare epigenetică o împart în două compartimente: Fârling în vest și Brebu în est;

• *Podișul Ezeriș*, încadrat de Munții Semenic (SE) și Cula Areniș (V), este alcătuit din două interfluvii plate ce domină prin versanți povârniți depresiunile Brebu (N) și Reșița (S). Între ele se află un bazinet depresionar, cu satele Soceni și Ezeriș, dezvoltat în cursul mijlociu al râului Tău în spatele defileului epigenetic tăiat de acesta în eruptivul Culei Areniș (M.Dognecei);

• *Dealurile Tirolului (Dognecei)* sunt situate în vestul Munților Dognecei care le domină prin versanți accentuați și o diferență de nivel de cca 200 m. Interfluviile largi ce coboară de la est (250–260 m) spre câmpie (160 m) au rezultat din fragmentarea cuaternară a unor câmpii de glacisuri pliocen–pleistocene ușor înălțate în est. Aceasta face ca în unele situații, trecerea de la câmpie la dealuri să nu iasă evident în peisaj, aici practic apărând un plan continuu ce urcă lin până la baza muntelui (sectorul Bârzava–Pogăniș – sesizat de Gr.Posea). Văile, cu obârșia în munte, au energia de relief redusă și se deschid mult la contactul cu câmpia, unde în alcătuirea lor intră lunci largi glacisate, iar, la cele mai mari, două nivele de terasă ce se pierd treptat în câmpie;

• *Dealurile Verzișor* fac parte dintr–o unitate care în cea mai mare măsură se află în Iugoslavia (Dealurile Vârșețului); constituie un horst alcătuit din roci cristaline, eruptive și sedimentar vechi exhumat de sub panonian;

• *Dealurile Oraviței* se află la poalele Munților Aninei, la altitudini de 230–300 m, ca o treaptă glacisată, relativ îngustă, ce taie deopotrivă roci vechi la contactul cu muntele (sarmațian, cretacic, cristalin) dar mai ales roci panoniene. Trecerea spre cîmpie se face lin.

Clima

Este temperat continentală de dealuri joase cu nuanță submediteraneeană în sud și oceanică în centru și nord. Desfășurarea pe 3° latitudine se reflectă în diferențe ale radiației totale (112 kcal/cm^2/an în nord față de 116 kcal/cm^2/an în sud) cu reflectare în *regimul termic* (media anuală de 9,6^{o}C în nord și 11°C în sud).

Regimul termic moderat este evidențiat de ierni blânde (media în ianuarie –3° C în N și –1°C în S; 95 de zile cu îngheț în N, față de 85 de zile cu îngheț în S, dar peste 100 de zile în depresiuni și în culoarele de vale unde se produc adesea inversiuni termice; 25–30 zile de iarnă, viscole puține și de scurtă durată), desprimăvăreri timpurii (prima zi cu temperatură medie mai mare de 0°C la mijlocul lui februarie în S și la finele aceleiași luni în N), veri calde (80 zile de vară în N și 95 zile în S, cca 25–30 zile tropicale), toamne lungi și plăcute etc.

Larga deschidere spre vest și poziția lor în raport cu arcul carpatic impune frecvența maselor de aer vestice cu nuanțe diferite (polar maritim – răcoroase și umede primăvara și vara; arctic maritime – reci și umede ce dau iarna înghețuri scurte; subtropicale, calde și umede ce dau iarna zăpezi, cețuri, dezghețuri rapide și vara ploi; tropical continentale calde pe timpul verii etc.). În medie, pe an, cad în 100–120 de zile circa 650–750 mm *precipitații* mai ales vara (cca 1/3; maximum lunar în iunie), primăvara (îndeosebi în mai) și la sfârșitul toamnei (20–25%). În Banat, activitățile ciclonale mediteraneene impun al doilea maxim lunar în noiembrie. Se produc ninsori în 20 de zile, iar stratul de zăpadă este de 35–40 cm în S și 70–80 cm în N și se menține cca 30–40 zile în S și 60–70 zile în Depresiunea Baia Mare.

Configurația reliefului în care, în afara unui ansamblu de dealuri și platouri la 250–400 m altitudine, se remarcă culoarele de vale și depresiunile ce se lărgesc spre vest (constituie sectoarele principale de penetrare a maselor de aer) și unele creste și măguri la peste 450 m (bariere locale) determină *diferențieri topoclimatice*. Însă deosebirile climatice cele mai evidente apar între Dealurile Banatului și unitățile din nord. Primele au ierni blânde, veri calde, precipitații mai bogate (două maxime distincte), o circulație locală specifică, în care Coșava prezintă caracteristici specifice foehnului. În zona Baia Mare iernile sunt mai reci, verile răcoroase, iar precipitațiile deși bogate prezintă doar un maxim.

Apele

Dealurile de Vest sunt fragmentate de o rețea hidrografică deasă, în care râurile principale își au obârșia și cursul superior în zonele montane limitrofe. Rețeaua autohtonă, în majoritate cu scurgerea semipermanentă și intermitentă, se desfășoară: radial în jurul măgurilor cristaline principale, divergent pe conurile aluviale ce formează dealurile joase, paralele pe prispele de la marginile principalelor masive muntoase ridicate în cuaternar.

Râurile mari (Someș, Crișuri, Mureș, Timiș etc.) au alimentare din ploi (40–48%), zăpezi (20%) și izvoare (30–35%) și o scurgere cu ape mari în intervalul februarie–iunie (60–65%) și maximum lunar în martie sau aprilie (15–18%). La râurile cu izvoare în munte, dar cu cea mai mare parte din bazine în dealuri (alimentare 50–60% din ploi, 10–18% din zăpadă, 20–25% din izvoare) se resimte

puternic influența climatică. La cele din nord există o scurgere bogată (45–50%) în intervalul februarie–martie (uneori aprilie), iar la cele din Banat între februarie și iunie (55–65%), cu maximum lunar în februarie sau martie (11–18%). *Râurile autohtone* au o scurgere bogată între decembrie și aprilie (peste 70%) cu maximum frecvent în februarie (15%). Cele mai reduse valori ale scurgerii sunt în septembrie și octombrie (0,5–2% la râurile mici și 1,5–3,5% la cele mari. Debitul mediu variază de la un sistem la altul (82,3 m^3/s la Someș, Ulmeni), între 25–34 m^3/s la Crișuri, 3–3,5 m^3/s la râurile doar cu obârșia în munte și sub 2m^3/s la cele autohtone). Situația este similară la debitul solid (peste 90kg/s la Someș, 85 kg/s la Mureș, 7,5 kg/s la Lăpuș, 8,2 kg/s la Timiș, 0,8 kg/s la Bârzava, 0,2 kg/s la Pogăniș). Fenomenul de secare este caracteristic la majoritatea pâraielor mici și se manifestă într–un interval larg (august – prima parte a lunii noiembrie).

Dacă în Dealurile Silvaniei și în zona Baia Mare, în sezonul rece, înghețul generează în fiecare an diferite formațiuni de gheață, în Banat ele apar doar în 70–80% din ierni și pe o durată mică, în lunile ianuarie, februarie (prima parte).

Predominarea rocilor sedimentare (frecvent alternanțe de strate de pietriș, nisip și argile) favorizează dezvoltarea *pînzelor freatice* (la adâncimi ce ajung la 25 m) și *subterane* (100–400 m, caracter ascensional sau artezian, mezotermal, termal la Zolnoc, Boghiș, Buziaș, Lipova). Sunt ape dulci, carbonatate cu debite bogate.

Vegetația, animalele și solurile

Cea mai mare parte din Dealurile de Vest aparține *provinciei biogeografice dacice*, doar în Banat se desfășoară un sector din *provincia moesică*, aici apărând numeroase specii mediteraneene și submediteraneene. Desfășurarea reliefului impune o oarecare etajare a vegetației. La contactul cu câmpia abundă elementele xerofile. Pe cea mai mare parte din Dealurile de Vest (până la 350 m în zonele slab fragmentate) domină pădurile de stejar (stejar pedunculat) cu cer (mai ales la N de Crișul Repede), gârniță (în centru și sud), jugastru, ulm, frasin, tei și numeroși arbuști; între 350 și 600 m se desfășoară pădurile de gorun în nord; pe culmile înalte gorunul se îmbină cu fagul, carpenul, castanul brun (Baia Mare). O mare parte din păduri au fost tăiate, pe locul lor fiind pășuni și terenuri agricole. În ele există o faună specifică.

Condițiile de relief, rocă, climă relativ omogene au favorizat impunerea a două grupe de *soluri*. Pe dealurile joase și frecvent la sud de Barcău, predomină *argiluvisolurile* (brune luvice, luvisoluri albice), pe când în Dealurile Silvaniei sunt *cambisoluri* (brune eu–mezobazice, brune acide). Se adaugă solurile aluviale în luncile râurilor și în vatra depresiunilor, *vertisoluri* (bazinul Crișurilor), *erodisoluri* (pe versanții afectați de eroziune și alunecări de teren (D.Lipovei, D.Silvaniei etc.).

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE

Cadrul istoric. Rețeaua de așezări este alcătuită, în principal, din peste 700 de sate; se adugă 12 orașe. Realizarea acesteia s–a înfăptuit în cadrul unui îndelungat proces istoric.

Există urme de cultură materială care pun în evidență o locuire foarte veche și continuă, proces explicabil prin condițiile naturale extrem de favorabile pentru desfășurarea unor activități economice variate, dar și prin poziția geografică a acestor dealuri la trecerea dintre munte și cîmpie sau între Transilvania și Panonia.

Indiferent de etapa istorică, numărul de așezări de aici a fost mai mare decât acela existent în regiunile limitrofe. Cele mai vechi urme sunt din *paleolitic* (Silvania), dar cele din *neolitic* relevă frecvență de locuire ridicată și unitate de cultură pe un spațiu întins. Forme superioare de așezări, inclusiv cetăți de tipul davelor, aparțin epocii fierului.

În secolele II–III e.n. cea mai mare parte a aparținut Daciei romane; în nord erau dacii liberi. Cu toate acestea între locuitorii celor două regiuni existau strânse legături economice susținute de o bază comună de cultură și limbă. Primul mileniu, caracterizat în principal prin trecerea peste aceste locuri a numeroase valuri de populații ce migrau din estul Europei și Asiei spre Panonia, a relevat totodată existența în regiunile deluroase din vest a unei rețele de așezări dense, cu populație românească compactă care către finele mileniului erau organizate în mai multe formațiuni (voievodate) cu mărimi diferite (în sec.X Menumorut, Glad) care vor intra treptat sub suzeranitatea maghiară.

În documentele secolelor XIII–XVIII sunt menționate marea majoritate a așezărilor situate pe terase și la contactul principalelor forme de relief. Ele aveau predominant profil agricol. Diferențierea rețelei de așezări și o serie de modificări structurale și de profil economic se vor face în a doua parte a secolului XIII. În tot acest timp, pe unele văi (Crișul Repede) și în depresiuni (Beiuș) s–a instalat și populație maghiară, iar în secolului XVIII în Banat au fost colonizați șvabii. În cadrul rețelei de așezări satele predominau, orașele erau puține și aveau un profil economic mixt (agrar–comercial) constituind centre mai însemnate pe principalele artere de comunicație sau de polarizare regională a activităților economice. O parte din acestea vor fi decretate de abia în secolului XX (ultimele după 1960).

În acest cadru istoric, ***evoluția numerică a populației*** a fost destul de complexă cunoscând pe ansamblul Dealurilor de Vest sau pe anumite sectoare ale acestora faze de creștere, de stagnare sau chiar regres. În acest sens, până în secolul XVIII a fost o creștere generală, dar cu un ritm lent, ea bazându–se în principal pe sporul natural; pe plan local creșterile mai mari au fost legate și de colonizare. Din secolul XVIII aspectele sunt mult mai complexe. Mai întâi, extinderea suprafețelor cu culturi în câmpie și intrarea în exploatare a unor resurse de subsol în munți (Banat,

Baia Mare) au dus la antrenarea unei părți din forța de muncă din dealuri către aceste regiuni. În al doilea rând, în Banat se produce colonizarea șvabilor (în trei faze), iar în sec.XIX imigrări din Oltenia. Ca urmare, vor exista fluctuații regionale care vor favoriza detașarea unor arii de concentrare demografică mai mare (în depresiuni, la contactul cu câmpia, pe culmile văilor principale) și a unora în care așezările vor rămâne cu un număr de locuitori mai redus (îndeosebi la contactul cu munții și în zone accidentate).

Procesul a fost similar și în secolul XX, el fiind întreținut de pierderile din cele două războaie mondiale, migrarea populației tinere (mai ales după 1960) spre regiunile miniere, spre centrele industriale mari din Câmpia de Vest, iar după 1970 și către unele aflate în plin proces de afirmare (Zalău), de tradiția creșterii unui singur copil (mai ales în așezările din dealurile din sud). Au existat momente în care, pe ansamblu, populația a crescut ușor (1948–1960), dar caracteristicile de bază au fost: stagnarea pentru perioade lungi de timp, regresul în dealurile depărtate (Dealurile Banatului) de axele de comunicație și de orașele principale și creșteri însemnate prin spor natural dar mai ales migratoriu în Baia Mare, Zalău etc. Pe ansamblu, bilanțul demografic este pozitiv în nord (Dealurile Silvaniei, Baia Mare) și negativ în majoritatea localităților rurale din dealurile bănățene.

Ca urmare, ***densitatea populației*** va avea valori frecvent sub sau aproape mediei pe țară. La finele secolului XVIII, pe ansamblu, aceasta se situa la 25–50 loc/km^2 cu pondere mai mare în centrele urbane sau în jurul acestora. La începutul secolului XX (1912) se remarcă o diversitate în repartiția valorilor (predomină cele în jur de 50 loc/km^2, cele mici (25 loc/km^2) vor fi specifice unităților deluroase mai înalte și mai fragmentate, iar cele mai ridicate în depresiuni, orașe (peste 100 loc/km^2 în Baia Mare) situație amplificată în prezent. Astfel, dacă în orașele principale (Baia Mare, Zalău) ea depășește 500 loc./km^2, în culoarele de vale, în așezările din vecinătatea câmpiei sau a orașelor (se realizează naveta), ajunge la 100 loc./km^2 (îndeosebi în Banat, Dealurile Crișanei).

Sporul natural este pozitiv în majoritatea așezărilor de la nord de Crișul Alb (cu puțin peste media pe țară în dealurile din bazinul Crișului și ceva mai mult în Sălaj și regiunea Baia Mare) și precumpănitor la sud, ca urmare a unei natalități mai ridicate în prima situație și destul de coborâtă, cu o mortalitate cu mult peste media pe țară în a doua situație (în multe așezări domină populația în vârstă).

Așezările rurale. Marea majoritate a celor 736 de așezări ce însumează peste 730.000 de locuitori sunt rurale (peste 430.000 locuitori). Ele se concentrează la altitudini mai mici de 250 m. Regional, între acestea, apar deosebiri evidente determinate de potențialul de habitat. În acest sens în bazinul Someșului domină așezările cu un număr de 500–1000 locuitori chiar 1500 locuitori, pe când în rest sunt frecvente satele mici cu 500 de locuitori. Cele mai mari se află în zonele unde

condițiile naturale sunt propice desfășurării unor activități agricole multiple, unde acestea se îmbină cu cele industriale (exploatări de petrol, cărbune, materiale de construcții etc.) sau în apropierea orașelor, pe căi de comunicație însemnate ce asigură practicarea „navetei" (în depresiunile Baia Mare, Șimleu, Crasna). Cele mai mici se găsesc în regiunile deluroase cu fragmentare accentuată, în bazinetele depresionare de la contactul cu muntele aflate la distanțe mari de arterele de comunicație, în toate arealele cu un potențial economic limitat. Acestea au constituit sursa principală ce au asigurat ***mișcarea migratorie*** pe plan local (îndeosebi din dealurile Banatului spre orașele de cîmpie și din Dealurile Crișurilor spre Oradea).

Varietatea condițiilor naturale se reflectă în forma vetrei așezărilor impunându–se câteva tipuri: *sate risipite* prezente în număr mic pe culmile înalte unde sunt platouri structurale sau de eroziune (Preluca), *sate răsfirate* cu frecvență mare în toate unitățile de relief, *sate mixte* (îmbinare între răsfirat și adunat – în Banat) și *sate adunate* (depresiunile Baia Mare, Șimleu, Zalău, Zarand etc.). Prin poziția lor, în raport cu formele de relief, se disting sate în *lungul văilor (în bazinetele de obârșie),* cele de la contactul cu muntele sau cu principalele culmi cristaline – Codru, Șimleu, Meseș etc.), *pe terase și lunci înalte* –îndeosebi pe râurile principale (Crișul Alb, Crișul Repede, Lăpuș), *pe prispele acumulative de la contactul câmpiei* cu dealurile, *pe poduri interfluviale* (D.Tășnadului, D.Silvaniei, Podișul Lipovei etc.). De aici a rezultat *textura neregulată la majoritatea așezărilor sau liniară* la cele de pe contactele morfostructurale, de pe terasele înguste sau din lungul căilor de comunicație.

Marea majoritate a așezărilor rurale *au un profil economic axat pe producția agricolă, dar cu trei variante: culturi cerealiere și creșterea animalelor* pentru cele din vecinătatea câmpiei sau de pe întinsele poduri ale teraselor Lăpușului, Crișului Repede, Crasnei, Crișului Alb etc.; *creșterea animalelor și unele culturi* pe dealurile înalte; *pomicultura* (în nord) și *viticultura* (în Dealurile Banatului) și *creșterea animalelor*. Se adaugă, la nord de Crișul Repede, satele în care *activitățile agricole se îmbină cu exploatări miniere, materiale de construcții* etc.

Așezările urbane deși sunt puține și disparate constituie însemnate centre de polarizare demografică și economică. Deși sunt atestate documentar ca așezări de foarte mult timp, declararea lor ca orașe s–a înfăptuit la date diferite, multe în ultimele decenii. În afara celor două reședințe de județ, ce concentrează peste 50% din populația urbană și care au funcții complexe, toate celelalte sunt orașe mici (sub 25.000 locuitori) cu profil economic mixt realizat din activități agricole, de schimb, de industrie de prelucrare a produselor agricole, materiale de construcții etc.

Baia Mare, municipiu și reședința județului Maramureș, cu urme de cultură materiale din antichitate, și atestat în 1327, este cel mai mare oraș din Dealurile de Vest (150.201 de locuitori în 1996) cu o industrie concentrată pe prelucrarea minereurilor neferoase, chimie, textile și alimentară. *Baia Sprie*, atestat documentar

la 1327, cu o populație de 15.714 de locuitori în 1996, are o economie precumpănitor legată de exploatările miniere din munții limitrofi. *Zalău*, municipiu și reședință a județului Sălaj, cu urme de așezare străveche (în raza localității a fost Porolissum – capitală a provinciei romane Dacia Porolissensis), cu 70.932 de locuitori în 1996, reprezintă un însemnat centru industrial (construcții de mașini, lemn, anvelope etc.). *Șimleul Silvaniei* (17.279 locuitori în 1996), așezare veche cu cetate din sec.XVI, are funcție agro-industrială. *Jibou*, oraș din 1968, 12.476 de locuitori în 1996, important nod feroviar pe magistrala patru. *Cehu Silvaniei* – oraș din 1968, cu 8.929locuitori în 1996) cu funcție agro–industrială. *Marghita*, atestat documentar la 1352, are 18.915 locuitori în anul1996. *Aleșd*, atestat documentar la 1291, oraș din 1968, are 11.064 locuitori în 1996. *Sebeș*, atestat documentar la 1552, oraș din 1968, are 6.921 locuitori în 1996. *Ineu*, atestat documentar la 1214, are 10452 locuitori la 1996. *Lipova* cu 11.769 locuitori în 1996. *Oravița*, 15.595 locuitori în 1996), are funcții economice diverse, de schimb, industrială (bazată pe prelucrarea produselor agricole, lemn, materiale de construcții etc.).

ACTIVITĂȚILE ECONOMICE

Până în secolul XX, economia avea un caracter net agricol, unitățile industriale fiind puține și dispersate în cele câteva așezări mai mari. Modificări structurale s–au realizat în ultimele decenii prin unitățile industriale din Baia Mare, Zalău și unele mai mici din celelalte orașe, prin extinderea exploatărilor de lignit, petrol și materiale de construcție, prin modernizarea și lărgirea rețelei de căi de comunicație, în care unele așezări s–au afirmat ca noduri de însemnătate regională. Ca urmare, pe ansamblu, economia a căpătat caracter agrar–industrial, dar cu diferențieri regionale și locale.

Agricultura este ramura de tradiție, cu rol precumpănitor pentru marea majoritate a așezărilor. Condițiile de relief variate determină modalități de folosință diferită a terenurilor. Astfel, în unitățile deluroase înalte (peste 400 m altitudine) o pondere însemnată o au suprafețele cu pădure, apoi pășuni și fânețe (60–80% din agricol) care constituie baza furajeră în creșterea ovinelor și bovinelor. La altitudini mai mici, pe terase, suprafețe piemontane de contact, interfluvii structurale plate, suprafața agricolă este precumpănitoare (peste 80%), iar din aceasta arabilului îi revin 40–60%. Se cultivă grâu (30–40% din arabil), porumb (30–50% din arabil) mai ales în regiunile joase și la contactul cu câmpia; se adaugă în depresiuni și pe interfluviile mai înalte orz, ovăz, secară.

Pe versanți, îndeosebi pe cei expuși spre sud, sud–est, sunt livezi de pruni, vișini etc. Suprafețe mari de livezi sunt la vest de Baia Mare, în Dealurile Sălajului, Depresiunea Brebu, Podișul Lipovei etc. Vița de vie, deși pe ansamblu are o

pondere mică, este concentrată în cîteva podgorii renumite prin produse (Recaș, Buziaș, Tirol, Șimleu, Ardud).

Pășunile, fânețele, culturile furajere (trifoi în nord, lucernă în sud etc.), porumbul, cartofii stau la baza creșterii animalelor care se diferențiază prin raportul între ovine și bovine, primele predominând în dealurile înalte și în sudul Banatului pe când celelalte în așezările din depresiuni și culoarele de vale.

Industria își are sorgintea în prelucrările manufacturiere ale minereurilor neferoase de la Baia Mare și de la Oravița din secolul XVIII, ca și în prelucrarea produselor oferite de culturile agricole.

Dealurile de Vest nu dispun de resurse de subsol însemnate. Există nisip, pietriș în luncile marilor râuri, piatră de construcții (bazalt la Lucareț în Podișul Lipovei), granit la Surducu Mare, caolin la Stejerea, diatomită, bentonită etc. apoi lignit și petrol în Dealurile Silvaniei. Unitățile industriale prelucrătoare le folosesc aproape în întregime. Se adaugă materii prime din agricultură sau aduse din regiunile vecine (minereuri neferoase). S–au impus prin valoarea producției prelucrarea minereurilor neferoase, subramurile energetice, exploatarea și prelucrarea materialelor de construcții.

Industria energetică se axează pe: *zăcămintele de lignit* aflate la adâncimi reduse în depozitele pliocene din bazinele râurilor Bistra (Budoi, Curap, Varviz, Vărzări, Vâlcele, Valea Cerului, Borumlaca, Popești), Barcău (Ip, Zăuan), Crasna (Sărmășag, Chieșd, Bobota), Crișul Repede (Borășel); este folosesc mai ales în termocentrala de la Oradea; *energie electrică* se produce în hidrocentralele de pe Crișul Repede, de la Aștileu și Lugașu de Jos.

Industria costrucțiilor de mașini produce utilaj minier la Baia Mare și armături metalice la Zalău. ***Industria metalurgiei neferoase*** prelucrează minereurilor exploatate în Maramureș la Baia Mare (se obțin cupru, plumb și acizi) și Tăuții de Sus (flotație). ***Industria materialelor de construcție*** este mult diversificată (balastiere în luncile Someșului la Mireșu Mare, Mogoșești, Cicârlău, cărămidă refractară la Aștileu, ciment, var, plăci de azbociment la Chiștag etc.). La Poiana Codrului și Tomești sunt fabrici de sticlă cu tradiție. ***Industria lemnului***, cu tradiție, produce cherestea în mai multe centre din Banat (Făget, Mănăștur), mobilă (la Baia Mare, Zalău, Cehu Silvaniei etc.). ***Industria alimentară*** are unități ce prelucrează produsele agricole în toate orașele. Mai importante sunt la Baia Mare, Marghita, Cehu Silvaniei, Șimleul Silvaniei.

Se mai obțin: anvelope la Zalău, produse textile la Baia Mare, confecții și încălțăminte la Marghita, produse chimice (acid acetic, gudron etc.) prin distilarea lemnului la Margina (Banat).

Căile de comunicație. Rețeaua este destul de densă fiind condiționată de structura orohidrografică principală și de poziția geografică a Dealurilor de Vest, de intermediar demo–economic între unități de cîmpie, munți și Dealurile Transilvaniei. Cele mai însemnate artere, ce urmăresc culoarele de vale (Someș, Crișuri, Mureș, Timiș etc.) dirijându–se de la est către vest, trec prin cele mai mari așezări. Urmează o a doua grupare de drumuri ce pleacă tot pe văi, dar spre așezările din interiorul Dealurilor de Vest și de care se leagă impunerea unor centre ca noduri feroviare sau rutiere.

Din *magistralele feroviare* (1,2,3,4), sectoarele ce traversează Dealurile de Vest au fost construite în a doua parte a secolului trecut (până la 1880 Timișoara–Lugoj–Orșova; Arad–Deva; Oradea–Cluj Napoca) la care se adaugă Baziaș–Oravița prima cale ferată (1846–1856); între 1880 și 1900 s–a realizat tronsonul Satu Mare–Baia Mare, precum și cele mai multe din liniile înguste ce străbat Silvania și Banatul; ulterior au fost construite tronsoane de legătură (mai însemnate fiind Reșița–Caransebeș prin Dealurile Pogăniș în perioada interbelică) și legături cu bazinele de extracție minieră și cariere (după 1960). Aproape paralel cu căile ferate se desfășoară câteva *magistrale rutiere* europene (E81 Halmeu–Zalău—spre Cluj Napoca; E60 Borș–Oradea pe Crișul Repede; E79 de la Borș–Oradea pe Crișul Negru la Beiuș - spre Deva; E68 Nădlac–Arad - pe Mureș spre Deva; E70 de la Stara Moravița–Timișoara - pe Timiș - la Caransebeș etc.) care se racordează cu numeroase drumuri modernizate de importanță națională, județeană, comunală.

Transportul aerian este deservit de aeroporturile de la Tăuți (Baia Mare) și Caransebeș. Se adaugă rețeaua de conducte de gaze naturale ce vine din Dealurile Transilvaniei și cea electrică.

Potențialul turistic. Dealurile de Vest, alături de Câmpia de Vest, fac parte din *provincia turistică banato–someșană*, caracterizată prin resurse naturale și social–istorice și economice, printr–o dotare relativ concentrată în centrele urbane și o rețea de căi de acces bune. Între obiectivele naturale cu importanță pentru turism mai însemnate sunt: defileele epigenetice ale Lăpușului, Crasnei, Barcăului, Someșului (la Jibou și Țicău), Crișului Negru, Crișului Alb, Mureșului (în aval de Zam), măgurile și crestele eruptive și cristaline ce se impun în peisajul molcom al dealurilor sedimentare, izvoarele minerale și apa termală extrase prin foraje (au dat stațiunile Boghiș, Tinca, Buziaș), pădurea de castan de la Baia Mare etc.

În cuprinsul lor sunt numeroase vestigii istorice și de artă, precum unele așezări daco–romane (Porolissum), ruinele cetății Chioarului din sec.XIII, ruinele cetății de la Baia Mare - sec.XV, urme ale castrelor romane din Sălaj și de la nord de Caransebeș (Tibiscum și Căvăran), castele medievale (Jibou), numeroase biserici din lemn din sec.XVIII–XIX (mai importante în Sălaj, Surdești în Maramureș) sau

din sec.XV–XVIII realizate în stiluri specifice epocii; aici se desfăşoară renumite zone etnofolclorice – Lăpuş–Chioar, Codrului, Lipova etc.

Cele mai însemnate centre turistice sunt Baia Mare, Zalău, Şimleul Silvaniei, Oraviţa.

BIBLIOGRAFIE

Coteţ, P., 1969, *Depresiunea Zarandului. Observaţii geomorfologice*, Probl. de Geogr.,IV.

Coteţ, P., 1970, *Depresiunea Oraviţei – Observaţii geomorfologice*, Lucr. Şt. ale cadrelor didact., Geogr., II, Timişoara.

Josan, N., 1968, *Depresiunea Ghepişului*, Lucr. Şt. Inst. Ped., Oradea, Sr. A.

Josan, N., 1970, *Dealurile Dernei. Aspecte geomorfologice*, Lucr. Şt. Inst. Ped., Oradea, Sr. A.

Măhăra, Gh., 1977, *Câmpia Crişurilor – studiu fizicogeografic*, în vol. Câmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului, Cercetări în Geografia României, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Posea, Aurora, 1977, *Bazinul Crişului Repede*, în vol. Câmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului, Cercetări în Geografia Romaniei, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti..

Posea, Gr., 1995, *Câmpia de Vest*, Editura Universităţii „Spiru Haret", Bucureşti.

Tudoran, P., 1972, *Terasele Crişului Alb*, S.U.B.B., Geogr., XVIII, 1.

Tudoran, P., 1977, *Relieful vulcanic din Culoarul Crişului Alb*, S.U.B.B., Geogr., XXII, 2.

Tudoran, P., 1983, *Ţara Zarandului, Studiu geomorfologic*. Editura Academiei, Bucureşti.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică, Maria, Ungureanu, Al., Chiriac, D., 1980, *Podișul Moldovei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Cucu, V., 1970, *Orașele României*, Editura Științifică, București.

Călinescu, R., 1969, *Biogeografia României*, Editura Științifică, București.

Doniță, N., 1967, *Vegetația submediteraneană din bazinul Dunării de Jos*, S.C.B., Bot., 19, nr.2.

Gâștescu, P.,1971, *Lacurile din România*, Editura Academiei, București.

Ionesi, L., 1992, *Geologia României, Unități de platformă și orogenul Nord-Dobrogean*, Editura Tehnică, București.

Liteanu, Ghenea, C., 1967, *Harta tectonică a României*, S.T.E , Com Geol., N,3.

Martonne, Emm. de, 1907, *Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanie*, Rev. geogr. ann.I (1906-1907) și în vol. „*Lucrări geografice despre România*", Editura Academiei, București, 1981.

Mihăilescu, V., 1966, *Dealurile și câmpiile României*, Editura Științifică, București.

Mihăilescu, V., 1969, *Geografia fizică a României*, Editura Științifică, București.

Mutihac, V., Ionesi, L., 1974, *Geologia României*, Editura Tehnică, București.

Orghidan, N., 1969, *Văile transversale din România*, Editura Academiei, București.

Posea, Gr., Popesu, N., Ielenicz, M., 1974, *Relieful României*, Editura Științifică, București.

Roșu, Al., 1973, *Geografia fizică a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Șandru, I., 1978, *România. Geografie economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Tufescu, V., 1974, *România. Natură, Om, Economie*, Editura Științifică, București.

Ujvári, I., 1972, *Geografia apelor României*, Editura Științifică, București.

Velcea, Valeria, Savu, Al., 1982, *Geografia Carpaților și Subcarpaților Românești*, Editura Didactică și Pedagogică.

Velcea, I., 1979, *Geografia podișurilor României*, curs litografiat, Universitatea București.

* * * 1960, *Monografie geografică a R.P.R*, vol.I, Editura Academiei, II, București.

* * * 1983-1992, *Geografia României*, vol.I, III, IV, *Geografia fizică*, Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei, Regiunile pericarpatice, Editura Academiei, București.

* * * 1971, *Râurile României (monografie hidrologică)*, I.M.H., București.

* * * Colecția „*Județele României*", Editura Academiei, București.

CUPRINS

CAPITOLUL 7. DEALURILE TRANSILVANIEI (Depresiunea colinară a Transilvaniei)

CAPITOLUL 8. **DEALURILE DE VEST**
(Dealurile Banato-Someşene)

Tipografia Fundaţiei
"România de Mâine"
Palatul Sporturilor şi Culturii
Parcul Tineretului
Bucureşti

APARIȚII
ÎN EDITURA FUNDAȚIEI „ROMÂNIA DE MÂINE”

- **AURELIAN BONDREA**
  Opinia publică și dinamica schimbărilor din societatea românească în tranziție

- **GEORGE VĂIDEANU**
  Pedagogie. Note de curs

- **ION FLOREA**
  Filosofie

- **ADAM POPESCU**
  Teoria Dreptului

- **VICTOR AXENCIUC**
  Introducere în istoria economică a României
  Epoca modernă

- **ION TUDOSESCU**
  Lucian Blaga. Concepția ontologică

- **ACSINTE DOBRE**
  Introducere în epistemologie

- **AURORA POSEA**
  Oceanografie

ISBN 973-582-127-3

EDITURA FUNDAȚIEI

„ROMÂNIA DE MÂINE”